

VIATA ROMINEASCA

2

1959
FEBRUARIE
ANUL XII

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R.P. R.

CUPRINSUL

*** Un program mareș de luptă	3
VLADIMIR COLIN : Porțile de aur	10
CRISTIAN SIRBU : Scrisoarea bolșevicilor : Oameni pe munți	H
LETIȚIA PAPU : Și eu voi vedea ziua	12
ION HOREA : Vorbește omul sovietic	13
PETRUS BROVKA : Partidului (în rom. de Victor Kernbach)	14
*	
MIHAI BENIUC : în Valea Cucului (comedie în 3 acte)	15
*	
AUREL STORIN : Grivița—Februarie '33	61
NICHITA STANESCU : Roșu și negru	62
DARIE NOVĂCEANU : Dimineața roșie	62
*	
HARITON PAN : Arderi (fragment)	63
ION ISTRATI : Pe Trotuș în sus (reportaj)	75
*	
MIRON RADU PARASCHIVESCU : Haos și precizie	88
PETRE SOLOMON : Săptămâna cărții	88
TIBERIU UTAN : Constelația Fecioarei ; În nopțile de vară ; Cioplitorul de porți	89
+	
PETRU DUMITRIU : învățătură de minte (fragment — II)	
ION HOREA : însemnări din Botoroaga (reportaj de la țară)	118
TEXTE ȘI DOCUMENTE	
G. Ș. : N. D. Cocca despre artă și socialism	122
CRONICA IDEILOR	
NICOLAE BELLU : Privire critică asupra eticii burgheze (I)	126
CRONICA LITERARĂ	
OV. S. CROHMALNICEANU : „Să nu tuși singur prin ploaie”, roman de Al. I. Ștefănescu	142

» *
**
i

CRONICA PLASTICA	
PAUL CONSTANTIN : Expoziția de artă plastică a Uniunii Sovietice	145
N. JUKOV : Arta și contemporaneitatea	149
CRONICA FILMULUI	
ION BĂRNA : „Allo !... ați greșit numărul”.	156
TEORIE ȘI CRITICĂ	
ION VITNER : Creatori și opere : Francisc Munteanu	160
GEORGETA HORODINCA : Cea mai tânără generație de poeți	175
MISCELLANEA	
„Pe strunele mileniilor” (Petre Pascu) ; De ce plingea luna (Acteon) ; Un poem antidinastic puțin cunoscut (H. Zalis) ; Grația și vulgaritatea criticii „de salon” (L. R.) ; Poeziile lui Dimos Rendis (B. D.) ; Un stil de lucru (L. R.) ; O schiță izbutită (Remus Luca) ; Roadele ignoranței (Vasile Drăguț) ; Prințesa și estetica (A. C.) ; O prefață superficială (R. I.) ; Brecht la Studioul Național (L. G.) ; Carnet muzical (Horia Bratu)	182
CĂRȚI NOI	
EUGEN SIMION : Alexandru Balaci : „Studii italiene”.	200
I. ZALIS : Nagy Istvan : „Dincolo de barieră”.	204
SANDA RADIAN : T. Constantin : „Fiul lui Monte Cristo”.	206
FLORIAN MUGUR : Vasile Căbulea : „Căutătorii de aur”.	208
REVISTA REVISTELOR	
— din țară —	
„Contemporanul” ; „Iașul Literar” Nr. 9—10/1959 ; „Teatrul” Nr. 10—11/1959	210
— De peste hotare —	
„Izvestia Academii Nauk SSSR — sept. 1958 ; — 1959 ; „Merkur”, Nr. 127 sept. 1958 ; — „Cahiers du Sud” Nr. 348/1958 ; „Les temps modernes” Nr. 153—154/1958	214
POȘTA REDACȚIEI	223

COPERTA I : „Oțelar din Hunedoara” de I. Olartu
 FOTOGRAFII : FI. Draifu

UN PROGRAM MĂREȚ DE LUPTĂ

rimul an al septenalului a început simbolic. In istoria eforturilor milenare ale omului de a supune forțele naturii s-a deschis o etapă nouă — secolul cosmic. Lansînd în nemărginirea spațiului cosmic prima planetă artificială a sistemului solar, savanții și inginerii sovietici au demonstrat nu numai imensa forță creatoare a muncii și gîndirii umane eliberate din sclavia „diavolului galben” și puse exclusiv în slujba progresului omenirii, ci și legătura organică a acestui nou triumf al științei și tehnicii sovietice cu toate marile victorii obținute în construirea socialismului, anticipînd parcă înfăptuirile viitoare anunțate în grandiosul și cutezătorul program al construcției comuniste, pe care întreg poporul sovietic îl dezbătea cu ardoare în acele zile. Și nu este oare semnificativ faptul că secolul atomic, secolul cosmic, al marilor energii și al marilor viteze își află geneza tocmai în această epocă a ritmului accelerat pe care-l capătă marile transformări sociale, trecerea societății de la capitalism la socialism și comunism P

Puține zile după ce noua planetă artificială, purtînd stema primului stat socialist, s-a plasat pe orbita soarelui, Congresul constructorilor comunismului a desfășurat în fața omenirii întregi programul măreț de înfăptuire concretă a visului de aur al omenirii — comunismul. Descoperind legile dezvoltării sociale, Marx și Engels au fundamentat științific necesitatea istorică obiectivă a înlocuirii capitalismului prin societatea comunistă, societate fără clase, ai cărei membrii se vor bucura pe deplin de roadele muncii lor și își vor putea dezvolta în mod armonios și multilateral aptitudinile și forțele creatoare. Lenin a înscris construirea comunismului ca scop final în programul concret al prefațerilor sociale și economice pe care avea să le realizeze prima revoluție socialistă victorioasă din lume. Acum 41 de ani, cînd încă nu se împliniseră nici șase luni de la asaltul Palatului de iarnă, Lenin spunea la Congresul al 7-lea al P.C.U.S. că „începînd transformările socialiste, noi trebuie să avem clar în fața noastră țelul pe care-l urmăresc în ultima analiză aceste transformări, și anume țelul creării societății comuniste, care nu se mărginește numai la exproprierea fabricilor, uzinelor, a pămîntului și a mijloacelor de producție, nu se mărginește numai la o evidență și uni control strict al prețurilor și repartiției produselor, ci merge mai departe spre înfăptuirea principiului: „de la fiecare după capacitățile sale, fiecăruia după nevoi”. Întreaga istorie a luptei

eroice dusă de poporul sovietic este străbătută și însuflețită de acest țel, ale cărui contururi devin în zilele noastre din ce în ce mai clare și mai palpabile.

Cînd în noiembrie trecut au fost date publicității tezele Raportului tovarășului Hrușciiov, politicienii și Ideologii burgheziei, uluiți de amploarea cifrelor de control, au fost nevoiți să recunoască fundamentarea lor realistă, să admită certitudinea realizării obiectivelor stabilite, și, implicit, superioritatea socialismului față de capitalism. Ele au produs totodată în rîndurile acestora o legitimă îngrijorare pentru destinele capitalismului, în fața perspectivei victoriilor decisive și apropiate ale socialismului în întrecerea economică pașnică între cele două sisteme. A apus vremea cînd planurile economice ale primului stat socialist erau luate în derîdere, considerate „fantezii” sau „himere”, privite cu ironie de către dușmanii săi. Istoria le-a administrat acestor zeflemiști o severă și usturătoare lecție. Vrînd-nevrînd ei sînt obligați să admită imensa forță creatoare a marxism-leninismului, capacitatea neegalată a Partidului Comunist al Uniunii Sovietice de a rezolva în mod creator problemele vitale ale fiecărei etape istorice, de a mobiliza energia maselor întru înfăptuirea lor. „Eforturile regimului sovietic, scria Deani, Acheson, predecesorul lui Dulles la Departamentul de stai, cresc nemăsurat, capătă elasticitate și dezorientează profund Occidentul în virtutea faptului că societatea sovietică este o societate revoluționară, care neagă toate postulatele fundamentale ale orînduirii burgheze existente și care se bazează pe o ideologie care generează o încredere de nezdruncinat în superioritatea sa și în mersul ei neabătut către victoria finală”.

Planul septenal adoptat de Congresul al XXI-lea marchează o perioadă nouă în dezvoltarea societății sovietice —• perioada construirii desfășurate a societății comuniste. În anii planurilor cincinale, pășind pe căi nebătătorite încă de nimeni, poporul sovietic a obținut victorii istorice în dezvoltarea impetuoaasă a economiei și culturii, și a construit într-un termen extrem de scurt socialismul în U.R.S.S. Dezvoltîndu-se neconținut pe o linie mereu ascendentă, folosind, din plin și în mod creator posibilitățile ce-i sînt proprii, ritmul înalt de creștere, planificarea economică, unitatea moral-politică a poporului, societatea socialistă sovietică a ajuns la un asemenea stadiu de maturitate, încît în fața ei s-a pus în mod obiectiv necesitatea trecerii la construirea comunismului. În momentul de față există în U.R.S.S. toate condițiile pentru o nouă dezvoltare puternică a forțelor de producție descătuse de socialism, a acelor forțe care vor duce la crearea în ritm accelerat a bazei tehnico-materiale a comunismului, la ștergerea treptată a deosebirilor dintre munca fizică și munca intelectuală, dintre sat și oraș, la crearea unui belșug „de bunuri materiale și spirituale, la asigurarea unei depline și armonioase dezvoltări a aptitudinilor și forțelor creatoare ale omului.

Făurirea bazei tehnico-materiale a comunismului este sarcina principală a perioadei noi de dezvoltare în care a intrat Uniunea Sovietică. Aceasta înseamnă trecerea industriei pe o treaptă nouă, mai înaltă de dezvoltare, electricarea, completă a țării, automatizarea complexă a tuturor proceselor de producție, folosirea largă a noilor izvoare de energie, creșterea nivelului tehnic-cultural al muncitorilor, perfecționarea continuă a organizării producției și creșterea productivității muncii. Creșterea producției industriale prevăzută în septenal, și în special a industriei grele, volumul uriaș al investițiilor, vor însemna, un salt considerabil în creșterea forțelor de producție în toate celelalte ramuri din sfera producției materiale, ceea ce va determina perfecționarea mai departe a relațiilor de producție socialiste, bazate pe principiul

colaborării tovarășești, al prieteniei și ajutorului reciproc dintre toți oamenii muncii.

Introducerea pe scară largă a progresului tehnic și a automatizării, se arată în raportul Iov. N. S. Hrușciiov, va avea pe Ungă marea ei însemnătate economică, și importante rezultate de ordin social. Dacă în capitalism, automatizarea și tehnica modernă au ca efect sporirea șomajului cronic, intensificarea inumană a muncii pînă la uzura fizică a muncitorului, în industria socialistă ea va conduce la ușurarea muncii omului, la ridicarea nivelului tehnic al muncitorilor, la accelerarea procesului de ștergere a deosebirilor între munca fizică și intelectuală.

„Odată cu dezvoltarea continuă a forțelor de producție — arată tov. N. S. Hrușciiov — se va ridica și nivelul de socializare a producției colhoznice, se va produce o apropiere a proprietății cooperatist-colhoznice de proprietatea întregului popor, o ștergere treptată a hotarelor dintre ele”. Premizele acestei apropieri există și ele constă în : creșterea continuă a gospodăriei obștești și a fondurilor indivizibile, în restrîngerea rolului gospodăriei auxiliare pe linia satisfacerii nevoilor personale și creșterii în acest sens a rolului gospodăriei obștești, în dezvoltarea legăturilor de producție intercolhoznice. Ca urmare a dezvoltării electrificării, mecanizării și automatizării se va produce un proces specific de contopire a mijloacelor de producție ale colhozurilor cu cele ale statului și munca agricolă se va transforma treptat într-o varietate a muncii industriale. Această trecere pe o treaptă mai înaltă a relațiilor de producție în agricultură, deschide perspectiva concretă a lichidării deosebirii esențiale între sat și oraș.

Septenalul deschide perspectiva concretă a unei asemenea creșteri a unei stări materiale a poporului, încît Uniunea Sovietică se va situa în curînd pe primul loc în lume în ceea ce privește nivelul de trai material și cultural al populației. Economia socialistă se caracterizează prin ritmul rapid continuu de creștere a veniturii naționale. Dacă în țările capitaliste, partea leului din venitul național este însușită de capitaliști, în socialism aproximativ trei sferturi sînt destinate satisfacerii nevoilor personale ale oamenilor muncii, restul fiind îndreptat spre lărgirea producției socialiste și alte nevoi sociale. Creșterea considerabilă a venitului național și a consumului popular prevăzută în septenal, asociată cu ample măsuri în domeniul construcției de locuințe (15 milioane de apartamente) și al ocrotirii sănătății, introducerea zilei de lucru și săptămînii de lucru celei mai reduse din lume, alocarea de sume considerabile în construirea instituțiilor pentru copii, de cultură, pentru organizarea odihnei, etc. dau o imagine impresionantă a gradului de bunăstare pe care-l va atinge omul sovietic în anii ce vin, societatea repartizînd membrilor săi o cantitate din ce în ce mai mare de bunuri materiale și spirituale. Intrarea Uniunii Sovietice într-o etapă nouă, a construirii comunismului, pune importanta problemă a repartiției bunurilor. În socialism repartiția bunurilor se face în funcție de contribuția prin muncă a fiecărui membru al societății la producția socială. Dar încă în condițiile socialismului, arată tovarășul Hrușciiov, o parte considerabilă și mereu crescîndă de bunuri se repartizează independent de cantitatea și calitatea muncii prestate, în mod gratuit (prin intermediul cheltuielilor pentru învățămînt, asistență medicală, pensii, ajutoare, biblioteci, cluburi, etc.). Pe viitor, cheltuielile statului sovietic în aceste scopuri vor crește și mai mult și pe măsura înaintării spre comunism va spori mereu grija societății pentru fiecare, de la naștere pînă la bătrînețe. Principiul socialist al repartiției după muncă rămîne în condițiile actuale singurul echitabil și rezonabil. Pe măsura

înaintării spre comunism, stimulentele morale pentru muncă vor căpăta o importanță tot mai mare și ca urmare a creșterii conștiinței munca va deveni o necesitate vitală pentru oameni. În comunism, când societatea va dispune din belșug de toate bunurile necesare și oamenii vor munci de bună voie cu toată capacitatea lor și independent de cantitatea de bunuri primite, necesitatea reglementării repartiției produselor va dispărea.

În diferitele etape ale construirii socialismului, Partidul Comunist al Uniunii Sovietice dezvoltând în mod creator învățătura marxist-leninistă despre stat, a perfecționat și a consolidat neconținut structura și funcțiunile acestui instrument de cea mai mare importanță în construirea noii ordini, în funcție de necesitățile concrete rezultate din practica dezvoltării sociale. Direcția principală de dezvoltare a statului socialist, se arată în raportul tovarășului N. S. Hrușciov, este lărgirea la maximum a democrației, antrenarea celor mai largi pături ale populației la conducerea tuturor treburilor țării, atragerea tuturor cetățenilor la conducerea construcției economice și culturale. În noua etapă, a construirii comunismului, democratismul sovietic se va dezvolta și mai mult, multe din funcțiunile exercitate de către organele de stat vor trece treptat asupra organizațiilor obștești, ca de pildă acelea legate de deservirea culturală a populației, de ocrotirea sănătății, de asigurarea ordinii publice și a normelor de conviețuire socialistă. În activitatea lor va căpăta o însemnătate considerabilă metoda convingerii, înlăturarea comportărilor care contravin moralei comuniste făcându-se prin profilaxie, prin prevenirea lor pe calea muncii educative. Aceasta va duce la o nouă lărgire și întărire a bazei politice a societății socialiste. Transmiterea unor funcții ale organelor de stat organizațiilor obștești nu va însemna nicidecum slăbirea rolului statului în construirea comunismului. Statul își va putea concentra, în viitor, și mai mult atenția asupra dezvoltării economiei, își va exercita și mai departe funcțiile de apărare împotriva uneltirilor agenturii imperialiste, de apărare a păcii, de reprimare a elementelor antisociale dăunătoare. Denigrarea de către liderii și ideologii social-democrației a democratismului statului socialist, ca și băgănelile revizionistilor iugoslavi cu privire la dispariția statului, nu sînt decît încercări zadarnice de a slăbi lupta clasei muncitoare împotriva imperialismului și reacțiunii. Statul va dispărea, după cum ne învață marxism-leninismul, abia după victoria deplină a comunismului, cînd va dispărea ori ce primejdie din partea imperialismului.

Încă în primii ani de existență a statului sovietic, Lenin spunea că el își va exercita influența pe arena internațională din ce în ce mai mult prin construcția sa economică. Viața a confirmat în mod strălucit această previziune leninistă. Succesele istorice ale Uniunii Sovietice și ale celorlalte țări socialiste, dezvoltarea și consolidarea lagărului socialist au restrîns considerabil sfera de acțiune a capitalismului în lume. Întrecerea între cele două sisteme are loc astăzi în condițiile afirmării superiorității socialismului. Noua perioadă de dezvoltare a U.R.S.S., va marca un nou triumf al socialismului pe plan mondial, determinînd o modificare hotărîtoare a raportului de forțe pe tărîm economic în favoarea socialismului, o consolidare a forțelor păcii și o slăbire a pozițiilor imperialismului. El va însemna totodată o nouă etapă în întrecerea pașnică cu sistemul capitalist. „Economia — arată tovarășul Hrușciov — este cîmpul principal pe care se desfășoară întrecerea pașnică între socialism și capitalism”. Septenalul este menit să joace un rol hotărîtor în îndeplinirea sarcinii economice fundamentale a U.R.S.S., de a ajunge din urmă și depăși țările capitaliste cele mai dezvoltate la producția pe cap de locuitor, — în speță Statele Unite ale Americii, al căror nivel de producție reprezintă plafonul la care s-a putut

ridica economia capitalismului. In acest sens, problema fundamentală a planului septenal este problema unui maxim de câștig de timp în întrecerea economică. Pentru rezolvarea acestei probleme, Uniunea Sovietică are de partea sa ritmul înalt al creșterii producției, care acționează ca o lege generală a socialismului, confirmată de experiența tuturor țărilor socialiste. Unii economiști burghezi încearcă să susțină că perioada dezvoltării economiei socialiste în ritm rapid se încheie și se va produce o „încetinire” a ritmului, care se va apropia de ritmul „normal” al țărilor capitaliste. Ori, în ultimii cinci ani ritmul de creștere a producției pe întregul lagăr socialist a reprezentat în medie anuală IVIo în comparație cu mai puțin de 3°Io în țările capitaliste. Septenarul prevede un ritm mediu anual de creștere de 8,6°/o — care va fi desigur depășit, — iar pentru S.U.A. ritmul previzibil poate fi de aproximativ 2°Io. în afara de aceasta, Uniunea Sovietică depășește de pe acum Statele Unite la creșterea absolută anuală a producției industriale într-o serie de produse de mare însemnătate. Ținând seama că în socialism sînt create toate condițiile pentru creșterea neîntreruptă a forțelor de producție, pe cînd în capitalism în virtutea alternării perioadelor de criză și scăderi de producție cu perioade de avînt febril, economia are un caracter extrem de instabil, Uniunea Sovietică va deține, într-un viitor apropiat primul loc în lume în ceea ce privește volumul producției cît și al repartiției ei pe cap de locuitor. Depășind din punct de vedere economic S.U.A., precizează tovarășul N. S. Hrușciov, nu înseamnă că Uniunea Sovietică va desăvîrși construirea comunismului. A cîștiga întrecerea cu S.U.A., nu înseamnă a ajunge la o stație terminus, obiectivul final în mersul spre comunism: aceasta este doar o etapă care va fi depășită, Uniunea Sovietică continuîndu-și mai departe drumul înainte spre societatea comunistă, care va asigura membrilor săi deplină satisfacere a nevoilor lor materiale și spirituale, introducînd principiul — „de la fiecare după capacități, fiecărui după nevoi”.

Planul septenal al Uniunii Sovietice are o însemnătate uriașă pentru dezvoltarea tuturor țărilor care construiesc socialismul, pentru consolidarea întregului lagăr socialist. „Imensa forță a Uniunii Sovietice — arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej în expunerea prezentată la Plenara din noiembrie a C.C. al P.M.R. — programul ei măreț de construire a comunismului întărește considerabil forțele întregului sistem mondial al socialismului și constituie un factor esențial pentru realizarea unui puternic și continuu avînt economic al tuturor celorlalte țări din marea familie a statelor socialiste”. In timp ce în țările sistemului capitalist acționează legea dezvoltării inegale, în virtutea căreia unele țări au depășit în dezvoltarea lor alte țări, pe care le aservesc și le exploatează, contradicțiile și ciocnirile între ele ascuțindu-se mereu, țările sistemului socialist se dezvoltă pe baza legii dezvoltării planice proporționale, a diviziunii internaționale a muncii, a coordonării eforturilor și colaborării reciproce. In felul acesta, înaintînd într-un singur front unit, nivelul general al dezvoltării acestor țări se egalează și „din punct de vedere teoretic este mai just să se presupună, arată tovarășul Hrușciov, că țările socialiste, folosind cu succes posibilitățile proprii orînduirii socialiste, vor trece mai mult sau mai puțin simultan în faza superioară a societății comuniste”.

în momentul de față țările socialiste care cuprind o treime din populația globului dau peste o treime din producția industrială mondială, aproape 50°Io din producția de grîne și 43°Io din producția de bumbac. Îndeplinirea planului septenal și ritmul înalt de dezvoltare a economiei celorlalte țări socialiste, vor

•avea drept corolar că în viitorul apropiat sistemul mondial socialist va produce mai mult de jumătate din întreaga producție industrială mondială. Prin aceasta •socialismul va înscrie victoria definitivă asupra capitalismului în sfera esențială a activității umane — aceea a producției materiale.

Această victorie va avea implicații decisive asupra întregului complex al relațiilor internaționale dintre cele două sisteme. Concluzia Congresului al XX-lea cu privire la inexistența unei fatalități inevitabile a războiului și-a dovedit deplina valabilitate. Victoria socialismului asupra capitalismului în sfera economiei va crea posibilități reale uriașe pentru înlăturarea războiului din viața societății omenești, încă înainte de victoria socialismului pe întregul glob. Noul raport de forțe va întări pozițiile popoarelor dornice de pace într-o asemenea măsură, încât ele vor putea obliga cercurile agresive să renunțe la planurile lor de război.

Construirea societății comuniste cere nu numai o bază tehnico-materială dezvoltată, ci și un grad înalt de conștiință a oamenilor. Documentele Congresului al XXI-lea al P.C.U.S. subliniază că întreaga muncă ideologică a partidului va urmări educarea oamenilor sovietici în spiritul colectivismului, al dragostei de muncă, al patriotismului și internaționalismului, al înaltelor principii ale eticii comuniste, strâns legată de rezolvarea sarcinilor construcției comuniste, astfel încât conștiința oamenilor să nu rămână în urmă față de existența lor socială. Un accent deosebit se pune pe educarea comunistă a generației tinere. Principiile eticii comuniste își croiesc drum în conștiința oamenilor în luptă cu rămășițele capitalismului. Congresul a subliniat cu tărie necesitatea luptei hotărâte și neslăbite împotriva influențelor ideologiei burgheze, a tuturor formelor de manifestare a concepțiilor și moravurilor burgheze și a chemat la păstrarea vigilență a purității ideologiei marxist-leniniste în toate domeniile activității spirituale, inclusiv literatura și arta.

„Numai în condițiile unei clarități depline a pozițiilor ideologice — a arătat M. A. Suslov — artistul poate crea opere necesare poporului”. Congresul a atras atenția că zdrobirea și prăbușirea jalnică a atacurilor revizioniste nu înseamnă încetarea luptei ideologice împotriva diversiunilor imperialiste.

Rolul important pe care îl au literatura și arta realist-socialistă în educarea comunistă a oamenilor sovietici în etapa de construire a societății comuniste a fost relevat în mod deosebit în documentele Congresului. În perioada care a trecut de la Congresul al XX-lea, Partidul Comunist al Uniunii Sovietice a acordat o atenție deosebită îndrumării creației literare și artistice spre temele stringente ale actualității, spre oglindirea în opere de înaltă ținută artistică a proceselor și transformărilor ce se petrec în viața și conștiința oamenilor, a relațiilor noi ce iau naștere și se dezvoltă între oamenii societății sovietice. Documentele de partid apărute în această perioadă, mai ales cuvântările tovarășului Hrușciiov înmănunchiate în cunoscutul document „Pentru o strânsă legătură a literaturii și artei ou viața poporului”, au constituit un nou imbold puternic pentru scriitori și artiști de a-și îndrepta atenția și pasiunea creatoare spre cunoașterea și mai aprofundată a vieții, a oamenilor care săvârșesc transformări revoluționare epocale, au adus o contribuție imensă în lupta împotriva revizionistilor și denigratorilor artei și literaturii realist-socialiste. „Numai în viitoarea vieții, — a arătat E. A. Furțeva — în munca practică, aptitudinile și talentele capătă o dezvoltare deplină”. Operele de valoare apărute în literatură, artele plastice, muzică, succesele obținute de reprezentanții artei sovietice peste hotare, demonstrează că îndrumarea de către partid, partinitatea în creația artistică sînt condiții esențiale pentru înflorirea ei. Agitația revizionisti-

lor în jurul lozincii „neamestecului” partidului în problemele artei și literaturii sau a „libertății” depline a artistului, exprimînd tendința de a rupe arta de viața socială, de lupta pentru socialism și progres, de a o subordona de fapt intereselor burgheze, n-a putut pînă acum să redreseze creația literară și artistică decadentă burgheză din impasid în care se află.

Documentele Congresului oferă literaturii și artei din țara noastră învățăminte prețioase. Accentuînd însemnătatea pe care literatura și arta o au în formarea concepției despre lume și a fizionomiei constructorilor socialismului și comunismului, dezbaterile Congresului au scos în evidență condițiile principale care cheazășidesc crearea unor opere literare de un profund conținut ideologic și de o strălucită măiestrie artistică.

Mărețele perspective ale construcției desfășurate a comunismului însuflețesc și pe scriitorii și artiștii din țara noastră, fiindu-le un îndemn luminos în munca lor creatoare.

Congresele Partidului Comunist al Uniunii Sovietice au constituit întotdeauna jaloane de cea mai mare importanță în viața, poporului sovietic, în dezvoltarea mișcării muncitorești internaționale, în dezvoltarea creatoare a teoriei marxist-leniniste. Experiența istorică a Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, detașamentul de frunte al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, constituie un izvor inepuizabil de învățăminte pentru oamenii muncii de pretutindeni, oare luptă pentru socialism și pentru pace. Congresul constructorilor comunismului deschizînd o nouă etapă istorică în dezvoltarea Uniunii Sovietice, arată omenirii întregi, pentru prima oară în istorie, drumul concret de construire a comunismului. „Este meritul istoric al partidului lui Lenin, al Comitetului său Central leninist, a spus tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej în cuvîntarea sa la Congresul al XXI-lea, că Partidul Comunist al Uniunii Sovietice rezolvă în procesul de construire a societății comuniste probleme de uriașă importanță ale teoriei socialismului științific, îmbogățește în mod creator tezaurul gîndirii marxist-leniniste și al experienței revoluționare a clasei muncitoare internaționale”. Poporul român, condus de Partidul său marxist-leninist, soarbe din această imensă experiență învățăminte care îi permit să rezolve sarcinile mari și complexe ale construirii socialismului. În această operă măreață pe care o înfăptuiește cu succes, el se bizuie pe relațiile internaționaliste și sprijinul reciproc care stau la baza sistemului mondial al țărilor socialiste, pe imensul sprijin tovarășesc pe care i-l acordă Uniunea Sovietică. Munca entuziastă a clasei muncitoare, a țăranimii muncitoare și intelectualității din țara noastră constituie totodată un aport la victoria viitoare a socialismului asupra capitalismului pe arena mondială.

Acum o sută de ani, marxismul a smuls comunismul din zona nebuloasă a visurilor și utopiilor, l-a definit și l-a fundamentat științific, așezîndu-l pe terenul viu și frămîntat al istoriei, ca țel de luptă al noii forțe sociale ascendente — proletariatul. În virtutea împrejurărilor istorice, comunismul a rămas timp de decenii o viziune grandioasă, proiectată într-o perspectivă îndepărtată. El a devenit astăzi un program concret de luptă, în jurul căruia se înmănunchează energia milioanelor de oameni. Istoria ultimilor patru decenii s-a desfășurat sub semnul ascensiunii ireversibile a socialismului. Cursul istoriei de acum înainte se va desfășura sub semnul triumfului definitiv al socialismului, al apariției comunismului în lume.

PORȚILE DE AUR

VLADIMIR COLIN

...țările socialiste... vor trece mai mult sau mai puțin simultan în faza superioară a societății comuniste"

(S. S. Hrușciiov)

ăși-vom deci, de nună, pe poarta fără seamăn
Pe care numai visu-o urnea din cînd în cînd,
Temîndu-se că pînă și aripa-i destramă
Năluca-abia zbicită în inimă și gînd.

Ce firavă sub steaua cea roșie, înalta,
Sclipea albastra lume de dincolo de porți,
Atunci cînd visul nostru se avînta dintr-alta,
Cu lacăte și gloanțe și camuflaj și morți!

Mai știi ? în pivniți triste vorbeam atunci în șoapte
De marșul ce nădejdea ne aducea din Est
Și auzeam aevea catiușa cînd, în noapte,
Pe fluturi de hîrtie scriam un manifest.

Mai știi zvicnirea-aceea a inimii, pe stradă
Cînd pentru-ntîia oară nălțarăm pumnii grei
Rostind: Noroc ! — și-n stînga țineam cîte-o grenadă
Mai știi zvicnirea-aceea din August 23 ?

Și armele întoarse și gloanțele din piață
Și steagul nostru roșu plutind peste palat...
Mai știi întîia șarjă, mai știi întîia viață
Crescută din întîiul ogor scăpat de hat ?

Am biruit în lupta cu-al urii minotaur
Și ură și prostie mai biruim și-acum,
Ca să pășim de mină pe porțile de aur
Spre care ne îndreaptă pe toți un singur drum.

Iar dincolo de porți...

O, dincolo, știu bine,
Se-ntinde în lumină un drum nici cînd bătut,
Mai sînt suișuri grele, acolo, și se-aține
Trecutul pe la colțuri pîndind pe-argonaut.

*Dar din belșug și pace vom crește poezia,
Dar vom zbura spre stele în sclipitor tezaur,
Dura-vom libertății depline-mpărăția
Și, zei, ne vom încinge cununile de laur,*

Cînd vom păși de mîna pe porțile de aur.

SCRISOAREA BOLȘEVICILOR

CRISTIAN SÎRBU

OP *ute de vechi bolșevici
Au adresat Congresului al XXI-lea o scrisoare.
Spun că au avut fericirea să zărească în zilele septenalului
Comunismul și racheta trimisă spre soare.*

*Sînt oameni cu 40 și 60 de ani de luptă ;
Veterani ai roșiilor gărzi și-ai marilor șantiere.
Dar inima le e tinăra, bate
Ca inima adolescenților, cu putere.*

*Scrisoarea lor are adieri de primăvară.
Și ca și cînd am fi în pragul unei ere de minuni.
Ei au întinerit luînd din tinerețea
Septenalului Sovieticei Uniuni.*

OAMENI PE MUNȚI

*Niciodată n-am văzut atîția oameni
Urcați pretutindeni, ca în zilele acestea, pe munți.
Din toate continentele privesc spre Moscova.
Au semnele vulturilor pe frunți.*

*E încă iarnă... ianuarie.
Dar la Moscova lucește o lumină puternică de început de marte,
Congresul al XXI-lea.
Iar oamenii de pe munți se bucură și învață să privească departe.*

\$1 EU VOI VEDEA ZIUA

LETIȚIA PAPU

at cu mina
In lespede ta spălata de burniți
Și-ți strig :
Bucură-te bătrine Marx !
Tu, care din apele timpilor viitori
Ai deslușit cu ochi de profet
Vremea cu brațele pline de pune și floare,
Bucură-te, iată că se apropie.
Cei ce au luat cu asalt cerul
Urcă pe umerii lor soarele comunismului.

La Moscova, în sala cu albele ziduri
Partidul lui Lenin s-a adunat să dea veste
Tovarășilor de pe întregul pământ,
In foșnetul paginilor
Se aude curgerea cascadelor incandescente
De fontă și oțel, .
Curgerea cascadelor de aur a grinelor'
Fiecare an ce vine
E ca un pom încărcat de roade,
Cu rădăcini adânci în pământ
Și cu vârful în cer,
In fiecă an mai încărcat
Până ce vor rodi anii aceia, atât de-apropiați
Incît le simt eu însumi căldura pe-obraz,
Și totuși de necrezut, ah, într-adevăr, de necrezut !
Fiindcă atât îi visez
Că nu mă-ncumet să socot că-i voi atinge cu mîna
Pînă la anii aceia cînd
•Mîinile vor apăsa cu iscusință
Pe manetele istoriei
Cînd omul va domestici stihia vremilor.
Pe puntea timpului
Intre anii ce-au fost și cei ce vin
Se-nalță cîntecul marinarilor din Cronștad,
Arde ca o flacără,
Inima veșnic vie a lui Corceaghin,
Sclipește oțelul din ochii Zoiei
Cea cu trupul legănat de viscol în ștreang.
Și, lor, în loc de mulțumită le spun :
Mîine, pe pămîntul vostru,
Lumina rară ce-ați purtat-o-n piept
Se va aprinde-n sufletul tuturor.

Bucură-te bătrîne Marx
Partidul lui Lenin dă veste omenirii
Că-i făurește un dar neprețuit :
Visul de Pace se face faptă și trup
Și-n clipa de tăcere ce se lasă ^
Se-aude freamătul inimilor de-alungul pământului,
Mîngîierile mamelor pe obrazii copiilor.
Suflet al meu pe ce strună îți va răsuna mîndria !

VORBEȘTE OMUL SOVIETIC

ION HOREA

umea-și întoarce fața spre soare și spre mine.
Pământul peste care Octombrie răsare
Din nesfîrșite visuri și lupte proletare
Sub soare-l țin și văd că-așa e bine.
Izvoare și torente întoarse în turbine,
Țițeiul din adîncuri ne-ncăpător sub sonde,
Nebănuite straturi și flăcări vagabonde
Le stăpînesc și văd că-așa e bine.
Atomul invizibil irumpe să-mi lumme
Scot piatră și cărbune din lumi întunecate,
Hotarele mi-s pline de flori și de bucate,
Și le adun și văd că-așa e bine.
Nenumărate turme își trec sub ceruri line
Spinările greoaie, și rîurile clare
îmi despletesc pământul spre munte și spre mare,
Pământul meu, și văd că-așa e bine.
Cînd noaptea luna-și varsă oglinzile prea pline,
Sînt cel care iubește pământul și tresare,
De-aceea eu întîiul ajung în lumi stelare,
Și le cuprind, și văd că-așa e bine.
Coloanele înalte, de marmoră, senine
Țin gîndurile mele-n azur și-n pacea lumii.
Vecin cu veșnicia, străină clipa nu mi-i,
Și o trăiesc și văd că-așa e bine.
Am* șapte ani în față ca șapte cupe pline
Și șapte zboruri albe de turboreactoare
Peste livezi și dealuri cu vii îmbietoare
Spre comunism, și văd că-așa e bine.

PARTIDULUI

PETRUS BRO VKA

*\ste adine,
Fără margini,
, Uman,*

*Oceanul faptelor tale.
Și-au sculptat în aerul zării
Înțelept roditorul tău plan
Viziunile largi septenale.*

*Inima noastră acum ni l-a spus
Drumul acesta suind
în azur.
Aripi ne cresc pentru zborul în sus,
Pieptul respiră aerul piscului, pur.*

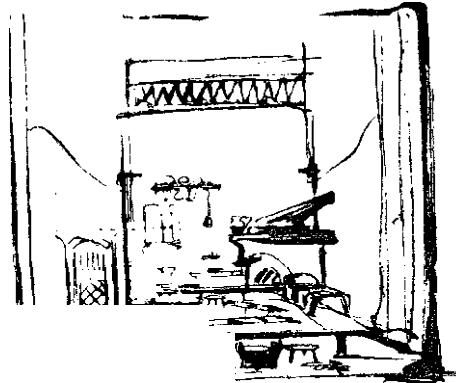
*Mergem, mișcați
De sublime avânturi, sub ramuri
De flori înflorite,
Uniți tot mai strâns.
Flutură flamuri. E Lenin pe flamuri.
Pasul nostru trece spre mîine,
Ne-nvins.*

In românește de Victor Kernbach

ÎN VALEA CUCULUI

— Comedie în 3 acte —

MIHAI BENIUC

Schița de decor la actul 1

PERSOANE

TOMA CABULEA	Om de 60 de ani, văduv, membru al întovărășirii agricole din Valea Cucului.
CATIȚA	de 18 ani, fiica lui, o fată frumoasă și ageră.
MITRU COLAC zis HOLDEMULTE	Om de 45 de ani, președintele întovărășirii din Valea Cucului.
SOLOMIA	. Soția lui, mai tânără cu 10 ani, femeie la locul ei.
CIUL	- Instructor raional de partid, om de 35 ani.
ANA LUPOAIA	- Femeie de 55 de ani, văduvă; se vede că a fost cindva frumoasă.
RUJA	- de 17 ani, foarte frumoasă și cocheta, fata Anei.
GLIG'OR	: Feciorul Anei, om de 30 de ani.
CAROLINA	: Soția lui,, femeie la 25 de ani.
FUGATA AVESALON	: Fugar în munți, om de 45 de ani, fost profesor.
RAVECA	: Om de 50 de ani, fost avocat, acum director la cooperativa de crescut porci „Ghinda”.
HINEA	- Tânăr învățător.
IGNAT BADESCU	- De 40 de ani, țăran sărac, om de înzestrare mintala mai redusă, dar cinstit.
GHIȚA ROPOTEALA	- Dramaturg din București.
EDUARD FORȚIAN	- Prim secretar al Comitetului raional de partid, om tinar și hotărît.
CATARIG	- Predicator baptist, om între două vârste.
RAC	- Paznicul căminului cultural, om de peste 60 am.
ȘCLEAPȚ	
UN OFIȚER DE MILIȚIE	
PROCURORUL REGIUNII	
Cițiva soldați milițieni; țărani.	

PERSOANE DIN PIESA LUI FORȚIAN :

VULPOAIA
LANURIMULTE
GHINEA

MUJA
JUDECĂTORUL
GREFIERUL

ACTUL 1

TABLOUL 1

O tindă țărănească. Lângă fereastra din fund, ce dă spre uliță, este o mașină de fiert, mare, cu vase de bucătărie pe ea, cu oale aburind. În colț, la stîngă, de-a lungul păretelui e și un pat cu capul spre fereastră. În dreapta e o ușă ce duce spre odaia din față a casei. În stîngă e ușa de intrare din curte. În mijlocul tinzii este o masă de brad, cu scaune împrejurul ei. Al patrulea „părete” e cel dinspre public. În avantscenă sînt niște saci plini, un scăunaș pe care sade Toma și un ciubăr în care el sfarmă porumb. Alătura, lângă scăunaș, e o sticlă din care soarbe din cînd în cînd, strîmbîndu-se amarnic, ca după rachiul tare,

TOMIA. — Nu fi-am spus eu că vouă. nu vă dă nimeni premiu ? Ei și le împărțesc între ei, aceia de la București. Făcurăți și voi calea mînzului, fără nici un rost. Păcat de Ignat, că s-a chinuit săracul cu ansamblul din Valea Cucului. A vrut să facă și el brici din coada măturii. De tine nu-mi pare rău ; barem ai văzut Bucureștiul (*După o pauză.*) Și zi, v-a dus pînă și la tiatru ?

CĂTIȚA, *cu spatele la tată-său și mestecînd cu o lingură într-o oală.* — D-apoi !

TOMA. — Și tot așa-i tiatru la București, ca-w Valea Cucului ? Două capre de lemn cu scînduri peste ele, o masă cu pînză roșie și în față lepedeu ! lăsat de mă-ta, fie iertată, și pe care-l ridică pruncu lui Ciucuru Țiganul ? Ș-apoi voi îmbrăcați ca niște moime, în ședință ?

CĂTIȚA. — Ce știi dumneata, tată ! La București e teatru adevărat. Lntii nu-i zice „tiatru” ca dumneata. Teatru tată, te-a-tru. Apoi, ce să-ți spun ? Dacă n-ai văzut, tot nu pricepi nimic !

TOMA. — Ni mă ni ! Draga tatei, cum-i zisa, puu-i mai săhăstru ca găina, iada știe mai multe decît capra. Adică, eu pricep .cum'își bagă cel din fundul bălții coada la noi în tovarășie și nu pot pricepe cum mere „teiatrul” la București.

CĂTIȚA, *întorcîndu-se de la cratiți.* •— Tată, n-ai. cum pricepe. N-ai văzut, n-ai cum. ști.

TOMA. — Hai limpezește-mă tu la cap.

CĂTIȚA, *lămurește făcînd gesturi cu lingura de lemn.* — Toate-s ca-n viață, numai că-i mai, frumos. Dacă-i odaie, apoi așa-i ca-n biserică la Paști, numai că-i cu lumină electrică. Dacă-i uliță, apoi ca -ulița-i, numai că nu umblă nimeni desculț. Și este cite-o doamnă cu tocure atîta de mari, de-o șchioapă, și ascutiteee ! ca plaivasul ilui tovarășul Bădescu.

TOMA. •— 'Ha ! Ha !' Ni mă ni ! și nu pică, să-și rupă grumazul, buleandra ?

CĂTIȚA. •— Nu zău aceea, că-i învățată. Asta știe ea, că ce altă treabă are ? Da' să-ți spun mai departe cu teatrul. Apoi, dacă-i tindă, poate fi chiar și numai ca tinda noastră...

TOMA. — Numai că ceva mai curată.

CĂTIȚA. — Tată ! Abia m-arn întors de la București. Ce vrei de la mine ?

TOMA. — Taci tu, Cătiță, că așa-s eu, îmi cresc pe la gură scaieți.. Spune cumu-i cu „teiatrul”.

CĂTIȚA. — Uite așa poate fi ca-n tindă la noi. Tocmai așa. Numai atîta că păretele acesta (*Arată către sală, desemnînd cu lingura păretele.*) lip-

sește. Și noi vorbim/ aici de-ale noastre și nici nu știm că ne aude cineva. Nu -i vedem. Nu ne uităm într-acolo. Nu ca la noi că te tot uiți în sală să vezi cine-a venit și cine nu, ca Ruja Lupoia care face de pe scenă cu ochiul la feciori. Dar pe noi ne văd cei din sală. Văd tot ce facem și aud tot ce zicem !

TOMA. — Ni mă ni ! Asta nu-i chiar bine. Că omul multe zice, de președintele tovărășiei, de furtișagurile de la sfat ; ba se mai scapă omul și cu alte vorbe rele...

CĂTIȚA. — Ba-i bine, tată, că omul la teatru aude spunând ceea ce ei nu-ndrăznește și tare ar mai vrea să spună. Și rîzi, și te mîinii, și mai prinzi corajie, și mai începi să te gîndești...

TOMA. — Da ! că n-am eu destule gînduri și fără tiatru.

CĂTIȚA. — Nu zi așa, tată. Nu te gîndești ce bine ar fi să se schimbe lucrurile în viață așa ca la teatru ?

TOMA. — Ba să se schimbe cum/trebuie, nu ca la tiatru. La asta ma gîdesc eu noaptea, cînd nu-mi vine somnul. Dar cu gîncra?! rămîn, că de zis... (Cu un gest plictisit.) N-ai cui spune ! Poate acuma, de cînd a venit noul secretar la partid s-or mai schimba treburile.

CĂTIȚA. — în teatru poți spune tot. Adevărul așa cum e. Toate le înțelegi mai bine ca-n viață, apoi te întorci mai luminat acasă (Se oprește, apoi continuă.) Eu am văzut cum l-au demascat pe un președinte de colectivă, un mare tîlhar !

TOMA, oprindu-s'. mirat din sfărîmatul cucuruzului. — Ni mă ni ! Grebla cu care strînge dumnezeu pînă-n ziuă stelele de pe cer ! Zi, a pus riful pe el, noa ! Cercul de fier, cum îl pune faurul pe roata carului ! Hai povestește-mi cum s-a-ntîmplat.

CĂTIȚA. — Bine s-a-ntîmplat. Așa era de lotru că nici Baba Scoaba cu bobii nu l-ar fi putut ghici cum le sucea și le-nvîrtea, de totdeauna el avea dreptate. Și toți vedeau că-i hoț, dar nu știau de unde să-l apuce, că le aluneca printre degete ca tiparul în heleșteu.

TOMA. — Dar partidul ce păzea ? Că doară nu umbla secretarul numai la pescuit, cum a umblat al nostru, pe care l-a scos.

CĂTIȚA. — Pentru Ruja l-a scos, nu pentru pescuit. Apoi să vezi, că tot partidul l-a prins, cu ajutorul oamenilor din sat.

TOMA. — Ni mă ni ! Asta-i cu brînză și cu'mac. Richtig ! cum zicea neamțul cînd eram cătană.

CĂTIȚA. — Stai să-ți spun ! L-au făcut pe președinte cu ortacii lui, cu care lucra pe ascuns, chiar așa cum erau ei. Numai numele le-au schimbat. Dar faptele erau ale lor, așa cum le știa satul. Ai ! și ce-au început oamenii cle-acolo să rîdă și să strige : „Asta-i președintele nostru !”

TOMA. — Și el ?

CĂTIȚA. — El ? S-a sculat în picioare, și-a zis : Nu rîdeți ! De cine rîdeți voi ? Asta-i minciună ! Tot ce-ați văzut e minciună ! Și dau în judecată pe cine a făcut teatru ! Noa ! Și a dat în judecată pe un scriitor, i-am uitat numele. Apoi l-a judecată să vezi ce l-au descusut pe președinte, de-și blestema ceasul cînd s-a născut. Toate au ieșit la lumină. L-au condamnat la închisoare.

TOMA. — Vivat ! Să trăiască !

CĂTIȚA. — Cine ?

TOMA. — Cum cine ? Să trăiască cine l-a demascat ! Partidul ! Dar, barem, l-au băgat să se răcorească pe lotru ? Cîți ani i-a dat ?

CĂTIȚA. — Trei.

TOMA. — Numai? Asta-i!concediu ! Eu îi dădeam vreo zece. (*Stă un timp, se gîndește, apoi continuă.*) Ascultă, Cățiță ! Dar toate aieștea ce mi le spuseși sînt adevărate, ori numai așa, tiatru ?

CĂTIȚA. — Teatru.

TOMA. — Păcat.

CĂTIȚA. — Cum ? Doară nu-i pofti ca din teatru să-l ducă pe om de-a dreptul la închisoare !

TOMA. — Ba da. Să-l ducă, dacă-i tîlhar.

CĂTIȚA. — Tată, nu te pricepi, spunu-ți. Omul învață de la teatru. Vede că sînt dușmani și hoți și devine mai vigilent.

TOMA. — Da' nu cumva se fac 'mai vigilenți tîlharii și se ascund mai bine de partid ?

CĂTIȚA. — Ei ! Cum ? Tot poporul devine mai vigilent. Se deschid o mie de ochi și se uită. Și o mie de ochi văd mai bine. încep să înțeleagă, încep să ajute. Oricum, hoții și dușmanii se răresc, dacă toți ajută la ,plivit. Nu -i iistină ?

TOMA. — Ba e ! Numai că eu aș vrea să nu-i închidă pe lotri ca la tiatru și după aceea să meargă la crîsmă să bee și să rînească friptură cu castraveți acri. Ar trebui un teatru, ca să demaște chiar hoții adevărați. Cum l-ai demascat, zdup cu el în vagon și hai la Deltă la stuf ! Să se-nvețe să tundă balta, nu numai oamenii ca pe oi !

CĂTIȚA. — De-așa teatru ar fugi oamenii ca dracul de biserică.

TOMA. — Păcat./Dac-ar fi așa tiatru, l-aș aduce aici în Valea Cucului.

CĂTIȚA. — Ce să caute aici la sărăcie cu ciucuri ?

TOMA. — Ni mă mi ! Noi nu avem. tîlhari la tovărășie, la Sfat... O lecuță de demascare ne-ar prinde bine ! Prinde zău ! (*Apoi cu un gest plictisit și apucîndu-se iar de sfărîmat.*) Pe Holdemulte al nostru nici dracu nu-l poate demasca ! (*Bate cineva la fereastră. Cățița deschide. Apare capul lui Dumitru Colac.*)

HOLDEMULTE. — Bade Toma, mi-a venit o idee ! Deseară ținem ședință. Să vii la șapte pont.

TOMAJĂRĂ SĂ RIDICE CAPUL. — D-apoi veni-oi da. (*Apoi pentru sine.*) Drac să se tragă-n ședințele și-n ideile tale că nimic bun din ele n-are să iasă. (*Scoate punga de tutun și tacticos umple pipa s-o aprindă.*)

HOLDEMULTE, CĂTRE CĂTIȚA. — Ha-ha ! s-a-ntors turtureaua noastră de la București. Cînd ai venit, Cățiță?, 'Am auzit că n-ați luat premiu. Nu se pricepe nici Bădescu al nostru chiar așa bine la cor.

CĂTIȚA. — De Bădescu n-ai ce te lega.

TOMA, PÎCĂIND DIN PIPĂ. — închide fereastra aceea, că se bagă frigul.

HOLDEMULTE, RETRĂGÎNDU-ȘI CAPUL. — Vii și tu, turtureaua noastră, la ședință. Ne-am: înțeles ! Moș Toma ! La șapte pont !

CĂTIȚA, ÎNCHIZÎND FEREASTRA ȘI ZGRIBULINDU-SE DE FRIG. — Tată, să-ți dau niște cartofi, pînă se face mămăliga ?

TOMA. — Că doară nu mi-i da pui fript. Cartofii, săracii, îs pentru noi și mălaiul, rodească-l pămîntul ! (*se oprește din sfărîmat și scoate pipa din gură, se gîndește, apoi spune.*) — Caftită !

CĂTIȚA. Ce-i tată ?

TOMA. — Hm, spunu-ți ori nu-ți spun ? Mi-i că-i ride de mine și-i zice c-am ajuns în mintea pruncilor.

CĂTIȚA. — Ce-i tată ? Hai spune. De ce-i vorba ?

TOMA. — De președintele ăsta al nostru și de „teiatru”, cum îi zice la București. Vorba lui Colac Hoidemuite, mi-o venit o idee ! (*Pune degetul la tâmplă, a,poi îl lasă jos.*) Dar nu cred că se poate. Asta numai la București se întâmplă și acolo numai la teiatru. La noi nu se poate... N-ai cum...

CĂTIȚA. — Hai spune o dată, că se afumă mămăliga, dacă te mai gîndești mult.

TOMA. — Nu, inu... Lasă... Așa vine luzia pe om la bătrînețe. Minte pruncilor...

CĂTIȚA. — Apoi, nu mă ținea atîta, că mai am. și alte treburi .'

TOMA. — Noa ! Hai să-ți spun. Uite ce m-am gîndit. Ce-ar fi să facem și noi tiatru adevărat, teiatru cum zici tu, și să-l demascam pe cineva, să zicem pe Colac cu mișcolanțiile lui ? Colac să fie și el la teiatrul nostru în rîndul întîii, unde-i place să stea ca un domn ! Și să facem să se vadă ca-n oglindă !

CĂTIȚA, *rizînd*. — Tată, chiar că ai ajuns, doamne iartă-mă, să vorbești ca pruncii. Teatru adevărat, ca la Bucureșt' ? Ce se poate la București nu se poate-n Valea Cucului. Apoi ce ai cu președintele ! Știi altul mai bun ca el ? Nu muncește de se rupe ? Nu-l aleg oamenii iuțr-una de cînd s-a făcut tovărășie ? Ai dumneata un piron în cap...

TOM^A. — Spus-am eu. în Valea Cucului se poate numai cum vrea Colac și Fugătă, și Hinea, și Lupoiaia...

CĂTIȚA. — Tată, ia seama ce vorbești ! De Fugătă nu mai. știe nimeni ! Tce că-i plecat în Turcia. Nu te băga-n bai.

TOMA. — Lasă că știu eu ce spun. Dao-oi greși, om zice că-i teiatru. Tu să-mi spui numai atît. Se poate face teiatru adevărat în Valea Cucului ori ba ?

CĂTIȚA. — Ba ! întîii n-avem piesă care să vorbească de Colac Hoidemuite. Al doilea n-avem sală cu lumini și ou tot ce mai trebuie. Tovarășul Ignat oricît s-ar sili, nu poate el să facă teatru chiar ca la București ! Al patrulea, nimeni n-are să te aprobe cu Hoidemuite. Nici partidul. Tovarășul Colac s-a scris primul în tovărășie. ;El a pornit-o. El o ține. Face ședințe, planuri. Lucrează, îi vin idei, cum zice el. Cine altul e în stare să piardă toată ziua numai cu treburile tovărășiei ? Cine altubse descurcă mai bine ca el ?

TOMA. — Hm ! Spus-am eu că nu se poate. Așa-i omul cînd îmbătrînește. Numai prostiile-i tună-n cap.

CĂTIȚA. — Iar cînd e tînăr face prostii.

TOM^A. — Asta cam așa-i. ;Și eu am făcut destule cînd am fost tînăr. Dumnezeu s-o ierte pe mamă-ta, acolo unde-o fi pe ceea lume, că multe mi-a iertat și ea mie pe lumea asta. (*După un timp, scărpinîndu-se pe bărb'w cu pipa.*) Păcat că n-avem o pesă cie-aceea ! Ignat n-ar putea face una ? Că scris are frumos. Iese foaia dinmîna lui ca oul împistrit la Paști.

CĂTIȚA. — Pînă-i cuc și aramă ! La București sînt oameni mari care scriu piese. Eu am auzit de ei, dar nu i-am /văzut. Da-s oameni mari, care numai la case de odihnă stau cîtu-i lungul anului.

TOMA. — Ni mă ni ! Ce-or mai fi și acele case de odihnă ! Eu cînd îs rupt de trudă și am o țîr de vreme duminica mă așez pe laviță sub nuc ori mă duc și mă iculc după stogul de fîn, la răcoare. Lor le trebuie case de odihnă și încă tot anul ! Măi, dar mari domni mai sînt ! Se vede treaba că or fi tare învâțați. Nu poate oare tovarășul Ignat să vorbească cu tovarășul prim secretar de la raion, doară ne aduce unul și nouă, un scriitorăș pe cîteva zile, să ne scrie tiatru ? Eu îl țîn pe mîneare și băătură. Jumătate de litră de oloi de prună e a lui, în fiecare dimineată, de la cooperativă.

CĂTIȚA. — în Valea Cucului să vină ? La o întovărășire ca a noastră? N-au ei gospodării colective mari și bogate cu președinți decorați ; S.M.T.-uri cu tractoriști fruntași ? Nici să nu te gîndești tată !

TOMA. — Păcat. Mare păcat, că i-aș spune eu ce să scrie. Și i-aș face pe cîțiva să joace ca ursul cu veriga-n nas. Uite așa i-aș face să joace ! (*Umblă prin odaie agitat.*) Zici că de la Ignat nu-i nici o nădejde, nu-l duce capul să facă un tiatru de-aiesta ?

CĂTIȚA. — El nu-i scriitor,, ți-am mai spus. O piesă de teatru-i lucru mare. Te laudă pentru ea și-n „Scînteia”, îți dă și premiu de stat, o grămadă de bani. Apoi mai trebuie artiști mari nu glumă, artiști ai poporului, artiști emeriți. Vrei să-i aduci la Valea Cucului, să frămînte noroaietele ?

TOMA. — Păcat. Eu, și ou Ignat cred că aș putea face treabă, numai să vrea el. (*Bate cineva, la ușă, bătrînul răspunde.*) Slobod ! Placă și intră ! (*Apoi pentru sine.*) Pe cine-l mai poartă dracul la casele oamenilor și n-are hodină ? (*Intră Ignat Bădescu, scuturîndu-și de zăpadă căciula de oaie.*)

BĂDESCU. — Bună ziua, bade Tom©, bună ziua Cățiță. (*I se răspunde cu fețe vesele : „bună-ziuă, tovarășe Ignat”, deodată, și învățătorul le strînge mina), pe rînd, uitîndu-și pe-a Cățiței în a sa pentru cîteva clipe.*) Astă-seară începem repetițiile cu noua piesă „Berbecul împiedicat”. Vii, Cățiță, așa-i ?

CĂTIȚA, *cu părere de rău.* — Nu cred că pot. Astă seară-i adunare generală la tovarășie.

BĂDESCU. — Nu te las. Trebuie să vii ! Nu se poate.

TOMA, *reluînd sfărîmatul porumbului, către Cățiță.* — Să mergi î Lasă ședințele și adunările pentru hodorigi ca mine, că tot ne ocolește somnul. (*Apoi către Ignat*) Tovarășe Ignat ! Am o vorbă cu dumneata.

CĂTIȚA. — Lasă-l tată, nu te face de proverb.

TOMA. — Ce știi tu ? Lasă-mă să zic. De-o. fi prostie, doară nu mi-a da premiu pentru ea.

BĂDESCU. — Ascult, bade Toma.

CĂTIȚA, *dă din mînă plictisită și pleacă spre mașina de gătit.* — A !

TOMA. — Tovarășe Ignat, ți-oi spune ceva. Dar știi ce ? Nici o gră-mujdă nimănui ! Mormînt ! Secret ! înșelesu-ne-am ?

IGNAT, *intrigat.* — înțeles, bade Toma.

TOMA, *se duce și deschide fereastra, să controleze dacă nu-i nimeni sub ea; controlează și ușa, deschizînd-o ; deschide și ușa dinspre odaia din față ; apoi pipăie „păretele” dinspre public, cu fața serioasă și hîtră. Cei doi se uită la el, nedumeriți. Cățița înțelege, Ignat se uită în ochii ei mirat. Apoi Toma zice.* — Acum. încă să nu fie cu public ca la București. Să nu ne audă și să nu ne vadă nimeni...

CĂTIȚA. — Tata vrea să facă teatru, ca la București. Nu-nțelegi tovarășe Ignat ? Să fie ca-n viață.

TOMA. — Așa cum se. întîmplă în viață. Ca la București...

BĂDESCU. — Și cu ce piesă ?

TOMA. — Pesa ? Scriem noi doi tina, adecă dumneata. Eu numai spun, dumneata scrii.

BĂDESCU. — Nu se poate ! Eu nu sînt scriitor. Ar trebui un scriitor...

TOMA. — Să-ncercăm, noi, fără iscriitori, că știu eă-s ocupați pe la casele de odihnă. îți spun eu de ce-i vorba. Știi cum fac șerpții mărgeaua ? S-adună toți grămadă unii peste alții, se-mpletese, se sucesc, se răsucesc, le curg balele și pînă la urmă maimarele lor se ridică peste grămadă cu un măr-

găritar strălucitor în gură. Cu mărgeaua șarpelui poți omori pe oricine dacă i-o pui într-un pahar de băutură numai o clipă, cât ai scăpărat din amnar. Dar dacă dai peste șerpi, înainte de a fi ieșit maimarele lor deasupra și strigi : „Mărgeaua” deodată se împrășteie toți, care încotro și de speriați ce-s poți călca-n picioare toată adunarea lor generală. Așa fac și pe la noi cîțiva mărgeaua să ne-o bage după aceea nouă în băutură. Noi să facem teiatru și să strigăm înainte de-a fi ei gata ; „Mărgeaua!”

BĂDESCU. — Nu prea pricep, bade Tomo, pilda cu șerpui.

CĂTIȚA. — Auzi ? Ce tot vorbești dumneata, tată ?

TOMA. — Lasă că ai să pricepi ! Dacă nu-i adevărat ce cred eu, rămîne teatru și mergem cu el la București la concurs. Dacă-i adevărat, prindem, șarpele și-i zdrobim capul.

CĂTIȚA. — Dumneata nu știi nimic și nu te lega la cap dacă nu te doare. Doamne, nu ne lăsa !

TOMA. — Asta-i că mă doare ! Ș-apoi știința mea drept e, încă-i slabă, tovarășe învățător, dar ca s-o pricepi, ți-o spun o pildă. Un lotru a furat o oaie și s-a suit în pod s-o belească. Asta era mai demult, cînd eram și eu pruncheș. Lotrul avea un ține și i-o spus că dacă vine cineva să-l întrebe ceva, el atîta să răspundă : „Eu mi-s mic, nu știu nimic !”, că eu, dragul tatii — a zis lotrul — mă duc în pod să belesc oaia. Au venit jandarmii și au găsit pruncul în curte. L-au întrebat că unde-i tatăl său ? Da' copilul : „Eu mi-s mic, nu știu nimic, tata-n pod belește oaia!” Așa și eu.

CĂTIȚA. — Numai să nu te belească pe dumneata cineva, că prea n-ai astâmpăr, acuma la bătrînețe.

TOMA, *fără s-o asculte*. — Ce zici, tovarășe învățător, facem tiatrul aiesta ?

CĂTIȚA. — Nu băga omul în bai, lasă-l în pace !

BĂDESCU, *scărpinîndu-se după ureche*. — • Mai știu și eu, bade Toma ? Ar trebui să vorbim cu un dramaturg de la București, că-i treabă grea.

TOMA. — • Ce dramator îți mai trebuie ? Că aici îs eu. Dumneata numai să scrii.

CĂTIȚA. — Nu te băga, tovarășe învățător !

TOMA. — Taci tu, Cățiță ! Odată vreau să fac și eu o țir' de teiatru în sat și nici atunci nu mă lași. Ce zici, tovarășe Ignat, facem, treabă ?

BĂDESCU. — Să mă gîndese. Nu zic nu. Trebuie să-mi spui de ce-i vorba. Apoi vreau să scriu și unui prieten al meu de la București.

TOMA. — Drămătorului, cum îi ziseși.

BĂDESCU. — Da.

TOMA. — • Apoi atuncea nu iese nimic. Dar cheamă-l, că s-o odihni și aicea, batăr că la noi nu-i casă de odihnă. Ș-apoi dac-oi vedea că altfel nu se poate, fac eu tiatru cum n-a văzut Bucureștiul !

— Cortina —

TABLOUL 2

Sala Căminului Cultural, în care ulterior se va juca și teatru. în fund se vede o „scenă”, cu o „cortină” simplă de pînză groasă de cînepă. Masa prezidială acum e în fața scenei; e o masă lungă cu pînză roșie pe ea, cu o carafă și cu pahare de apă ; deasupra atîrnă o lampă electrică. Cortina se ridică pe un sfîrșit de ședință, oamenii ies în dreapta pe ușa trîntită în afară, se aud scaune

împinse, fragmente de discuții: „Așa nu se poate!”, „Sara bună!”, „Om mai vedea”. „Noapte bună!”, „Oameni buni, mai gândiți-vă”, „Păcat de vremea pierdută”, „Dacă nu pricepeți!”, „Cine nu pricepe?”, „Tot pe-a bogaților să se aleagă, ha <?”, „Toți sîntem întovărășiți. Și tot bogații să fie cei tari „Au pămînt!”, „Dar noi sîntem mulți”, „Lăsați vorbele proaste!”, „Văzurăți că nu se putu?”, „Nu sîntem berbeci”! „Berbeci împiedicați”, „Noapte bună”. — Toate acestea sînt spuse de diferiți inși în timp ce-și pun cușmele de oaie în cap, aprind țigări, se încheie la haină și ies. Pe scenă, lîngă masă, rămîn Hoide-muite, Toma, Ciul, Ghiță Ropoteală, Gligor Lupoia; mai tîrziu vin Cătița și Bădescu.

GLIGOR, către toți. Noa ! cu mine cum rămîne dară ?

CIUL. — Mă Gligore, du-te la lelea Ana și spune-i să nu se facă cu nevoie. Rămii în tovărășie. Te-ai înscris ? Te-ai înscris ! Ce dracu ? Nu ești prunc!

GLIGOR. — Cu hectarul nevastii mele să rămîn ? Că mama nu-mi dă nici o brazdă. Iar eu de la nevastă am plecat, cum bine știi, tovarășe Ciul. Nevasta mi-a trimis vorbă și-a zis așa : „Hai înapoi și rămînem în tovărășie, că altfel mă șterg și eu”. Dar și mama mi-o trimis vorbă : „Hai acasă și patru holde-s a tale, numai să ieși din tovărășie”. Ce mă fac, tovarășe Ciul ? Rămî-nere-oi cu ferești în fundul cioarecilor, ori rn-oi duce barosan la mama ?

CIUL. — Slugă, zi, la mamă-ta. Du-te și spune-i lelei Ana că cele patru hectare a ei vecine cu perimetrul tovărășiei se comasează și ea capătă alte patru holde mai departe, împrăștiate, după cum or fi a celor ce intră în tovărășie. Așa că tot n-or fi a ei. Asta să-i spui și nevastii, ca să știe că n-are de ce să se retragă, că nu pămîntul care l-a, avut îl capătă înapoi. Du-te la nevastă și împacă-te cu ea, apoi la lelea Ana și lămurește-o. Ai să fii om în tovarășe.

GLIGOR. — Cu muierea mea mă pot eu împăca, dar atunci bătrîna nu-mi dă nimic. Si ee-arn făcut ? Rămîn cu o holdă în tovărășie, sărîntoc, fără atelaj, că doar n-oi prinde-o pe nevastă-mea la plug !

HOLDEMULTE, intervenind. — Mi-a venit o idee ! Gligore, mă duc eu la lelea Ana.

GLIGOR. — Du-te, numai du-te ! Că dacă-i mere des pe la ea, ai să ieși și dumneata din tovărășie, cît ești de președinte. Mama-i dracul de pe căldarea cu bani. (Toți rid.) Așa zău, tovarășe președinte.

CIUL. — Gligor, îți dăm două hectare din rezerva de stat și cu al nevastei vor fi trei. Bine-i așa ?

GLIGOR. — Mama-mi dă patru.

TOMA. — Mă, că multă cînie zace și-n tine. Primește odată ! Tot atîta or fi patru holde unde și-a dus mutul iapa, cu trei holde din perimetru ?

GLIGOR. — Asta cam așa-i.

TOMA. — Apoi dacă-i așa, taci și primește pînă ce te îmbie. Că trece baba cu colacii și ți-o veni să te scarpini pe limbă, că n-ai zis da la vreme.

HOLDEMULTE. — Lăsați omul să se gîndească. Doară nu-i fără cap !

TOMA. — Așa, așa, președinte, mai opăcește-l și dumneata, că doară doară fuge de noi. Fă-l să-i vină o idee !

HOLDEMULTE. — Eu nu zic nimic. Dar vine mine la noi și zice că l-am forțat.

TOMA. — Ni mă ni ! L-am forțat să ia pămîntul cel bun, gratis. Cum nu mă forțează și pe mine careva să iau O' pungă de bani, iacă num' așa ?

CIUL. — Ce zici, Gligore ?

GLIGORE, *ieșind*. — Mă mai gândesc. Noa! Sara bună.

TOMA, *ironic*. — Il făcuși să se gândească! Puțin a lipsit să nu ne faci și pe noi să ne gândim o țiră...

HOLDEMULTE. — Și ce? Crezi că dacă ai părul cărunt, nu-ți stă bine să te gândești?

CIUL. — Dar cum să te gândești? Asta-i întrebarea! Că așa cum ai făcut dumneata raportul în fața adunării, numai bine...

TOMA, *completează...* ne trezeam ou chiaburia făcută la loc.

HOLDEMULTE, *simulînd că n-a auzit bine*. — Cum?

TOMA. — Cum ai auzit, tovarășe președinte.

HOLDEMULTE. — Tovarășe Toma Chiaburea, ești om bătrîn, dar minte n-ai mai multă ca un copil cu mucii.

TOMA, *apropiindu-se, în timp ce Ciul îi desparte cu mâinile*. — Cum ai zis că mă cheamă? Mă, Hoidemuite!

HOLDEMULTE. — Așa cum ai auzit.

CIUL. — Tovarășe Colac, nu apreciezi just. Tovarăși, nu-i principal ce faceți.

TOMA. — Cum vine aceea „ce faceți”? Da' ce? Facem la fel eu și cu președintele?

FIOLDEMULTE. — Bade Căbulea...

TOMA. — Așa vezi! Nu Chiaburea... că...

HOLDEMULTE. — ...ce ai dumneata cu mine, de nu-mi dai pace? De ce zici dumneata că eu stau în calea colectivei? Ai dovezi? M-ai auzit vorbind? Ce dracu! Io mi-s membru de partid din '46. Nu eu m-am înscris întiul în tovarășie, să fie de pildă și de exemplu? Și-apoi dacă m-am smintit oleacă la limbă și te-am vătămat cu vorba ceea „Chiaburea” cum oi fi zis, nu-i oare drept un picuț? N-ai avut dumneata o optime din batoză?

CIUL. — Tovarășe Colac, ho! Pîn-aci. Dumneata ți-ai vîndut în '44 batoza la opt inși, după cum bine știi. Așa s-a băgat în bai badea Toma de-a fost socotit chiabur. Numai să nu ne apucăm să mestecăm, în balegă că după cum e zisa, pute... Azi, însă, ai smintit-o cu propunerea...

TOMA. — Și știai că se naționalizează batozele. — Poate și dumneata, tovarășe Ciul, și m-ați lăsat să mă bag. Eh! Ba cum a zis unul cînd s-a ars cu păsatul fierbinte: „Sus e cerul!” Dar n-a spus ce-l doare. S-a ars și al doilea și a zis: „Largă-i huryea!” Și nici el n-a spus că s-a ars. S-a ars și al treilea și s-a uitat la ceilalți și-a zis: „Mulți cîni is în ea!” Io-s al treilea...

CIUL. — Taci, bade Tom©, să nu dezgropăm, toți morții, că n-a venit doară județul lui Cristos! N-am știut nimic atunci. Știi bine că fără tovarășul Mitru n-ar fi nici azi întovărășire în Valea Cucului.

HOLDEMULTE. — Auziți-l, tovarășe Ciul, cum vorbește de membrii de partid? Asta oare nu-i vătămare cu vorba, a regimului nostru popular?

CIUL. — Lasă regimul, tovarășe Colac. — De dumneata-i vorba. (*Către Toma*.) Și dumneata, bade Tomo, nu tot scoate pomelnicul ca popa la liturghie. (*Către Hoidemuite*.) Dar ce-i drept, e drept. Bunăoară astă sară ai cerut să se fixeze fiecărui întovărășit hectarele lui în perimetrul comasat. Pe acelea să le lucreze, să le gunoiască și de pe ele s-adune recoltă, „cît i-a da dumnezeu” ai zis. Zis-ai? Statutul cere ca tot pămîntul să fie lucrat în comun, știi bine \ Excepție fac culturile speciale.

HOLDEMULTE. — Mi-a venit o idee. Asta-i o propunere din popor. Iacă aci-i Ropoteală. N-a strigat el „trăiască”, atunci cînd am făcut propunerea ? Poate c-am greșit.

TOMA. — Ni mă ni ! Că înțelept martor ți-ai ales. Ropoteală strigă „trăiască” și dacă-i spui că a ieșit o lege ca toți oamenii din Valea Cucului să vină la Sfat în fiecare dimineață, să le deie președintele cîte o palmă. Așa-i, mă Ghiță ?

ROPOTEALĂ. — Nu mă vătăma de onoare, bade Toma. Că doară și eu-s democrat popular ca și dumneata și drăguț cu partidul și eu-s, nu numai dumneata ; că ne-o dat alduitul de el pămînt. Numai nu ne-a dat și cap, să fim vrednici de pămînt. Barem un cap de vită să ne fi dat pe familie, un bivol, un bou...

TOMA. — Un bou...

CIUL. — Ia spune, Ropoteală, de ee-ai strigat „trăiască” !

ROPOTEALĂ. — D-apoi dacă-i vorba să fiu prințipal, cum zici dumneata, oi spune de ce-am strigat. Tovarășul are dreptate. Înainte aveam, două șirinci de pămînt apătos, de cînta broasca pe el toată vara. După noua împărțire, fiecare o avea în perimetru cît i-i rînduit, eu mai puțin, tovarășul președinte mai mult, că-i om cuprins, are cai, are boi. Mie ce-mi trebuie atîta, că doar n-oi prinde mițele la plug ? !

CIUL. — Auzi-1, tovarășe președinte ? (*Către Ropoteală.*) Dar cu tovarășia cum rămîne ? Nu ajungem de unde-am plecat ? Numai că avem pămînturi mai bune, două-trei hectare la un loc, și unde ? în perimetrul comasat pentru întovărășire, bun, aproape de sat, mama pămîntului.

ROPOTEALĂ. — Asta-i tare bine. Ș-apoi rămînem tovarășii, cum îs tovarăș și cu dumneata, că doară nu ne-om mitica unul pe altul. Înainte ne ziceam domn, acuma tovarăș. Ce-i rău în asta ? Eu și lui arvocatul Hinea îi spun domnu tovarăș arvocat, că doară nu 5-0 mînia de-atîta vorbă ! Chiar și dumnealui, domnul tovarăș Hinea, că-i om învățat, o zis că-i bine să facem tovarășie așa cum o prepus tovarășul președinte.

CIUL. — Auzi, tovarășe președinte ? Și Hinea-i de părerea dumitale.

TOMA. — Eu cred că și altcineva...

CIUL. — Hai, bade Toma, nu tot băga și dumneata ruda în viespi. (*Către președinte.*) Vezi ce a înțeles Ropoteală ? Pămînt mai bun pentru fiecare în perimetru, iar „tovarăș” nu-i mai rău nici mai bine ca „domn” pe vremuri.

HOLDEMULTE. — Așa zice Ropoteală, dar asta nu-i părerea mea. Eu cred că fiecare-și lucră mai cu drag bucata de pămînt care i-o pica la sorți, pînă ce s-o face și aici colectiva. Încolo respectăm întovărășirea și ne ajutăm după statut.

(ROPOTEALĂ. — Să știi, tovarășe Ciul, dacă-i vorba să fiu prințipal pînă la capăt, apoi nici pe tovarășul Colac nu-1 aprobez în toate cele.

CIUL. — În ce nu-1 „aprobezi” ?

ROPOTEALĂ. — Apoi treabă* stă așa. Noi săracii n-avem atilaje, nici cal, nici bou, nici, bivol, nici barem o văcșoară ! Plătăm la cei din tovarășie care au atilaje. Plata în adunare o hotărîm într-un fel. Cînd te duci să vorbești cu Drihău, ori cu Coșoancă, ori cu. altul să-ti are, ce zice ? „N-am vreme. Dai atîta, vin, nu dai, îți rămîne pămînoiorul nearat !” Apoi mai este o hotărîre proastă. Cei cu. atilaje își cuprind ei mai întîi pămînturile mai bune și le ară și cînd îi de cucuruz, samănă ludaie, mazăre, floarea soarelui pe margini la

pământul lor, și astea-s a cui le-a sămănat. Noi, săracii, ajungem la pământuri mai slăbuțe și rămînem să batem din buze. Asta-i bine ?

HOLDEMULTE. — Frate Ropoteală, se strică tovărășia dacă fiecare lucrează de capul lui și nu cu atelajele întovărășiților. Tu nu-nțelegi ? Da' greu mai ești de cap ! Iar dacă ai odată pământul tău, cum am propus, nu te mai poți plînge că iau cei cu atelaje pământurile bune.

ROPOTEALĂ. — D-apoi ce știu ! Ascult și eu de dumneata.

HOLDEMULTE. — Zici că ascuți de mine. Să te văd ! Dacă ți-oi spune acum : „Ropoteală, hai să te bagi în colectivă”, bagi-te ?

(*Intră Cățița și Bădescu plini de zăpadă și spunînd „Bună seara”.*)

ROPOTEALĂ. — D-apoi de asta pînă acum n-a fost vorba ; numai așa am auzit, că nu facem colectivă și că nu ne băgăm în ea odată cu capul !

HOLDEMULTE. — Dar dacă s-ar face și ți-aș spune eu, băga-te-ai ?

ROPOTEALĂ. — D-apoi m-aș băga da, dacă te bagi dumneata întîi, că nu te bagi dumneata unde-i rău.

BĂDESCU, *rizînd*. •— Auziși, tovarășe președinte ?

HOLDEMULTE. — Apoi nu mă las eu pînă nu fac colectivă în Valea Cucului ! Așa să știți. Te văd eu, Ropoteală !

ROPOTEALĂ. — Trăiască. îi povestesc astă seară la muiere, că vine colectiva.

HOLDEMULTE. — Nu-ți umble gura...

TOMA. — Că-i secret.

HOLDEMULTE. — Ba nu ! Numai că cine știe ce vorbe mai ies. De aceea, măi Ghiță, să taci. Altfel stricăm tot. Mi-a venit O' idee. De miine, tovarășe Ciul, eu personal mă duc din casă în casă și din om în om să-i prelucrez...

TOMA. — Ni mă ni ! Mă duc cu tine să-ți ajut. Porc să fie cine-o minți !

ROPOTEALĂ. — Amin ! Și să trăiască !

HOLDEMULTE, *ii aruncă o privire tăioasă, își potrivește căciula în cap, își ridică gulerul de la becheșul lui de piele imblănit cu miel negru și zice plin de importanță*. Nu mă las eu pînă nu fac o colectivă să troznească, aici, în Valea Cucului. Sara bună, tovarășe Ciul și Bade Toma. (*Apoi, glumeț către Ropoteală.*) Hai, Ropoteală, mînca-te-ar puricii, și nu ți-ar muri nimeni înainte.

ROPOTEALĂ. — Trăiască ! (*Ies după ce au spus „Bună s-ara”, „Sara bună”, „Ninge de prăpădește !”*)

CĂTIȚA, *către tatăl ei*. — Am terminat cu repetiția și am venit să te iau.

CIUL. — Ei, sara bună. Mă duc să-mi fac raportul. Hoidemuite a smintit-o cu tovărășia oleacă, dar cu colectiva n-a glumit...

TOMA. — Să faci raportul principial, tovarășe Ciul, și repede, pînă nu face Hoidemuite colectiva. (*Toți rid.*) (*Apoi Toma către Bădescu.*) Scriseși, tovarășe Ignat, la „dramatorul” dumitale ?

BĂDESCU. — Bade Tomă, să știu că i-am scris.

TOMA. — As;ta-i bine. Noa ! Să vină el pe-aici ca să-i spun eu una-alta, c-apoi de nu i s-o face lui a scrie ca la fată să joace cînd aude alăuta, beregata mi-o tai ! (*Către Cățița.*) Tu du-te acasă, că eu trec o- țîră pe la cooperativă, să mă spăl pe gură de vorbele proaste ce le-oi fi spus. Iară l-am supărat pe Hoidemuite.

CĂTIȚA. — Cum, tată, pleci ?

TOMA. — Lasă că te-o petrece pînă la poartă tovarășul Ignat, să nu te mînce lupul. Și eu vin acuș, draga tatii. Noapte bună, tovarășe Ignat. (*Iese.*)

CĂTIȚA. — Nu merge el la cooperativă. De trei săptămîni iese în fiecare sară și vine noaptea tîrziu.

BĂDESCU. — Da' ce-o fi avînd ?

CĂTIȚA. — Coace el. ceva. Cred că stă la pîndă pe undeva, că vine înghețat acasă. Am încercat să-l descos. Da' ăsta-i om fără cusături. N-ai de unde-l prinde. Nu scoți din el nimic. Mi-i și frică. Să știi că n-are dreptate cu președintele. Dar i-i ciudă pe el că din pricina lui Hoidemuite a ajuns să fie și tata chiabur. Chestia cu batoza...

BĂDESCU, *se apropie și-i pune mina pe umăr.* — Lasă, Cătiță, că n-are să i se întîmple nimic. Badea Toma-i mai ager la minte decît noi toți. Și știe el ceva... Hoidemuite nu-i ușă de biserică.

CATIȚA. — Să nu se bage omul unde nu-i fierbe oala. L-ai auzit cu șerpîi și cu mărgeaua ? Mi-i frică. De treburile astea are cine să se ocupe, nu el, om bătrîn.

BĂDESCU. — Vrea să ajute.

CĂTIȚA. — Mi-e să nu-l înjunghie careva și să-l găsim într-o băltoacă de sînge, doamne ferește ! (*Cătița se-nfioară. Bădescu o cuprinde ușor și se uită la ea. Fata stă aplecată cu capul ușor în jos și cu ochii închiși încercînd să se desfacă. Apoi ridică spre el ochii și spune.*) Așa-i, tovarășe Ignat, că dumneata n-ai să te bagi în treburi de acestea ?

BĂDESCU. — Nu știu, Cătiță, dar dacă ar trebui, m-aș băga.

CĂTIȚA. — Nu e bine, tovarășe Ignat. Omul să-și vadă de treaba lui. Eu sînt cu partidul. Spun ce cred că nu-i bine. Dar singură nu mă bag. Tata nu-i membru de partid și nu cunoaște nici o disciplină.

BĂDESCU. — Dar stă bine cu partidul, nu ?

CĂTIȚA. — Cu noul primsecretar mai cu seamă.

BĂDESCU. — Atunci n-ai nici o grijă.

CĂTIȚA. — Poate că-s proastă. Mi se bate ochiul stîng și asta nu-i a bine. Ne paște ceva.

BĂDESCU, *luînd-o de mină.* — Te-a tras curentul, de-aia ți se bate ochiul. (*Și-o apropie de piept, o strînge și vrea s-o sărute. Ea caută să se desfacă încet. Se deschide ușa, cînd e aproape să fie sărutată, și intră cu o mătură paznicul.*)

ȘCLEAPT. — Noa. Nu s-o înterminat ședința ?

BĂDESCU, *zăpăcit.* — Ba da ! Hai, Cătiță, să plecăm repede.

ȘCLEAPT. — D-apoi mereți da, împreună, că nu-i bine să umble omul singur în puterea nopții. A bătut ceasul douăsprezece la biserică. Am auzit tocmai atunci lupul urlînd pe Dealul Mieilor. Doamne ferește de rău !

CĂTIȚA. — Ce lup, bade Șcleapt ? Poate că ai țuituri în urechi de uscate ce-s.

ȘCLEAPT, *glumind.* — Asta poate fi, fata moșului. îmi țiuie cîteodată ca țucatu lu' tovarășu' Bădescu : Mțțuc ! Așa ! He-he !

— Cortina —

ACTUL II

TABLOUL 3

La Hoidemuite acasă. Un fel de „salon” și „sufragerie”, cu o masă mare în mijloc, deasupra cu o lampă electrică, cu abajur roz și cu franjuri. În jurul ei scaune cu spetează înaltă, așezate alandala, vădind că s-a plecat de curînd de la masă ; pe masă pahare, unele goale, altele pe jumătate, și o cană mare cu vin roșu pe fund. Două farfurii cu prăjituri. Urmele unei petreceri. într-un colț, un aparat de radio cu muzică, auzindu-se încet. Pe peretele din fund, două fotografii mari, înrămate gros, înfățișînd pe Hoidemuite și pe soția sa. În dreapta, de-a lungul păretelui, se află un divan, o ușă, un fotoliu. în stînga, o fereastră. După ridicarea cortinei, odaia rămîne goală un timp, să i se poată vedea pereții tapisați, mobilierul amestecat, destul de scump, dar fără gust, precum și diferite alte obiecte, dovedind bogăție și parvenitism. întră Hoidemuite, prin stînga, după ce a fost auzit scuturîndu-se. Are becheșul pe el, cușma în mină.

HOLDEMULTE. -- Noa drace ! S-au dus. Muiere ! Solomie ! *(Intră Solornia prin dreapta)*

SOLOMIA. — Da' mult lungirăți ședința ! Ca pomana porcului.

HOLDEMULTE. — Nu-i treaba ta. Ați făcut foc ca-n baie. Nu cruțați lemnele lui Mitrea Colac ! Băură, mîncară, suduiră și plecară, ha ? Dumnezeii lor, că nu știu ce să mai cred. Pînă la urmă Hoidemuite plătește, cu capul lui !

SOLOMIA. — Capul face, capul trage. Dacă ești ou fundul ciorecilor în două luni ! Hinea spunea că nu se mai amînl mult și trebuie să se îmburde cumva, cel mai tîrziu la 1 Mai. Of ! cum mai lătra !

HOLDEMULTE, *turnîndu-și un pahar și mîncînd o plăcintă pe înfulecate.* — Asta o aud din '46, de zece ani. Mi se pare că m-am prins la plug cu dracul. Ce-au mai spus ?

SOLOMIA. — Hinea s-a îmbătut și a început să împartă la slujbe. El prefect, popa deputat, tu primar, pe mine-a zis că tot cu automobilul mă poartă și alte bolînzii de-ale lui. Ceilalți au tăcut. Numai hodorogul de dascăl Septimie Curta fonfăia povestind cum a fost pe vremea lui Franeise loșca și zublăia la plăcinte de-i huruiiau fălcile. Și tot bombăneau că nu mai vine profesorul, să le spună ce și cum.

HOLDEMULTE, *șoptit.* — Cum ? Dom' maior nu s-a arătat ? Arăta-i s-ar îngerul morții ! Doamne, iartă-mă... *(Face repede semnul crucii)*

SOLOMIA, *șoptit și arătînd cu ochiul.* — Domnul profesor ? Taci, că e dincolo. Zice că pentru tine a venit, nu să-l asculte pe Hinea.

HOLDEMULTE, *îi trece prin cap ceva și o ia pe Solornia de piept* — Tu cu el ai stat pînă acuma singură ? Dumnezeii tăi de cușteriță !

SOLOMIA, *șoptit.* — Taci, omul lui dumnezeu ! N-ai o doagă. La comedii îmi umblă mie capul ? Am orînduit manifesturi în plicuri cu domnul profesor. Mi-a dat și o scrisoare pentru tine. Iac-o ! Zice că trebuie dusă la București. Dar o să-ți spună el. Credea că vii prea tîrziu. *(îi întinde un plic alb, sigilat cu ceară, Hoidemuite îl ia., se uită la el, apoi desfăcînd becheșul, introduce plicul într-un buzunar secret, subsuoară, lîngă mîneacă. Se dezbracă și pune becheșul pe scaun. Suflă în pumni și se plimbă prin casă. Apoi îi spune femeii.)*

HOLDEMULTE. — Umple canceul cu vin. (*După ce s-a întors Solornia și începe sa pună masa.*) Of, bată-i dumnezeu să-i bată !

SOLOMIA, *dereticînd.* — Pe cine ?

HOLDEMULTE. — Apoi pe toți. Puțin a lipsit să nu mă scoată dușman de clasă Toma Căbulea.

SOLOMIA, *tot șoptit, după ce a venit cu friptura și cu vinul.* — Eu-s o femeie proastă și n-ar trebui să mă bag în politică, dar mie mi se pare că ăștia cu partidul lor se tot întăresc și noi o ținem una cu americanii de la 1 Mai la 23 August, apoi Ia 7 Noiembrie și iar o luăm de la 1 Mai, Acuma vin alegerile și după alegeri comuniștii vor fi mai tari. Poporul se dă cu ei !

HOLDEMULTE. — Hm, ! Asta cam așa-i. în Ungaria nu ieși cum zicea maiorul, că n-are să rămînă stîlp de telegraf fără comunist spînzurat. Coniu-niștii-s tari și acolo. Dracul să mă știe ! Mi se pare c-am smintit-o... (*Se deschide ușa din dreapta și intră Fugătă, ras proaspăt, cu mustața tăiată scurt și bine îmbrăcat, ca un orășan ce pune preț pe haină.*) Să trăiți, dom' maior ! î ! Domnule profesor Fugătă ! Cînd te văd mi se face lumină înaintea ochilor. Că tare m-am săturat de întuneric. Așa mă mișc cum se mișcă mița-n sac cînd o duci s-o arunci în rîu.

FUGĂTĂ. — Mitre, Mitre, ia sama să nu fie o slăbire a credinței înainte de a veni timpul -nostru. (*Pe un ton mai intim.*) Eh ! Mitruțule, ia povestește cum merse ? Bună sara, bună sara, dragul meu ! (*îi strînge cu căldură mina.*) Aduci-ți aminte cînd erai ordonanță la mine ? Ca-n sînul lui Avram, ai trăit. Mai bine ți-o fi după ce învingem. Așa. Șezi acuma și spune-mi. Știi că n-am pus o bucătură în gură ? Mi-am zis : oi îmbuca după ce-o veni Mitruț al meu și ne-a povesti cum Je-a băgat comuniștilor coada lui Sarsailă în gură și ei au mai zis și mulțam. (*își freacă mîinile.*) Eh, zi ! aplaudară-te ?

SOLOMIA, *care a stat cu degetul la gură deoparte.* •— Eu zic să mîncăți întîi, apoi îți tot povesti. Că se ia omul cu vorba și numai își strică pofta.

FUGĂTĂ, *care nici n-o aude pe Solornia, stăruitor către Hoidemuite.* — Tare te-au aplaudat ? Uite-așa ! (*Bate ca apucat din palme, Solornia face ochi mari; Hoidemuite zîmbește stînjenit și se scarpină după ureche, uitîndu-se la Fugătă.*) Bună idee ai avut !

HOLDEMULTE. — N-am ce zice, odată mă aplaudară. Și cum ne-am înțeles, Ropoteală a strigat „trăiască” !

FUGĂTĂ. -- Ura ! Ura ! Ura !

HOLDEMULTE, *stînjenit.* — Hura n-a mai strigat nimeni...

FUGĂTĂ. — Cum dumnezeu ?

HOLDEMULTE. — Iac-așa. Ști-i mama nevoii ! S-a ridicat bătrînul Căbulea și a strigat : Eu-s contra ! Și unde nu începu a zgheza ca măgaru-n tîrg și dă-i și dă-i un ceas de vreme. Apoi se porni Ciul, încet, rar, cu statutul în mînă și o luă de la 23 August, vorbi de ajutorul sovietic, de reforma agrară, de naționalizare, de primele colective, de fericirea noastră și a pruncilor noștri, bat-o dumnezeu s-o bată de fericire ! Tot un ceas o ținu și el și isprăvi cam așa : „Cei cu pămînt mai mult și cu atelaje or să aibă pămînt mai bun, și ca înainte, tot la un loc, aici lîngă sat. Dar săracii ? Tot cu pămînt puțin, tot fără atelaje, fără vite care să dee gunoi, tot cu pălăria-n mînă, la cei cu atelaje ! Bine-o fi așa? !” Și oamenii de colo-, ca la carieră cînd se sloboade dina-

mita și explodează stîncile : „Ba ! Cum beteșug să fie bine ? Tot ei sus și tot noi jos ? Facem luptă de clasă” !

FUGĂTĂ, *întrerupîndu-l*. — Și tu te-ai lăsat biruit așa ușor ? Tu nu le-ai vorbit de îmbinarea interesului individual ou cel obștesc, de cointeresare ?...

HOLDEMULTE. — Hm ! Cum să mă las ? Am început și eu cu „partidul”, cu „poporul”, cu „dictatura proletariatului”, am apăsas pe „alianța țărănilor cu muncitorii”, am băgat și „lupta de clasă” în foc, și Ropoteală răgușise tot strigînd „trăiască” ou, încă vr-o trei. Am, vorbit, de mă dor umerii de vorbă ca de saci vara la treierat.

FUGĂTĂ. — Hm ! Și ?

HOLDEMULTE. — Hm ! Hm !

SOLOMIA, *care s-a întors*. — Tt, tt, tt !

HOLDEMULTE, *furios*. — Ce te țîțăiești aci ca pourceaua cînd bea lături subțiri ? Mai bine du-te să vezi dacă nu ne spionează careva ! Pune și becheșul pe tîrnați în cui să nu se-neinigă ! (*Solornia iese.*)

FUGĂTĂ. — Mă, fii mai blînd cu muieroa, că ne trebuie. Vezi că i-am dat o, scrisoare pentru tine.

HOLDEMULTE. — Mi-s nervos. Scrisoarea am, pus-o bine... Ce ne facem, dom' profesor ? De cînd a venit noul prim secretar de partid, face-ar coadă la poarta iadului, nu mai merge. Vede prin mine ca cu Rentghenul. Nici săracii nu se mai lasă duși cu sticla de răchie ca porcul la tîrg cînd îi arăți știuletele de cucuruz. „Europa Liberă” ne duce cu vorba de coala din colț. (*Arată spre aparatul de radio.*) Ce zici, dom' profesor ? O sparg într-o zi, zău, pe dumnezeu !

FUGĂTĂ, *stă, se uită lung la Hoidemuite*. — Mitre, așa vorbești tu ? Drepti ! Ia sama că ai de-a face cu mine ! Șarpe cu zurgălăi ! Așa mă pot eu bizui pe tine ? Tocmai azi, cînd am adus la tine pistolul automat, uite-l î (*il aduce din odaia alăturată.*)

HOLDEMULTE, *care a luat poziție, își revine rușinat, dar se uită cu un ochi la pistol*. •— Noa ! Iacă-tă-mă și șarpe, și încă cu clopot ! Clopote are biserica ; clopot are berbecul, da' șarpele' ice că-i numai cu creasnă ca cocoșul ! Căbulea 'ice că reacționarii ar fi șerpi și că fac mărgeaua. Da' pistolu-i bun !

FUGĂTĂ. — Adecă noi ! Ei-s șerpui. Și le zdrobim, noi capul în pulberea drumului ! Păgîni ce sînt !

HOLDEMULTE. — Dom' profesor și maior, ce-ar fi să cugetăm oleacă și noi. La raion toți is muncitori și plugari săracii...

FUGĂTĂ. — Mă, Mitre ! Ăștia ne mănînea. Mîncă-i-ar plumbul și ștreangul ! Săracii...

HOLDEMULTE. — Of ! ce ne facem, dom' profesor cu „frontul democrat creștin pentru patrie, libertate și cruce ?” Că oamenii din popor conduc. Apoi pe cei din străinătate Iuda-i știe cine-s și ce fac. Eu cred că trebuie să începem o- colectivă, așa, ca să n-aibă partidul ce zice.

FUGĂTĂ. — Nu te grăbi cu colectiva, că vin americanii, și ștreangul are să știe cît îți e de greu fundul !

HOLDEMULTE. — O facem, da' o roadem pe dinăuntru...

FUGĂTĂ. — Mă, Mitre ! Te-ai dat cu vînduții ? Prind săracii gust de colectivă și ce ne facem ? Trec, toți, pînă la unul, cu vînduții, mă Mitrale, cu vînduții...

HOLDEMULTE. — Și eu, is vîndut, numai că banii-i dau tot eu...

FUGĂTĂ, *care a înțeles vorba lui Hoidemuite*. — Cum ? Cine te-a

cumpărat ? Ce-i dacă dai un ban pentru lupta noastră ? Ia sama ! Dacă nu-ți bagi mințile-n cap, cu te vînd. Te dau pe mîna comuniștilor. Ai răspîndit manifeste antibolșevice la Arad, la Timișoara, la Brad... Ai făcut pe individuali să nu-și ducă grîul la arie și să nu-i poată controla statul ce recoltă au. Eh ! (*Stă o clipă și schimbă tonul.*) Hai, nu te speria ca prostul, Mitreo. Tocmai vreau să te trimit cu scrisoarea la București, care trebuie să ajungă la un om al nostru. Vom avea la primăvară parașutați cu arme și cu tot felul de aparate, Mitreo ! Si tocmai acum te îndoiești ? De zece ani stau printre voi și voi mă înțelegeți în fiecare an mai puțin. V-a otrăvit regimul sufletele. Vreți colectivă, nu război atomic, păcătoșilor ! Mai bine muream la Stalingrad. Așa-mi trebuie, dacă m-am jertfit pentru voi. (*Către Hoidemuite, care începe să moțâie.*) Nu dormi, necredinciosule ! M-a propus Iuliu Maniu candidat de deputat în 1946 ! Atunci trebuiau să intervină americanii. Dar au ajuns aștia la putere cu săracii și cu muncitorii lor. Au luat de la socrul meu 50 de hectare și le-au împărțit pe nedrept sărăntocilor... Și ticăloasa de nevastă-mea în loc să se supere, a zis : „Foarte bine, că tot nu le lucrăm noi...”

HOLDEMULTE. — Le-au împărțit sărăntocilor...

FUGĂTĂ. — Mi-au luat fabrica de mobilă din Buceava și au dat-o muncitorilor.

HOLDEMULTE. — ...muncitorilor.

FUGĂTĂ. — Nu dormi, mă ! că vine bomba atomică...

HOLDEMULTE, *trezindu-se*. — Atomică ? S-a terminat, dom' profesor ? Au venit ? Dom' maior !

FUGĂTĂ. — Trezește-te, Mitreo !

HOLDEMULTE, *freeîndu-se la ochi*. — Am visat că-s primar.

EUGĂTĂ. — Orice vis e un pas către adevăr, iar adevărul e să nu te lași atras de dușmanii credinței... Cine a fost stăpîn, trebuie să ajungă iarăși stăpîn ! Asta-i credința noastră. Nu te lăsa clintit din ea, Mitre !

HOLDEMULTE. — Nu mă las, dom' profesor ! Mi-i că se lasă credința de mine. Ți-am spus: cum pot eu lucra printre ei, dacă n-are încredere în mine partidul și poporul ? Una tare, una mo-aile, ca oille lui Păcală,, cînd cu burta-n sus, cînd cu spinarea...! Așa ! (*Stă și se uită la pistol.*) Mi-a venit o idee, dom' maior. Ce-ar fi să omorîm pe primul secretar ori barem pe Căbulea, ca să băgăm spaima-n ei ? Poate ai dumneata vr-un hăndrălău care să facă treaba asta...

FUGĂTĂ, *pe gînduri*. — Mitre, eu nu-s pentru omor. De zece ani nu am omcrît pe nimeni. Armele le păstrăm pentru vremurile mari care ne așteaptă. Vin ai noștri ! Dar dacă am fi omorît acum unul de-al lor, veneau șerpui peste noi și ne mînceau, cum au mîncat pe Cozea, pe Vîlvor și pe alții. Eu nu omor oamenii, numai pe necuratul din ei. Căci în fiecare om este un comunist. Fiecare crede, fără să știe, că nu dumnezeu hotărăște soarta lui, că orînduirea nu este dată de sus, că omul face și desface. De aceea au gonit pe rege, și-au luat fabricile, și-au împărțit pămîntul... Dacă n-ar crede, poporul nu s-ar lăsa dus ca la nuntă de comuniști către socialism. Și cînd ? Acum ,cînd se apropie ceasul. Ungaria a fost un semn.

HOLDEMULTE. — A fost și nu mai este...

FUGĂTĂ. — Taci ! Acum să ne găsească nepregătiți ? încă un an, încă b lună, încă o zi, încă un ceas ! Noi să fim tari. De-aceea te trimit cu scrisoarea aia la București... E către unul care are legături cu o legație apuseană. Să n-o pierzi. înțelegei, mă, Mitrule ? Vom începe. Dar trebuie să mai dai ceva bani !

HOLDEMULTE. — Iară bani ? N-am !

FUGĂTĂ. — Mult a fost, puțin a mai rămas...

HOLDEMULTE. — Apoi la mine-n pungă puțin a mai rămas. Nu dom' maior, nu mai am, zău !... (*Bate cineva la ușă.*) Noa ! Cine umblă în puterea nopții ? Trebuie să fie dracul în persoană.

FUGĂTĂ, *a pus nuna pe revolverul din buzunar.* — Pe unde să fug ? Noa i Și-i un viscol afară ! Pe unde să fug, frate Colac ? De scrisoare să ai grijă ca de ochii din cap și să ajungă unde trebuie !

HOLDEMULTE. — Ieși pe fereastră în curte. Dar încet, cât deschid eu ușa. Lute, că bate securitatea. Unde-o fi vaca de Solornia ? (*Se dă în spatele ușei deschizînd-o încet, în timp ce Fugătă deschide fereastra și intră încet Solornia.*) Intră odată ! (*Intră Solornia încotoșmănată și suflînd în pumni.*) Iacă paguba ! Tu erai, mohoandă ? Bați la ușă ca doamnele cele mari ! Ce boală te-a găsit ? Că simțeam cum se destramă izmenele pe mine de spaimă, cînd am auzit toc-poc în ușă !

SOLOMIA. — Așa te-a făcut mă-ta pe tine, viteaz. Am bătut la ușă, că vă răsteați unul la altul, de gîndeam că mai este și un al treilea cu voi. Unde-i dom' profesor ?

HOLDEMULTE, *se uită spre fereastră, face șuierînd semn cu mina că a șters-o și oftează punîndu-și fruntea în palme.* Uă ! Crucea și răstignirea !...

SOLOMIA. — Și pe el l-or fi strîns izmenele de-a tuns-o așa iepurește ?

HOLDEMULTE. — Taci, furca lui Iscariot, că acuma mi-i mai frică gîndindu-mă că s-ar fi putut să fie ceva. Bine că nu-i nimic. (*Cu mulțumire.*) Solomie, Solomie !

SOLOMIA. — De unde știi că nu-i nimic ?

HOLDEMULTE. — Solomie ! Vrei să mă bagi în boala copiilor ? Nu glumi cu mine.

SOLOMIA. — Cu tine de mult nu mai glumesc eu, de cînd eram tînără și proastă.

HOLDEMULTE. — Proastă ai rămas, numai tînăreța s-a dus. Ha i spune.

SOLOMIA. — Mi se pare că umblă vînătorii după lup.

HOLDEMULTE. — Era cineva pe-afară ? Și n-ai venit să spui ? Și tocmai acum a fugit dom' profesor ! Te omor, Solomie ! Te omor, șerpoaică ! Ce-ai făcut ? Of, of, of ! (*Se lovește cu pumnii în cap.*) Tu care te bagi: totdeauna în odaie ca bivolița în grajd, astăzi te apuci să bați în ușă.

SOLOMIA. — Fii muiere cuminte, măi bărbate ! Că numai paznicii au trecut, și te-ai și pestrecut de spaimă.

HOLDEMULTE. — Spune așa. Nu mă muta din burduf de gheață în căldare de smoală fierbinte că nu-i de glumit. De mult au trecut ?

SOLOMIA. — De jumătate de ceas.

HOLDEMULTE, *făcîndu-și cruce.* — Doamne, ție-ți mulțam ! Atunci ajunge profesorul acasă teafăr. Numai aci pe după casă să nu fi fost careva. (*Bate cineva în ușă.*) Noa ! Amu-i gata ! (*Tremurlnd.*) Du-te Solomie, și deschide. (*Intră Ana Lupoaia cu Rufa îmblojite și ninse.*) Alte mohoande !

(*Venindu-i puțin inima la loc.*) Lele Ană, ce umbli prin sat noaptea ca stnga? Și ai luat-o. pe Ruja, sărăcuța de ea.

LUPOAIA, *grav.* — Nu de bine iese omul din casă pe vreme rea. (*Se uită la ea speriați toți, afară de Rufa care încearcă zadarnic o legătură prin ochi cu Hoidemuite. Lupoia le poruncește la toți.*) Ședeți! (*Scoate de sub șalul ei uriaș o biblie și o pune pe masă.*) Asta-i nădejdea omului, ăsta-i soarele nopții! Ah! ce m-am împiedicat și am căzut în nămeți!

HOLDEMULTE, *care mai mult, cade decât se așează pe scaun.* — Da' ce s-a întâmplat?

LUPOAIA. — Nimic nu se întâmplă fără să fie scris aici. (*Pune degetul pe biblie.*) Unde-i profesorul?

SOLOMIA, *glumind, cu ochii spre carte.* — Nu scrie acolo?

LUPOAIA. — Glumești, Solomie, dar mare păcat îți faci î Unde-i profesorul?

HOLDEMULTE, *neliniștit.* — De-aici a plecat.

LUPOAIA. — De mult a plecat profesorul? Că acasă n-a venit. Am luat-o încoace și când m-am apropiat, am auzit niște pușcături.

HOLDEMULTE. — Pușcături? Cine mama nevoii pușcă noaptea în Valea Cucului? (*către Ruja*) Da... (*a vrut s-o întrebe ceva, dar s-a oprit.*)

LUPOAIA. — Hai, Solomiej, că am o vorbă cu tine. Trebuie să mă ajuți... (*Intră în odaia cealaltă.*)

HOLDEMULTE, *se apropie de Ruja, luînd-o de mâini și uitîndu-se stăruitor în ochii ei.* — Rujă, nu cumva te culci cu profesorul?

RUJA, *cu ochii ațîțați.* — Lovește-mă, Mitrale, să simt că ți-s dragă. Bagă-te-n mine cu pumnii!

HOLDEMULTE. — Nu te lovesc, dacă știu că ai fost în brațele lui. Piei în fundul iadului!

RUJA. — Mitrale, nu-mi trebuie profesori. Pe tine te-aștept! Arde așternutul sub mine, stînd noaptea singură. Vino, Mitrale, și răcorește-mă!

HOLDEMULTE. — Nu mă minți? (*Se apropie și-o cuprinde încet.*)

RUJA. — Să pice carnea de pe minț, Mitrale, scumpule...

HOLDEMULTE. — Minou-ți ochii tăi de îngerită!

(*Cei doi se sărută. Intră Solornia, după ea Lupoia. Solornia se uită cu ochii mari și cu gura căscată. Lupoia sirînge ochii și buzele.*)

LUPOAIA. — Ce mi-i dat să văd la bătrînețe! Mitre, ți-a luat Dumnezeu mintea?

HOLDEMULTE, *care tocmai era cu gura pe ochii Rujei, fisticit.* — Lui Ruja i-a intrat un gunoi în ochi și se zice că-i bine să-l sugi. Așa m-a învățat mama...

SOLOMIA, *revenindu-și.* — Numai asta făceai, îi sugeai gunoiul din ochi!

RUJA. — Da' ce crezi că-mi făcea? L-ai prins cu muia unde nu trebuie? Și crezi că dacă-l vreau, viu aici acasă la el? Că doară n-am căpiat!

SOLOMIA. — Nu, că vine el la voi la Dăunătoare, unde se strîng toți cîinii! Astea-s ședințele lui din fiecare seară... De asta mă chemași afară, nană Ană? Să se poată linge guda cu hăbăucul ăsta... (*Către Mitru.*) Să-ți fie rușine, că ai feciori mari! (*Către Ruja.*) Și ție, dacă-ți trebuie bărbat, mărită-te, nu te moșcoli cu toți cîinii pe lîngă toate gardurile...

LUPOAIA. — Auzi, Mitre, cum ne batjocorește-n casa ta?

HOLDEMULTE, *sare fulgerător, și arde Solomieii o palmă peste obraz.*

— Na ! Avizuha ! De mai scoți un cuvînt, te calc în picioare pînă ies mațele din-tine ca din puiul cel de găină. Călca-te-ar lupta de clasă !

RUJA. — Asta-i în loc de gură dulce, iască bătrînă !

SOLOMIA, *amenințătoare și ținîndu-se de obraz cu batista în timp ce, vorbind, o șuviță de sînge i se scurge din colțul gurii.* — Mitre, să nu mai dai, că dai în tine. Uită-te unde ai ajuns și întoarce-te cît mai este timp. Atîta-ți spun. Și încă una ! (*Scoate din sîn un teanc de scrisori.*) Astea-s a profesorului. De-acum or mai fi și a focului ! (*Le aruncă în cuptor.*)

LUPOAIA, *se trîntește la pămînt cu fața către public și, stînd în genunchi, cu ochii ridicați în sus, dar închiși, spune cu glas nu prea tare.* — Coboară doamne cerul peste noi, cu pară de foc și cu pucioasă. Trimite, doamne, găile din văzduh să spintece mațele dușmanului tău. (*Mai tare, crescendo.*) Să-l spintece, să-l rupă, să-i dumice ficatul, să-l macine ca-n pietrele de moară. (*Își freacă mîinile și începe să facă spume la gură.*) Să-l calce în picioare (*Se ridică și începe să-l calce*), să-l împrăstie în patru părți a lumii (*face semne adecvate*), să piară, să piară, să piară ! (*Cade, vine speriat Hoide-muite cu Rufa s-o ridice. O ridică cu greu și o duc s-o așeze pe un scaun ; ea geme. în timpul acesta Solornia a stat nemișcată, crîncenă. Hoide-muite și Rufa se uită la ea dușmănoși dar și speriați. Tăcerea se prelungește, obrazul Solomiei se înseninează ușor.*)

HOLDEMULTE. — Ce stai așa ca monumentul eroilor la București ?

SOLOMIA, *zîmbind cu răutate.* — Aștept gaia văzduhului !

RUJA. — Uite-o, mamă, ce colți lungi are !

LUPOAIA, *liniștită.* — Las-o ! Dă-mi un pahar cu sîngele Domnului, Mitre, să-mi astîmpăr focul. Ori, lasă... Nu-mi trebuie. Hai, Rujița mamei, să mergem acasă, că poate l-o fi adus mîntuitorul Isus și l-o fi scăpat de vrășmași pe acel ce cată să facă voia domnului. (*Se pregătesc să plece.*)

HOLDEMULTE. — Vă petrec și eu. Rujă...

LUPOAIA. — Rămii pe pace. Mergem singure cum am venit. Vremile-s așa că-i mai bine să nu se vadă'om cu om și să nu se știe frate cu frate. (*Mai încet, ca să o audă el, dar jumătate îndreptată spre public.*) Stai și împacă-ți nevasta, să nu facă o prostie. Fă-te că-ți trebuie dulceața trupului ei, că cu nimic nu cumperi mai ușor muiera. Ruja doarme cu mine, n-ai nici o grijă. Profesorului i-am dat cămăruța ei...

SOLOMIA, *care a rămas nemișcată,* — Talpa iadului, întoarce-te și ia-ți cartea ! (*Către Mitru.*) Poți să teiduci și tu, dihore !

LUPOAIA, *se întoarce și încearcă să-i arunce o privire împăcată Solomiei, dar îi tremură falca.* — Asta-i lumina !

SOLOMIA. — Noa ! Apoi să ai grijă de ea, că ți-o prinde bine prin întunerecu! ce te așteaptă. Să nu cazi în hîrtoape cu așa lumină !

— Cortina —

TABLOUL 4

Același decor ca în tabloul 1 din actul I: în tindă la Toma Căbulea. Cînd se ridică cortina, bătrînul stă culcat, cu un picior bandajat, ridicat pe o scîndură.

Cortina se ridică pe o conversație în continuare între Hoidemuite și Toma.

HOLDEMULTE. — Știi ce, bade Tomă ? Eu cred că ar fi mai bine să te alegem pe dumneata președinte la întovărășire.

TOMA. — Ni mă ni !

HOLDEMULTE. — Da. Oamenii și-au pierdut încrederea în mine, după ședință.

TOMA. — Astai înseamnă că nu vrei colectivă. Bine. De ce nu spui așa, omule ? De ce duci partidul cu vorba ? Nu ne face capre !

HOLDEMULTE. — Eu colectivă pot să tot vreau, dar n-am cu cine o porni.

TOMA. — Cu membrii din tovărășie, cu cei săraci, că ei îs mai mulți și cum or zice ei așa rămîne.

HOLDEMULTE. — Dumneata te faci a nu înțelege, batăr că bine știi ce vreau să zic. Nu-s eu omul care să-i mai poată lumina, după cele petrecute la ședință. Săracii nu mă cred. Trebuie alt președinte. înțelege, bade Tomă. Eu mă înscriu mine, cel dintii, dacă vrei, pruncii mei la fel. Dar nu-i destul, cu atîta nu se conving oamenii. Săracii...

TOMA. — Săracii !... Convinge-o pe Lupoia, să intre ea. După ea mai vin o grămadă. Neamurile ei și pocăiții ăștia de bapțiști. Cei cu atelaje...

HOLDEMULTE. — Pentru asta-s prea micuț eu în grad. *(După o tăcere.)* Nu mai vreau să calc în casa aceea.

TOMA. — Hm ! Ce-ar fi să le mai spui o dată la muierile acelea bolînde, că de-acuma altmîntrelea nu mai mere ? N-au ce mai vișca. Du-te și mai vorbește o dată cu ele și vină după aceea la mine și-mi spune. Să pri-ceapă odată că fără colectivă nu-i chip.

HOLDEMULTE. — Nu știu, bade Tomă, da-mi vine să-mi iau lumea-n cap. Tare mi-i greu ! Da' m-oi duce, dacă zici dumneata, și-oi veni să-ți spun ce am făcut. *(Hoidemuite ar vrea să mai spună ceva, se frămîntă, dar se aude afară zgomot și risete.)* Plec, bade Tomă, și să auzim de bine. *(Iese.)*

TOMA. — Numai de bine ! *(Pentru sine.)* Măi, măi ! Aicea nu-i treabă curată. Da' ce-o fi ? Că nu mai pricep nimic. Uite'așa ca trestia de vînt se îndoiaie Hoidemuite. Oare el să mă fi pușcat atunci noaptea, ori ba ? Unde-i becheșul ? Pe așa frig să nu vină el cu becheșul lui !

(Intră Bădescu, Cățița și Forțian)

CĂTIȚA. — Tată ! Vine tovarășul dramaturg de la București.

BĂDESCU. — Tovarășul Eduard Forțian, dramaturgul.

TOMA. — Io mi-s Toma Căbulea. Bună ziua, tovarășe ! Bine-ai venit în Valea Cucului. Apoi, să știi că ești om cinstit, dacă pe așa spurcată de iarnă ai luat dumneata drumul în picioare, ca să tuni tocmai în Valea Cucului.

BĂDESCU. — Cu tovarășul Forțian am fost colegi de diceu la Piatra Neamț, bade Tomă, și eram sigur că are să vină, cînd îi scriu eu. Mă temeam numai că-l împiedică nămeții.

TOMA, *după ce-l măsoară din ochi, prietenește, pe Forțian, pîcîind din pipă.* — Cățiță, scoate tu niște varză murată din cămară și adu niște afumături din pod, apoi rezezi-te pînă la cooperativă, știi tu de ce. *(Către Forțian.)* Să-mi fie cu iertare și nu te vătămă că te-ntreb, dar de ce te cheamă așa de șod : Eduard Forțian, dacă am auzit bine ?

BĂDESCU. — Bade Tomă, ăsta-i un pseudonim literar, dar pe el nu-l cheamă așa.

TOMA. — Da' cum îl cheamă ? Noa !

FORTIAN. — Numele meu adevărat este Nicolae Păcuraru.

TOMA. — Ti ! bată-te să te bată ! Nume zdravăn, de-al nostru, să se-audă peste șapte văi și șapte dealuri. Ia cearcă să strigi : Eduard, Eduard ! Forțan, Forțan ! (*Intenționat se strîmbă.*) Așa-i că n-are să se-audă nici pînă-n fundul curții ? Dar fă-ți odată mîinile tulnic și strigă coala : „Măi Nicolae, mă !” Așa-i că se clatină coama codrului și se oprește lupul speriat, cînd te aude ? Apoi dumneata mai ai și-un cîntec. (*Cîntă încet, bătrînește, cu tremur în glas.*)

Păcurar cu trei turme de oi
Cînd mai treci cu turma pe la noi ?
Spune-i la iubita, mîndra mea,
Că pe sară iar mă duc la ea.
(*Rîd toți. Cățița pleacă, luînd o sticlă goală cu ea*)

Așa, tovarășe Nicolae Păcurariu, eu așa am să-ți spun, cît îi sta pe-aici, să nu îe superi. Da' vād c-ai venit cu „țipele” de-astea de oraș, cu pantofi. Aici n-ai să poți umbla cu ei, că ești ca desculț. Am eu niște cizme bune, ca la noi. Le iei pe-acelea ; să nu-ți fie rușine, că eu, după cît vezi, tot nu mă pot încălța (*Arată piciorul rănii.*) La picior, după cum pot eu prețui, ne potrivim. Numai la cap nu ne-om potrivi, că al meu e cap de țaran prost și fără învățătură și așa umblă gîndurile în el, ca vîrtejele de omăt cînd e viforniță. Dar am și pentru capul dumatiale ceva bun, țărănesc : o cușmă de oaie, că nu-i putea umbla cu dopul ăsta frumos pe gerul din Valea Cucului. Clopul, pantofii și sudonimul lateral le punem de-o parte pînă ce-i pleca la București. Bine-o fi ?

FORTIAN, *jenat, dar nu indispus.* — Apoi așa să fie, bade Toma.

TOMA. — Da' tiatru facem ?

FORTIAN. — Bade Tomă, să vedem, întii de ce-i vorba.

TOMA. — De bună seamă că să vedem. Numai turcii iau mireasa fără s-o vadă, cum am auzit eu cînd am fost în război, în Boznia și Albania. Și cînd îi desfaci vālul, numai te miri cu ce fel de ciumă s-o pui în cucuruz te-a bătut dumnezeu. Dar parcă așa cum o iei la noi, văzută dinainte și dinapoi, știi cum are să fie după nuntă ? Omu-i ca apa turbure de rîu, nu știi cît e de adîncă și se mai și mișcă ! Așa-i omul, își ascunde gîndurile și se schimbă după cum merg treburile lui. Noa ! placă și spune cumu-i omul ! Cîteodată și eu mă mir de mine ce-mi trece prin cap. Odată-mi pare că un om e bun, apoi că-i rău și iară că-i bun. Uite, așa pășesc eu cu președintele nostru, cu Hoidemuite, bunăoară. Cînd mi se pare că-i lotru, cînd că-i om de treabă și că fără el nu se poate. Calce-1 carul lui Sîntilie ! Dar eu cred că asta-i numai la noi țărani, că noi nu știm carte și am trăit numai în întuneric sub regimul burgheziei, ca rima sub pietroi. Ce zici, tovarășe Nicolae ?

FORTIAN. — Eu cred că astăzi și lucrurile, și oamenii, se schimbă repede — așa-s timpurile noastre. Iar judecata cam gîfîie din greu după ele, ca să le priceapă.

TOMA. — Asta-i așa. Să știi că vom face tiatru împreună. Numai să ne mai înțelegem într-un pont. Mie-mi place cum se schimbă lucrurile. Și dumatiale ?

FORTIAN. — Place, bade Toma, cum să nu ?

TOMA. — Numai că trebuie să împingi câte-oleaă, să meargă treaba mai repede și o țiră mai bine. Am dreptate, ori n-am ?

FORTIAN. — Sigur că ai, bade Toma.

TOMA. — Atunci să știi că facem tiatru împreună. Numai să vină și tovarășul prim, că dumnealui este un om cu care tare bine mă-nțeleg. Are să-ți placă și dumitale. El toate le știe în raion. Și fără știință, omu-i ca fintina fără apă. Dreptu-i ?

FORTIAN. — Drept, numai să fie apă bună de băut, bade Tomă, să nu fie stătută, sălcie ori — doamne ferește — otrăvită.

(Intră Cățița, și imediat după ea Cătărig)

TOMA. — Pentru bucuria c-ai venit, ne-om mirui cerul gurii c-un strop de oloi din miez de prună. Iacă și tovarășul prim !

(Cățița împarte păhărele și le umple în timp ce Bădescu face prezentările)
Ai noroc și într-un ceas bun !

CĂTĂRIG. — Ce spui, tovarășe scriitor ?. Facem treabă ? Cred că tovarășul Bădescu ți-a povestit de ce este vorba.

BĂDESCU. — I-am povestit, dar mi se pare că faptele nu-s tocmai potrivite pentru ceea ce vrem noi...

FORTIAN. — Ce mai tura-vura. Faptele ca faptele. Unde nu-s, le inventezi. Dar...

TOMA. — Asta-i ijnovație, cum se zice la oraș !

FORTIAN, *fără să fi fost atent la intervenția lui Toma, continuă.* — Asta-i baiul, cum ziceți dumneavoastră-n Valea Cucului. Anume că ceea ce se petrece aici nu prea e tipic !

CĂTĂRIG. — i Hm ! Tipic...

TOMA. — Ni mă ni ! Asta s-ar putea să fie adevărat. Așa ceva nici în broada gândului nu mi-ar fi venit. Tipic de-aiesta, cum spune dumnealui, la noi trebuie să fi fost mai mult pe timpul burgheziei. Dar și atunci numai la biserică, pe cât înțelegeam eu ca prunc. Poate să se mai găsească ceva tipic pe la popa Săcui... *(Toți sînt nițel cam jenați de această intervenție.)*

CĂTIȚA. *rușinată.* — Ce te bagi, tată, ca Irimia cu oiștea-n gard ? Asta nu-i treaba noastră. Noi stăm și ne uităm și dacă înțelegem dăm din cap, că da ori ba, iar dacă nu înțelegem, tăcem.

TOMA. — Noaj;! și astaii bună ! Oul prelucrează găina. Lasă, draga tatei, că tovarășul scriitor a mai auzit el prostii și nu i-au căzut urechile. A mai ascultat una și-n Valea Cucului. Noa ! Și ce-i ?

FORTIAN, *zîmbind cu înțelegere.* — O piesă, ca să prindă la public, trebuie să fie tipică. Cum să vă explic eu ? E greu... Pe scurt, ea trebuie să fie după toate regulile artei și să nu contravină nici unui H.C.M.

CĂTĂRIG. — Am înțeles. Din partea mea, poți s-o faci cât de tipică, numai să fie adevărat. Tipicul te privește pe dumneata, noi venim cu adevărul.

FORTIAN. — Tocmai asta e. Dacă minciuna-i totdeauna minciună, adevărul nu-i totdeauna adevăr.

TOMA. — Noa ! Și asta-i bună ! Numai că n-am priceput-o. Ia ! *(Se răsuțește din cauza răni.)*

CĂTIȚA. — Taci, tată, dacă nu te pricepi !

CĂTĂRIG. — Nici eu n-am priceput. Cum vine asta ?

FORTIAN. — Eu am pătit-o de câteva ori. Odată am scris despre niște bocanci rupti ai unor muncitori și am fost criticat, ba și autocritică a trebuit sa-mi fac.

CATARIG. — Poate că n-ai văzut alta deck bocancii rupti. Omul trebuie să se ridice mai sus de nivelul bocancilor.

TOMA. >— După ce i-a reparat, bineînțeles.

CATARIG. —< Just. Trebuie să știi, ce vrea un om, cum înțelege el linia partidului și cum o îndeplinește. Asta înseamnă să te ridici mai sus de bocanci.

TOMA. — Să fie cu iertare, tovarășe prim și tovarășe Nicolae, că mă baig fii vorbă — și tu taci, Cătiță! — dar mai trebuie să vezi și de la bocanci în jos.

(Toți rămân uimiți.)

BĂDESCU, *imitându-l în glumă pe bătrîn.* — Ni mă ni!

TOMA. — Zău pe dumnezău! Tovarășul primi știe. Știu și alții. Vorbește lumea. Este la noi, în Valea Cucului, o țesătură, o urzeală cu rădăcinile pe sub pământ. îi zice „rețeaua subterană”. îi mai zice și „frontul național creștin” și încă în câteva feluri. Da' nimeni n-o știe unde începe, unde sfârșește și mai ales care-s aceia care urzesc pe-aici...

FORTIAN. — începe să fie interesant.

CATARIG. — Vezi? Cît ce dezvălui adevărul un pic, începe să fie tipic...

TOMA. — Noi n-am găbjit încă adevărul ăsta. Că de l-am găbji, doamne, ce țasală i-am mai trage! Fără tiatru...

CATARIG. — Dumneata, ca scriitor, ar trebui să faci oamenii din Valea Cucului să înțeleagă că rădăcinile acestea, care se înfig pînă în inima lor citeodată, ar trebui smulse. laică adevărul nostru.

FORTIAN. — Mda! E ceva. Nu-i prea tipic. Sau mai bine zis, nu-i destul de tipic. Mi-a mai spus ceva prietenul meu Bădescu. Niște manifeste în versuri contra regimului, lipsite de orice valoare literară. îndemnuri ea țărani să nu-și ducă grîul la arie, ca să inu li se poată controla recolta pentru cote, atunci cînd erau; și totuși cotele, la urma urmei, au fost predate. Chemări ca să nu se înscrie oamenii la colectivă, deși au existat, aveți de bine de rău, o întovărășire în sat. Minciuni cu privire la venirea în curînd a americanilor, și totuși americanii n-au venit, iar țărani încep să irîdă cînd aud: „la 1 Mai”, „la 23 August”. Toate bune și frumoase, dar nici o crimă, nici un omor; numai că l-au împușcat în picior pe badea Toma. Ia spune bade Toma, cum a fost?

TOMA. — Cum să fie? Mă-ntorsesem să-mi aprind o pipă, că bătea vîntul din partea ceea, și l-am văzut cum a ieșit grăbit. Eu după el. Dar mă orbea vifonița. Ajunge aproape de Drihlău, unde-i lampa electrică. Il întoarce dracul și mă vede.

CATARIG. — Zici că s-a întors? L-ai recunoscut?

TOMA. — Nu pot jura, c-ajunsesem eu în lumină și el trecuse-n întuneric. Dar avea becheșul în spinare.

CATARIG. — De bună seamă, el te-a recunoscut pe dumneata.

TOMA. — Cine știe? (*Reia povestirea.*) Și o ia la fugă. Eu după el. Gîfiam ca trenuțul de la Gugu cînd suie după lemne. Deodată se oprește și văzui o lumină cît ai aprinde un chibrit. M-a pușcat zic. Dar n-apuc să zic bine, că și căzusem în omăt.

FORTIAN. — Asta-i tot?

TOMA. — Asta! Da'ce sărăcie să mai fie?

FORȚIAN, — Nu e destul de dramatic.

TOMA. — Eu cred că nu e gramatic, dar mi-a dărăburit piciorul.

FORȚIAN. — Să ți le fi dărăburit pe amîndouă, așa zice și eu ! Insfîrșit. Bine bade Toma, bine ! Dar vedeți dumneavoastră, nici un post de radioemisiune prin apropiere ; nici un dușman parașutat, de care să se vorbească pe ascuns ; într-un cuvânt, nici o organizație clandestină mai acătării a dușmanului de clasă. Nu-i destul de tipic. Apoi, pentru teatru nu e destul de spectaculos. (*Uitîndu-se la Toma.*) Destul de arătos ca să înțeleagă și moș Toma.

TOMA. — Nu-i destul de cu nevoie cu camfor ! Ce vrei ? Să vină Mindszenty ca la Pesta ? Oare nu-i destul că tot golomozul ăsta ni se împletește printre picioare și ne încurcă în mers ? Cum să analizez eu, tovarășe Forțan ? Că nu ți-oi zice mai bine, să nu fie cu supărare. Uite, tovarășe Nicolae, cum stau lucrurile. Un om pleacă la un drum lung, mai cu suișuri, mai cu hîrtoape, mai cu bolovani, dar drum care duce unde trebuie. Bine ! Are două picioare zdravene. Cum au fost și a mele pînă a nu mă pușca tîlharii. Și asta-i bine ! Are o păreohe de cizme bune, ca acelea pe care vreau să ți le împrumut dimitale. Asta-i cît se poate de bine. Lipsește numai o bită noduroasă, ca să se apere de cîni. Ia bită își pleacă. Noa ! Și ce bagă de samă după o vreme ? Că-l vătămă cizma ! Ce să fie ? O peatră ? Ori ce Iudă ? Se desculță, nu găsește nimic, se încălță și iară pleacă și mere, mere, da' greu !

CATARIG. — Mai scurtează povestea, bade Toma, că ajungem în comunism înainte de termini dumneata povestea.

TOMA. — Și ce ? Asta-i rău, tovarășe prim' ? Iată, o scurtez. Omul se plînge la unul, la altul. Unii zic că nu-i bun dramul, alții că-i rea cizma, iar al treilea fel zic că-i stricat piciorul. Tustrele aceste feluri îs dușmani, ori, dacă nu, apoi îs proști, cu opaiț în cap încă, nu cu lumină electrică. Noi trebuie să le băgăm la toți lumină electrică în cap, cum mi-aș fi băgat și eu în casă, dacă s-ar fi ținut de cuvînt președintele Sfatului.

CATARIG. — Mai scurt, mai scurt, bade Toma !

TOMA, *agitat din cauza răni.* — Scurt ! Toți să Vadă și să simtă ! Ca drumu-ri bun, că nu cizma-i rea, că nu pieioru-i stricat, numai că este o bulbu-cătură, un cui ascuns în cizmă. De țzece iaini căutăm cuiul și nu-l găsim. 'Musai să-l găsim și să-l scoatem.

FORȚIAN. — E limpede moș Toma. M-am lămurit.

TOMA. — ; Batem palma ?

<

CATARIG. — Stai, bade Toma, că nu-i ca la vînzarea de boi, cînd s-au înțeleș oamenii din preț. Dumnealui să isteie aici cît o socoti. Să vorbească ou oamenii, cu cine o vrea., Apoi să scrie, cum i-o plăcda, numai să fie adevărat. Bine-o fi, tovarășe scriitor ? Locuiești la tovarășul Bădescu și de celelalte n-ai nici o grijă. Vii la noi la cantină.

TOMA. — Cu brînză de iepure te ținem !

FORȚIAN. — De acord. Dar cu materialul ce-l presimt aici, nu cred că voi putea broda mai mult de-o piesă într-un act. Într-un act cum are să încapă mesajul piesei ? N-are să aibă mesaj.

CATARIG. — Apoi, un act ori două, cu sau fără mesaj, tot una, numai să fie bună.

— Cortina —

Acasă la Lupoaia. Odaie țărănească mare, dinspre uliță, două ferestre mari în stînga, iar între ele o oglindă cu ramă aurită și sculptată, înconjurată cu un ștergar lung, frumos lucrat. În dreapta, o ușă care dă spre tindă. În fund un pat, acoperit cu un cearșaf cusut frumos, iar deasupra patului sînt diferite farfurii de porțelan și blide smălțuite, toate înconjurate de Ștergare cu cusături, Nici o icoană. O pendulă deasupra patului, la mijloc. Farfurii cu ștergare sînt de altfel jur-împrejur, la același nivel, doar că deasupra patului sînt mai multe. În mijloc, o masă lungă cu o măsurită aproape pînă la pămînt, colorat cusută, iar jur-împrejur scaune de stejar, cu spetează dintr-o bucată, cioplite. În colțul din stînga, un colțar de stejar, tot vechi, pe el cu vase de lut, cu ploști de lemn și cu sticle. Pe jos, scoarțe colorate. Culoarea este peste tot vie, iar curățenia face să sclipească totul. E lumină de zi cînd se ridică cortina, dar din tavanul cu stucatură atîrnă un lustru cam nepotrivit, denotînd originea lui orășenească. Același lucru se poate spune despre un mare i>as chinezesc, stînd distonant în colțul din dreapta. În avanscenă, la dreapta, unde ar fi celălalt colț al camerii, este un leandru, înflorit, iar în stînga uH fotoliu, tot de proveniență orășenească. Încăperea este mai mare ca una obișnuită țărănească. Pe masă e un vas de lut smălțuit alb cu albastru, iar în el un buchet de colilie. La ridicarea cortinei, se vede Lupoaia stînd la masă și împletind ceva, cu fața spre public, iar de-a lungul mesei, spre avanscenă, se plimbă cu mîinile la spate Hoidemuite, vădit nervos după felul cum își mișcă degetele.

LUPOAIA, cu lucrul de mîină, tușind. — Mitrule, Mitrule, dacă măică-;ta, lelea Ioaha, în lioc să te nască prunc te făta vițel, azi ai trage-n jug.

HOLDEMULTE, tușind supărat. — Lele Ană, nu știu de ce astăzi din bou nu mă mai scoți. Ce ți-arn făcut de mă blamezi într-una ? Și ce-s eu de vină că nu înțeleg toate cele dintr-o dată și că-mi vine cîte-o idee mai tîrziu. Așa-s eu !

RAC. — Fericiți cei săraci cu duhul...

HOLDEMULTE. — Ba eu numai fericit nu pot spune că-s. Uite, de cînd! nu mai știu nimic de profesor, mi s-a băgat ceva în stomac, așa ca un arici. Si nu mai are astîmpăr. Uite așa se învrtește își se cuibărește, să-și facă loc cu ghimpii în carnea mea !

LUPOAIA, rîzînd fals. — Ho-ho-ho-ho ! Cu tine, Mitrule, omul se simte ca-n grădina cu dobitoace din Pesta., uride-am fost pe vremea lîntîiului război, cînd m-a mușcat un cîne turbat ; numai șerpi, numai lupi, numai arici...

HOLDEMULTE, — Și n-a crăpat cînele turbat ?

RAC, fără să fi priceput pe Hoidemuite. — Apocalipsa. Toate aceste fiare îi vin în minte (din cauză că s-au înmulțit dușmanii domnului.

LUPOAIA, du,pă ce l-a privit lung și fulgerător pe Hoidemuite, fără să ia în seamă pe predicator. — Mitre, Mitre ! Îți vine a glumi ? Mai bine caută sa pricepi ce zice domnul Rac...

HOLDEMULTE, stînjenit. — Eu pricep; și dimineața, după ce mai beau un pahar două de vin, prind curajie. Da' noaptea în somn îmi vine cîte-un vis de se^ncrețește carnea pe mine și mă trezesc baltă de sudoare. A doua zi iar mă apucă cîte-o idee și uneori nici vinul nu ajută. Bunăoară astă noapte, de către ziuă, mi s-a arătat în somn dom' Fugătă. Nu știu cum mi s-a părut că s-a băgat prin părete, fără a deschide ușa. Venea cătră mine, mândru și fru-

mos, ras proaspăt cumu-i el totdeauna și rîdea cu dinții lui albi și sclipitori. Venea cu mîna întinsă, ca la prieten, dară. întind și eu mina și cînd mi-o prinde: ghearăți Gheairă da; la uliu ! O gheară mare și plină de sînge, înfiptă în pumnul meu, de-mi scîrțiau oasele. Așa am țivlit, de a sărit nevasta din pat ca^ la foc. Simțeam pumnul ca pișcat de furnici. Adormisem pe scîndură, cu mîna sub^ cap. Dracul m-a pus între două luntri... De visurile astea mi-i mai frică decît de partid.

RAC. — Fratelui Mitru i-e frică, pentru că i-a slăbit credința.

LUPOAIA. — Dar nouă de ce nu ne-a slăbit ? Că doară și noi am avea cu ce șede în mai multe luntri... (*iși pune mîna pe șezut.*)

RAC. — Pentru că noi, ca să nu ne orbească obrazul lor mincinos, ne dăm înapoi în fața faptelor.

HOLDEMULTE, *batjocoritor*. — Ca racul.

LUPOAIA, *batjocoritoare*. — Hai, fii viteaz barem aici, unde nu-i nevoie de vitejie. Nu cumva ești cu două fețe ? Și cu noi și ou ei. Că-ți bem sîngele ! Gînsacule ! Auzi-t-ăl ! îi vine să glumească !

RAC. — Fratelui Mitru trebuie să-i întărim credința întru domnul, să nu se bage chiar așa pe fapte.

HOLEDMULTE. — Da' dacă se bagă faptele pe noi ? Vin așa, mai rău ca o idee !

(*Intra pripită Ruja*)

RUJA. — Vin de la partid. S-au băgat în curte. Ciul, Bădescu, după aceea un domn străin.

LUPOAIA. — Pe ăștia ceva vînt necurat îi aduce.

RAC, *dînd să plece*. — Eu mă duc.

LUPOAIA. — Stai, frate Rac, că nu vin turcii.

RAC. — Nici mai buni nu cred să fie pentru mine.

HOLDEMULTE, *resemnat*. — Apoi ce o fi o fi. Eu susțin colectiva. Ori o mîncăm dinăuntru ca viermele mărul, ori ne înghite ea pe noi ca mierla omida. Cum o fi așa să fie !

RUJA. — Mamă, ascultă-l și pe Mitru, poate că are dreptate.

LUPOAIA. — Ce-aud ? Ieși afară și primește oaspeții, stîrvină ! Și ea vorbește! (*Atuncînd niște fulgere din ochi lui Hoidemuite*) — Iai fata de minte și-o duci după tine la comuniștii tăi, vierme ! Intrare-ar junghiu-n voi. Zi, colectivă-ți trebuie ! Să ajung mulgătoare de vaci din femeie bogată ! Eu care am fost ca o domnișoară, batăr că eram numai o slujnicuță, la groful Wenkheim. Pe palme mă ținea ! Acum s-ajung... Trăsni-v-ar cel de sus ! Mai pupi tu pe Ruja, îți spun eu unde...

HOLDEMULTE. — Te ținea, te ținea ! Că doară i-ai fost țiuțoare... Nu ți-a dat un loc de casă și două vaci ?

LUPOAIA, *răstunzînd bătăii în ușă*. — Placă și intră !

CIUL, *din prag*. — Primiți oaspeți ?

LUPOAIA, *zimbitoare*. — Primim bucuros tot ce vine de la Dumnezeu. Pofțiți, pofțiți și ședeți.

CIUL. — Apoi noi, lele Ană, venim, de la partid.

LUPOAIA. — Știu, știu, că ne cunoaștem; nu de ieri, de alaltăieri. De la partid da, că nici partidul n-o fi de la starostea zmeilor. Pofțiți și ședeți la noi, dacă a-ți ostenit de-ați venit.

BĂDESCU. — Mulțărnim frumos,, lele Ană. Citesc pe fața dumitale că numai gânduri bune ascunzi în inimă.

LUPOAIA. — Gîndurile mele-s de la domnul Isus. Eu atîta zic. Și acuma, dacă vrei să-mi spunei, de ce-ai poftit pe la fioi ? Cu ce vă putem sluji ? Ce mîncăți, ce beți și cine-i dumnealui ? (*Arată spre Forțian*) — Că n-am avut bucuria să-mi calce pragul pînă acum, nici să-l văd prin părțile noastre.

BĂDESCU. — Dumnealui este tovarășul Forțian, scriitor de piese de teatru, iar noi am venit, lele Ană, să te întrebăm dacă nu vrei să te înscrii în tovărășie.

LUPOAIA. — Fim ! Numai pentru atîta treabă ați venit ? Eu vă foarte nruitămesec că nu m-ați uitat și iară v-ați adus aminte de mine. Și dumnealui ziceți că-i scriitor. Trebuie să scrie tare frumos, de-i spunei scriitor, că și eu știu să scriu și nu-mi spune nimeni scriitoare.

CIUL. — Scrie tare frumos. Dacă vrei să-l încercăm, lele Ană, îl punem să-ți scrie cererea de intrare în tovărășie.

LUPOAIA. — Mulțam frumos. Fiecare-și facă cererea lui. Păcat că s-a trudit să vină din oraș pentru.asta. — Pe-așa ger. După cîte știu, nu-i nici o silă ?

CIUL. — Doamne ferește ! Facem și noi așa o întrebare, dacă vrei ori nu să te înscrii.

LUPOAIA. — Cine-a zis ca nu vreau ?

(*între timp, Ruja se uită pe fereastra de la tindă și-i face cu ochiul lui Hoidemuite, care iese.*)

Asta nici nu se mai cere afară! (*continuă*) — Mă-nscriu eu, numai n-a venit încă ceasul acela. Cît n-a umblat secretarul de partid al tovărășiei celei vechi, pe care nu știu de ce l-ați dat afară din partid, cît n-a umblat, zic, pe la noi : da' pînă la urmă el a vrut să facă tovărășie cu Rujița...

CIUL. — Trebuia să vină la dumneata, nu la Rujița.

LUPOAIA. — Dumneata la mine vii, pe cît văd. Numai că dumneata vii totdeauna cu martori. Și mi-i că m-oi sminti c-o vorbă, cum mă iai dumneata așa de departe.

CIUL. — Eu te-aș lua și mai de-aproape, lele Ană. Numai că dumneata mă tot amii.

LUPOAIA. — Ia dumneata pe alta tînără mai de aproape.

CIUL. — La suflet văd că tot tînără te ții, lele Ană, că te gîndești la ce mie nici prin minte nu-mi trece cînd mă uit la dumneata.

LUPOAIA. — Așa vezi, batjocorește-mă la mine în casă. Așa-mi trebuie. V-am poftit să ședeți pe scaune, iar dumneavoastră vreți să mi vă suiți în creștetul capului. Așa-mi trebuie, dacă-s femeie vădăvă și slabă...

RAC. — Domnul Isus a zis : Iartă-i pe ei, că nu știu ce fac...

BĂDESCU. Lele Ană, lele Ană, dacă dumneata ai fi atîta de tare pe cît ești de vicleană, zău că n-ai lăsa peatră pe peatră din lumea noastră.

LUPOAIA. — Eu nici n-am, făcut lumea nici nu vreau s-o schimb. Cine nu vrea s-o lase pe loc, așa cum a fost, acela se vede că nu-i împăcat cu ea. Poate că o dușmănește.

CIUL. — Pe aceia care ar vrea s-o schimbe, dumneata îi dușmănești ?

LUPOAIA. — Dușmănească-i domnul, eu nu, nu-i dușmănesc.

CIUL. — Va să zică, dumneata nu vrei să se schimbe nimic.

LUPOAIA. — Ce s-a făcut rău, să se facă iară Ia loc, da' bine.

CIUL. — Și cine să facă la loc ?

LUPOAIA. — Omul, împlinind voia domnului.

CIUL. — Ce-ar fi să mai îplinească și domnul voia omului ? Că, omul, nu domnul trăiește pe pământ.

RAC. — Domnul e în inima omului.

BĂDESCU. — Ca sîmburele în prună. Partea dulce și moale pe dinafară., partea tare și amară pe dinăuntru.

LUPOAIA. — Cine mușcă-n sîmburele tare poate să-și rupă dinții.

BĂDESCU. — Dar poate să spargă și sîmburele, dacă are dinți buni. Iar dacă n-are dinți, îl sparge cu o peatră, că trebuie să vadă omul ce-i cu amărăciunea aceea dinăuntru.

LUPOAIA, *pe gînduri*. — Și în mine-i multă amărăciune, credeți-mă..

CIUL. — De ce să n-o scoatem, lele Ană ?

LUPOAIA. — Poți scoate sîmburele fără să despici pruna ?

BĂDESCU, *către Forțian*. — Eh ! tovarășe scriitor, ce zici ? Așa-i că. lelea Ana-i ca argintul viu ? Cum pui degetul pe ea, fuge. Pruna dulce sînt hectarele pe care le ține în jurul ei, și nu vrea să intre cu ele în tovarășie. îi place să i le lucreze alții..

FORȚIAN. — Trebuie că a avut ea bun profesor, de-i așa de pricepută.. Am auzit eu de unul, nu-mi aduc aminte cum îl cheamă, unul care se zice că, nis știu de ce, s-ar fi mutat în Turcia.

LUPOAIA. — Eu n-am auzit.

CIUL. — Dar dacă odată, să zicem așa de o pildă, ai să-1 vezi., ce s-ar întîmpla ?

LUPOAIA. — Nu știu ce s-ar întîmpla, dacă aș vedea ceea ce n-am mai văzut niciodată.

CIUL. — Noa bine, lele Ană. N-ai văzut ! Dar tovarășie ai văzut, chiar aici, în Valea Cucului. Vin ultima oară. Ce zici, te înscrii ?

LUPOAIA. — Ia' eu zic ce-am zis totdeauna. Mă înscriu, dar să nu fie altul care să se înscrie după mine.

CIUL. — Noa bine dară ! Apoi hai să plecăm, tovarășilor, că făcurăm? pulberea praf. îmi pare rău că n-apuc să mai viu pe-aici s-o prelucrez pe lelea Ana.

LUPOAIA. — Da' pleci la o școală de partid cumva ?

CIUL. — Nu. Ai să vezi dumneata în curînd de ce nu mai pot veni. Ziua bună, lele Ană. Hai fraților.

des.)

LUPOAIA, *mulțumită*. — Cu Ana vor ei să se tragă-n deget..

RAC. — Ceva nu mi-a plăcut la ei. Au zis că vin pentru cea din urmă oară...

(Intră Hoidemuite și Ruja, aprinsă la față.)

LUPOAIA, *zîmbind*. — V-ați răcorit ?

RUJA. — Mitru, mamă, cunoaște mai bine politica. Rău faci că nu-L ascuți.

LUPOAIA. — Iară-ncepi ?

HOLDEMULTE. — Eu, lele Ană, cu Ruja și-n vîrful codrului trăiesc. Nimic nu ne mai poate despărți. Cînd o văd, mă sfîrșesc. Dumneata știi doară» Numai că vremurile s-au schimbat și trebuie să ne dăm după ele. Altminterea. dau ele cu noi de pământ...

RUJA. — Mamă...

LUPOAIA. — Ruja, du-te afară! Văd că țăpul de Mitru de-o vreme te ciocănește și la cap. Ieși !

RUJA, *ieșind*. — Să nu-ți pară rău numai. Mîine poate e prea tîrziu... Ai ochi și pare c-ai fi oarbă...

LUPOAIA. — Ieși de aici!

HOLDEMULTE. — Zău, lele Ană, să ne gîndim și să vorbim ca oamenii.

(RAC. — Soră Ană, desparte pe Ruja de Mitru, că altfel se prăbușesc amîndoi în partea cealaltă...

HOLDEMULTE. — Nimic pe lume n-are să ne despartă î

LUPOAIA. — Eu-s popa vostru ! Cum' oi zice eu, așa are să fie ! Lege ! De altfel, mai mă gîndesc.

RUJA, *intrînd repede*. — Mamă, vine un ofițer de la miliție, cu niște soldați. Au și intrat în curte. (*Iese.*)

(*Agitație printre cei din odaie.*)

LUPOAIA. — Stați pe pace. Aici eu îs stăpînă și eu vorbesc. (*Se aud bătăi în ușă*) — Intră, dacă ești omul domnului.

(*Intră un locotenent cu doi soldați*)

Dacă ați venit cu gînduri bune să fiți bineveniți, tovarăși. Pe cine căutați ?

OFIȚERUL. — Un răufăcător care zice-se că s-ar fi ascuns pe aici î Bună ziua și iată actele mele. Mă bucur că văd fețe cunoscute. (*Se uită la Hoidemuite.*)

HOLDEMULTE, *cu veselie silită*. — Să trăiești, tovarășe locotenent. Eu am venit aici tot cu treabă. Cred că ne găsim pe drumul cel bun. Lelea Ana se apropie de ceasul cînd va intra cu tot pămîntul ei în tovarășie. Apoi vine rîndul colectivei.

LUPOAIA. — Cînd am spus eu că nu intru ? Numai că n-am vrut să fiu prima!

LOCOTENENTUL, *zîbind politicos*. — Cam a cîtea ați fi vrut să fiți ?

LUPOAIA. — Eu-s femeie văduvă, rămasă cu copii orfani. Nu m-am înghesuit să ies niciodată în frunte, ca păduchele. Vreau să fiu și aici cea din urmă, cum am fost lăsată cea din urmă, de cîte ori a fost vorba de ceva bun.

LOCOTENENTUL. — Aha ! înteleg. încheietor de pluton, cum se spune în armată. Ca să nu mai rămînă pe din afară și pe la urmă nimeni.

LUPOAIA. — Așa, drăguțule, așa. Cea din urmă voi fi.

RAC. — Cine se va umili se va înălța, zice scriptura. Cei dintii vor fi cei din urmă, cei din urmă vor ajunge primii.

LUPOAIA. — Pofțiți și ședeți la noi, să ne steie pețitorii, cum e zicala.

LOCOTENENTUL. — Mulțămim frumos, dar ne cam grăbim. Dumneavoastră veți sta cu toții aici. (*Intră Ruja cu un soldat.*) împreună cu dumneaei și cu dînsul, care va lua seama să nu vi se întîmple nimic. Dumnealor vor veni cu mine, ca să dăm de răufăcător și să vă scăpăm de el.

LUPOAIA. — Dar dacă eu nu vă dau dreptul să-mi umblați prin casă ?

LOCOTENENTUL. — Avem și dreptul și puterea.

LUPOAIA. — Cine vi l-a dat ?

LOCOTENENTUL. — Șeful miliției. Hîrtle scrisă și cu ștampilă !

RAC. — Dreptul și puterea nu pot veni decît de la domnul.

• i . • -LOCOTENENTUL. — Noi le-am primit de la popor, de la cei care-l reprezintă legal. Mai gândiți-vă la aceasta, pînă ce ne ducem noi sarcina la îndeplinire. (*Ies.*)

LUPOAIA, puțin tulburată, vrea să spună ceva soldatului și nu știe cum să-nceapă. — Aăăă...

SOLDATUL, nu spune nimic, ci-i face semn să tacă, punîndu-și degetul la gură.

HOLDEMULTE. — Ee...

SOLDATUL, același semn.

RAC, începe să se plimbe nervos.

SOLDATUL, politicoș, îi arată fotoliul, poftindu-l din mîină să șadă.

LUPOAIA, îi vine să strănute și face semne caraghioase, întrebînd dacă e voie.

SOLDATUL, îi face semn că da.

LUPOAIA, după ce-a strănutat și s-a șters cu batista. — Aăăăă...

SOLDATUL, îi face semn cu degetul la gură, să tacă.

RUJA, așezată la masă, unde lucrase Lupoia, aruncă din greșeală ghemul de lînă pe jos și vrea să se aplece după el.

SOLDATUL, îi face semn să-l lase în pace.

(Urmează o tăcere, în care timp Lupoia se uită în ochii soldatului, ca să-l intimideze; Hoidemuite își răsucește nervos mustața; Rac, în fotoliu, după un oftat adînc, se scufundă în sine și închide ochii; Ruja se uită încoace și încolo, cu greu stăpînindu-și neastîmpărul; soldatul îi supraveghează calm. Se aude numai pendula, care-și intensifică parcă tot mai mult bătaia rară. Intră locotenentul, cu cei doi soldați, rupînd această liniște gravă.)

LOCOTENENTUL. — Gata! Iertați pentru deranj. Bună ziua, doamnelor și domnilor.

RAC, zăpăcit. — Și noi ce facem ?

LOCOTENENTUL. — Continuați...

A LUPOAIA. — Mă rog, dar cine-i răufăcătorul? l-ați găsit, dacă-i îngăduiți să știm ?

LOCOTENENTUL. — E vorba de un fost profesor. Ne pare rău că nu l-am găsit.

LUPOAIA. — Un profesor ! Ce-ar căuta un profesor la o femeie proastă ca mine ?

HOLDEMULTE, silindu-se să fie familiar. - Să trăiești, tovarășe locotenent !

(Locotenentul și soldații ies fără să mai spună nimic; Ruja iese după ei.)

LUPOAIA, cu fața luminată de bucurie și totodată biruitoare și batjocoritoare față de Hoidemuite. — Pe profesorul-d caută dumnealor ! Eh ! Mitru Colac, ce ți-a spus Lupoia ? Pe profesorul Fugătă-l caută ! înseamnă că nu l-au pns ! ^Are Ana, sāraca, grăunțe-n cap cît n-aveți voi toți întovărășiții în hambare \ \. tinerețe m-am bucurat de dulceața trupului, la bătrînețe mă mîngîi cu înțelepciunea sufletului. Iar cînd va veni ziua, voi adormi fericită întru domnul. (*Apoi pe ton schimbat.*) Da doamne, ție-ți mulțam, ziua aceea încă-i departe. Nu mă grăbesc, nu mă grăbesc !

RAC. — Trebuie să-ntîrziem cît mai mult pe pămînt, ca să-i facem calea domnului, cînd are să vină la județ între ingerii săi. Trebuie să-nlăturăm vrămașii din drumul său. (*Face semn larg cu mîinile în lături, ca și cum ar deschide un drum.*)

HOLDEMULTE, *schimbat*. — Așa nu mai: mere, lele Ană. Dar dacă toată percheziția-i făcută numai să ne prostească pe noi și să credem că nu-i prins profesorul? Gata! N-avem încotro, trebuie să facem colectiva. Intri și dumneata.

LUPOAIA, *ca și cum n-ar fi auzit bine, întrerupîndu-se din lucru, după ce abia i-a reluat*. ••— Ce facee?

HOLDEMULTE, *hotărît*. — Facem colectivă.

LUPOAIA, *sec; urmîndu-și lucrul*. — Faceți, dacă vreți.

HOLDEMULTE, *devenind rugător*. — Lele Ană. dumneata nu pricepi că sîntem ca-n groapa lupului?

LUPOAIA. — Și unde-i lupul?

HOLDEMULTE. — Lupul? O haită de lupi. Unde mă-ntorc yăd un lup. (*începe să numere pe degete*) — Lupoaică de Solornia, nevastă-mea^ bătrînul Căbulea, care abia așteaptă să-i treacă de picior și să sară cu colții la mine; primul secretar de partid, Cătărig, lup tînăr, cu ochii ca doi tăciuni, gata să mă apuce de beregată; și alții... lupi, lupi, lupi, lupi unde mă-ntorc. Și la dumneata cînd mă uit mai bine, doamne ferește (*își face cruce speriat*), îmi pare că ești o lupoaică bătrînă și colțoasă, care mă pîndește din tufe.

LUPOAIA, *rîzînd*. Ha-ha! Ha-ha! (*Arătînd spre Ruja care dă să iasă, după ce a așezat niște plăcinte pe masă*) Și asta tot lupoaică-i?

HOLDEMULTE, *oftează greu*. — Of! Cîte o dată simt că-mi crapă capul. Ruja, Ruja...

RUJA, *se apropie și-l mîngîie*. — Dragul meu. Liniștește-te. Hai! Ruja iese.

LUPOAIA. — Îți place? Dacă faci colectivă, nu mai sugi tu dulceață din trupul ei, șarpe bătrîn ce ești! Îi rămănea să rozi iască uscată, pe Solornia ta. Șaptesprezece ani are ciuta mea și-am despărțit-o de bărbatul ei frumos, crezînd că ești un cerb falnic, cu pietre scumpe în ramurile coarnelor, bătrîn că ești mai bătrîn. Da'tu nu ești cerb, nu zău (*Vehement*), ești bou, cumu-i bou, cu două coarne, numai că nu-mpungi! (*S-a sculat și se apropie de el*). Că acum te apuc de coarne și-ți dau vr-o două! Dacă faci colectivă, cine te mai iartă, Mitrule? Nici dumnezeu din cer, nici americanii pe pămînt!

HOLDEMULTE, *rugător*. — Mamă Ană, ai văzut, n-am făcut nimic cu tovărășia; partidul e mai tare ca noi. Focul ăsta mocnit cu profesorul Fugată are să se aprindă și ardem toți în vilvătaie, mamă Ană! Poate că nu l-au prins. Dracul știe. Să ne facem că ne dăm cu ei, pînă mai este vreme, mamă Ană! Că mine poate-i tîrziu, prea tîrziu. Te faci frate cu dracul pînă treci puntea.

LUPOAIA. — Mă Mitrule, este o zicală că muierea are poale lungi și minte scurtă. Eu nu știu dacă tu ai ceva lung, dar minte scurtă, văd bine că ai, bătrîn că ești bărbat. Să mă bată dumnezeu de te-nțeleg! Cîte zile au trecut de cînd a pierit fără urmă profesorul?

HOLDEMULTE. — Patru săptămâni. Poimîine se-mplinește luna. Dar e un necaz mare. Am pierdut O' scrisoare, pe care mi-a dat-o profesorul pentru o legație. Adecă nici n-am pierdut-o. Mi-a furat-o cu becheșul, în noaptea aceea...

LUPOAIA. — Rău! Rău! Rău! Scrisoarea trebuie să ne dea de gîndit. Cum ai putut pierde scrisoarea? Hm!

RUJA. — Mitrule, hai să lăsăm totul aici și să plecăm la oraș. Ce-om păți om păți, cu tine nu-mi pasă.

LUPOAIA. — Ruja mării, du-te afară și pune de lături pentru scroafă. Hm ! încilcită treabă ! Dar nu cred că l-au prins pe Fugătă.

RUJA. — Cu tine, Mitrule ori unde. (*Iese.*)

HOLDEMULTE. — Mă tem că l-au prins și numai se fac a-1 căuta. Nu ți-am spus ?

LUPOAIA, *făcându-și curaj*. — Nu l-au găsit ! Apoi și americanii trebuie să înceapă odată ! Spune-i, domnule Rac, lui Mitru al nost', când vin americanii ?

HOLDEMULTE, *automat*. — La 1 Mai. Of, bată dumnezeu scrisoarea aceea. Nu mai sînt om de cînd mi-a furat becheșul... Și zi, domnul Rac, la 1 Mai ?

(*Cei doi se uita unul la altul, apoi la Hoidemuite, convinși că-și bate joc de ei, dar și mișcați de frămîntarea lui.*)

RAC. — De două mii de ani omenirea așteaptă pe mîntuitorul nostru Isus și n-a pierdut răbdarea. Mitru Colac de treisprezece ani așteaptă pe cei ce ne vor mîntui de comunism și a și început să fie nervos.

HOLDEMULTE. — Da ! Dar pe acei care așteaptă pe mîntuitorul Isus nu-i bagă nimeni la închisoare.

RAC. — Frate Mitrule, profesorul Fugătă nu este prins. Crede-mă. Eu am cercetat prin toți frații și n-am aflat nici o știre de aceasta. Ce păzesc eu aici ! Doar pentru asta umblu pe la frați și-i pun să adulmece pe la miliție. Cum ai văzut, îl caută ca niciodată, dar asta e semn ide la domnul că nu l-au găsit. Mare taină, sfîntă taină este locul unde el se ascunde, își nu-i dat celui vrășmaș să-i descopere. Domnul păzește pe ai săi. Șasesprezece ascunzișuri are profesorul și nouă înfățișări, ca să nu-l cunoască dușmanul...

(*Intră grăbită Ruja.*)

RUJA. — Vine domnul doctor Hinea cu soția domnului profesor. (*Iese iar.*)

HOLDEMULTE. — Rujița, stai că am să te-ntreb ceva...

LUPOAIA, *consternată*. — Noa ! Stai Mitre aici și tu ! Că pe Ruja n-o fură dracul. Blestemată zi ! Peăștia numai necuratul i-a adus. Duce-i-ar 'napoi pe tîrnațul iadului, de unde au venit.

(*Intră furtunos Hinea și cu Reveca, soția lui Fugătă. Pe cît e de agitat el, pe atîta-i ea de reținută și de mîhnită.*)

HINEA. — La voi fost-auăștia de la miliție ?

LUPOAIA, *calmă*. — Ai uitat afară bună ziua domnu' doctor !

HINEA. — Ce bună ziua ! S-au dus zilele bune ! Lele Ană, fost-auăștia ?

LUPOAIA, *uitîndu-se cu înțeleș la ceilalți, fulgerător*. — Nu !

HINEA. — Apoi, n-ai nici o grijă, că vin.

LUPOAIA. — Ce-ar căuta ?

HINEA. — Ziua de ieri ! Te faci că nu știi. La mine ce-au căutat ? La doamna Fugătă ce-au căutat ?

REVECA. — Fostă Fugătă !

HINEA. — Apoi da. Negreșit. Știe toată lumea c-ai divorțat. Așa se face în astfel de împrejurări. (*Către Lupoiaia.*) Lele Ană, chiar n-au fost ? Hai, spune drept !

RAC. — Domnul Isus nu iubește minciuna.

HINEA. — Nu iubește minciuna comuniștilor. De ce nu te explici, domnule Rac ? (*Către toți.*) Fraților, simt un fel de zăpușeală, măcar că nu-i cald afară. Simt niște fire prin aer ca funigiei toamna, o urzeală, un tort care se destramă, se înnoadă...

REVECA. — Se destramă urzelile voastre și se înnoadă plasa care ne va prinde pe toți, vinovați și nevinovați...

RAC. — Doamnă profesor, în dumneata s-a stins credința.

REVECA. — Credința ? Depinde în ce și în cine.

HINEA. — Crezi că dacă vorbești așa, scapi ? Te-nșeli. Mai rău te afunzi. Așa ca-ntr-un noroi moale, încerci să te apuci de ceva, — și simți cum te scufunzi încet, încet și te îneci. Nu, doamnă, nu e scăpare. Mai bine să nu te bagi, taci, ține-ți gura. Ia-l pe nu în brațe. Nu știu, n-am văzut ! (*Către ceilalți.*) Cu sila am adus-o pe această stimată doamnă, la care începe să-i tumble gura cum nu trebuie...

REVECA. — Domnule, te rog să fii cuvineios. Eu de nouă ani nu știu nimic de fostul meu bărbat și nici nu vreau să știu.

HINEA. — Foarte bine, stimată doamnă, foarte bine ! Nimic să nu știi. Cunoști vr-un prieten de-al bărbatului dumitale ?

REVECA. — între alții, pe dumneata.

HINEA. — Extraordinar ! Stimată doamnă, la dumneata-n creier dau sticleții concert. Eu, prieten ou bărbatul dumitale ? Că ne-am înjurat o dată de mamă la circiumă, asta numești dumneata prietenie ?

REVECA. — Ce ticălos ești !

HINEA. — De la dumneata primesc și un astfel de compliment. Dar, ascultă bine ce-ți spun și cioplește-ți în minte cuvintele mele, cum cioplește ^pietrarul pe crucea de mormânt: „Tăcere veșnică despre toți aceia pe care i-am văzut cu profesorul Fugătă când eram soția lui, înainte sau după !” E limpede ?

REVECA. — Mă mai gândesc. Am doi copii de crescut.

HINEA. — Gîndește-te și taci ! Asta e. Toată lumea să tacă. Tăcere, tăcere, tăcere ! Cum a zis Napoleon. Eu sînt avocat. Știu ce zic. Deocamdată nu există primejdie. Nu l-au prins. De aceea umblă ca turbații. Dar s-au dat de gol. N-au să-l prindă. Profesorul e inteligent. Nu pupă ei pradă ca Fugătă ! Le-a scăpat. Cercetările vor continua. Să fim tari ! Vor veni și aici. Nimeni să aiu sufle nimic. Nu știu, n-am văzut !

LUPOAIA. — Și dacă-l prinde ?

HINEA. — La fel. Nu știu, n-am văzut !

LUPOAIA. — Și dacă vorbește oarecine ? (*Se uită la toți cei dimprejur.*)

HINEA. — Lasă-mă să vorbesc ! Eu sînt avocat. Vine la mine Cătărig, hoțomanul ăsta de prim secretar. Cică să vadă cum merge cooperativa de porci, îi arăt, îi spun. Totu-i în ordine. Și la urmă, el de colea, ca și cum nu ar fi fost vorba numai de porci timp de trei ceasuri : „Da cum stăm cu porcii, domnule Hinea ?”

LUPOAIA. — Țsta-i dracul de pe bani.

HINEA. — „Care porci, întreb eu pe primul secretar, că doară numai de ei vorbirăm trei ceasuri ?” El, de colea : „Nu ăștia din cocinele de la Ghinda. Ceilalți, știi dumneata, care-mpart manifeste”. Atît, și s-a dus. A doua zi, miliția la mine.

HOLDEMULTE, *gata să se trădeze.* — Măi, a dracului treabă fiindcă...

LUPOAIA. — Taci și ascultă. Nimeni, nimic ! Cum zice domnul doctor. Că altfel, mai cade vr-un colac peste pupăză...

HINEA, *continuă*. — Nu știu ce-au făcut, că n-a rămas nici o urmă, nici un deranj. Numai la mine-n cap se întorseseră toate cu susu-n jos, de parcă mi-au rîmat prin gînduri toți porcii de la cooperativă. Noa ! Și după aceasta ce să fac ? (Măcar că de cinci ani n-o mai văzusem pe doamna Fugătă decît de departe, m-am dus ață la ea.

REVECA. — Nu mai sînt doamna Fugătă.

HINEA, *către Reveca*. — Toată lumea știe că ești divorțată. Dar asta' nu-ți ajută, dacă... nu taci ! Am; adus-o aici să ne înțelegem. Mă duc pe la toți pe cîți îi știu. Măcar că eu îs cel mai puțin vinovat. Toată lumea știe că-s bețiv și vorbesc vrute și nevrute. Pe Fugătă nu l-am văzut nu știu de cînd. Poate nici nu-i aici. Mai știi ? Poate nici nu l-am cunoscut. Asta-i tot. Dar sînt avocat. Adecă am fost.

RAC. — Și vei mai fi, căci așa vrea domnul.

HINEA. — Lasă astea acum, domnule Rac. Of ! Mi-i sete. Lele Ană, n-ai un păhăraș de vin pe aproape ?

(LUPOAIA. — Nu.

HINEA. — Nu-i nimic. Și cum vă spun : nu știu, n-am văzut. Mai cu samă dacă la o cercetare vine vorba de organizația secretă, de răsturnarea regimului democrat-popular, de răscoală, de arme, — să nu recunoașteți nici în ruptul capului. Nimic pe lume. Nu știu, n-am văzut.

LUPOAIA, *se scoală brusc; ochii încep să i se mărească*. — Dom' doctor, eu te-am crezut un om cinstit. Văd în vorbele dumitale, dușmănie. N-am simțit în ele dragostea de popor. Nu ne iubești, dom' doctor, pe noi cei de jos, cei ce tragem cu nasu-n pămînt, ca să dăm pîne celor ce muncesc. Apoi cu așa vorbe, domnu' doctor, dumneata în casa mea nu ai ce căuta. Nici dumneata, divorțata. Să nu-mi mai călcați pragul ! Nu vă cunosc. Străinul, că-i străin, nu mi-i mai străin ca acela care nu iubește poporul de jos ! Afaară ! Afaară ! Afaaaaară ! din casa mea și a părinților mei ! A părinților părinților mei !

(*Reveca se pregătește grăbită să plece. Hinea se scoală cu o mutră nedumerită.*)

HINEA. — Lele Ană, cu ce te-am vătămat ?

LUPOAIA, *făcînd spume la gură*. — Afaară ! Ieșiți din casa mea ! Nu vă cunosc ! Nu v-am cunoscut niciodată ! Nu știu, n-am văzut !

HINEA, *dumirindu-se*. — Lele Ană, parcă te pricep, dacă nu cumva mă-nșel...

LUPOAIA. — Te înșeli, înșelătorule ! Te-nșeli pe tine și pe noi ! Afara !

HINEA, *dumirit, zîmbind*. — „Nu știu, n-am văzut!" (*Iese*).

RAC. — Domnul avorbit prin glasul femeii.

HOLDEMULTE, *nai*. — Oare bine a vorbit ?

[LUPOAIA, *se șterge la gură, apoi izbucnește într-un rîs isteric*. — Ha-ha-ha ! Hi-foi-hi ! H-o-ho-ho ! He-he-he !

HOLDEMULTE, *uitîndu-se la ea speriat*. — Eu mă duc. (*Iese*).

RAC. — Crede-n domnul, Mitrule, și ferește-te de colectivă, că-i lucrul satanei. (*Către Lupoaia*.) Mă tem că ne vinde țilharul!

(*Intră cu totul neașteptat în casă Gligor cu nevastă-sa, Lupoaia se uită mirată la ei. Dpt-pă ei, Ruja.*)

LUPOAIA. — Măăă ! Așa zi blestemată ! Numai voi ați mai lipsit. Gligore, ce cauți aici cu muiera ? Că tu numai de la dracul poți veni.

GLIGOR, *cam bilbit.* — Apoi, mamă, m-am împăcat cu Carolina mea.

CAROLINA. — Ne-am împăcat. Și rămînem în tovărășie.

GLIGOR. — Așa ne-am gîndit, să rămînem în tovărășie. Dacă ni-i da ceva pămînt, bine de bine.

CAROLINA. — Apoi l-om moșteni după moarte.

LUPOAIA. — După a cui moarte ?

CAROLINA. — D-apoi dup-a dumitale, că doară n-oi trăi cît muntele Bibariei !

LUPOAIA. — Blestamate ! Și nu-i sucești gîtul, Gligore !

GLIGOR. — Apoi, cam are dreptate Carolina...

LUPOAIA. — Așa ! Tu, după cît înțeleg, dorești să mor eu, ca să-ți rămînă pămîntul. Da' dacă-i muri tu înaintea mea ?

CAROLINA. — 'Om trăi și-om vedea. Eu am răbdare și aștept. Cînd îi muri, ți-om da pomană...

LUPOAIA, *mușeîndu-și buzele, dar stăpînindu-se.* — Cu tîrfa nu vorbesc ! Dar ție-ți spun, Gligore. Ar trebui să te blestem, să putrezească măduva în oasele celor care te-au învățat. Dar nu te blestem, că te trezești tu singur. Numai să nu fie prea tirziu. (*Pe un ton poruncitor.*) Acum, să lipsești din ochii mei ! Ia-ți și zdreanță de muiera. Și să nu mai pui piciorul aici pînă nu te-o chema eu. Dacă nu te-o chema niciodată, să nu vii nici la moartea mea. Că de vii, de-acolo mă scol, din cosciug, să te-ntreb de ce-ai venit nechemat. Și te string de gușă ! Înțelesu-m-ai ? Afară !

CAROLINA, *rîzînd.* — Zice că-i pocăită !

(*Ies cei doi, el uitîndu-se îndărăt, cu dispreț.*)

RAC. — Au ieșit ca Adam și Eva din rai, păcătoșii !

RUJA, *ieșind și ea, dă din mină.* — Așa rai...

LUPOAIA, *stă îngîndurată, apoi se-ntoarce către Rac, punînd mîna pe inimă.* — Simt așa o sîrșeală pe aici. Crește pustiul în jurul meu...

RAC. — Să nu fie șarpele îndoielii, soră Ana ?

LUPOAIA. — Oare, frate Rac ? Tare n-aș vrea să mor pînă nu văd cu ochii mei cum doboară vîntul cel mare steagurile roșii de pe acoperișuri ! Că dacă eu mor, nu mai cad steagurile... (*Se clatină, Rac sare și o prinde în brațe, înainte de a fi căzut de tot, dărîmîndu-se el însuși sub greutatea ei.*)

— Cortina —

TABLOUL 6

Același decor ca în actul I, tabloul 2, dar cu următoarele modificări: folosită este numai scena din căminul cultural, care pare a fi destul de mare. în fund, după „cortină”, urmează să aibă loc „teatrul”. în fața cortinei, la stînga și la dreapta, sînt două „loji”, semănînd a boxe cu gard de lemn. Intrările se fac lateral, înaintea celor două „loji”. Poporul, adică „publicul”, este jos.

In loja din dreapta, care este ceva mai în față, disimetric, și în care vor sta: Toma, Cătărig, Bădescu, Forțian, Ciul, etc.; în cea din stînga : Hoidemuite, Solornia, Lupoia, Hinea, Ruja. In dreapta pe scena cea mică, se află masa judecătorului și a greșierului. Cînd se ridică cortina, în fața celei de a doua „cortine” se mișcă încet și mătură paznicul căminului cultural, mormăind, străin de public, un cîntec:

ȘCLEAPȚ : — „Sara bună mîndră bună
Asta-i sara cea din urmă
Sara bună și m-oi duce,
Mulțămim de gură dulce...”

(Se oprește din măturat și începe să se gîndească, zîmbind, la amintiri din trecut, apoi zice.) — Fosta-ai lele, cînd ai fost și-ai rămas un lucru prost. (începe să cînte iar.)

„Sara bună și m-oi duce...”

BĂDESCU, *din dreapta, intrînd nervos.* — Hai, nene Șcleapț, du-te odată, că nu mai termini. Ce te tot moșcodești aicea ? N-o să putem începe la timp din pricina dumatiale.

ȘCLEAPȚ. — Mare tiatru are să fie! Dreptu-i tovarășe învățător ?

BĂDESCU, *controlînd lojile.* — Da, da ! Repetiție generală.

ȘCLEAPȚ, *care n-a auzit bine, mirat.* — Ghineraal! Tii ! Cioarecii Iu' Sîn' Petru ! Așa cevași n-o mai fo' pîn Valea Cucului din '919, cînd o venit p-aici ghineralul Moșoiu ăl cu sarmalele.

BĂDESCU, *care nu l-a ascultat.* — Hai, termină odată, că începe să vină poporul, nene Șcleapț !

ȘCLEAPȚ. — Iacă, am interminat. (*Confidențial.*) Da' tovarășe învățător, dreptu-i c-o fugit Rac, predicatorul pocăiților ?

BĂDESCU. — Asta de unde-ai mai scos-o ?

ȘCLEAPȚ, *șiret.* — Am eu Agirpreșul meu !

BĂDESCU, *amuzat.* — Zău !

ȘCLEAPȚ. — Zău, pă dumnezău. Tce că or fo' a noșt'i de la miliție să-l prindă și să-l aresteze, da' l-o scăpat ș-o fugit Racu' pastă păduri, amu-n dricu' iernii. Acela-i mai hoț ca a noșt-i !

BĂDESCU. — Dar ai noștri sînt hoți ?

ȘCLEAPȚ, *continuînd, inutil, să dea cu mătura.* — Vorba-i așe. Cum să fie hoți, că-s doară dimocrați de-ai noșt'i ! (*Iarăși confidențial.*) Da' tovarășu' învățător, 'i ce c-ar fi prinsă pă Fugătă !

BĂDESCU. — Cine?

ȘCLEAPȚ. — Tăt a noșt'i! ^

BĂDESCU. — Asta-i o prostie cît muntele Bihariei ! Fugătă-i în Turcia.

ȘCLEAPȚ. — Prostie da. Pă unu' l-o scăpat, pă altu' nu l-o prins. Cum să-l prindă ! Și Fugătă-i mai hoț ca a' noșt'i ! Amil mă duc... Zici că-i în Turcia... (*Iese prin dreapta și vine Forțian din stînga.*)

FORȚIAN, *agitat.* — Extraordinar !

BĂDESCU. — Ce s-a întîmplat ?

FORȚIAN. — Ne mai pomenit! Extraordinar ! Ca-n Valea Cucului !

BĂDESCU. — Ce e, Nicolae ? Nu mă coace atîta, spune-mi odată !

FORTIAN. — Nu știi, să rîzi ori să plîngi ? Ne mai pomenit ! Și chiar azi, înainte de repetiția generală î

BĂDESCU. — Zi odată, domnule !

FORTIAN. — Auzi, ce prostie ! Ce tîmpenie ! Au luat măsuri să fie arestat Fugătă !

BĂDESCU. — Ha-ha-ha ! Ho-ho-ho ! De asta ești supărat ? Măsurile astea sînt luate de mult ; să fie zece ani de cînd îl tot caută pe Fugătă.

FORTIAN. — Nu domnule ! L-au arestat ! Azi dimineată l-au arestat !

BĂDESCU, *uluit*. — Pe Fugătă ? Unde, în Turcia ? Bună glumă. Stai, pe Fugătă, pe fugarul ?

FORTIAN, *șovăind*. — Da ! Adecă nu. Pe Fugătă care face pe fugarul, adică pe neisprăvitul, care joacă pe Rugată... Of, dracu să vă ia cu fugarii voștri și cu actorii ăștia improvizati. Pentru o prostie. Zice că ar fi spart astă noapte casa cooperativei și ar fi jefuit banii... și acum se cercetează !

BĂDESCU. — Hai, nu te enerva, liniștește-te. Am înțeles. Au băgat la bițiboaică pe Dinu Ciurlic al Sandei care joacă pe fugarul Fugătă, adică pe Rugată, cum îi zici tu în piesă. îl cercetează și-i dă drumul.

FORTIAN. — Cînd îi dă drumul ? Și pînă atunci îl joci tu ? Auzi, vorbă ! L-au băgat la bițiboaică...

BĂDESCU. — Găsim un altul.

FORTIAN. — Găsim pe dracu ! Pe cine ? Poate un activist ?

BĂDESCU. — Fii serios ! Dar te-nțeleg ! Tocmai la repetiția generală ! E supărător, oricum ! Știi ce ? Amînăm spectacolul ! între timp găsim un alt Rugată.

FORTIAN. — Ești nebun ? Mă, da' curioși mai sînt oamenii din Valea Cucului; găsim altul — zice primul secretar de partid. Găsim altul — zice prietenul meu, Ignat Bădescu, învățătorul satului. Mă, da' ciudați mai sînteți ! Aici, în Valea Cucului, parcă te-ai prostit și tu. Nu ! Nu mai continuăm. Plec chiar astă seară cu căruța pînă la stația de cale ferată. Vă las piesa. Vă privește. Spălați-vă pe cap cu ea !

BĂDESCU, *după ce s-a gîndit*. — Știi ce ? (*Fortian se uită la el, dînd din umeri.*) Vorbesc eu cu tovarășul prim să intervină la miliție, să-l lase pe Ciurlic liber din anchetă astă seară, sau să-l aducă aici cu doi milițieni, ca să joace pe Rugată...

FORTIAN, *întrerupînd*. — Ești nebun ? Cum ? Omul e arestat, și să amuze publicul ? ! îmi place ! Bine că nu ceri să-l și împuște pe scenă, ca să fie amuzamentul și mai mare.

BĂDESCU. — Tot trebuie să joace pe arestatul. Abia de-o să fie mai emoționat, mai natural. Punem milițienii la intrările în scenă. Rămîne liber numai aici partea dinspre public. Doar n-o să sară în capul spectatorilor !

FORTIAN, *liniștit, dar neîncrezător*. — De ! Ca-n Valea Cucului ! spectacol cu miliția la uși ! încearcă. Vorbește cu primul secretar. Dar nu cred că iese nimic. (*Se bate peste gură.*)

BĂDESCU. — Am să-noerc. Dar hai repede la treabă, că uite, începe să vină publicul. Sala e aproape plină. Sosesc cei ce vor sta în loji.

(*Ies amîndoi prin dreapta, în timp ce prin stînga, înă'mtînd cu spatele, paznicul vine cu președintele Hoidemuite.*)

ȘCLEAPȚ. — Să poftești, tovarășiile Colac, uite aici e locul dumitale. Așa mi-o poruncit. Da' unde-i lelea Solornia ?

HOLDEMULTE, *rotind ochii prin scena goală.* — Vine și ea mai târziuț, după ce găță mulsul vacilor. Ascultă, da' eu stau singur aici ? De ce nu m-au pus ca totdeauna în rîndul întii, în fruntea poporului, jos,, că acolo-i locul meu ! ?

ȘCLEAPȚ. — Aicea-i onoarea cea mare. Dincolo (*Arată spre loja opusă.*) vine partidul și tovarășii' scrietor Fărțan. La mijloc, după ce se ridică lepedeu' (*Arată spre „cortină”*), vin hoții...

HOLDEMULTE. — Ce hoți, mă ?

ȘCLEAPȚ. — Hoții. Așe-i tiatru' iesta, cu hoți.

HOLDEMULTE. •— Apoi cu hoții n-am ce căuta ! Mă duc jos la popor. Să-mi faci loc în rîndul întii. (*Dă să plece.*)

ȘCLEAPȚ. — Stai pă pace, că mai vin și alții. Uite dincolo pă tovarășu' Toma Căbulea.

TOMA, *care tocmai a intrat șchiopătînd, din partea cealaltă, cu un picior amputat, a cărui proteză metalică sună, și în cîrji.* — Ni mă, ni ! Aicea ești, tovarășe președinte ? Noa, că bine-mi pare, cumu-i zîsa,, ca de popă-n cale.

HOLDEMULTE. — Aicea-s. Nu mă vezi ? Și la mine bucuria-i mare, ca la arici cînd se-nfîlnește cu vulpea-n cărare. Aicea-s, da ! Aicea-i onoarea, zice. Hai să stăm împreună, bade, Tomo, că mi-i urît singur. Vin eu la dumneata, ori dumneata la mine.

TOMA. — Ba nu ! Fiecare la locul lui. Așa scrie pe invitații. Și mai scrie ceva (*dă să citească, își caută ochelarii, constată că i-a uitat și îndepărtează hîrtia de ochi, cît poate mai mult*) Scrie așa : invitația netrans... neștramport... netransmort... netransmortabilă. Ce-o fi asta ? Dar stai că mai am, ceva treabă cu tovarășul prim...

(*Iese grăbit, clămpănînd din proteză.*)

ȘCLEAPȚ, *care tocmai a ieșit, intră iar cu spatele înainte, din aceeași parte, aducînd pe Lupoia, Ruja și Hinea.* — Pofțiți la onoare, aici cu tovarășu' Colac. Așe vezi! (*îi așează pe toți.*) De aici are să vă vadă tot poporu' din Valea Cucului! (*Arată satisfăcut spre sală.*)

LUPOAIA. — Da' ce mă, loază bătrînă și coaptă ? Am venit să ne vadă pe noi, ori am venit să vedem noi teatru ?

ȘCLEAPȚ. — Amu' nu te mînia pă mine, lele Ană, că-s prost și bătrîn, că nici dumneata nu ești mai tînără. Da' vezi, 'ice că aista-i modie de la București. Tce că doamnele cele mari vin și șăd în „lojii”, să le vadă lumea cît is de mîndre și de îmbrăcate. Dom' scrietor Fărțan o băgat o țîr' de cultură de București în Valea Cucului. Noa dară ! De aceea te-am. pus la vedere. Numa' benoclu'-ți lipsește !

LUPOAIA, *furioasă.* — Mă ! Ce-s eu, cucoană de la București, ori muiere cinstită din Valea Cucului ? !

ȘCLEAPȚ, *nevinovat.* — Apu'n Valea Cucului și una ca dumneata-i cocoană...

HINEA, *către Lupoia, care vrea să continue.* — Nu te lega cu nebunul,

că te scoate din minți și te face de rîs. Lasă-l dracului ! (Către paznic.) Hai, șterge-o de-aici mai repede, că ți-oi da una !

ȘCLEAPȚ. — S-o dus vremea ceea, să fie cu iertare ! (Iese, înclinîndu-se către lojă, către cei din sala și către loja goală opusă. În timpul acesta, intră primul secretar, Cătărig, instructorul raional de partid, Chil, dramaturgul Forțian și Toma Căbulea. Toți se ușează în loja lor și se salută numai din cap cu cei din loja opusă. Liniște prelungită. Nți se întîmplă nimic. Cîte unul tușește în sală.)

ROPOTEALĂ, din sală. — Dar nu sîntem la ședință sindicală să tăcem așa !

(Paznicul fuge, tipa-tipa, de la dreapta la stînga, în diagonală prin scenă, apoi în colțul de lingă cortină, în spre loja lui Holdemulte, se apucă să tragă tare de o sfoară. Se ridică cortina și lingă boxa ce se vede acum în centru, sînt Bădescu și Cățița, îmbrățișați și sărutîndu-se. Surprinși, se desfac repede și de zăpăceală nu știu ce să facă. Cățița-i machiată în parte, dar destul de indefinit încă. Publicul nu știe despre ce-i vorba, cei din loji sînt nedumeriți.)

BĂDESCU. — Ce făcuși, moșule ? Trage la loc cortina, că n-a început încă !

TOMA. — N-a început ? Dar atunci ce-i asta ? Ce-a început ?

(Rîsete în sală, cel mai tare rîde Lupoiaia.)

FORȚIAN, desperat. — Ce faceți, oameni buni ? Ce teatru e ăsta ?

TOMA. — Aista-i tiatru ca la București ? Ni mă ni !

ȘCLEAPȚ, venind spre loja unde-i Toma și argumentînd cu degetul. — Vezi, bătrîne Tomo ! Nu ți-am, spus io că i-am prins, uite-aiei, în căminu' cultural ? Da' nu m-ai crezut ! Noa ! Amil iacă-t-ăi ce mandri-s !

TOMA., ieșind în cîrjă din lojă, se urcă pe scenă și se apropie de cei doi vinovați. — Veniți încoace, să vă judece pe voi Toma necredinciosul !

(Cei doi se apropie cu teamă.)

ȘCLEAPȚ, dîndu-se la o parte. — Așa zo ! Judecă-i după lege. Ca pă cei ce fură de la co'perativă.

LUPOAIA, care a ieșit și ea din lojă, își pune mîinile-n șolduri și rîde fals. — Ha-ha-ha ! (Mai tare.) Ha-ba-ha ! Asta-i șoadă. Așa teatru zic și eu. Ați vorbit voi de Rujița mea pînă vi s-a sucit gura la spate. Noa ! Acum să te-aud., Tomo ! Că Rujița mea n-a fost bună să joace în piesă. Că nu-i utemistă. Acum iacă, ieși prima la întrecerea socialistă Cățița ta !

RUJA. — Cățița cea cuminte mi-a luat-o înainte. Hi-hi !

TOMA, către Lupoiaia. — Taci, muiere bolindă ! Tăceți ! (Către cei doi vinovați.) Așa tiatru-mi faceți voi mie ? Aah !

CĂTIȚA. — Tată...

TOMA. — Tu să taci ! Șterge-o la treburile tale, ain, țvai ! (Cățița iese rușinată.) De asta-mi umbli dom' Bădescu, pe la prisacă, pe țică, pe nimica, și o chemi pe Cățița ca s-o înveți și pe ea rîndul albinelor ?

ȘCLEAPȚ. — Ai prins ursul cu fagurele de miere, ține de el, pune-i verigă-n nas !

LUPOAIA, ținîndu-se de coaste și hohotind. — Ha-ha-ha !

RUJA. — He-he-he ! Hi-hi-hi ! Oi ! Că nu mai pot ! Mi se rupe ața la poale... (*Se ține de pîntec rîzînd.*)

BĂDESCU, *rușinat*. — Bade Toma, eu de mult o iubesc pe Cățița și...

ȘCLEAPȚ. — De mult zău, asta pun și eu mărturie. Cu jurămînt!

BĂDESCU. — Nu te mai băga, bade Șcleapț, și trage cortina la loc.

ȘCLEAPȚ. — Iaca tac. (*închide cortina, el, Bădescu și Toma rămîn în fața cortinei.*)

BĂDESCU, *lui Toma*. — O iubesc pe Cățița și vreau s-o iau de nevastă.

TOMA. — S-o fi pețită ! Că dacă ea nu se codește, nici eu n-oi ține-o floare-n fereastră. Numai n-o săruta în fața poporului, că-i rușine. După. ce-i lua-o, tot a dumitale o fi.

ȘCLEAPȚ. — Tot, zău aceia, pînă s-o sătura de-a o săruta.

TOMA, *către paznic*. — Mai tacă-ți morișca, nu tot lătra, și mai ieși afară, că nu pe tine-a venit poporul să te vadă. (*Către Bădescu*) Dumneata sezi într-o lojă, ori vii la noi, ori te duci la aștia (*arată spre loja unde-i președintele.*) Ba nu! Mai bine stai lingă mine, că-i mai sigur că nu-ți faci iară de lucru prin dosul tiatrului (*Arată spre culise.*)

LUPOAIA, *către Toma, batjocoritor*. — Așa, vezi ! Pune-1 în lanț! (*Către public.*) Apoi nu-mi pare rău c-am venit, că actul ăsta întii îmi plăcu !

TOMA, *mergînd spre loja sa cu Bădescu*. — Așteaptă și actul al doilea, să văd cum ți-o plăcea.

LUPOAIA., *îndreptîndu-se spre locul ei*. — Apoi dacă-mi-o plăcea, oi sta ; dacă nu, m-oi duce, că doară nu-s pironită pe scaun.

(*Se face liniște.*)

BĂDESCU, *care a trecut în loja lui Toma, îi spune lui Forțian, care e nervos*. — Potolește-te, omule, îți spun că s-a aranjat!

FORTIAN. — Ce s-a aranjat ? Să mă faceți de rîs ? !

HINEA. — începeți odată piesa, că adormim aici în stănoage.

(*Cei din loja lui rîd în batjocură și bat din palme.*)

GLASURI DIN SALĂ. — Care piesă ? Cum îi zice ? Ori te pomenești că nici nume n-are ?

ROPOTEALĂ. — Are, n-are, trăiască !

(*Rîsete în sală și în loja lui Hoidemuite.*)

FORTIAN. — M-ai adus să mă compromit aici, în Valea Cucului !

BĂDESCU. — Eduard, fii liniștit. Vine și Ciurlic, vine la timp.

FORTIAN. — Vine ! Cînd vine ?

BĂDESCU. — Vine domnule dacă-ți spun !

GLASURI. — Da' cum se cheamă piesa ?

ALT GLAS. — Chiar așa ! Nici măcar n-ați anunțat cum îi zice !

(*Rumoare.*)

FORTIAN, *iese din lojă și se urcă pe scenă în fața cortinei mici*. — E piesa mea. tovarăși, „Rețeaua subterană”. O piesă într-un act. Ea trebuie să vă ajute la demascarea dușmanului de clasă și să vă facă mai vigilenți. Tot ceea ce s-a petrecut pînă acum nu face parte din piesă. A fost un incident adevărat, nu teatru. Piesa mea este o ficțiune, o închipuire. Asemănările între persoanele din piesă și unele din viață, între situațiile de pe scenă și altele din realitate,

sînt absolut întîmplătoare. Și acum începem. Va rog să fiți indulgenți, căci sîntem doar la repetiția generală. Nu interveniți în timpul spectacolului. Primim ori ce critică principială și binevoitoare, dar numai după terminarea spectacolului. *(Se întoarce către cortină.)* Dați-i drumul, tovarăși !

(Cortina se dă în lături. în scenă sînt judecătorul, grefierul, fiecare la masa lui. în fața lor, în picioare, grupul acuzaților, alcătuit din: Lanurimulte, care seamănă cu Holdemulte în trăsături caricaturale; Gbinea, care seamănă cu Hinea ; Vulpoaia, care seamănă cu Lupoiaia ; Muja, care seamănă cu Ruja.)

ROPOTEALĂ, *din sală.* — Ni-t-ăl-ăi pe președintele nost' ! Trăiască !
(Rîsete în sală.)

HOLDEMULTE. — Nu sînt eu acela ! Ține-ți gura, Ropoteală ! Nu sînt eu !

LUPOAIA. — Nici Rujița nu seamănă !
(Rîsete.)

ROPOTEALĂ. — Da' doninu' avocat seamănă ! Ca un dihor cu altul, așa seamănă cu dom' tovarăș Hinea ! Trăiască !

(Rîsete în sală și în cele două loji.)

LUPOAIA, *pentru că pe scena mică, Vulpoaia, care pînă acum era mascată de ceilalți, a făcut o mișcare și e văzută din plin.* — Da' cine îndrăznește să ia chipul și asemănarea mea ? N-o fi Cățița Tomii ? *(S-a adresat lui Hinea.)*

HINEA, *desperat.* — Nu știu, n-am văzut ! *(Nu-și mai găsește locul. Ar pleca, n-ar pleca. Se așează din nou, dar stă ca pe ghimpi.)*

JUDECĂTORUL, *sună clopoțelul; se face liniște. Se adresează lui Lanurimulte, în continuarea unei anchete.* — Va să zică, dumneata, Lanurimulte, președintele întovărășirii din Dealul Cucului...

HOLDEMULTE. — I-auzi, ce poreclă are, Lanurimulte ! V-am spus că nu sînt eu !

JUDECĂTORUL, *sună clopoțelul.* — Susții că-n seara aceea n-a fost nimeni pe la dumneata ?

LANURIMULTE. — Afară de lelea Ana Vulpoaia cu fie-sa Muja, nimeni !

JUDECĂTORUL. — Atunci... să-ți fi furat ele becheșul ?

LUPOAIA, *care urmărește din ce în ce mai pasionată evenimentele de pe scenă, sare-n sus.* •— Eu ? Noi ? Auzi, Rujița mamei ? ! *(Dar Hinea o înghiontește și o face să se stăpînească.)*

VULPOAIA. — Eu ? Doamne nu na lăsa ! Auzi, Mujița mamei !

MUJA. — Noi să punem mîna pe lucrul altuia ? Să ferească dumnezeu omul de silă !

VULPOAIA. — în sfînta scriptură scrie : „Să nu furi" ! Noi cu vorbele astea trăim ! *(își face cruce; Lupoiaia dă să se-nchine și ea, dar nu face gestul decît pe jumătate.)*

JUDECĂTORUL. — Bine ! Dar de ce nu te-ai plîns nimănui că-n noaptea cînd a fost împușcat bătrînul Căbulea și s-a furat becheșul ?

LANURIMULTE. — Ba m-am plîns nevesti-mi, usca-i-s-ar mîna, cã ea mi-o pus becheșul pe tirnaț!

HOLDEMULTE. — Așa e ! Asta e drept! Așa o fost!

LUNEA. — Taci, omule ! Nu-nțelegi sã taci !

TOMA,, *care e numai ochi și urechi.* — Ni, mã, ni ! De ce-1 ții de rãu „ domnule Hinea, ha ?

HINEA. — Fiindcã la teatru nu se vorbește, se ascultã ! Vreau s-ascult!

JUDECĂTORUL. — Dar la autoritãți nu te-ai plîns ? !

LANURIMULTE. — Nu, cã așa mi-o spus tovarășul avocat Ghinea !
O zis sã nu bag plîngere...

HINEA, *sare ca prostul.* — Minte, eu nu i-am spus ! (*11 potolește Lupoaia.*)

TOMA. — Taci omule, cã vreau s-ascult! La teatru se ascultã
(*Rîsete.*)

JUDECĂTORUL. — Darã dacã-ți vezi becheșul în spinarea cuiva îl recunoști ?

LANURIMULTE. — Cum nevoie sã nu-l cunosc ? îl cunosc dintr-o mie ! Mi-1 știe tot satul !

JUDECĂTORUL. — Sã intre acuzatul Napoleon Rugatã !

GREFIERUL, *se duce la ușa din fund și strigã.* — Napoleon Rugatã !
(*Dã ușa de perete. Toatã lumea așteaptã. Pauzã. Nu intrã nimeni.*) Acuzatul Napoleon Rugatã !

JUDECĂTORUL. — Sã intre Napoleon Rugatã !

GREFIERUL. — Sã intre... dar de unde sã intre ? (*Interpreții: Lanurimulte, Ghinea, Vulpoaia, Muja, Judecãtorul s-au zãpãcit, au intrat în panicã; vin toți cãtre Bãdescu sã cearã ajutor.*)

GHINEA \ _ ,

VULPOAIA / „ racem, tovarãșe învățãtor ? Tragem cortina ?

JUDECĂTORUL. — Acum ce facem ?

(*Cei din loja lui Holdemulte rîd ostentativ, cu toate cã sînt îngrijorați*)

HINEA. — Așa teatru- nu s-a mai vãzut !

LUPOAIA. — E o rușine !

(*Murmure în salã.*)

FORTIAN. — Ce facem, Bãdescule ? Ce facem ?

BĂDESCU. — Ce sã facem ? Așteptãm nițel.

FORTIAN. — Cum ? întreprerem piesa și așteptãm ? Nu se mai înțelege nimic ! Tovarăși !...

CIUL. — Fii pe pace, tovarãșe scriitor, s-au luat toate mãsurile.

FORTIAN. — Așa nu se poate face teatru, tovarãșe! (*Iese din lojã se urca dm nou pe scenã și se adreseazã publicului.*) Tovarăși, actorul principal, Dinu Ciurlic, a fost arestat azi dimineață, pentru cã ar fi furat banii din casa cooperativei de constim „Cucul din Vale.” Tovarășul prim secretar al raionului a fãgãduit cã-1 lasã liber pentru repetiția de azi. Ai fãgãduit ori ba ?

CATARIG. — Am fãgãduit !

FORTIAN. — Dar nu s-a ținut de cuvînt ! Așa nu se poate face teatru !

CATARIG. — Vine omule, vine acuși.

CIUL. — Eu v-am spus să nu-neepeți.

FORTIAN, *mînios*. — Cum să nu-neepeam după ce-am făcut publicul s-aștepte două ceasuri !

CIUL. — S-a-ntîrziat puțin cu scoaterea lui Ciurlic de la bițiboaică ! Vine acum !

FORTIAN. — Bițiboaică ! Pe toți v-aud vorbind de bițiboaică... Nici Academia Republicii Populare Romîne, cu tot statul ei de salarii, nu se poate descurca în blestematul de jargon din Valea Cucului. Auzi dumneata, bițiboaică !

CIUL, *liniștit*. — Bițiboaică spunem noi la casa de odihnă pentru cei care-și bagă mîna-n casa de bani a poporului, ori fac alte mișcolănții contra regimului !

FORTIAN. — Auzi, alta... mișcolănții !..

CIUL. — Uite că ți-a venit și Ciurlic al dumitale.

(In adevăr, prin fund a intrat Fugătă, însoțit de un milițian și cu becheșul lui Hoidemuite în spinare. Șcleapț — foarte intrigat — se ține după el. Mare agitație în loja lui Hoidemuite, unde au loc discuții înăbușite, gesturi de panică.)

ȘCLEAPȚ, *după ce i-a dat tîrcoale lui Fugătă, cercetîndu-l*. — Măi, da' bine l-o mai făcut pe dom' profesor !

BĂDESCU. — Vezi-ți de treabă, moșule ! *(Actorilor.)* Iar voi, treceți la loc fiecare. Reluăm.

ȘCLEAPȚ. — Să mă bată pe mine unul dumnezeu din cer, dacă ai crede că aiesta-i Dinu Ciurlic al Sandii ! -

BĂDESCU. — Ține-ți gura, omule, n-auzi ?

ȘCLEAPȚ. — Mi-o țin, dar aiesta-i chiar ca dom' profesor Fugătă-n persoană, zo, pă dumnăzău !

BĂDESCU. — Isprăvește, bade Șcleapț, că mă supăr ! *(Actorilor)* Reluăm de cînd îl întrebî de becheș.

ȘCLEAPȚ. — Păi da, întrebă-1 că ăsta... e chiar becheșul lui tovarășu' președinte Mitru Colac !

HOLD E M U L T E, *care a continuat să se agite și să se contrazică cu Hinea și cu Lupoia*, — Are dreptate Șcleapț ! Lasă-mă, lele Ană. E becheșul meu !

ROPOTEALĂ. — Este a lui tovarășu' președinte ! Dreptu-i !

HINEA. — Potolește-te, omule ! Cum să fie becheșul tău ! ? Nu-nțelegi c-aici e joacă, e teatru ! Stai locului !

HOLD E M U L T E. — Joacă, joacă ! Dar să-mi dea becheșul, că-i al meu ! Nu-nțelegi, lele Ană ? Se vede treaba că Dinu Ciurlic mi l-a furat ! Ce să ne mirăm atunci c-a furat și banii cooperativei !

FORTIAN, *care pînă acum s-a frămîntat mereu în loja lui, izbucnește*. — Nu, tovarăși, așa nu se poate face teatru ! Asta e bătaie de joc, domnilor !. Asta nu e piesa mea !

BĂDESCU. — Liniște ! Liniște ! Vă rog tăceți ! Spectacolul merge mai departe.

(S-a făcut tăcere.)

Hai, băieți !

GREFIERUL. — Să intre acuzatul Napoleon Rugată !

(Fagată, însoțit de milițian, înaintea.)

JUDECĂTORUL. — Lanurimulte, vino mai aproape! îți recunoști becheșul, e al dumitale ?

LANURIMULTE, *a venit Ungă Fugătă.* — Da, e al meu ! E becheșul meu !

HOLDEMULTE. — Ce te bagi și tu, omediașule ? Cum să fie al tău ? *(Lui Fugătă.)* Hoțul, de ce mi-ai furat becheșul ? *(lese din lojă și se apropie de cei ce joacă teatru.)* Soarele și mîntuirea ta, că acuma-ți vrăjesc vreo două după ceafă ! Scoate becheșul, Ciurlic ! Executarea !

LUPOAIA. — Treci la loc, Mitru Colac ! Lasă-i becheșul, Mitru Colac, că altfel greu o să-l porți pe pielea ta ! Are să te ardă !

HOLDEMULTE. — Lasă-mă, mamă Ană, că știu eu ce fac !

LUPOAIA, *către loja lui Căbulea și către public.* — S-a stricat omul la cap, are orbul găinilor !

JUDECĂTORUL. — Ne lămurim noi acum ! Tăcere ! *(Lui Lanurimulte.)* Zici că becheșul e al dumitale ?

LANURIMULTE. — Da, e al meu.

JUDECĂTORUL. — Și dumneata zici că e al dumitale ?

HOLDEMULTE. — Zic ! Și eu nu joc teatru. E becheșul meu !

ROPOTEALĂ. — Este, este, nu te lăsa, tovarășe președinte !

HOLDEMULTE. — Mi l-a furat Ciurlic ! Tune-n tine sabia lui Irod, Ciurlicul dracului !

FORTIAN. — îmi stricați piesa ! îrne'bunesc !

TOMA. — Taci, tovarășe scriitor, că mie mi se pare că abia acum o dregem. Las-o așa !

JUDECĂTORUL. — Ai dumneata; vr-un semn la haină ca să dovedești că-ți aparține ?

HINEA. — N-are ! N-are nici un semn ! N-ai, Mitru Colac !

HOLDEMULTE. — Cum să n-am, dom' doctor ? Este o pată albă, preț de-o palmă, în căptușeala de miel negru.

LANURIMULTE. Ș-al meu are pată albă.

JUDECĂTORUL, *lui Fugătă.* — Scoate becheșul ! *(Ajutat de milițian, Fugătă dezbracă becheșul. Milițianul întinde haina, se vede pata.)*

LANURIMULTE ! — **uite** pata ! *(Se reped amîndoi la becheș, începe HOLDEMULTE J*

o luptă pe haină, la care iau parte și Hinea și Lupoiaia. Toți trag de becheș. Se aud exclamații: „E al meu!” — „Dă-mi drumul!” — „îmi rupeți haina!” — „Lasă-l că te nenorocești!” — „Ești un bou, Mitrule !”.

(Haina se rupe. Beligeranții se despart fiecare cu cîte o bucată din becheș în mînă. Din becheș a căzut un plic.)

(Stupoare.)

PROCORORUL, *care între timp a apărut în loja lui Toma.* — Plicul acela dați-mi-1 mie !

HINEA. — Dar cine ești dumneata ?

PROCURORUL. — Eu sînt procurorul regiunii ! Dați-mi plicul !
(*Milițianul i-l dă.*)

HINEA. — Ce-i asta, domnilor ? Ce-i înscenarea asta ? Ce urmăriți ?
Ce fel de teatru e ăsta ? Eu plec acasă !

PROCURORUL, *care între timp a desfăcut plicul, l-a cercetat sumar.*
— Mai stai puțin. (*Răsfoiește scrisoarea.*)

HINEA. — Nu mai stau ! Hai, lele Ană ! Noi plecăm acasă !

LUPOAIA. — Plecăm acasă !

PROCURORUL. — O să plecați după ce vom citi împreună scrisoarea
asta. Vă interesează. E către o legație imperialistă.

TOMA. — Ni, mă, ni !

HOLDEMULTE. — Imperialistă ! ? Căzurăm cu fundul în baltă ! Ne
băgarăm în brînză ! (*către procuror*) Noa ! Dacă-i imperialistă atunci tot lelea
Ana are dreptate. Nu-i becheșul meu !

PROCURORUL. — Dar în scrisoare ce e ? Știi ce e ?

HOLDEMULTE. — Știe nevoia s-o calce că eu nici n-am desfăcut
plicul !

PROCURORUL. — Aha ! (*Către Hinea.*) Dar dumneata ? De asta nu-
lăsai să-și recunoască becheșul ?

HINEA. — Eu ? Eu nu știu, n-am văzut. Nu cunosc pe nimeni ! Nu
știu, n-am văzut !

PROCURORUL. — Nici pe dumnealui nu-1 cunoști ? (*Arată pe Fugătă.*)

HINEA. — Nu știu, n-am văzut !

PROCURORUL, *Lupoaiei.* — Nici dumneata nu-1 cunoști ?

LUPOAIA. — Zice că-i Ciurlic al Sandii. Dacă nu e Ciurlic ...nu știu,
n-am văzut...

ROPOTEALĂ. — Cum o să fie Ciurlic, dacă e în anchetă ?

CĂTĂRIG, — Ciurlic nu e în nici o anchetă. Uite-1 în sală cu oamenii,
cumsecade. Așa-i Ciurlic ? Dece să te anchetăm ? Uite la el cum mai ride.

CIURLIC. — Am întîrziat un picuț că am adus pește sărat la coope-
rativă.

TOMA, *privindu-l pe Fugătă.* Ni mă ni, că doară n-o fi dumnealui...

PROCURORUL, *lui Fugătă.* — Spune-le, te rog, cine ești.

FUGĂTĂ. — Eu sînt profesorul Fugătă. Am luat în noaptea de 23 spre
24 ianuarie scurta lui Dumitru Colac, cînd am fugit de frică. M-a urmărit
cineva. Mi s-a părut că recunosc pe bătrînui Toma Căbulea. Am tras, dar nu
cu gîndul de a-l omorî ! Am fost prins la primul colț, de doi soldați de la
securitate. De atunci sînt arestat.

PROCURORUL. — Ați auzit ?

TOMA. — Ni mă ni ! Bine-am ghicit-o ! Tot e bun și tiatrul la ceva.
Da' tot partidul e mai tare, că l-a prins la timp. .

LUPOAIA. — Și ce căutăm noi aici ? Ce'aveți cu noi ?

HINEA. — N-am furat, n-am tras în nimeni ! Nu știu, n-am văzut !
Haide acasă !

^ CIUL. — După ce v-o citi tovarășul procuror scrisoarea care vă interesează, o să vă duceți... dar la casa de odihnă.

TOMA. — Dacă nu era moș Toma, nu căpătați voi încă pensie.

HINEA. — Foarte mulțumim de așa pensie ! Așisderea, vă poftim !

(Dela actorii de pe scenă se aude un „Huo!” puternic și prelungit.)

BĂDESCU. — Trage cortina, bade Șcleapț, că piesa s-a terminat. Acum urmează altă piesă, în altă parte.

(Șcleapț trage cortina. Lupoia, Holdemiulte, Hinea și ceilalți au rămas în dosul cortinei.)

BĂDESCU. — Ei, ce zici tată socrule ?

TOMA. — Bună treabă ! Pogan se umflase în pene, cucuvaia. A vrut să cobească în Valea Cucului să se audă pînă-n America ! Acuma văicărească-se și-n colivie, după gratii !

BĂDESCU. — Păcat numai că ți-ai pierdut piciorul în afacerea asta !

TOMA. — Ei, paguba ca paguba, dar îmi plăcu cum merse !

BĂDESCU. — Teatru-n Valea Cucului ți-a plăcut, nu-i așa ?

TOMA. — Teatrul ? Mda ! Asta-i treaba ta, că te-ai ales cu nevastă și a dumnealor... care au plătit *(arată spre sală)*. Că eu de treaba cea bună zisei, cum merse vrăjmașul de-a berbeleacul, cînd cu căruța peste cai, cînd cu caii peste căruță. Uite-așa ! Uite-așa ! *(Arată cu mâinile.)*

— C O R T I N A —

Preludiu

AUREL STORM

Mîinile nu mai aveau putere.
Dar toi mai există-o scăpare,
cînd mîinile nu mai au putere.

Țîncii umblau și flămînzi și desculți.
Dar tot mai există-o scăpare,
cînd țîncii-s flămînzi și desculți.

Țara era hăituită de lupi.
Dar tot mai există-o scăpare,
cînd o țară-i hăituită de lupi.

Muncitorii nu mai puteau răbda.
Degeaba, domnilor! Nu mai e nici o scăpare
cînd muncitorii nu mai pot răbda!

Tăcere

Zăpada tăcea. Sîngele, nu.
Strigătul lui umplea cerul și strada.
Sîngele strigă, sîngele strigă,
atunci cînd i-e dat să-nroșească zăpada.

Și flăcări urcau destrămate-n văzduh,
și-n zare murea puritatea zăpezii...
Și visele albe țîpau incendiate
de ceasu-nroșit al amiezii.

O boare de vînt s-a-nțepat într-o creangă.
O companie de corbi peste lume trecu.
Și cerul tăcea.
Și pămîntul tăcea.
Și zăpada tăcea.

Dar sîngele, nu!

ROȘU SI NEGRU

NICHITA STĂNESCU

*e auzea prin ganguri, cutremurată iarnă!
amplificat ale bezna întinsă și la pînclă
cum țipătul sirenei la nesfîrșit răstoarnă
încinșii drugii de ghiață și neaua tremurîndă*

*...și plumbul greu, vai, plumbul, dacă-a bătut în oase
și ca ecou-n stîncă de Roaită se izbise
nalt strigătul sirenei steag roșu fluturase
spre chipul nou al țării, atunci zărit prin vise*

DIMINEAȚA ROȘIE

DARIE NOVĂCEANU

*erul coborîse parcă mai jos,
Proptindu-se pe sunetul sirenelor.
Peste zăpezi alunecau stele,
Oamenii cădeau alături de ele
Trupuri uscate și slabe
înroșind zăpezile albe
Sub care
Pilpîia ca o luminare
De sînge revolta și ura.*

*Dimineața a găsit zăpezile roșii
Și a plecat.
S-a ascuns undeva, sub cer
într-un arc zvîrlit peste drumul de fier,
Să vestească prin el
Luptele de la Grivița,
De unde și-acum,
Orele curg,
Vestind, celor ce trec în amurg
Dimineața aceea de februarie.*

ARDERI

— fragment —

HA RITON PAN

A.

În Ia Ioanei mă strînge mai tare : acum ! Da, s-a mișcat. Pielea albă a pîntecelui s-a ondulat o clipă, ca o mare agitată. Uite, trăiește, — pare că spune mîna caldă — e aici cu noi.

Sigur că e aici, îl știu, îl simt de mult, de cînd a intrat în viața noastră. Dar niciodată nu mi-am dat seama cît e de viu. Se mișcă, trăiește. Ce tăcere, nici nu îndrăznesc să respir. Numai el... s-a oprit.

Nu te speria băiete, nu sîntem întotdeauna așa tăcuți. Și apoi asta nu înseamnă oă ne stînjenești. Sînt senibimleinite *pe* ioane numiai tăcerea le poate exprima. Fii fără grijă însă, nu va fi mereu așa. Numai să-ți faci apariția și atunci... Mai e puțin pînă cînd... Foarte puțin. Odată cu primăvara.

Să vezi ce bine o să fie. Am să vorbesc într-urna. Ce de povești frumoase am să-ți spun! Nu, ție nu-ți plac poveștile, vrei viață adevărată. Bine. Am să-ți împărtășesc experiența vieții mele. Ce pompos sună : EXPERIENȚA VIETII MELE. Ca și cum ți-ar fi de ajuns experiența unei singure vieți. Chiar dacă e destul de bogată și lungă. Deoarece știi, eu am depășit „il mezzo del cămin”, cu toate că nu am decît treizeci de primăveri. Au fost însă cam friguroase multe dintre primăverile acestea și die aceea nu cred că am să bat recordul longevității.

Dar să lăsăm gîndurile triste acum.

Ce spuneam ? Da. Îți voi povesti nu numai viața mea, ci și viețile altora. Bineînțelele ale celor pe care i-am întîlnit.

Trecute vieți și netrecute încă. Unele frumoase, altele mai puțin. Toate însă interesante și mai ales instructive. De la fiecare ai să înveți cîte ceva. Cum să trăiești sau cum nu trebuie să trăiești.

Ia te uită, nici nu sunt încă tată pe de-antregul și am și început să dau sfaturi. Iartă-mă, n-am să mai fac. Te las să judeci singur. N-am să-ți mai ofer hapuri de deșteptăciune.

Nu voi putea povesti limisă despre toți IOU aceiși glas. Pe unii i-am respectat, pe alții i-am disprețuit; pe unii i-am urît, pe alții i-am iubit.

Uneori vocea-mi va fi aspră, alteori caldă. Nu pot să-mi stăpînesc inflexiunile. Ce să-i faci, n-am avut niciodată talent dramatic. Poate tu ai să fi mai dăruit.

Ce te zbuciumi așa, vrei să încep ?
Haide, dar stai liniștit că o doare pe mămica !

Stăteam într-o casă de pe strada Vapoarelor din Obor, tot acolo unde în urmă cu 14 ani văzusem, cum se spune, lumina soarelui. Se spune, fiindcă de fapt cred că am văzut-o mult mai târziu, deoarece în camera în care locuiam, nu mai era loc și pentru ea.

Ca să respect adevărul istoric, trebuie să-ți mărturisesc că nici pentru mine nu prea era loc.

Gîndește-te și tu, o încăpere cam de șase metri pătrați, în care pe lângă două paturi, un dulap, o masă, patru scaune, o mulțime de cărți, boarfe și diferite mărunțișuri, se mai afla și familia Nalbă în totalitatea ei, adică tata, mama și eu.

Găoacea asta, plus un appendice pe măsura ei, bucătăria-atelier, formau „apartamentul” pe care doamna Eutherpe Grezan binevoia să ni-1 dea în folosință contra cost.

Dormitorul-salon avea o fereastră atît de mică și ascunsă, încît soarele și chiar luna, care le știe pe toate, nu reușiseră încă să o descopere...

Atelierul-bucătărie, sau mai bine zis atelierul tatei și cel al mamei, era luminat, atunci cînd afară era ziuă, prin deschiderea ușii, iar seara „a giorno” cu ajutorul becului de 40 de wați.

Nu trebuie să te grăbești să tragi concluzia că taică-tău s-a născut și a trăit vreme de 14 ani și poate chiar mai mult, în' isemînturaeric'. Nu te pripri, fiindcă în viață judecata pripită, mai ales asupra semenilor tăi, e unul din cele mai mari păcate.

Dar uite că iar am început să-ți fac morală. Să știi că îmbătrînesc. De acum încolo însă...

Curtea în care locuiam — după ce ți-am descris cît de cît casa, se cuvine să spun două, trei vorbe și despre curte — era lungă și îngustă, cu șiruri de case deoparte și de alta bineînțeleas dealungul ei, pentru că era loc mai mult și poate pentru că nu se putea altfel.

Locuințele vagon erau după chipul și asemănarea alei noastre, cu excepția celei a proprietăresei prima din dreapta, dela stradă, care se prezenta mai arătos. În fundul curții, se afla un gutui, iar în față, un gard de fier, unicul din strada noastră.

Te întrebă probabil de ce îți bat capul cu descrierea caselor și a curților cînd e vorba de cunoașterea vieții, a oamenilor ?

Vezi că uneori e foarte important și decorul în care se petrece viața, influența pe care o pot avea lucrurile așa zis neînsuflețite, asupra ființelor presupuse cu suflet.

Iată de pildă gutuiul, eh, dacă ni-ar fi fost el; de altfel și domnul Bocioacă dîndu-și seama de rolul lui nefast, a oscilat multă vreme între dorința de a exprima nerușinarea din inima fiicei sale și aceea de a smulge pomul din rădăcini. Și pînă la urmă... Dar asta mai târziu.

Sau gardul de fier. Cu siguranță că el constituia pentru madam Eutherpe o permanentă amintire a gloriei trecute și a rotunjimii zestrei sale înainte de a fi păpată de „bestia” de bărbaițu său. Die aceea... Dar și asta la rîndul său.

Te-ai mai mirat desigur că încep istorisirea de la vîrsta de 14 ani și vei fi gîndit că am vreun motiv anume să trec sub tăcere primii ani ai vieții mele.

Mai înainte de toate vreau să fii încredințat că nu ani deloc intenția să-ți înfățișez numai întâmplările care mă pun într-o lumină favorabilă. Aceasta e valabil și pentru ceilalți eroi ai povestirii.

Tablourile mele au și negru, prea mult chiar. Dacă vrei povești frumoase am să-ți citesc din conțesă de Segur.

Eu voi sta cu tine de vorbă deschis, fără nici o reticență așa cum stău adeseori de vorbă cu mine însumi. Și pe mine nu m-am mințit niciodată. Nici chiar atunci când sinceritatea era să mă împingă la disperare.

Urechile tale trebuie să se obișnuiască să suporte orice, creierul să disceamă, iar inima să primească sau să se revolte, să urască sau să iubească. Organele trebuie să învătate din timp să-și exeeadire atribuțiile ce le revin. Altfel se poate întâmpla să nu auzi decît ce-ți convine, să judeci cu inima sau să iubești cerebral și ohiar mai rău.

Dar să lăsăm lecțiile de literatură anatomo-patologică și să revenim la oile noastre.

Despre nașterea mea nu ți-am istorisit pentru că, evident, eu nu știu nimic, iar alții nu s-au învrednicit să-mi înmboigătească cunoștințele în această privință. Bunicii nu au mai putut aștepta evenimentul, iar mama și tata nu socoteau că e un fapt demn de consemnat în arhiva familiei. Și de altfel nici nu era.

Îți promit însă că voi fi mai grijuliu decît ascendenții mei și îți voi ține la dispoziție o dare de seamă amănunțită a venirii tale pe lume.

Dacă despre primul meu scâncet nu pot spune nimic, apoi despre celelalte ar *ii* cîte ceva de spus.

Copilărie am avut și eu, cu necazurile și bucuriile ei. Le primeam și pe unei© și pe celelalte ou dezinvoltura, ou naivitatea și spontaneitatea proprie vârstei. Nu căutam să aflu mai mult decît cauzele imediate ale fenomenelor. De ce-ul meu nu mergea niciodată pînă la rădăcini, pînă la generalizări. Aceasta este de altfel icanaiataistica acestei perioade, pe cane unii dintre noi nu o depășesc niciodată.

S-au petrecut și în anii aceia unele întâmplări pe care poate că nu strică să ți le înșir. Așa, fugitiv. Nu pe toate că nu ne-ar mai rămîne destul timp pentru cele din „anii căutărilor”. Doar vreo cîteva mai însemnate. Trece buie să te mulțumești de data aceasta eu selecția mea.

Încep cu prietenii. Pentru că din totdeauna am prețuit prietenia. Mai întâi pe cea a animalelor. Nu pe a tuturoră. De exemplu pisicile nu mi-au plăcut niciodată. Fricoase, necredincioase și mai ales lingușitoare, vorba lui moș Matei : „cine le mîngîie mai bine, ăla le e prieten” și mai adăoga moșul „ca muierile”, dar la vârsta când l-am auzit pentru prima dată, aveam pe atunci 5 ani, cred că nu am reținut adagiul. În schimb îmi plăceau nespuse de mult cîinii și caii, dotați cu însușiri care scoteau și mai mult în evidență defectele animalelor acestora prefăcute numite pisici.

Cînd am evoluat și am dobîndit prieteni dintre semenii mei, căutam la ei în primul rînd calitățile pe care le aflasem la amicii mei cei muți: sinceritate, inteligență, fidelitate și curaj.

Gheorghe, Vică, Raul și Doru, prietenii mei cei mai apropiați, erau de o seamă cu mine, din multe puncte de vedere. Cred însă că cele mai hotărîtoare au fost vârsta și preocupările. Ședeau bineînțeleș în același oarttiar și fiind de vârste apropiate mergeam toți la școala primară cea mai la îndemână.

Nu trebuie să deduci de aici că eram produse în serie și că prietenia noastră era de o monotonie neurastenizantă. Din contra. Eram foarte deosebiți unul de celălalt.

N-am să-ți răpesc timpul cu descrierea aspectului fizic și a caracterului fiecăruia, dat fiind că îmi rezerv această plăcere pentru mai târziu, în perioada când s-au conturat și au devenit mai definite și pentru mine.

Ne certam adeseori pornind dela lucrurile cele mai importante ca : țintar, arșici, bile, fotbal, etc. Cercul nostru de cunoscuți era firește mult mai larg, însă în cadrul lui, legăturile dintre noi erau mai strânse, unitatea noastră mai distinctă. Daaoeea conflictele rămâneau „în familie” unde se aplanau destul de repede.

Jucăriile ni le confecționam singuri și oricâte satisfacții ne dădea patinajul cu patine din doage vechi și fotbalul cu minge din ciorap umplut cu zdrențe, tot visam adesea la un meci cu minge „adevărată” și la o demonstrație cu patine de hockey.

Odată cu lărgirea orizontului nostru cultural grație lui Sherlock Holmes, Arsene Lupin, Winetu, al celor trei mușchetari și al altora, ocupațiile și codul prieteniei noastre evolua în consecință. Deveneam peste noapte detectivi infailibili, cu o privire care „nu iartă”, cavaleri ai dreptății, indieni răzbnători, sau mușchetari gentilomi luptători împotriva josniciei. Situațiile și caracterele ni se potriveau de minune. Eramroniviinșică 'atunci când își creaseră eroii, toți autorii noștri preferați se gândiseră cu siguranță la noi, luptători neînfricați și neprihăniți, răzbnători ai tuturor nedreptăților.

Fiecare își alegea modelul care i se potrivea mai bine. Ne permiteam să-i mai modificăm puțin personalitatea pentru ca să se aclimatizeze, mai repede.

Celebrul Holmes își părăsea morga britanică și devenea expansiv ca un bucureștean get^beget, iar D'Artagnan își dădea însfirșit seama că paznicul livezilor d-kii Giju nu putea fi decât a slugă necTedincioasă a CardinaMui

„Cazul Grivei” s-a petrecut pe vremea când „banda Winetu”, a cărei deviză sacră era „toți pentru unul, unul pentru toți”, lupta fără odihnă împotriva tuturor crimelor și tâlhăriilor din Obor.

Cred că ai ghicit și singur, cu perspicacitatea oare te caracterizează, că tatăl tău iera un miemibru de, seamă al bandei. Mi se mai spunea „Apanașka, șeful Comanșilor”. Șef nu putea fi altul decât bunul meu prieten Gheorghe — Winetu, căpetenia Apașilor Mescaleroși. Ceilalți erau bineînțeleș tot cam de vârsta noastră, adică vreo 9—10 ani.

Acțiunile bandei mergeau dela repararea micilor nedreptăți, ca de pildă restituirea mingii furate unei biete fecioare neîntinate de 4 ani, pînă la pedepsirea cruntă a tâlharilor ca Tache lăptarul, care refuza să ne mai dea lapte pe datorie, sau Berbeoea care stăpânea mii de mere, pere, prune și caise și nu se indura să renunțe la câteva pentru umplerea stomacurilor noastre muzicale și a liiigăilor-piritori Miareă, Lică și alții de același calibru.

În ziua aceea, uite că am uitat să-mi însemn data asta istorică, în tot cazul era vară, mă înapoiam ca de obicei la prînz dela școală. Anul școlar se apro>ia de sfârșit, iar eu care terminam clasa a IV-a primară ar fi trebuii: să mă întreb ce o să se întâmple; ou mine diupă ajoeieia. De fapt ansă, numai lai asita nu mă gîndeam. Eram. satisfăcut de victoria repurtată în ajun de strada noastră și de mine. Devenisem campion neoficial de țintar al cartierului.

Nu ți-am spus asta pînă acum ca să nu devii încrezut. Un tată fost campion de țințar nu este puțin lucru !

Și cum veneam așa agale spre casă, cînd fac colțul dinspre Horei să intru pe strada noastră, îl văd în depărtare pe Grivei zbughiwdi-o spre mine.

Aici trebuie să deschid o scurtă paranteză destinată prezentării personajului principal al acestei întâmplări.

Grivei, după cum îl arată și numele de o banalitate înspăimîntătoare, era un cîine. Prieten al meu din cea mai fragedă tinerețe, adică de pe cînd aveam doi ani neîmpliniți, mă iubea așa cum știe un cîine fără pedigree să iubească. Nefiind dresat își manifesta sentimentele în mșpdul cel mai spontan și supărător cu putință. La înapoierea dela școală mă bucuram în mod obișnuit de o primire festivă. După salturi și piruete, care ar fi făcut cinste unui acrobat experimentat, demonstrația de simpatie se încheia cu o pupătură pe amîndoi obrazii, pupătură care indigna persoanele mature prezente, dar era apreciată la adevărata ei valoare de către destinatar.

Se părea și de data asta că ritualul se va desfășura fără niciun incident. Se părea numai, căci dintr-odată am zărit în calea lui spre mine trei gealați cu arcane pîndindu-l, iar lîngă ei o dubă verde pe capra căreia se lăfăia un polițai obez ce își aștepta în liniște prada sigură.

Hingherii ! Viața credinciosului Grivei se afla în primejdie ! Era ora deciziilor rapide ! într-o clipă mă găseam în centrul bătăliei. Am scos cu putere strigătul de luptă al Pieilor Roșii și am proiectat ghiozdanul în nutra cea mai apropiată. Eînă să se dezmeticească, i-am tras și un! „șpiț” în ’fliuiarul piciorului. In timp ce acțiunea era în plină desfășurare, au început să se ivească prin curți și pe ’la colțurile străzii, Gheorghe-Winetu, Radu-Old Shatterhand, Nelu-’Old Firehand și alte figuri tot atît de ilustre. Sezisînd pe dată situația, s-au îndreptat în pas alergător spre terenul de luptă, renunțînd în grabă pînă și la prețioasele lor arcuri și lasouri.

Cu tot ajutorul primit, bătălia ar fi avut un sfîrșit tragic, mai ales pentru bietul Grivei, dacă hingherul lovit la fluierul piciorului n-ar fi avut, la îndemnul polițaiului, ideea delicată de a încerca să-mi arunce lațul de gît.

Tentativa criminală, cu toate că a fost dejucată prompt printr-o feintă dibace, nu a scăpat ochiului necruțător al lelei Maria.

Despre ceea ce a urmat nu ți-aș putea spune mare lucru, doar că țipătul ei: „Săriți oameni buni, ne omoară copiii!” s-a dovedit mlai eficace decît strigătul de luptă al Pieilor Roșii și că hingherii și polițaiul au scăpat numai cu fuga, iăsînd pe eîmpul de luptă toți prizonierii canini.

De la această încercare memorabilă, cunoscută în analele orale ale bandei Winetu drept „Cazul Grivei”, am rămas cu un tic, de care n-am reușit să mă dezbar: de cîte ori vedeam un hingher, sau un polițai, ceea ce era cam tot una, îmi venea să-i arunc cu ceva în cap. Pesemne că ticul ăsta îl aveau și alții de pe strada noastră.

*

După cum vezi, copilăria lui taică-tău nu a fost lipsită de evenimente. Și ăsta e numai un exemplu. Dar și așa acest intermezzo pueril a fost mult prea lung. Numai tu ești de vină cu tăcerea-ți sceptică.

în sfîrșit să trecem la „vîrsta conștientă”, al cărei început l-am situat cu totul arbitrar la 14 ani. Mi se pare însă că la bărbați cam în jurul acestor ani începe „vîrsta primejdioasă” ca să întrebuițez o expresie lipsită de originalitate.

Cînd spun „conștientă” nu consider că este vîrsta cînd știi ce vrei, ci mai degrabă cea la care începi să vrei să știi ce să vrei.

Liniștește-te nu intenționez să debitez predici nesărate. Aș dori numai să-ți ușurez căutările viitoare.

B.

În ziua aceea de toamnă tîrzie, la gardul de fier al curții din strada Vapoarelor numărul 34, se adunase din nou o mulțime de curioși. Cei mai mulți dintre cei atrași de strigătele disperate: „Mă omoarăăă !! Bestiaaa !!” ce străbăteau ferestrele și pereții primei case din dreapta, răsunând pînă departe în lungul și în latul străzii, erau trecători aflați întîmplător prin apropiere. Stăteau tăcuți și încordați, chinuți de dorința firească de a salva biata femeie dela moarte și teama de criminalul necunoscut. În cele din urmă, cînd vreunul ce reușise să-și înăbușe rezervele, încerca să se îndrepte spre „locul crimei” în chip de înger salvator, era oprit pe loc, calm dar hotărît, de cei cîțiva „vaporeni” de baștină, ce se amestecaseră printre ei. Aceștia, ca și cei ce rămăseseră prin casele lor, cunoșteau pe de rost cauza și desfășurarea evenimentelor. Madam! Eutherpe își bătea soțul și tot ea scotea din cînd în cînd urletele de groază penltnu la-și isitirmila forța de altac, creîndu-și iluzia că i se opune o rezistență primejdioasă.

De fapt, „fiorosului” domn Grezan nici prin gând nu-i trecea să ridice mîna asupra delicatei sale consoarte. Aștepta doar o clipă de neatenție, pentru ca scăpat dan ghiarele necruțătoare, să se oprească tocmai în capul străzii, la crișma lui nea Iancu. De aci se înapoia noaptea tîrziu, cu durerile înecate în drojdie și își odihnea oasele muiate în magazia din fundul curții, în așteptarea crizei următoare.

Faptul că rnajoritatea vecinilor nu-și părăsise locuințele pentru a asculta din apropiere trilurile doamnei Eutherpe, sau a asista la ieșirea de efect a domnului Grezan, nu însemna nici decum că locuitorii străzii Vapoarelor, sau cei ai curții cu numărul 34, erau insensibili la necazurile și bucuriile vecinilor, la întîmplările triste și evenimentele fericite din viața lor. Departe de, ei orice urmă de indiferență față de tot ceea ce făcea parte din existența cotidiană a aproapelui. Nici chiar faptele cele mai banale, cum era de pildă războiul de 100 de ani din familia Grezan, nu treceau nebăgate în seamă.

Cu siguranță că tanti Frosa, văduva lui 'Petre Sitaru, „mort pentru Patrie” în războiul 'din 1916, a cărei cameră era situată în prelungirea bucătăriei Grezanilor, îi demonstra pentru a nu știu cîta oară fiicei sale Floarea, unde duce neascultarea părinților.

— Da, da, nu rîde — ridică glasul tanti Frosa, enervată de zîmbetul sceptic de pe buzele foarte roșii ale Floarei — dacă nu-și făcea de cap în tinerețe, de speriasse 'mahalaua, n-ar fi trebuit mai apoi cînd a văzut că cere-rile în căsătorie o ocolesc, să se arunce în brațele primului venit. I-ar fi găsit maică-sa, femeie cu cap, și taică-său, negustor pe Lipscani, un bărbat pe potriva ei !

—• Dar mai potrivit nici nu se putea, mamă, observa ironic Floarea.

— Ea, fată de negustor, cu averi și case —• continua tanti Frosa, fără să ție seama de întrerupere — să pice în palmele mocîrștanului ăsta.

—• Mai degrabă el a nimerit în palmele ei, îndrăznea iar Floarea.

—• Nici nu merita bețivanul ăsta ceva mai bun — urma netulburată raică-sa — cine dracu l-ar fi luat în halul în care se află. N-are grijă nici de

casă, nici de femeie, numai de drojdioara lui. Decît așa bărbat mai bine lipsă, își mai dădea și aere de parcă ar fi fost cineva ; se vede treaba că în felul ăsta i-a sucit capul fetei. Zii gîsculiță și pace !

Dacă n-au cine să le sfătuiască, îndată se-nfierbîntă, spun da și pe urmă jelesc toată viața. Și dumneata domnișoară, ajungea în sfîrșit doamna Eufrosima acolo unde croise, să-ți bagi mințile în cap și să nu-ți mai zboare ochii după filfisonul ăsta de zugrav, care n-are nici după ce bea apă, că de nu, am să-ți rup picioarele și-d păaalt de tinerețea ta !

Și trebuie să recunosc că ar fi fost păcat nu numai de tinerețea, ci și de picioarele Floarei.

Zugravul la care se referea cu atîta delicatețe doamna Eufrosina Sitaru, nu era altul decît pictorul Petre Mitrache, zis Pierre, chiriaș și el al Eutherpei Grezan, aflat probabil la ceasul acela în admirația detaliilor trupești ale ultimului său model. Aceasta nu-l împiedica să debiteze, pe marginea țipetelor isterice din vecinătate, cîteva din prețioasele sale panseuri asupra femeilor.

Pierre fiul unui biet funcționar la poștă, se străduia de cîteva ani, de cînd părăsise domiciliul patern, să pară o canalie cinică. Și reușise în mare măsură. Subiectul și obiectul său preferat: PLĂCEREA.

— „Cârpe diern" a spus Fforațiu; adică domnule profită de orice, stoarce plăcerea din fiecare clipă, din orice lucru, din fiecare ființă. Și cînd spun ființă mă gîndesc evident la femeie, sursa tuturor plăcerilor depline.

Am comis o eroare, nu de *femeie* era vorba, ci de *femei* cît mai multe, toate. *Variația* etate cel imai puteirnic izvor de fericire, adevăratul elixir 'al tineretii veșnice. Soarbe-1 pînă la fund.

Alungă tristețea, nenorocirea, durerea dela tine. Dacă se duce la alții nu-i nimic. „Nous avons tous assez de force pour supporter les maux d'autrui" a spus La Rochefoucauld, adică „Toți suntem destul de tari ca să suportăm durerile altora" și nu încape nici cea mai mică îndoială că avea dreptate.

Iată, de pildă, nu suport eu destul de bine loviturile pe care le încasează chiar în clipa aceasta domnul Jenică Grezan ? Și nu numai eu care sînt oricum călit cu de-al de-astea, ci am ferma convingere, că pînă și sensibilitatea bine cunoscută a ilustrului Bocioacă nu are prea mult de suferit din partea vînațiilor vecinului.

Domnul State Bocioacă, de profesie măcelar, cel mai înstărit chiriaș, ca să nu zic singurul, dela numărul 34, era atît de rezistent la nenorocirile altora, încît zgomotul exterior nu reușise să-i întrerupă somnul de după masă. Și cînd dormea domnul State, doamna și domnișoara dumisale nici nu îndrăzneau să respire, necum să mai comenteze noutățile zilei.

Așa că deocamdată mă abțin și eu dela orice comentarii în privința lor și trec mai departe tot în curtea noastră la moș Matei tâmplarul.

Nu ți-am pomenit pînă acum de el numai datorită faptului că despre * copilăria mea nu ți-am povestit aproape nimic. Altfel ar fi trebuit neapărat să-l cunoști pe cel mai bun prieten vîrstnic al meu și al tuturor copiilor din , cartier.

Totdeauna aflam la el, după împrejurări, un basm, dulciuri, o zambilușcă sau speteze pentru zmeu, și mai presus de toate o vorbă bună și o inimă gata oricînd să te înțeleagă. Rămăsesem și la 14 ani la fel de legat de el, ca în vremea turcii și a cailor de lemn.

Mi-era ușor să mi-1 închipui la vremea aceea, întors dela muncă, stînd în cămăruța lui, pe șoptite, la taifas cu baba Leana. Pe șoptite, pentrucă Gri-

gore, subehiriașul lor, oare era ffit săptărnina aceea în iselnanibul de dimineață și mai robotea nu știu ne unde pînă seara tîrziu, să se poată odihni o clipită în cealaltă încăpere. Dar cum să închizi ochii în cîntecele de leagăn ale doamnei Eutherpe. Așa că — nu încape nici o îndoială — în cele din urmă Grigore renunța la somn preferind conversația cu Moș Matei.

— Vezi tu măi Grigore, femeia trebuie respectată. Iar pentru ca s-o poți respecta trebuie să-ți porți ție însuți respect și să știi s-o strunești. între de-alde Grezani nu poate fi vorba de așa ceva. La ei totul se vinde și se cumpără. Dragostea, omenia, dreptul la respect, tot. „Ți-am dat bani trebuie să-nghiți orice și palme peste bot.” Așa că domnu Jenică n-are clecit ceea ce merită. Șiia vîndut și 'dreptul! la compătîmire. Aștia murdăresc viața.

— Murdăria asta nu se curăță decît cu rindeaua, intervenea Grigore. Desigur că ar fi interesant să ascultăm mai departe discuția lui moș Matei cu Grigore, dar mai sînt și alți vecini care așteaptă. Și apoi, oricum, vei mai avea prilejul să dai ochii cu amîndoi. Și cu ceilalți. Acum am vrut' doar să ne închipuim cam cum privea fiecare banalul incident din casa Grezănoaicei, în ziua aceea) de toamnă tîrzie. Am dorit adică să faci cunoștință cu ei, chiar dacă una superficială. Așa încep deobicei cunoștințele cu oamenii, la suprafață. Și unteoiri se mențin aici. Noi no isă facem, 'greșeala asta.

Pentru a epuiza presupusele reacții ale locatarilor imobilului din strada Vapoarelor numărul 34 față de întâmplarea pomenită, ar mai fi de spus cîte ceva despre soții Porumbescu, dar aproape sigur că ei nu făcuseră nici un comentariu.

Cel mult dacă Porumbelul sărutând ochișorii albaștri ai Porumbitei, spusese :

— Nu înțeleg, dragă, cum pot fi unii atît de grobiani!

Sau despre Crisanta Melos și părinții ei. Dar pe ea nu are rost să o cunoști așa fără o pregătire prealabilă. Mai bine mai tîrziu. N-ar strica să facem o incursiune fugitivă și la unii dintre vecinii de stradă. Pe mulți ai să-i întâlnești mereu pe cărările ce le vom străbate împreună. Nu încape îndoială că și ei reacționează la spectacolul dela nr. 34, fiecare în felul său!

Domnul Taller croitorul, tatăl prietenului meu Raul, profitase cu siguranță de ocazie ca să plaseze celui de față în atelier — și era întotdeauna cineva de față — una din nenumăratele sale anecdote :

—! Știa dragostea asta fierbinte a soțiilor Grezan limi amintește de alți soți, Șmil și Sura, care cu toate că nu erau proprietari...

—• Ce ? Ce te uiți așa la mine mucosulle ? sie adresă el de astă dată lui Raul, care se nimeri în atelier. Ce nu-ți mai convine cu tată-tău de cînd ai ajuns aproape intelectual ?

Ia uită-te la el, merge cu nasul în sus de parcă ar avea vesta făcută din pantalonii vechi ai lui „zeidă!”

— Te joci cu mîndria omtului, domnule, continua domnul Taller în rîsetele auditorului. Ascultă-mă pe mine într-o bună zi o să-și dea seama și conu Jenică ce înseamnă să ou nimerești ușa la timp !

Domnul Taller ședea la numărul 27, la 19 Vasile Brad, tatăl lui Gheorghe, iar la 42 domnul Spătosu.

Și ei și alții ar fi găsit bineînțelese ceva de spus, dar să nu dăm prea mare importanță Grezanilor, nici reflecțiilor pe care le prilejuiesc.

N-am amintit intenționat nimic de bunicii tăi, cizmarul Simion Nalbă și nevasta lui Anca, cei care mi-au dat viață și care așa cum știi, locuiau tot

la 34. Parcă nu era cadrul potrivit Și-apoi despre tatăl și mama mea vreau să-ți spun dintr-odată mult, tot dacă se poate. E bine să-i prețuiești dela început după cum se cuvine. Că merită. LV n-ar fi lost așa, aș fi tăcut, n-aș fi suflat o vorbă. Am și eu prejudecățile mele.

C.

Aud ca prin vis voceai Ioanei: „Mă doare !”

Nici nu știu când m-am îmbrăcat și cum am ajuns în piața Matache. Iată și taxiul. De ce-o fi mergînd așa de încet ? ! Abia aștept s-o revăd, ca după o despărțire îndelungată. în sfîrșit.

— Aici pe dreapta. Stai puțin/ te rog.

Multe trepte ! Parcă nu erau atîtea.

Ce palidă e ! Și privirea asta pe care nu o recunosc. îi e frică ?

—• „Haide încet. Ajungem îndată”.

Cum tremură.

— „Ți-e frig, iubito ?”

Iubito! Nu i-am spus niciodată așa, deși aș fi vrut de multe ori. Blestematul simț al ridicolului. Astăzi însă...

Ce schimbată e! La ce s-o fi gîndind ? Cum de poate să-i treacă prin cap așa ceva ! De ce o fi gonind șoferul ăsta ?

E de gardă doctorița Stoian, care a mai consultat-o. Asta e de bun augur. M-am timpit de tot!

Nu se poate să aștept. Pînă dimineața și chliar mai mult. Nu-i nimic, oricum... Totuși, nu se poate. Bine, mă duc. Am telefon. De o săptămînă. Vă mulțumesc.

întorc comutatorul. Pe noptieră cartea Ioanei! „Dombey și fiul”. De asta !... doamna Dombey, la naștere... Ce prostii! Din pricina asta gîndurile sinistre din ultima vreme.

— Dacă... Cine ai prefera să scape, eu sau el ? ! întrebări demne de „casa Dombey”. Eu nu aștept un *moștenitor!*

S-o fi stricat telefonul. Nu, funcționează. Două ore de cînd am dus-o. Ce-o fi durînd atîta ? Să-ncerc să citesc ceva. Mai bine aș asculta muzică. Nu se poate, se scoală vecinii.

Dar, dacă nu aud telefonul ? ! Tot mai bine să citesc ceva. „Trei oameni într-o barcă”. Ce titlu sugestiv !• Îți arde de glumă.

E vorba de un om. De doi. A sunat telefonul! Nu, mi s-a părut.

Să încerc altă carte. Alta. Poate asta. Degeaba, nici una nu merge. Nu s-a scris o carte anume pentru soții care așteaptă... Vestea cea mare. E un gol în literatura universală, care ar trebui umplut. Telefonul! Da, sigur doctorița Stoian, vreau să spun Valeriu Nalbă. Ce ? ! Un băiat, ura ! Trei kile jumătate ? Ce înseamnă asta ? Bravo ! Și Ioana ? ! *Mama* se simte bine. Noapte bună. Nici nu i-am mulțumit.

Un băiat! Fiul lui Valeriu Nalbă. Și al Ioanei. Să nu mai urlu așa că scol vecinii și e noaptea. Adică patru dimineața, 18 Aprilie 1958. Un băiat. De fapt mie... Nu, să nu fiu ipocrit. îmi pare bine că e băiat. Am să-l învăț să înfăptuiască lucruri mari. O să studieze medicina, sau chimia și... Parcă o să mă întrebe pe mine. Ba, o să mă întrebe pentru că o să fim prie... O să avem încredere unul în altul. Va fi un om, un om adevărat ! Nu-i așa Gheorghe ? O să-l cheme Gheorghe în amintirea lui. Să vedem ce spune și Ioana. Dar ea o să vrea.

Ce-o fi făcînd ? Mamă ! A dobîndit cel mai înalt titlu' de noblețe. O fi suferit mult ? Sigur, mai mult de trei ore. Bine că a scăpat. Mă duc mîine, astăzi dimineața s-o văd. Am uitat să întreb cînd vine acasă. Ce pustiu e !

...Mă trimiseseră acasă pentru neplata taxei. Nu era prima dată. De cînd intrasem în liceu mă cam obișnuisem cu asta. Reușisem să ajung într-a patra, sărînd! cu greu în fiecare an peste obstacolele taxei. Cu învățătura mergea mult mai ușor. Nu eram primul dar nici printre cei din urmă. Unele „materii” mă pasionau — în special acelea la care nu era necesar să tocești ca să știi bine — la altele mă mulțumeam să iau nota de trecere. Doream să știu multe, însă numai cele ce-mi plăceau ; cunoștințele impuse mi se păreau supărătoarele și inutile. De aceea, eliminările pentru neafcîhitarea datoriilor bănești către școală, le promisem pînă atunci cu resemnare, ba uneori chiar cu satisfacție. îmi lăsaus mai mult timp să fac ce vreau, să mă joc sau să citesc după cum aveam chef.

În acea zi eram însă într-o stare de spirit cu totul diferită. Poate că doream să-l ascult pe moș Ilie — profesorul Constantin Uieseșu — care transformase predarea istoriei dintr-o aridă înșiruire de date și nume de împărați și regi, într-o minunată poveste a vieții oamenilor în alte epoci. Poate că la vîrsta mea, aveam doar 14 ani, nu mă mai tenta tragerea legală la fit. Poate că mă înfuriase zîmbetul disprețuitor al lui Tedy-Cartof — Aristide Atanasiu fiul lui Atanasiu & Co. — cînd se citise lista celor eliminați, sau poate din multe alte motive.

Fapt este că mă înapoiam acasă cu nervii la cea mai înaltă tensiune... Am trecut val-vîrtej prin bucătăria-atelier, în care mama pregătea de mîncare pentru prînz, iar tata ciocănea o talpă ruptă, mi-am aruncat ghiozdanul și întins cît eram de lung pe pat am izbucnit în plîns. Căutam să-mi înăbuș hohotele în pernă, dăr mama a descoperit-o și pe aceasta. După cîteva minute, cu capul în poala ei, am încercat printre sughițuri să-i și să-mi explic.

— Nu mai vreau ! Nu mai pot ! repetam, la nesfîrșit, fără să fie limpede în clipa aceea, nici pentru mine, ce mă revolta.

Apoi deodată am, izbucnit: — Nu mai vreau să fiu dat afară ca un cerșetor ! Nu mai pot să suport ! Mi-e rușine ! !

Parcă s-ar fi produs o explozie. Am simțit cum mama s-a cutremurat toată, apoi cînd i-am privit fața albă ca varul, am înțeles că mai bine mi-aș fi mușcat limba.

M-a mai sărutat odată, mai apăsă ca pînă atunci, pe frunte, apoi fără o vorbă, s-a ridicat și a trecut din nou în bucătărie, închizînd ușa.

După un timp am auzit vocile tatei și a mamei. Discutau aprins, sau poate se certau. Se întîmpla și asta. Cu toate că rar am văzut o căsnicie mai potrivită, mai încheată. Tata avea o fire impulsivă, irascibilă, dar nici odată nu-și descărca nervii fără rost asupra altora și cu atît mai puțin asupra mamei. Căuta să se stăpînească, să judece chiar în situațiile cele mai dificile. Nimic nu reușea să-i întunece complet rațiunea. Nici furia, nici măcar alcoolul. De altfel nu-i plăcea să bea. Nu l-am pomenit beat decît o singură dată.

Eram pe ^tunicii doar o piață de om dar roi s-a întipărit în minte fiecare amănunt. Văzusem și am mai văzut și după aceea, destui oameni beți. Cei mai mulți „își beau mințile” cum se spunea pe la noi în mahala. Nu mad

erau ei. Sau poate, in vino Veritas, -doar băutura îi îndemna să-și dezvăluie adevărata personalitate.

Așa se făcea că stimulat de cîtiva „dorobanți” de drojdie specială, domnul Tenică se transforma într-un leu furios și neînduplecat, care nu se teme de nimic, nici chiar de o nevastă. Noroc că vitejia i se domolea în drum spre casă.

Sau cinicul Pierre, după degustarea unui M1, două de Muscat Otonel, plîngea ca un copil, cu cotul sprijinit de măsuța murdară din crîșma lui nea lancu. Postura aceasta fiind însă incompatibilă cu calitatea de „spărgător de inimi” maestrul se ferea să guste prea des din plăcerile „singelui viței de vie”, ca să nu se compromită.

Domnul Boioalcă, în aceeași situație, devenea tăcut și blind ca un miel, îngăduia pînă și roabelor din casă să vorbească die față cu doamna sa.

Iar timiditatea, ca și identitatea lui Gristofor Serafim păreau definitiv înecate în litra de țuică bătrînă îngurgitată. Cel care se întorcea cîntînd de răsuna strada „La dona e mobile” nu putea fi altul decît crudul și irezistibilul Francisc I.

Cunoaștem deci beția veselă și cea tristă, beția tăcută și loquace, furișă și calmă.

Dar o astfel de beție nu mai văzusem niciodată. Tata s-a întors seara tîrziu. Se întîlnise, cum mi-a istorisit după cîtiva ani, cu doi camarazi cu care luptase împreună la Cerna și la Iii. la Oituz și la Mărășești. întîrziaseră ia un pater de van detagropSind ammbiri. Din voribă-n vorbă au ajuns dela viața din tranșee la cealaltă, cea de toate zilele, dela front la urmările lui.

Și apoi au simțit nevoia să mai bea. Mai mult, atît cît să nu mai știe ce-a fost, nici ce este ; nimic. Să-și ucidă gîndurile.

Tata însă n-a izbutit, Cînd a intrat pe ușă n-a spus decît două vorbe : „— Sînt treaz”. Apoi s-a lungit pe pat. Amarai din vorbele astea și mai ales durerea de pe chipul lui m-au răscolit adînc, oricît de necopt eram.

Am întîlnit pentru prima oară o beție crudă, rece, conștientă, o beție care nu te lasă să evadezi din ghiarele suferinței, nu-ți dă nici pentru o clipă măcar iluzia fericirii. A fost întîia și ultima dată cînd l-am văzut beat. Cred că nici n-ar mai fi suportat repetarea.

Altfel tata era mai degrabă un om vesel. Știa să înfrunte vitregiile cu zîmbetul pe buze și avea un dar deosebit de a alina rănile sufletești cu o vorbă de duh.

Lipsurile cotidiene și nefericirile de tot felul nu mai reușeau să-l înfurie. De aceea cînd l-am auzit țipînd în bucătărie, mi-am dat seama că lacrimile mele avuseseră un ecou deosebit.

Cînd însă ușa s-a dat de perete și tata a pătruns în camera în care îmi consumam durerea, am înțeles că se întîmplase ceva, cu totul neobișnuit.

Fața-i ardea ca para focului și arăta ca un cazan gata să explodeze. S-a apropiat de mine și a început să mă lovească cu sete, murmurînd printre dinți : „Rușine ! Ție să-ți fie rușine ! Ție !”

Eram atît de uimit că aproape nici nu simțeam loviturile. Gîndește-te aveam patrușprezece ani și tata nu-mi dăduse pînă în clipa aceea nici măcar o palmă.

Și iacwrx! Mă izbea în neștire, părea' că nu-și dă seama că ou sînt cel lovit, că nu mie îmi sunt destinați pumni

într-un tîrziu s-a oprit brusc, precum începuse.

Apoi mi-a luat capul între palmele lui mari și aspre și-a început să-mi vorbească sacadat, cu greutate, sîngerînd la fie care cuvînt. Nu știu tot ce mi-a spus, atm înțeles doar atunci cînd is-a oprit, că *tsînt* un nimic, demn de disprețul celor ce se bucurau că pot să mă disprețuiască, josnic la fel cu cei ce judecau valoarea omului după mărimea portofelului, nu a creierului, umilit fiindcă suportasem mila lor.

Am încercat atunci un sentiment pe care nu-l poți avea decît o singură dată în viață. A doua oară te ucide, sau și mai rău, te obișnuiești cu el și nu-l mai bagi în seamă.

Sînt clipe care te malturizează cît anii. Și așa au fost și acelea.

*

Ghidul în halat dispăruse' fără urmă în spatele unei uși mari la fel de albe. Tăcerea impunătoare mă făcea să mă simt ca într-o sală de concert în clipa în care dirijorul a ridicat bagheta pentru uvertură. Așteptam muzica ce avea să curme liniștea stînjenoare. Ciudată senzație în holul unui spital! Și totuși...

Ga la un semnal misterios au răsunat primele acorduri ale vieții: scântecele noilor născuți. Apoi au încetat brusc lăsîndu-mă iar stingher.

Nici nu am auzit cînd a intrat. Plutește. Pare transparentă, lipsită de viață.

i

Niciodată nu ne-am sărutat așa. Parcă suntem alții. Părinți. E și mai palidă printre garoafele roșii.

Cînd a plecat ? i l Și-aveam atîtea să-i spun...

încă o ușă, un coridor și apoi altă ușă. Toate sclicesc de curățenie și sunt atît de prietenoase. Ce răcoare plăcută. Au înflorit castanii și nici nu, am băgat de seamă. Zgomotos mai e tramvaiul ăsta.

Maternitate! Urletele acelea înfiorătoare le mai aud, le mai simt și acum după mai bine de douăzeci de ani.

Stăteam în stradă fără să ne pese de ploaie. împreună cu Gheorghe. Era mama lui. îl gonise lelea Saftă, moașa, din casă. Aș fi dat orice să termine. Vecinele alergau cu găleți cu apă fiartă. Moașa muia cîrpe în ele și urletele nu mai încetau.

Pe urmă a tăcut. Pentru totdeauna!

Așa a venit pe lume sora lui Gheorghe. După o săptămînă s-a dus și ea.

Iar tu zbieri pa'obaibil atunci cînd ți sie ia temperatura de trei ori pe zi, suporti vreo injecție preventivă, sau sora îndrăznește să te ducă ceva mai tîrziu la supt. Și nici măcar nu poți fi acuzat de nerecunoștința. La vîrsta asta ți se iartă orice. Chiar dacă ai să treci nepăsător, la sînul maică-ti pe lîngă cei care s-au străduit să nu fii un avorton. Fără să le zâmbești. N-ai să bagi în seamă ușile albe, nici curățenia podelelor sau umbra castanilor. Nimic! Convins fiind că toate ți se cuvin, că sînt normale. Nu se poate *altfel*. Ai să pășești în viață puternic, sigur de tine.

Apoi vei trăi alte întîmplări *normale*. Nenumărate altele. Și încet, încet, cu scurgerea anilor, ai să înțelegi. Tot.

Atunci va vetni și recunoștința. Sînt sigur de tine, do sentimentele, rațiunea și conștiința ta,

Gheorghe al meu îl va simți mereu alături de el pe celălalt Gheorghe cel care și-a dat viața pentruca să înfrumusețeze viețile altora.

Va ști că pentru a i sie cuveni ceea ce are, trebuie să fie demn de cei ce i le-au dat.

PE TROTUS IN SUS

ION IST RATI

„...întreprinderea cea mai mare a industriei noastre chimice, Combinatul de la Borzești, cu construcțiile sale ridicate pe o distanță de 5 km., se conturează de pe acum în întreaga sa măreție. Aici va lucra un mare număr de muncitori, pentru care s-a construit orașul nou de la Onești. Combinatul va prelucra o parte din rezervele de țiței și sare de pe valea Trotușului în produse petrolifere și petrochimice de mare valoare economică. El este deservit de o centrală electrică de termoficare cu o putere de 75.000 KW care va ajunge pînă în 1964 la 225.000 KW. Valoarea producției totale a combinatului va fi de circa 2,6 miliarde lei anual...”

(Din „Expunerea făcută de tov. Gh. Gheorghiu-Dej la ședința plenară a C.C. al P.M.R. din 26—28 noiembrie 1958”).

nul trecut, la capăt ele toamnă lungă, pe cînd vișini tineri, zvelți și merișori încumetați își scuturau petala înflorită de a doua oară în **mt** —, pămînturile de la Păteștii de sub măgura Odobeștilor, am pornit-o spre Zemeșul Moldovei. Urcat în tren la Focșani, cătam, cu priviri încărcate de simpatie, afară dincolo* de fereastră, la cîmpurile dezbrăcate de roade, peste care, lente și cu perseverență, tractoare cenușii hașurau brazde lungi, negre ca smoala și întinse pînă departe, în zăreai fumurie a zărilor. Trecusem de Putna Seacă și de Mărășești și mlă apropiam acum de Pădureni, cînd de undeva de pe-un 'drumeag vînăit, sie înfățișă înainte, oprind la bariera ide închidea trecerea peste linia ferată, un țaran vîrtos și negru, încălărati pa-un roib. pintenog. Avea o mustață cît ciocîrlanul, o pălărie mare în cap și ținea în brațe, pe gîtul calului, cu grijă, dar și cu fală, cutia unui aparat de radio.

De unde o fi venit, încotro mergea și care-i erau gîndurile, nu știu. Știu însă că tare aș mai fi voit să cobor din tren și, să-l întreb cine e și ce hram poartă. Asta însă nu-mi stătea nicidecum în putință. Dealitminteri, ca și pînă atunci, aveam a mă încradința, ca de altfel și după aceea, că, vorba lui Calistrat Hogaș, orice călătorie, în| afară de cea pe jos, e o călătorie pe picioare străine.

Drept aceasta., după ce am lăsat în urmă gara Pufești și-am coborît în stația Adjudului, am luat-o încetinel, eu pasul, apastioiește, spre inima târgului.

Era o zi blajin însoțită și calmă, cu noruleți scămoși, abia dărăciți în înălțimile văzduhurilor. Ied-colo, răposau frunze galbene, căzînid pe covorul de asfalt al străzii, mereu rupt© din părul despletit și pletos ai sălciilor crescute în spatele gării lingă un bătrîn bazin de apă ori din podoaba verde-stacoiiie și sărăcită de brutmie a teilor sprinteni și drepți aliniați lîningă bordura trotuarelor.

Nu mai fusesem nicicînd pe-ai ei, pînă lia plecarea trenului de Tg. Ocna— Ciceu mai aveam a zăbovi preț ca la trei ceasuri, de-aceea, mergeam agale, luînd aminte la căsuțele noi, cochete și albe, oe surideau, pe dreapta și pe stingă, ou roșul acoperișurilor de țigla. Orașel situat aproape de gura Trotușului și verigă din lanțul vămilor de foarte odinioară către poarta Ardealului, central raional Adjud și se impune ca o așezare liniștită, populată cu muncitori la drumul de fier, la gară și la depou și cu mulți, mulți milei meseriași împărțiți, colo și colo, la feluritele îndemînări ale numeroaselor secții aparținînd cooperativei meșteșugărești „Drumul nostru”.

Cîndva, în vechile vechimi ale istoriei din anii sutei a patra înainte de era noastră vor fi înmugurit pe-aici, ca în preajmă, pe la castrul din Poiana, arta geților făuritori de elegante amfore thasiene -cu oare se duceau pe apă grîne moldovene și miere, la Rodos și tocmai la Roma înfometată, brînzeturi de pe la Tazlăul și piei și multe alte bune buuătățuri ale pământului. De-atunci însă e mult! Nu se mai scurg nici tamazlicuri de vite, nici turme de oi ohi-vitrdic, icu carnea dulce, pentru hrănit icu păstrămuri haremurile Țarigiradului și nici brazi pentru vâslele și icatargurile flotelor pontice nu se mîia rînă pe Șiret. Prin fosta întiio vaimă a Trotușului, pe-aici pe la Adjud, trac azi, în flanc cîte unul, proiectați în zare, sitîipi de baton-arnnat centrifugat, cu -un singur picior, însăilând pe sus linia aeriană de 110 kilovolți ce vine de la termocentrala din Borzești și înaintează pe la Focșani și pe: la Ploești, sporind astfel consumul de energie electrică în București.

Am întarziat în Adjud în parcul nou amenajat lîngă șoseaua națională într-o fostă curte boierească. Aici, printre tuifănale tîrzielnioe orînduite în straturi strălucind de vasele colorituri, se zbințuiau în serînciobe copii de la o grădiniță, cu toții albi în costumele lor ca neaua și prinși în jurul educatoarei care le priveghea jocul, ca într-o prea frumoasă salbă via.

Nu departe de-aiei se profila impunător, -proaspăt durată, școala de zeoe ani, iar pe strada V. Aleosandri, dincolo de piața de alimenta, se fețuiau zidurile unor ochioase oase raionale de cultură. Poate mai nicăieri ca în aoeșt orășel n-am întilnit atît de multe croitorii și atîta poporime în librării și poate din pricina asta, — ca nu cumva să falsific însuși sensul drumetiei (mele și a-i reduce astfel voluptatea la valori minore —, omi-am încordat sfortările, cutureerînd stradă cu stradă. Și am descifrat pe îndelete, de la detaliu pînă la vastitatea ansamblului, lînsuflețitoarele înnoiri socialiste cîte au prins să îmbrace și, mai ales, cîte se anunță să îmbrace acest tîrg de la gura Trotușului industrial. Fiindcă, orice s-ar spune, Trotușul zilelor noastre se vestește, încă de pe acum, a fi artera aortă a industriei petrochimice din Moldova și din întreaga țară,

Am umblat, cocoțat pe autocamioane basculante, eu autobuze și pe Camionete ori remorci, ou turisme, pe motociclete și cu trenul, de jos, de la Adjud și pînă dincolo; ide Comăiiești și Zamaș, — de lai poalele negre ala munților Oituzului și Drăcoiaia, pînă sub culmile subcarpatice ale Ciobănașului și Berzunțului, cotind apoi adînc în largul antract de la Ghimiș-Palanca modelat de inspirata daltă de milenii a apelor. Din eruioea drumurilor Adjudului, de-acolo de unde din panglica de asfalt a șoselei ce vine de la Focșani se desfac patru făgașuri, ducînd înainte spre Sascut și spre Bacău, ori înspre Bârlad, am cîrmit-o la dreapta, spre Urachești.

Era aproape de asfințit de soare. Din loc lîn loc, raze blirud-roșietioe, strecurate timid printre frunzeturile ruginii -ale: saloimilior îngenunichiați pe marginea șanțurilor, rumeneau mărgăritare pe geamurile .oaselor de țară. De parte și nu prea departe, spre Cornățel și Bîlca și mai încolo, se pogorau cu valuri împăcate, de-un albastru șters, pânze de ceață, iar satele păreau, și unul și altul, fine acuarele peste oare -apusul lumina vînat. Mergeam mână în mînă -cu cablul liniei de înaltă tensiune întinsie pe sus, în lungi și nedeslușite. ondulații, pe igiîța stâlpilor asemănători cu litera ' Y. Aceștia, apărînd din deal, din susul râului Trotuș, călcau ca-n basm, încălțați cu cizme de beton, de cîte-o poștă fiecare, și sa pierdeau astfel în văpăile de fum oare scăldau apa.

Cînd astrul zilei seboră în genunile de după dealuri, eiam la CăduțL. Abia m-am dat jos din cabina camionului-eisternă **iau** care venisem pînă aici,, cînd, în văzduhul serii, cai la *veni* semn tainic, schițat undeva, nu se știe unde,, de bagheta unui magician, se aprinse deodată briul de perle ale luminilor electrice.. Peste puțin, mă găseam în forfota peronului din gară. Erau acolo oameni de toate viratele, de toate înfățișările, de toate naționalitățile și de toate profesiile : țărani în ȋtari și opiniei legate cu ațe de păr ori de curea, gospodari ou glugi în spate și cu mijlocul shins în șerpure late de piele, bătute cu șiraguri de ținte înflorite, orășeni ou haină la doi nasturi, croită larg în umeri, sătence cu traiste, în spate, cu broboade de lină, flăcăi cu bonde și lelițe cu cămăși ou platei bătute cu fluturi, .ciangăi cu comanac și cu isumăiașe negre, tineri brigadierii cu bocanci trainici în picioare și cu salopete, unguri de peste munți cu cizme și musteți răsucite, și erau care muncitori .au târnăcopul și cu hîrleițul, care zidari și rafinări, ingineri și dactilografe, casieri și mecanici, oare diistilatori și fochiști, betonagii și forjori, învățatori, sondorițe, — cu toții așteptau un tren care să-i ducă la Onești și la Hîrja, la exploatările forestiere dela Caralița, acasă la Asău și la Brusturoasa, în schimbul de noapte la rafinăria de la Dărmlănești, în permisie la Doftana, și la Tg. Ocna, pretutindeni unde îi mînau, pe fiecare, rosturile.

Mă uitam cu luire-amiinte la straiiele lor, ascultam ce anume vorbesc și oe planuri au și m-am încredințat deindată că toți, — lucrători și slujbași, țărani, se simțeau nu simpli slujitori ai țării, cu buzele cusute earn urmă cu decenii, ci stăpâni pe soarta lor, stăpâni, fiecare în parte, pe destinele patriei!

Mai de demult, a fost odată dând băștinașii adânci la cuget ai .acestor plaiuri negrăit de mândre se aflau rămași amiamie în urmă pe treapta păstoriei, purtând, negre ca țărâna, cămăși, fierte! ân zar otrăvit .cu) zeamă de spînt, ca să nu-î răzbată la piele udeala și să nu-i umple păduchii. Și-au fost odată pe-aici, țărani-munteni care își luminau bordeiele cu zadă, cu făchii de mesteacăn și cu opaițuri chioare în care pîlpîiau capete de feștile muiate în seu de oaie, în vreme ce de la „nepilduit de bogatele roiuri de albine" de care pomenește Cantemir, ceara cea verde, ceara cea galbenă și ceara cea albă erau duse, cu harabalele și ou corăbiile, la teascurile de la Veneția spre a strălumina după aceea palatele celor cu) dare de rnînă de Ia noi și catedralele dini Germania, din Spania, din Italia și din Franța !

Iar azi ? !

Răspunsul l-am surprins din vorbele unui călător oarecare ce aștepta, ca și mine, să-i vină rîndul la casia de biete. Era un țaran scund, voinic și bălan, cu ochii -albaștri își mustața tunsă.

—• Nu te mai împinge, bre flăoăule, c-ai să-mi ucizi *fioalele!* făcu el și zisa, întorîndu-și capul peste umărul drept și muștrîndu-I astfel pe-un băietan din preajma-i.

— Ce *fioale* ? slobozi glas; a mirare acesta.

—• Pai, iaca, ia, —• lămuri roșcovanul, ridicînidu-și o tăgîrță și scoțînd dintr-însa, la vedere, niște sticlute. Am căpătat la Roman oleacă de penicilină de-aiasta, zootehnică, pentru albine l Le-o dau cu sirop și-o mănîncă 'mediat, că dacă-s bolnave, săracele, trebuie să le caut ? ! Trebuie.

—• Penicilină ? ! exclamă" cineva, înălțînid din sjHineene.

—• Da' ce ? răsări țaranul. Ba, iaca, am aici, ântr-un tăbuiet, și niște semințuri, de salcâm japonez, ce te crezi dumneata ? Ia vezi și cetește pe hîrtia, asta ! mai adăugi el, airătînd cu mîndrie un bilețel. Cum zice acolo ?

— *Saphara japonica* ! descifra flăcăul.

—• Da, întări gospodarul. Avem o posacă la gospodăria noastră colectivă și ne-am gândit să-ntoemim o pepinieră ou planta da-aistea melifere,- Ce, îi șagă ? ! Doar cresc azi pe-aici codri de fier, da oțel și de timant, dar mi-te, colea, niște salcîmi japonezi ? !

Nu am putut deosebi demdată pădurid-a metalica ale industriei plantate pe valea Troțușului. Se înnoptase de-a binelea cînid m-am suit în tren, iar afară, în lungul liniei ferate, nu sa ghiceau decît îndepărtate și vagi luminițe. Dar, opt sau nouă minute mai tîrziu, după câțiva kilometri de mers, întregul noian al bolții cerești, înflorit eu daurite și icu- Sclipitoare stele, părea că se răsturnase și se vărsase pe întinsoarea pămîntului.

Intram în Borzeștii, leagăn al copilăriei legendara, din urmă cu aproape cinci veacuri, a Iui Ștefan cel Mare-voievod și, fascinat, străvadeam, de pe scara vagonului de-a 'doua, contururile pal estompate de umbre ale măreței epopei socialiste pe care o scriu aici, cu slova de flăcări, comuniștii.

Undeva, aburi nagri-roșiatici umbreau perspectiva grandioasei așezări și peste tot, pe, străzi, pa liniile de aeiaas către clădiri și ibailacamiante, pa sub nalte felinare electrice, ce licăreau în penumbra nopții, se scurgeau și migrau mașini cu faruri somnolente, obosite sau vii, și unele și altele vădind puls accelerat de oțelită râvnă obștească ! De sus, singură luna, aproape împlinită, blondă și blîndă, părea că stă locului neclintită, mută de spaimă și de nedumerire și-și ascundea obrazul livid și race după ștergarele viorii și subțiri ale narilor.

Era 'tîrziu, cînd, găsmdu-nri sălaş pentru noapte, cm-am -culcat. Dam să ațipesc dar de-afară, nu ide departe, riăvăleau înăuntru, în odaie, val după val, vrăjita armonii și ritmuri -de foxtrot și glasuri tinerești, vesele, semn că undeva se închina -prinos de -laudă vieții.

Dimineața, -între car și pămînt, sub reflexele orbitoare ale soarelui țîșnite de pe smălțurile de brumă ce învăluiau orizontul și oboseau ochii, mi se împlinea, în -sfîrșit, visul: privirile îmbrățișau mirajul peisajului -ademenitor, oferit, -cât îmi -erau în stare ochii să ^cuprindă -cu vederea, da către silueta! gigantică a termocentralei B-orzeștilor.

—• Parte integrală a marelui complex industrial de-aiei — îmi explică paste jumătate de oră un tînăr inginer mititel și 'rubicond —, termocentrala noastră e sora mai mare a .altor trei întreprinderi del scamă.

îl ascult și îmi rotase mereu ochii. Astfel mă minunez de naltele turnuri metalice ale rafinării nr. 10, mă uit la fuioarele -de) 'fum alb-albatru slobozite pe gura coșului semeț al termocentralei ca domină în fundal, munții, urc scări în spirală și trac pe sub țevării, pe lîngă cisterne* ies apoi pe-o șosea de beton și pășesc pe alai străjuite de căsuțele pr-avizotmi ale constructorilor. De asemenea, vizitez sălile școalei profesionale a uzinei la care uoanioasc circa 300 da tineri, trec pe la școala tehnică, apoi întîr.zii Ia magaziile buoșito -cu utilaje de proveniență sovietică și înconjur zidurile roșii -ale uzinei de sodă caustică, sfîrșdnd prin a-mi da seama că nicăieri altundeva nu era mai indicat să ia ființă un asemenea complex petro-chimio.

într-adevăr, din -deal, -din bazinul petrolifer Moinești-Zameș, gilgăie deja pe conducte, venind la vale, țiteiul, din salinele dela Tg. Ocna se va aduae sarea, transformată în prealabil în saramură, iar din galeriile de la Comănești coboară și-au să coboare cu trenul cărbunii. Așa dar, cele patru surori, de

care-mi vorbește inginerul, se vor ajutorai unele pe altele, rafinăria eăpătînd energie electrică și aburi de la termocentrală și oferendu-i în schimb, drept combustibil, păcură. După cum, combinatul de cauciuc sintetic se va îndatora cu butan, drept materie primă, de la rafinărie, și cu curent electric de la termocentrală.

Din oîte aflu, pentru soda caustică ce se va obține pe cale electrolică, pentru acidul clorhidic, penitru D.D.T. și clor, și hidrogen, și oxigen, și hexacloran, și diverse substanțe anticorozive, și policlorură de vinilin, cît și pentru toate celelalte produse oare mai sînt de pus la socoteală, o foarte mare importanță o au livrările de utilaj ce sînt și vor fi puse la dispoziția! combinatului de către Uniunea Sovietică.

—• Recent au fost la noi conducători ai partidului și guvernului în frunte cu tovarășii Gh. Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica și Emil Bodnăraș ! uimează a mă informa cu bucurie inginerul.

Și îmi istorisește mai departe că, deși ziua săptămîinii aceleia se chema vineri, la ei la Borzești a fost o atmosferă 'ou-adevărat sărbătorească. Aceasta întrucît, deosebit de vizita laleșilor oaspeți, municitoi-ii centralei electrice de termoficare au primit, în cadrul unei adunări festive ținute în sala cinematografului, drapelul de întreprindere fruntașă pe ramură de producție. Acest eveniment deosebit a situat termocentrala tmeretului în fruntea celor 19 întreprinderi de electricitate din întreaga țară, participante la întrecerea-inițiată de Departamentul Energiei Electrice.

Am stat de vorbă cu lucrători din cei proaspăt distinși cu insigne de fruntași, cu șefi de tură și cu laboranți, cu lăcătuși și cu maiștri unu și unu și, țintindu-mi ochii la uriașele amfore de metal și beton ale termocentralei, am cugetat îndelung, înțedagînd că asemenea [flori ale strădaniei lor, asemenea podoabe ieșite din mîinile de arhitect ale zidarilor, ale monteurilor, ale suditorilor și ale celorlalți nu puteau-să înflorească nicicînd altă dată.

Pentru combinatul de la Borzești se vor mai primi din Uniunea Sovietică, două instalații ide cracare catalitică, avmd o capacitate anuală de 500.000 tone, o fabrică de cauciuc sintetic cu o capacitate de 50.000 tone pe an, o secție de fenol de 18.000 tone pe an, o secție de acetonă de 11.000 tone pe -an, o fabrică de sodă caustică electrolică de 45.000 tone pe an, o fabrică de policlorură de vinii de 36.000 tone pe an, o secție de insecticide de 1.250 tone pe an și o secție de ieribicide de 500 tone pe an !

Sînt cifre oare întrec orice închipuire, dar al căror grai vestește epocalul salt revoluționar pe care Moldova îl face, în fine, peste veacuri, pășind cutezătoare de la -incremenirea patriarhală de pînă mai ieri, la timpii de aur ai socialismului. Și sînt, mai într-ales, cifre care glăsuiasc limpede de puterea creatoare a pop-orului niositru căruia, îndrumat de partidul clasei muncitoare, i-au fost descătușate și împrospătate virtuțile -străbune, în stare să 'învie azi, din lutul mort, din oțeluri anonim-e și din sucurile pămîntului, cetățile de flăcări de fote ale avuției noastre naționale !

Cu aceste simțăminte mălțătoare am pleoat la drum mai departe, spre noile așezări ale Oneștilor. Era într-o zi de duminică, pe sub amiază, și călătoream comod instalat într-un confortabil autobuz roș-galben al combinatului de cauciuc sintetic. Șoferul, tovarășul Pavel, cum am auzit că-i spusese careva dintre cei ce ocupau scaunele dinăuntru, era zorit nevoie mare și umbla la

maneta de accelerare. Asta mai mult fiindcă, de la spatele lui, cineva îl tot îmboldea ou glas rugător și tînguios do turturică.

— Zău, tovarășe ! îi zicea. Mai prind eu azi rînd să-mi fac permanent rece cu *nylon* ? !

Era o fetișcană brunetă, mititică și gingașă, cu talia cambrată, iar chipul îi trăda o expresie 'do neașteptată nevinovăție.

—• Dar la dumneata, la Botoaia acasă, ai purtat permanent ? ! o împunse cu vorba un ins ou gura amara și ochii sticloși. Să meargă mai încet, că ne hurducă !

Fata îi întoarse răspuns deîndată, justificîndu-se.

— Mai întii, din secția mea, mai toate celelalte fete-s coafate. Dar cu ce mi-s, tovarășe ? Nlu-s oneșteancă ? ! Is ! Și nu-s Oneștii oraș ? is ! Așa că mîină, tovarășe șofer. Ce, asta-i hurducătură ?

—• Asta-i adevărat, recunosc un operator pe care-l văzusem lâ C. T. Ia rafinărie. Să fi văzut la început ce drum blăstămat era pe~aiei: îți trecea os prin os !

Ca martor la această frîntură de 'Conversație, undeva într-un ungher al memoriei îmi răsăriră fără să vreau crîmpeie din amintirea unei vechi lecturi făcute din scrisorile lui Constantin Negruzzi întitulate „Negru pe alb”.

„Pe înfloritele sasuri a acestor frumoase domene, — notează scriitorul în 1852, referindu-se la Oneștii de-atunei, — unde Cașinul și Oituzul se varsă în Trotuș, se primbla cocostărcii, eoțofenele și turturelele care de aice nu se duc mai departe”.

Atîta numai că pînă să dovedească a ajunge pe aceste meleaguri, poștalionul ou oare venea Negruzzi de la lași avea a trece prin grele anevoințe, fiindcă nu departe de-aiei, precum ne descrie el în „Peilerinagiu la Tîrgu-Oona”, aflîndu-se în valea Călugăriei „caii s-au oprit de Ia sine. Am întrebat pe surugii oare e pricina ? Ei îmi răspunseră că de mult caii de poștă nu merg decît deshămați pîn-n valea Petricioăi, și că trebui să pun boi la trăsura. Fiind dar că *obiceiul pămîntului* ajunge prin întrebuintare a sa face lege, ca unul ce sunt supus legilor, ani tocmit boi cu icare m-am suit și m-am coborât în vreo șasă ceasuri pînă în valea Orășei, întovărășit de surugii, care duceau caii (ce erau 'acum un obicei de lux) în pohod,” în convoi adică, vrea să spună autorul.

Itinerarul de-acum un veac și mai bine în urmă, străbătut de Negruzzi, se socotește azi, făcut cu mașina, în minute, iar la Onești, decum treci podul de fier și-o apuci pe strada Oituz, te întîmpină deîndată un oraș nou în care magazinele alimentare se întrec cu cele de oonfaoțiuni și de tricotaje, cu croitoriile și 'atelierele de cizmărie, după cum clădiri impozante ca cea a 'Cinematografului „1 Mai” sau cea a Căminului Cultural, precum și restaurantele de stat „Doina” ori „Rîndunica” se remarcă rînd pe rînd fiecare. De asemenia, la o zvărlitură de băț de gară se întinde, pe câteva hectare, Atelierul de prefabricate al Trustului 2 Coostruoții, mărturie că aici, zi și noapte, fără întrerupere, se zidește eu ardoare. Cît despre putredele gloduri de altă dată în care se împotmoleau roțile carelor pînă la butuc, acestea-s de domeniul celor eare-au fost odată și nu mai trebuie să fie niciodată.

E mult de-atunci!

La Comitetul de partid din sat, într-o clădire vopsită în roz și curată oa o cutie de bomboane, tovarășul Dumitru Desagă, un bărbat ca de 28 de ani, slăbuț și negricios, fost mecanic de locomotivă, între timp școlit la Bacău,

îmi face cu multă bunăvoință o largă informare asupra tuturor primenirilor pe care Oneștii le înregistrează de cîteva ani încoace. După sfatul lui, ies și încep să colind străzile, una cîte una.

Pe platoul din capul dealului, nu departe de rariștile unor brădeturi printre care șoseaua a spintecat oale spre Oituz, spre Nadeș și spre Hîrja, pe plaiurile de ieri sterpe ale Oneștilor se orînduiesc azi, cu cîte trei etaje, masive blocuri muncitorești, perfect aliniate, ou suple colonade, cu zvelte arcade și cu albe rozete de piatră, pecetluite sus, pe frontispiciu. Jos, la partere, cu vitrine mari cît niște porți de ogradă, s-au amenajat, sau sînt în curs de finisare, luxoase magazine alimentare, textile și universale, capabile să aprovizioneze cvartale întregi. Păcat că pe alocuri tencuiala s-a pus earn în pripă, iar unele construcții sînt cam costisitoare. Un șef de șantier îmi dă însă asigurări că s-au și luat măsuri pentru curmarea unor asemenea situații. N-am motive să mă îndoiesc.

Mă uit cum peste tot, dulgheri și tîmplari, parchetari și sudori, instalatori și monteurii, zidari și teracotiști din miile și miile de muncitori care lucrează în partea locului, pun tocure la uși și lustruiesc dușumele, freacă mozaicuri, lipesc țevării de calorifere, pavează și betonează viitoare bulevarde și înalță, pentru cei aproape 30.000 de locuitori cît va număra peste cîteva ani orașul, noi apartamente, piețe alimentare, baie, școală, brutărie.

Nu-i mult pînă atunci ! Pe pervazurile ferestrelor de la locuințe, ici colo, au și prins deja să suridă galeș, din chiupurile lor de argilă, boghetele mușcate roșii, ivite de după albele ca laptele perdele. Așijderea, pe noile bulevarde călcate de domoale compresoare s-au și aprins lampadare, iar copiii muncitorilor și tehnicienilor veniți aici din toate colțurile țării au și legat prietenie și au și iscat în preajma caselor hîrjoane, joacă și năzbîtii ca și cînd aici ar fi văzut întii lumina zilei. Toate acestea dovedesc că Moldova, neglijată atîta amar de vreme, oropsită și uitată de dumnezeu și de „sfînții” cei de pe pămînt atîția zeci de ani, e scoasă azi din lungul și nemeritatul ei anonim.

Mă îndreptam, pe cînd dam să părăsesc Oneștii, spre șoseaua dinspre Vișoara, cu plan să urc mai departe spre Tîrgu Ocna. Deodată, de undeva dintr-un restaurant din capătul străzii Mărășești, plasat în vecinătatea secției de tîmplărie a gospodăriei agricole colective din Onești-sat, izbucni, vijeliosă și năstrușnică, o sîrbă îndrăcită. M-am oprit o clipă și-apoi am urcat cele două-trei trepte de la intrarea în local, pășind din curiozitate pragul. Înăuntru, un taraf de muzicanți, alcătuit din vreo opt-nouă oameni, cu obrajii îmboconiți de băutură, care cu fligorn, care cu trombon, cu piculină, cu tobă bubuitoare și cu celelalte alămuri, — eîntau cît ce puteau în vrăjmășie, suflînd ciudoși în muștiucuri de aveau fălcile umflate ca mălaiele fiecare.

Și-așa turluluiau, încît, sus, pe rafturile de scîndură de după tejghea, jucau singure singurele, pe loc, sticlele cu vin, cu monopol și secărică, iar geamurile dîrdîiau în eercevele. Ospătarii din restaurant, întii unul, apoi și al doilea, care cătau la ei cu ochi spăimoși, au strîns a neputință din umeri, la fel precum luam aminte că îi priveau cei patru-cinci clienți din local. Nimeni nu pricepea nimic. Banda însă, cu cît îi privea fiecare, cu-atît se înverșuna și mai tare. Cînta ciudat și fără de oprire înfierbîntată și cu o vitalitate atît de sălbatică încît parcă se grăiseră unul cu altul și se legaseră prin jurămînt să ridice localul în aer, cu sticle, cu scaune, cu mese, cu mușterii și cu ospătarii, cu tot ! Cînd au rupt eîntecul, cel cu fligornul oftă adînc. Era un omoi cît malul, cu fața smeadă, nerasă, scrijelată de vechi tăieturi de cuțit

și numai cu un singur ochi teafăr, celălalt avîndu-l legat cu o curea neagră, de piele, care-i învălătuca jur împrejur capul.

— M-am mai răcorit, — suspină el și zise, dînd deslușire. Aista o fost eîntecul pe care-l cîntăm noi, țigani, cînd ne întoarcem acasă mînioși de la nuntă !

— Păi de ce v-ați supărat ? îndrăzni gestionarul să întrebe.

— Păi d-aia, — lămuri mai departe chiorul, — fiindcă ne-a ucis Ghiță cu *manglîfifonu* !

-- Trei mii de lei am pierdut, azi, dom-le, — întregi, posomorit și acru, cel cu doba. Destăinuirile s-au legat capăt de capăt, înțelegînd pînă la urmă că Ghiță, un flăcău oarecare dintr-un sătuc al raionului Tg. Ocna, acum muncitor la rafinăria Nr. 10 de la Onești, unde lucra de vreo doi ani, tocmai avea acasă nuntă. Știindu-l cu bani destui, cîștigați ca lucrător și puși deoparte, muzicanții au tot ținut la preț mare cînd a fost vorba să-i tocmească spre a-i cînta la nuntă. întii i-au pretins 4000 de lei, pe urmă au mai rupt 500, dar cînd s-au înfățișat din nou ca să-i cînte, iar au pornit tîrguitul de la capăt. în fața unei asemenea situații, Ghiță, nici una, nici două, a încălecat pe-o motocicletă și, cît era el de mire, a dispărut de-acasă, lăsînd nuntașii prostiți în ogradă. Peste douăzeci și cinci de minute s-a înapoiat acasă lac de sudoare. Mai adusese un oaspete cu el.

— Cît ai, număra pînă la zece — urmă a povesti cel cu doba, — ăsta, dom'le care-o venit cu Ghiță, o și înșurubat o lădiță de-a lui la curentu electric și unde s-o pornit lădița să cînte, dom'le, ide vuia tot satul.

— Și-așa că noi, iaca, am rămas cu buza friptă — adăugi cel fără un ochi.

— Vrasăzică din cauza magnetofonului ! zîmbi unul din ospătari.

— Da, ne-o ucis Ghiță cu *manglîtîjionii* cel împrumutat de la casa de cultură ! adeveri flogornistul. Păi să nu mă duc eu acasă, să-i prind a bate pe tuspatru feciori ai mei și să-i trimit pe șantier pe toți ? Că eu, cu *instrumentu*, meu, uite ia ; tot îs crestat și scris pe față de pe la nunți și cumetrii. Ba mi-o scos unui și ochiul mai acu vreo zece ani în urmă. Așa că nu mai sufăr picior de flăcău pe-aosă. La șantier, tătucă ! La șantier, c-o venit vremea *manglîtîfonului* !

l-am lăsat discutînd astfel și-apoi, — cu o cursă IRTA care se întorcea dinspre Oiiuz și m-a ajuns din urmă — m-am grăbit spre Tg. Ocna. Mai era puțintel pînă în seară. Peste apa Trotușului pluteau în aburiri nedefinite pînze de neguri și se lăsa încet răcoare. Pe zonele șoselei, pe jumătate dezveșmîntați, ne salutau salcîmi rămuroși și cireși în etate, iar dincolo de ei, pe miriști dezgolite și prin ciucălăiști cenușii și duplitate, cîteva resturi ale unor blocuri de cazemate, oloage, scoase din țîțîni de ghiulele, ne aduc aminte de anii războiului. Pe urmă, pe la Viișoara, ici-colo, dintre loziile pîrlite și verzi sinilii ale Trotușului ce aleargă albastru la vale se proiectează, pe fundalul muscelor, noi schele ale unor sonde de referință care scot la suprafață, -din rărunchii pămîntului, probe despre tainele adîncurilor încă neeereetate. Satul Trotuș, copleșit de amurgul rece și înecat de crengeturile livezilor, ne dă voie să înaintăm fără deosebite impresii, și-apoi, printre rînduri lungi de căsuțe alb-violete ce par a se sprijini unele pe altele, înșirate ca mărgelele pe ață. intrăm, odată cu căderea nopții, în Tg. Ocna.

Peste puțin, la cîteva pași de autobaza IRTA de sub glezna gării din deal a orașului, Salina, prind un loc liber la o masă a celui mai apropiat local și-mi pun foamea-n căpăstru. Restaurantul „Oituz”, amenajat de curînd, cu

perdele 'bleumarin, plușate, ou mese curate, cu personal de servicii remarcabil prin promptitudine, și cu o estradă de pe care, mica formație orchestrală, pusă la haină neagră, își arată cu tot dinadinsul, străduința, bate, fără exagerare chiar unele rude de-ale sale ieșene și nu chiar din cele periferice. În plus, perechile ce dansează la mijloc, oameni de pe diverse șantiere, mă încredințază odată mai mult că tango-ul poate avea ritm, armonie și estetică, fără a stînjeni cîtuși de puțin cuviința.

Pe la ceasurile nouă cazat la hotelul nr. 1, trec cu vederea, din pricina oboselii, eventualele observații critice ce s-ar cuveni făcute administrației și adorm. La șapte dimineața sînt în picioare și cutfeierînd orașul am mai întîi prilejul să observ că vechea remarcă, pe care în urmă cu un veac o făcuse același C. Negruzzi, nu și-a pierdut de loc valabilitatea, întrucît și azi „aerul, sarea, Țretușul sici. contribuie ia fade da damele oeniane să aibă cei mai limpezi și mai ucigași ochi din toată țeara.” Impresia aceasta îmi este grabnic confirmată de un stol de oacheșe fete, eleve în ultimele clase ale unei școli medii, care nu știu de unde anume vin și unde se duc atît de matinal, cu rînduî, două cît© două. În centru, nu departe de noul și elegantul cinematograful „Oituz”, mă opresc și admir statuia lui Costache Negri, decanul tinerimii „bonjurist©” de capitala Moldovei și înflăcăraltului erou al luptei pentru Unirea Țărilor Române.

„Aici, — scria el în 1874 fetelor sale, de-acasă, din „Urba Ocni”, cerîndu-și iertare pentru stilul pompos de edilitate locală, — sîntem închiși ca într-o insulă, întocmai ca Robinson Crusoe. Ca să poți ieși de aici, trebuie să pîndești să scadă apele Trotușului, să nu fie apa mai mare decît deasupra roților trăsorii. În rest(...), liniște. Doar un străjer care din 15 în 15 zile șuieră o singură dată pe noapte în fața barăcii sale.”

Îl iau drept călăuz pe Negruzzi, cumpărîndu-i dintr-o librărie volumul I al Operelor sale alese reeditate anii trecuți și cobor apoi pe o stradă cotită ^pre Trotuș. Într-adevăr, „nimic mai limpede, mai frumos, mai vesel decît acest nobil rîu, care după ce iese din munții Transilvaniei, și după ce își face loc printre stînci și scaldă tîrgul Ocnei, primind în sînul său Slănicul, Cașinul, Dituzul, Tazlăul și alte mai mici pîrîia, merg© de se aruncă lîngă Agiud în Șiret”.

După ce trec peste puntea care unește malurile, ajung în fosta grădină a lui Nastasache de sub glezna muntelui Măgura, grădină devenită, în anii democrației noastre populare, foarte frecventatul parc „Pușkin”. Alături de acesta, s-a construit stadionul sportiv „Energia”, iar în apropiere, dintre coamele libezilor, de la poalele Măgurii se profilează turla de îndrăznețe sonde care înaintează pe valea apei Slănicului. Urc mai departe agale printr-o pădure bătrână de cînd erau lupii albi, iar de sus de la schitul de pe cucuiul Măgurii, îmi desfăt privirile cu întreg panoramicul văii pierdute și ponosite pînă dincolo de Coșman. De peste munții vineți, călcînd peste coastele!© dealurilor domoale, sosesc la Tirgu-Ocna cataligele stălpilor liniei de înaltă tensiune de la termocentrala din Comănești. Un inginer care vine de la băile Slănic și care mă cucerește imediat prin bunăvoință extremă, prin filo-turism și cvasipafriotism local, îmi arată cu mîna recente construcții ale tîrgului, între care spitalul și sanatoriul, îmi vorbește după aceea cu mîndrie de bogățiile locale ale subsolului. Din cîte aflu, dela el, per-aici, în această regiune ce ține de zona colinelor subcarpatice, au fost odată mari cataclisme geologice. Morfologia locurilor, cuprinsă între muntele Drăooaia și vîrful Momîia, între pîrîiele Gălianu și Adîncă, s-a produs pe cale tectonică. În urma întinderii și cutării

pînzelor marginale ale flișului carpatic de la vest la est, peste autohtonul miocenic, aici au țîșnit, s-au subțiat ori s-au colectat, în uriașe pungi lăuntrice, între intercalații de marnă și grezii foioase și cvarțoase, între gipsuri și nisipuri, numeroase izvoare de slatină, feruginoase, sulfuroase și iodate, Împreună cu săruri bromurice, cu cloruri și cu sulfați ori carbonați de sodiu, de potasiu și litiu, toate acestea, forfotind în cazanele subpămîntului, s-au învălmășit și apoi s-au despărțit bolborosind în tainice retorte și sedimentând astfel zăcămintele petrolifere, masive de sare, ozoherite, hidrocarburi și varii materii cărbunoase.

După ce-am căpătat aceste întâmplătoare deslușiri, de pe Măgura, pașii m-au purtat spre străvechile ocne și spre noile saline. Acest „dar al zeilor”, precum a numit sarea bătrînul Homer, — s-a scos aici, vreme de aproape jumătate de mileniu, cu burdufuri de bivoli. Acestea erau trase din adînc afară, la ziuă, cu crivacul la care erau înhămați caii hergheligiilor și care se opinteau din greu, depanând pe mosor otgonul. Tot cu burduful erau ooborîți, înăuntru, ciocănașii și șangăii osîndiți să nu mai vadă cu anii lumina soarelui, bătuți cu harapnice, cu obrații pururi umflați de pumnii „ghirărilor” și al vătăvilor, lăturașii și tăietorii novaci și măglașii, — cu toții ooborîți în galerii călări pe călușe, trudind la ocnele Enea și la Cbndet, la Chizer și la Sfîntul Neculai și dezbătînd drobi de cîte 70 de oca și gagele-buigări de sub talpa țandurei salifere. Așa orbecăiau prin semiîntunericul impus ici-colo de flacăra feștilor și așa săpau sarea spre a fi trimisă în Turcia, în Serbia, în Polonia și Egipt și tocmai în Congo.

•— „Nu mă voi întinde a descrie modul lucrării minelor și starea arestanților, — nota, în 1852, Costache Negruzzi. Oare Vălicica nu seamănă ea cu Aheronul și gurile Ocnilor cu intrările imperiului lui Pluton? Ascultînd vuietul ce se făcea în adîncul gropilor, mi se părea că aud Ciclopul făurind fulgerele lui Joe.”

În ce mă privește, am pătruns în galeria de coastă cu un trenuleț tras de o locomotivă electrică, confortabil instalat, împreună cu tînărul inginer-șef Virgil Caliniuc, într-un vagon pitic. După cale de mai bine de un kilometru, întâmpinați din loc în loc de luminoase becuri, am descins cu ascensorul, la o adîncime de circa 160 metri în sălile imense, asemeni unor uriașe catedrale gotice, unde se lucrează cu perforatoare și cu haveuza. Salina, ca de altfel întreg orașul, primește energie electrică de la Comănești, iar bulgării de sare se încarcă în vagonete, sînt scoși și duși afară la moară, pentru ca, plimbați pe benzi rulante, să fie uciși cu ciocanele în eoncasoare, măcinați la valțuri și încărcăți mecanic în saci de hîrtie !

Pentru muncitorii de aici, aduși azi la lucru din satele Vilcele ori Pîngărești cu autobuzele salinei, și avînd la dispoziție cantină, asistență medicală și alte înlesniri, vechile stări de lucruri sînt de domeniul aducerilor-aminte !

După cum tot de relele cîte au fost odată povestesc minerii de la Comănești care au robotit, scoțînd la suprafață cărbuni pentru concesionarii belgieni.

Nu-i de loc ușor, de pildă, de mînuit piconul în galeria de la Asău, dar și aici, ca la Rafira, deja duduie compresoarele și perforatoarele și zbirniie telefonul antigrizuntos !

În curînd, se va isprăvi lucrul la galeria de coastă LAR și în puțurile Lumina, Asău și Rafira, legate printr-un tunel betonat, minerii vor fi aduși la frontul de lucru, așa precum sînt azi aduși de-acasă cu autobuzul ! Am fost la Comănești la clubul „1 Mai”, nu de mult construit și am văzut sala de

spectacole ornată cu draperii roșii. Am văzut, de-asemenea noul spital modern de la poalele dealului Goanța, zidit în stilul unui sanatoriu caucazian, cu largi terase și cu acoperișul plat și avînd înăuntru un bloc operatoriu sistem Camson și am vizitat saloanele strălucind de curățenie deservite de nu mai puțin de 17 medici. De la spital, am intrat la școala medie de zi și serală care funcționează în fostul palat al lui Ghica-Comănești, cel ce stăpînea toți munții și pădurile din partea locului, și s-a împușcat din pricina unui pachet de acțiuni prefalimentare. Deasemenea, am fost la termocentrala plasată în cartierul Șipoteni din orașul minerilor și aliinînd în întregul bazin carbonifer, petrolifer și salinar de la Zemeș la Borzești.

La sfatul popular al orașului, am luat cunoștință de planul de perspectivă întocmit pe anul 1959. Dintre lucrările cu caracter gospodăresc care urmează a se executa am reținut faptul că se va construi un nou pod peste Trotuș. De-asemenea, se va isprăvi refacerea capitală a străzii oamibrale până la stația CFR, iar strada Avram Iancu va fi pavată și canalizată pe o lungime de 1200 metri. În plus, se mai are în vedere întreținerea străzilor din cartierele Lăloaia, unde se vor zidi și două diguri, spre a proteja străzile de eventualele inundații, precum și în cartierele Lunca de jos, Supam, Podei și Leorda !

După popasul de-aici, am întîrziat zile întregi la Momești, la Zemeș și la Modîrzău, la Foaie și la Solonț și în orașul Lucășești de pe valea Tazlăului sărat. Pe-aici, pe unde cu numai două-trei decenii în urmă se scotea țiteiul cu ciubărul și cu hecna și unde calul învîrtea mosorul, depănînd ori slobozind frînghia în fundul puțului cu găzar cu tot și trimițîndu-i-se aer cu foiul, umblă azi, zi și noapte, sonde moderne în foraj rotativ și turboreactor. Mai peste tot se sapă cu sisteme percutante și se explorează mii și mii de tone cu pompe de fund și lingure de lăcărît, instalate după exemple și cu ajutorul petroliștilor sovietici. Pe-aici, uneltele de altădată ea hecna, șufa și bomba sînt astăzi piese de muzeu !

La toate acestea trebuie aduăugat că în întreg raionul Moinești ființează azi treizeci școli elementare de 7 ani, 79 școli de 4 ani, 2 școli medii mixte și 2 profesionale. Pentru muncitorii ce nu pot frecventa cursurile de zi, în satul Boiștea din comuna Dărmănești s-au întemeiat o școală medie serală de cultură generală și alte 2 școli asemănătoare care țin de cele de la Comănești și Moinești.

În bună purtare de grijă se află și opera de păzire a sănătății oamenilor muncii. Dacă, pe vremea lui Negruzzi, ocnenii aveau doar „doi doctori, pe d. Saroș și Trotușul” și mai peste tot, în urmă cu zece-cmcisprezece ani făceau ravagii pe aici gușa, oftica și tifosul, neexistînd în partea locului decît un mic spital cu 60 de paturi și numai 3 medici, saltul efectuat în anii din urmă este uimitor. În raion s-au organizat și dotat cu cele trebuitoare 9 case de nașteri, s-au înființat un mare spital la Tișești și unul la Dărmănești, unde e și un sanatoriu, s-a majorat numărul circumscripțiilor sanitare, s-au întocmit colonii de vară pentru copii pe fermecătoarea vale a Uzului și există dispensare mai peste tot pe lîngă marile întreprinderi industriale capacitatea de spitalizare crescînd în raion de la 60 la 700 paturi. Deosebit de toate acestea și, de bibliotecile pe care le-am văzut înzestrate cu mii de volume, am avut prilejul să trec pe la Cireșoia și să admir apoi la Dărmănești instalațiile rafinării nr. 8. E o construcție gigantică și complicată, întinsă pe mai bine de 100 de hectare, în locuri unde odinioară avea aeroport, pentru propria-i avionetă. moșierîta Marina Știrbey.

'Nebănuț de bogată și mândră în primeniri e pitoreasca vale a bazinului Troțușului celui cu apa bleu-petrol!

întrebuințată cîndva și ca medicamentație, sarea masivelor de la Tîrgu-Ocna va hrăni, și deja hrănește, fabricile de sticlă și de săpun, atelierele de vopsitorie ori de spălat pînzeturile ! Cu sarea de aici, mai luciu va fi smaltul produselor de ceramică și mai iute vor lucra rafinările și fabricile de celuloză, de hîrtie și de tăbăcîrit. Așijderea, fabricile de conserve de carne și de legume, combinatele de pește și fabricile de gheață, găsesc și vor găsi aici surse inepuizabile de materii prime. Am băgat de seamă la sondorii Moineștilor care pompau, trimițînd pe conducte, păcură grasă și vîseasă spre cuptoarele de la Dărmănești și la țevăriile rafinării de la Onești. Aici, rafinorii spală petrolul cu apă și cu vitriol, distilîndu-l și împărțindu-l, în ordinea fracționării, în benzină, gaz lampant și păcură. Din benzenurile încălzite, muncitorii rafinăriilor scot eter de petrol, cu rost la dizolvat rășini, cauciucuri și uleiuri și cu rost în clinicile chirurgicale !

Ei obțin aici gazolină pentru purtat motoare și pentru subțierea cu ulei a lacurilor în pictură, în locul terebentinei. Ei capătă din păcură parafina, trebuitoare fabricilor de chibrituri și de luminări și bună ca izolator electric, storcînd totodată, din inima gudroanelor uleiuri mbrefiante pentru oblojit încheieturile mașinilor și ale vagoanelor de cale ferată, benzoluri și toluoluri, naftalină și ulei de antracen din cel ce stă la baza substanțelor colorante !

Cît privește zăcămintele de la Comănești, acestea aprovizionează cu cărbune o bună parte din transporturile feroviare ale Moldovei. De la termocentrala de pe malul drept al albiei repedeiului Troțuș, curentul electric a și ajuns la uzina de fibre sintetice de relon de la Săvinești. Aici, în sala de eritare s-au și montat mașini de răsucit, iar numeroase fuse au și prins să se învîrtească, executînd, cu succes, primele probe !

Nu va trece mult și, în vecinătatea Săvineștilor, la Roznov, vor intra în funcțiune cuptoarele combinatului de îngrășăminte azotoase !

De mult, a fost pe-aici odată ca niciodată !

„Ocna și Troțuș, pe riul Troțuș, — scria Dimitrie Cantemir în urmă cu vreo 24 de decenii, — tîrguri prin nimica alta însemnate decît prin gropile de sare minunate care se găsesc acolo prinprejur... Pe Tazlăul sărat, nu departe de satul Moinești, în ținutul Bacăului, țîșnește dintr-un izvor cleopyssa, sau bitumen amestecat cu apă din care țărani noștri ung roțile carelor/'

E mult de-atunci !

— Am călătorit, nu de mult, pe valea Troțușului, de la fosta vamă a Adjudului, înainte pînă în creierii munților și am întrezărit, în Moldova înfăptuirilor de azi, Moldova de mîine, a anilor maturității noastre socialiste!

Milioane de becuri electrice se vor aprinde în sute de sate și cătune, inepuizabile sucuri ale pămîntului vor fi scoase la lumină, sute de mii de hectare sterpe vor fi scăpate de arșița vînturilor și de năpasta buruienilor și a .gîngăniilor !

Canale de irigație vor despica văile Șiretului și sute, noi sute de blocuri se vor privi în oglinda apelor Troțușului și Oituzului, sute și sute de îndemînări vor deprinde descendenții cei ce scoboară din stră-vița mocanului Tulie Radu Teacă de la Brețcu și Tazlăul lui I. I. Mironescu !

Pe valea Troțușului se desăvârșește, de mai bine de un veac, nu numai „fuzia între munteni și moldoveni”, pe care a avut prilejul s-o cunoască, la timpul lui, C. Negruzzi și Alecsandri și Kogălniceanu și Alecu Russo și Băl-

cescu și Bolintineanu, ca și toți ceilalți care au visat unirea țărilor române ! Nu ! Se înfăptuiește fuziunea tuturor oamenilor muncii din patria noastră liberă, cu toții însuflețiți de spiritul înnoitor al socialismului.

încă puțin și mai alibă va fi pâinea, mai mănoase pășunile, mai rodnice livezile, mai spornice recoltele, mai dulce carnea, mai din belșug bucatele, mai lesne lucrul în uzine și pe ogoare, mai trainice, mai într-ales și mai ieftine straietele și încălțările, mai sănătoși copiii, mai frumoși, mai luminați și mai în putere cei ce trudesc cu brațul și cu mintea.

încă de pe acum însă strănepoții și nepoții păstorilor și plugarilor de odinioară care purtau cămăși otrăvite în zeamă de spînz, sînt azi savanți ele renume sau tineri ingineri școliți în înalte institute sovietice de învățămînt și sînt elevi tehnicieni și muncitori simpli care vorbesc în mod curent despre relații alchilare, despre bufadienă și despre polimerizare.

HA OS SI PRECIZIE

MI RON RADU PARASCHIVESCU

Memoriei lui V.I. di... Malacovski

^<J'kÂ~On h a o s i i. T M e a , dar, băiete
V. "4" .if, 6 ex 2 et, m e r 9 a n t e și planete,
one, cai lactee, meteori
^u-aceste noi și omenești surori
irimese veșnicilor ștafete.

Și-n haosul vorbirii curențe
Poetul dă naștere cîtorva sori
Dm frunte zvlind uneori
Vreun ritm ori vreo două accente
Noi son printre vechi firmamente

SA PTA MINA CARȚIF

PETRE SOLOMON

nfăța mea, doar tineri muncitori -
Bateți și fete (o, atît de multe!)
S-ou adunat în păr ca să m-asculte
Unt, azi, Poetul. Și mă trec fiori.

Le voi citi din versurile mele,
Șt încă nu știu : care dintre 'ele ?
S-ar cuveni să port la versuri ținte —
Ma aflu într-o fabrică de-ncălțăminte
U, cit de mult aș vrea să fiu în stare
ba le citesc un imn despre-un cizmar
oau, dacă nu, măcar
Un singur vers despre-acel meșter mare,

*Ce-a făurit, pentru toți feți-frumoși,
Ciubotele de șapte postii, roșii.
Dar, iată, mi se cere să încep.
Deschid o carte-a mea, la întâmplare
Și glasul mi se-aprinde, și tresare
Ca inima acelu cal sirep, —
Pegas, pe nume, mi se pare.
Am contenit. Aplauze izbucnesc
Și, printre ele, parcă deslușesc
Și-aplauzele meșterului spornic
Care-a lucrat și pentru mine-anume
Ciubotele de șapte postii, dornic
Să vadă mai puțini desculți în lume...*

CONSTELAȚIA FECIOAREI

TIBERIU UTAN

*Fecioara din povestea-nsingurată
mărgelele, cerceii ei de față
le-a-mprăștiat cu mina ei curată.*

*Logodnicul i s-a întors acasă —
n-o mai află pe-a inimii aleasă,
de mii de ani tristețea îl apasă.*

*Risipă-a strălucirii, o, fecioară!
Chiar glaciala boltă se-nfioară
la -jalea ta, a nu știu cita oară.*

*Străluce o steluță, ca pe geană
o lacrimă ce tănuie o rană
în depărtarea ta nepămînteană.*

*Trecutul... Mai aproape-i viitorul!
Stau martor, am văzut luîndu-și zborul
subt mîndru steag de nuntă, peșitorul...*

3 ianuarie 1959

ÎN NOPTILE DE VARA

*Mă-aplec peste o rimă, în nopțile de vară,
ca luna suflecată la secere-n nimic.
Ecoul nu-mi răspunde, iar gândurile zboară
...abia de mai adaug spre ziuă rima spic.*

De vină-i amintirea în nopțile de vară.

*Cîntînd, treceau flăcăii pe ulița cea mare,
trezînd în curți dulăii, găinile în pom.
Punea pe plită inimi de fete-așa cîntare
și sforăia tot satul precum un singur om..*

De vină-i amintirea în nopțile de vară.

iulie 1958

CIOPLITORUL DE PORȚI

*În gardul de nuiete, statornic și înaltă
tu poartă de pe Iza mi-ai răsărit sub daltă
punînd între pădure și sufletul meu graniți
o piatră de odihnă și fruntea ta de draniți
— scăldate nu arare
de lună și de soare, —
albind întunecimea, cu mlada ta, în noapte,
subt pârul lung de sălcii, cu pieptul tău de lapte
din care cîte-o stea
ca clin izvoare bea.*

*Rămii deschisă. Iată
împovărat mi-i carul de cînepa scăldată,
de prune geme loitra,
cu dinți de cal mălaiul
mînzește rîde, surpă sub greul lui, alaiul..*

*Sînt cel care visează să fie el gorunul —
să mă încerce dalta, și unul cîte unul
ai mei să-mi treacă pragul, unindu-și tot cioporul.
Subt brațele-mi de birne să intre viitorul
pe Iza și pe Mara.
Să mă șoptească apa, să mă dorească țara.*

iulie 1958

ÎNVĂȚĂTURĂ DE MINTE *]

PETRU DUMITRIU

4

Boierul Aridronic se preumbla prin iatac, cu miinile la spate și barba în piept și îngmdurat. Cooana Șerbana se plectisea. Ii spuse Viorichii, roaba ei țigancă, să-i aducă găina care se oua asemenea ouă uriașe, ca acelea ce fuseseră puste pe masă la prinz. Viorica plecă și se întoarse în grabă, ținând cu stînga găina la sîn, iar cu dreapta adunîndu-și fustele. Cucoana Șerbana ședea în jilț, învelită în șalul ei Venetian. Viorica îi înfățișă găina. Era o găină neagră cu ochii gălbui. O privea dintr-o parte pe cucoana Șerbana, și clipea din pleopa-i ca de șarpe. Viorica era foarte mîndră :

— Ia, cuconiță, ce grea e!

Și i-o dădu în palmă s-o cîntărească. Cucoana Șerbana întinse palmele trandafirii, umede de-o sudoare bolnăvicioasă, și primi găina :

— Adevărat că-i grea...

Viorica scotoci găina iute cu degetul ei măsliniu, și spuse cu și mai mare mîndrie :

— Are ou, cuconiță !

Cucoana Șerbana făcu ochii mari. își dădu seama cu oarecare întîrziere, că Viorica căutase găina de ou la ea în palmă. Se făcu galbenă la față, strîmbă din buze, lăsă găina să cadă pe jos și icni, cu mina la gură. Dar mina îi mirosea a găină, și o făcu să icnească iarăși, cu ochii ieșiți din cap. Viorica se sperie, adună găina de pe jos și fugi cu ea la subsuoară. Celelalte roabe se îngrămădiră împrejurul cucoanei Șerbana ; una îi stoarse lămiie pe buze, altele îi ținură capul și-i suilară în față pînă se potoli. Cucoana Șerbana începu să plîngă și să țipe :

— Viorico! Scorpie ! Unde ești? Puneți mina pe neobrăzata! Suciți-i gîtul găinii, iar pe ea aduceți-o încoa !

Dar Viorica nu putu fi găsită ; se ascunsese pe undeva, prin hambare sau grajduri. Cucoana Șerbana plîngea și se bătea cu palmele peste față. Gălăgia îl aduse și pe boierul Aridronic, în halat și papuci, și cu ciubucul în mină. întrebă, nemulțumit, ce se întîmplă :

— Ii e greață cucoanei, măria ta. Ii trebuiesc roade proaspete și mirodenii, ca să-și ție cumpătul...

*) Vezi „Viața Rominească” nr. 1, 1959.

glas stins? <rebule'serbanom'reba> * mai necăjit. Ea răspunse ou

— Aș minca neramze...

Doierul Înălță din umeri:

Neramze... Și altceva ce mai poțtești ?

te-am m a î i ^ ^ ^ ' * *-te; din ziua nuntii nu

burungic de Țangrad si d? . £ frnnfn 1834. ,cu riori? Ș^uri de
beau vin dulce de Chios! * frant... C Și fote de Brusa, și să

° * r u ^ sticlind de istericale.

- Neramze...

uc și dudu din "meri cu dispreț :

Și ieși, urmărit de glasul istericos al cucoanei Serbana •

c * _ T o r d e % K „ ^ ^ meu,

unui cu un zamfir mare, Andronaki-mu i inel cu di^anturi si

albească ba!; ^'i sufia ^ Andronic: ^a ^e copilul, ° să-mi

iute: ' -cnimbal la fața. Boierul il întrebă ager,

— Ce-i, mă?

«'. da; Si f u n ^ ^ r d ^ m f u r i t p » * * T M « să spuie „măria

— Bocluc Pleacă țărani la Domnie.

— Care țărani ? Care Domnie ?

Preda, , M, , l, . R.l.S.^TtaS ^ . t t " ^ * «•

București.

^uine dimineața pleacă spre

— La Vodă ?

— La Vodă cucoane ; la Divan, cu jalbă

— Mda, zise boierul Andronic. Mda

Apoi întrebă iarăși, iute:

— Cin' ți-a spus ?

— Mihalcea mi-a spus, cucoane i

Care M i h a S ? ' A r g ^ m S , ' e s t i o m c e ^ speriat așa?

să-mi spui ^ i _ a i d e t c n " s m a i n o r i n d a . m a n a t a . E l _ s i m ț i t s i - _ v e n i t

— Mda.^Și cum zici c-au plecat ? Călări ?

J ^ T S t l " » fi» - t e * <=< «* h ,

— La un colț de codru, ai ">

Panaioti rise. Se liniștise:

— Păi da-cum ? Ca la noi ar-a*s • i - , A -L ,

mama... d n o l a c a s s > la Arvanitohori, unde m-a făcut

— Mda, spunea boierul frecîndu-și barba. Nu, Panaioti. Dacă vor dumnealor judecată, prea bine : judecată vor avea.

Se ridică sprinten, își lepădă halatul și plesni din palme :

— Aduceți-mi să mă-mbrac !

Se-ntoarse către Panaioti :

— Butca de călătorie, năpristan să fie gata. Tu rămii aici. Și fii cu ochii-n patru. Cît sînt ăia la București, n-or să îndrăznească nimica ; dar paza nu-i lucru rău.

Și, pe cînd își încălța cizmele moi de saftian roșu ca sîngele uscat, strigă prin ușa deschisă :

— Șerbano !

Ea răspunse plîngător :

— Ce ?

— Șerbano, îmbracă-te de drum !

— Da-unde vrei să plecăm ?

— Hai, *psihi mu*, hai, viața mea, zise boierul Andronic și începu să rîdă : — Hai, că mergem să cumpărăm neramze !

— Ce vorbești acolo, suflete ? întrebă cucoana Șerbana și se arătă în ușă, palidă, grasă și binevoitoare. Ii trecuseră grețurile și istericalele. Dar era foarte mirată :

— Păi neramze numai în București găsim !

— Acolo mergem, *zoi-mu*; bai, iute, să-ți dau neramze !

Cucoana Șerbana bătu din palme și țipă fericită :

— Viorico ! Unde ești ? Hai că te-am iertat ; vino să mă-mbraci !

Panaioti zîmbea încruntat. Boierul mormăia :

— Neramze... Și vin de Chios, și rochie cu flori, de pismisade ; și-un inel cu zamfir, și-unul cu diamanturi ; și luna, de pe cer ; iar dumnealor, o să le dăm și dumnealor... tot neramze.

Peste un ceas trăsura grea era încărcată cu haine, blănuri, cufere,, saltele, pături, coșuri cu tacîmuri, borcane de dulceată, sticle de vin, coșuri cu mîncare, sfeșnice, cărți de joc ; Viorica își luase scurteica de vulpe și-pisicile ; pe capră îl urcară lîngă vizitiu pe Vangheli cu o carabină englezească în mînă ; după butcă veneau alți patru arnăuți, călări. Panaioti vorbi îndelung cu stăpînul ; după care se liniști de tot și zise cu hotărîre :

— Măria ta, toată treaba o fac eu ; măria ta n-ai altă grije decît să vorbești cu boierul zapciu, și cu polcovnicul de ciocli. Mai ou «seamă cu polcovnicul de ciocli ; și-apăi las' pe mine...

Rîdea lupește pe sub mustața sură. Boierul îl bătu pe umăr :

— Aferim, Panaioti! Cum ți-a venit în minte treaba asta, ma-trapazule ?

Era mulțumit. Ii luceau ochii și-și arăta dinții :

— Aferim ! Aferim ! O să ți-l trimit chiar pe polcovnicul de ciocli, și să te văd ce-ți poate pielea ! A, și Panaioti, păzește-mi bidiviul de Misir ca pe lumina ochilor, că de i se întîmplă ceva, cal te fac în locul lui ! Hai, pupă-mi mîna, și rămii sănătos !

— Izbîndă să-ți dea Dumnezeu, măria ta !

— N-albi grije. Spune-i să dea biciu.

Panaioti se feri îndărăt și-i dădu vizitiului porunca. Vizitiul făcu să șerpuiască biciul lung de zece coți și pocni din el năpraznic. Butca se urni anevoie, caii se opintiră, apoi se așternură drumului. Uruind din roate,, pocnind din biciu, cu arnăuții săltînd în șei, cu pisicile miorlăind îngrozite

în brațele Viorichii, cu cucoana rîzînd cu istericale și boierul zîbind fără să-și descurte sprîncenele, începu călătoria. În curînd cula rămase în urmă. Zguduitorile trăsorii liniștiră neastîmpărul și nevricalele cucoanei, ale Viorichii și ale pisicii, și se făcu tăcere. Abia atunci boierul Andronic începu să rîdă. Cocoana Șerbana se uită la el mirată :

— De ce rîzi ?

— De o născocire a lui Panaioti, răspuse el.

Cocoana Șerbana încercă să afle ce fel anume era acea născocire, dar el nu-i mai dădu nici o altă lămurire.

— Dar spune odată, omule ! izbucni ea în sfîrșit. Spune, ce e ?

— Nimic, răspuse el rîzînd înfundat. Nimic. O păcăleală. O păcăleală bună.

5

Ș ^ | imineța era cețoasă ; văluri de abur alb se înălțau din gîrlă și
LJp/j treceau peste case, învăluiau turlile, cuprindeau cîmpurile și mai-
danele dimprejurul orașului.

O îngrămădeală nesfîrșită de căruțe cu coviltire negricioase sau gălbui, de pînză sau de rogojină, era oprită în preajma mînăstirii Văcăreștilor, și se întindea spre Tîrgul de Afară. Căii scurtau cu copita pămîntul acoperit de brumă, iar oamenii ieșeau de sub coviltire, uitîndu-se împrejur cu ochii micșorați de somn, să vadă dacă într-adevăr s-a sfîrșit noaptea. Din turlile mînăstirii începură să pice, unul cite unul, sunete limpezi : utrenie. Țărani, neguțători și călători aprindeau focul în gropi și puneau apă la fiert.

Călin bătrmul făcea de mîncare, fiertură pe care-o mesteca încet, ferindu-și barba și sprîncenele stufoase de fumul înecăcios de tuleie, paie și balegă uscată. Mormăia :

— S-a isprăvit. Degeaba căutați.

Misail și fnate-său Preda stăteau pe jos în cot. Amîndoi erau sprîncenați, făicoși, cu umerii largi. Misail ascutea în neștire un lemn, cu vîrfurile cuțitului. Preda își luase genunchii în brațe și se uita în foc. Nu spunea nimic. Nenea Mitu, unchiul lui Răducan, părea a fi căutat ceva. Stătea cu un sac în mînă. Vorbi, fără să pară că-i răspunde bătrînului :

— E gol săculețele.

Apoi, fiindcă nimeni nu spunea nimic, se răsti la moșneag :

— Ce dracu puseși atîta, moș Căline ? Nu vezi ca-i isprăvit sacul ?

— Eu l-am isprăvit ?

— Lasă, frate. Cu toții l-am mîncat. Dar ce dracu nu-l împărțiși și dumneata, cînd ai văzut că-i la fund mălaiul ?

Trînti sacul de pămînt și se frămîntă, îngrijorat. Se răsti la cei doi frați :

— Voi ce stați așa, măi ? Nici că vă pasă î

Se întoarseră amîndoi la el, cu aceeași mișcare. Erau scofilciți în obraz și galbeni. Nenea Mitu își înghiți vorbele. N-avea dreptate. Moșii împărțise cu socoteală. Iar flăcăii, de cînd plecaseră, nu mai mîncaseră pe săturate. Se vedea pe -ei.

Tropot de copite : Răducan venea cu caii de la Dîmbovița. Era stropit cu apă și noroi pe straie, și venea liniștit, cu caii de căpăstru și cu căciula

pe sprîneene. Nenea Mitu își dădu seama că și Răducan e tras la iată, cu ochii duși în fundul capului. II apucă un fel de frică nedeslușită : „Nu cumva oi fi și eu slafidit ca ei ? Murim de foame pe drum, cînd ne-om întoarce...” Dar nu îndrăzni să rostefScă'tare aceste gînduri. Ti spuse lui Răducan:

— Răducane... Nu mai avem mălai.

Răducan strînse buzele și nu răspunse. Ce era de răspuns ? Nimic. Ceilalți doi flăcăi se uitau infometați la fiertura pe care-o mesteca moș Călin; Răducan împiedică picioarele cailor și-i lăsă să pască. Se așeză și el la loc. Intr-un tîrziu, moș Călin zise :

— Mergem și azi la Divan și ie spunem să ne iacă dreptate, că nu mai putem...

— Ei și cum o să-i silești ? întrebă Misail, batjocoritor. — O să le dai poruncă ?

Moș Călin molfăi din buze în stufișul alb al bărbii și mustăților. Apoi mormăi :

— O să ne punem în genunchi.

Misail se făcu roșu la față. Rupse bățul pe care-l ascuiea pîn-atunci, și-l aruncă în foc. Dar nu spuse nimic. Se intoarse numai cu spatele și rămase așa, să se uite peste cîmp.

— Sîntem robi ? Sîntem oameni slobozi, zise Misail.

— Tocmai de-aia, răspunse bătrînul. Cînd ne-or vedea în genunchi, să-nțeleagă. Să-nțeleagă că ne-a ajuns cuțitul la os...

— Sătutul nu-l înțelege pe-ăl flămînd, — zise Misail. Nu-l înțelege, moșule, și ne smerim degeaba, ca niște robi, în fața lor, — și urmă cu blîndețe — : dumnezeul și troița și maica precistă și arhanghelul, și mama care i-a făcut, de divaniți, că ne țiu «de atîtea zile aici, grîul și născătoarea și pămîntul mamei lor...

— Na, mă, mănîncă, zise nenea Mitu ; — și nu mai blestema. Parc'ai îi soru-ta Vlada, numai că aia e mai măiastră. Hai, mănîncă.

— Nu mi-i foame, răspunse Misail. Se ridică, își scutură poturii de paie cu palma, și se duse să se uite la cai. Răducan era acolo, cu mîinile-n solduri. Misail îi spuse :

— Răducane, du-te și mănîncă.

Cellalt dădu din cap și făcu un zgomot printre dinți :

— Tț.

— Nu mănînci, mă ?

— Tț.

Răducan se uita mai departe la cai, cu capul lăsat pe ceafă, ca să poată vedea pe sub căciula turtită pe frunte.

— Răducane, ce zici : tu te pui în genunchi ?

Răducan scutură iar din cap, liniștit.

Tț.

Misail oftă. își auzea mațele ghiorăind.

— Eu tot mă duc să mănînc. Mîine, cine știe dacă n-om posti, și poimîine și răspoimîine la fel...

Curățară și urmele de îărămituri de pe oală ; se ridicară. Nenea Mițu cîntări iarăși în mîini sacul gol și întrebă în vînt :

— Ce-om mînca la drum întors ?

— Alune din codru, răspunse Misail, rînjind fără veselie.

— Și-unde n-o fi codru ?

— Facem pâini din paie și pământ, răspuse Misail. Acum nu îndrăzne să ridă. Spunea adevărul.

— Trebuie să mergem repede, zise bătrînul că altfel ne crapă caii. Iară voi... ce-o vrea Dumnezeu... •

Se auzi glasul lui Răducan, așa cum nu i-l cunoșteau. îngroșat, aspru, tăios, ca al unui om matur și rău :

— O să cerșim.

Dar ei nu voiau deocamdată să audă. Nu voiau să știe ; nu voiau să se gîndească la asta. Altădată. Mai tîrziu. Moșul Călin, zise :

— Ia mai taci, bre. Haideti, feții mei. Hau, că ne-apucă amiaza, începură să trebăluiască, să puie lucrurile la loc, nenea Mitu se duse să se roage de niște oameni ce veniseră cu ciubere, oameni drepți și blajini, să le păzească și caii lor. Apoi porniră spre oraș.

La capătul Podului Tîrgului de Afară îi opriră oamenii agiei, cu pistoale în briu și potcap roșu în cap.

— Ce e cu voi ?

— Ne ducem la Divan.

Dindărăt se auzea scîrțîit de care g'rele.

— Păi cum treceți pe lîngă noi, așa, fără obraz ?

— Lasă-i, zise unul din tufecii: — lasă-i că ăștia au mai lost și zilele trecute ; sînt calici, n-au nici o para. I-oite mai bine la buțile alea de vin...

— Treceți, bre, tîrîie briu !

Trimișii satului intrară între case scunde, cu acoperișuri de șindrilă, streșini largi de care atîrnau volbură și viță, uscate de frigul toamnei.

O butcă trasă de patru telegari, cu felinarele încă aprinse, cu Arnăuțl călări inainte-i și agățați îndrătul cupelei, se ivi din ceață, îi împroșcă de sus pînă jos cu smîrdă neagră și lipicioasă, și se depărta duruind. Abia avură timp să se ferească. Zăriseră o clipă prin geamuri o barbă lungă albă și o mină cu inel în degetul arătător, rezemată într-un toiag. Butca pieri în ceață.

Mahalagii ieșeau de prin case, suflau în luminarea fanarului agățat sub streășină, lîngă ciubărul cu apă pentru primejdie de ioc. Erau în papuci și în ismene, cu anteriele deschise atîrnînd pe ei, cu căciulile tur-tite din blană de vidră pleoștite pe ceafă. Se uitau ager la cei cinci drumeti cîntărindu-i și prețuindu-i, dădeau din umeri și vorbeau între ei de ale lor. De ce înaintau spre inima orașului, se înmulțeau bisericile și se iveau case mai înalte, cu două și trei caturi, cu mușarabieie de lemn cu gratii lucrate măestrit, dindărătul cărora se auzeau glasuri femeiești. O țigancă își scoase printre astfel de gratii capul cu tulpan galben și-i întrebă :

— Oliolio, măi creștinilor, ce-aveți de vînzare ?

Ei se uitară la ea o clipă, dar ea nu-l luă în seamă decît pe Răducan. El șovăi, dădu să-i zîmbească, dar se-ntunecă iar și se depărta, cu ochii în pământ și spinarea ncovoiată. Și el, și Misail, și Preda, deși tineri și zdraveni, umblau cu genunchii îndoțiți, ca niște bătrîni. Misail îl trase de cot și-i șopti :

— Dacă se pune moșul în genunchi, nu putem să-l lăsăm singur...

Și-l smuci de mîneă :

— Auzi, măi ?

— Aud, răspuse Răducan ; dar nu se putea ști ce are de gînd să facă. Și merseră cu toții mai departe, pe ulița care se umplea de un furnicar

de oameni în anterie sdrențăroase, de ucenici cu șorturi, cu tichia pe-oreche, apoi de popi și călugări, de țărani, de gospodine și de slugi boierești ; din cînd în cînd o trăsură trecea în goana mare, sperînd oamenii, dînd peste tărăbi ; alteori spintecau îngrămădeala neferi călări, cu giubele albe găitănate cu negru, zvârlite pe umeri. Pretutindeni se îngrămădeau oameni ce cumpărau sau vindeau sau voiau doar să știe cum merg mărfurile; turci și armeni și greci și pămînteni umblau cu mîinile-n brîu, cîntărindu-și pungile și întrebînd de prețuri. Prăvălieșii răcneau lăudîndu-și în gura mare marfa cu felurite cîntări.

Unul prinsese în ochi o femeie tînără cu o tașcă de saftian negru în mînă, și-i striga :

*Marițico cu ghiozdan
Vino-n coa' la lipiscan,
Lipiscan cu ochii verzi,
Vin la el și te încrezi,
Marfă bună ai să vezi!*

Dar ea alerga mai departe, roșie-n obraji, pe cînd lipscanul o și uitase, și se repezise la scara unei călești oprite în gura uliței. Înnotînd cu cișmele în noroiu pînă peste glesne ajunse la ușa deschisă și începu să facă temenele, cu mîna pe inimă. Cei cinci drumeți ajunseră și ei în dreptul trăsorii, și auziră un glas femeiesc care spunea :

— Să-mi arăți niște șaluri de Smirna, și niște pismisade cu flori!

— Da, numaidecît, sărut piciorușele coconită, zicea lipscanul. Misail îi dădu lui Răducan cu cotul :

— Cucoana Șerbana, a boierului !

Rămaseră toți înrădăcinați pe loc, căscînd ochii mari, pînă își alese cucoana Șerbana cîteva șaluri.

— Asta nu-mi place. Dă-mi-1 pe ăsta. E de India ?

— Este, cocoană ; nouă ne vine drept din îschenderia, pe mare !

— Haideti, fraților, mîrii Mitu și-1 trase pe moș Călin de mîinecă. Se-ntoarseră toți cinci și porniră mai departe prin noroi, cu capetele în piept și genunchii îndoîți.

Spre capătul Podului Tîrgului de Afară, înghesuiala ajunsese atît de mare, încît trebuiau să-și facă loc cu mîinile printre oameni. Înaintau cu greu, asurzii de strigătele și cîntările tejghetarilor, ale celor care se răzniseră unii de alții și se căutau, iale copiilor care se strecurau prin gloată iuți ea șopîrlele. Cei cinci soli ai satului se uitau la clădiri, la biserici, la tejghele, la straietele tîrgoveților. Făceau ochi mari, și se țineau unul de brîul celuilalt, să nu se piardă. Erau atît de mirați de mărimea tîrgului și de gălăgia ulițelor, încît nici nu simțeau ceea ce de altminteri ar fi fost un lucru nou pentru ei : cum se mișcau birnele podului sub picioarele lor, fleșcînd și stropind în sus cu țîșnituri de noroi negru.

Ieșiseră de pe Podul Tîrgului de Afară și trecuseră pe lîngă biserica Sfîntului Gheorghe, cînd o zarvă deosebită și o scurgere grăbită a mulțimii spre un loc anumit, îi făcu să se îndrepte și ei într-acolo. Priviră peste umerii altora, care se îngrămădiseră de-o parte și de alta lăsînd un fel de uliță de trecere. Un călăreț cu tobă învelită în valtrap stacojiu mergea la pas, urmat de cîteva tufecii pe jos, cu toiage în mîini și brîurile pline de pistoale și hangere. Purtau între ei un om sdrențăros, cu lanțuri la mîinl

și la picioare, și pe care-l îmbrânceau de colo pînă colo. Omul era asudat, plin de praf, descult, sbîrlit și galben la față ca un rnorț. Chiar cînd treceau prin fața lui Răducan și-a tovarășilor săi, doi tufecii îl isbeau pe cel prins peste spinare și peste cap cu toiegele. Răducan auzi deslușit de tot bufnetul loviturilor peste umeri, și apoi un sunet sec, de os, cînd îl pocniră peste cap. Omul se clătina, dar chinuitorii săi îl împinseră înainte.

Cei cinci trimiși ai satului urmară și ei alaiul, pînă într-un loc gol, ocolit de tărăboi și de grămezi de gunoaie. Cîinii care rătăceau mahmuri printre gunoaie se depărtară ; alaiul se opri. Răducan îl întrebă pe un călugăr rumen la față, cu două tufe de păr pe obraz, dar căruia nu-i crescuse încă mustață :

— Unde-1 duc pe ăsta ?

Călugărașul era fonf. Răspunse din goană :

— Ha hosîndă !

— La osîndă ? întrebă Răducan ținîndu-se după el. La ce osîndă ?

— Hahici, frate, hocului hăhtuia hîi hice „ha hosîndă”, îl lămuri călugărașul, înălțîndu-se în vîrfurile picioarelor ca să vadă mai bine.

Din mijlocul înghesuiei veni un răpăit prelung de tobă. Apoi călărețul se înălță în scări, scoase o hirtie din sân, o despături, o sărută, și citi, rîcnind răgușit:

— „Io Constandin Dimitrie, voevod; bojii milostei gospodar zemlii Vlahiskoe. Venit-auzvon la noi despre un Marin sin loan, birnic din satul Vidra, ot Buzău, că ațîță și întetește neliniștitul duh al rumînilor din acel sat, cu vorbe de începături noi și nesupunere față de boierul Domniei mele prea iubit, Scarlatache Bîrsescul, să nu-i mai clăcuiască, nici să plătească bir sau niscaiva davă, și s-au asmuțit asupra argaților acelui boier, și asupra zapciului Domniei mele, bătîndu-i cu toporul”.

Pristavul se opri să-și tragă răsufierea, apoi își drese glasul. Răducan îl auzi pe cineva lîngă el oftînd greu. Pristavul deschise gura de i se vedeau măselele, și rîcni cuvinte ce se potriveau ciudat cu sbieretul său aspru și răgușit :

„Iar domnia mea, cu chibzuință și dreptate socotind, că mila și îndurarea sînt podoabe ale puternicilor și otcîrmuitorilor acestei lumi, nu am apăsât cu pedeapsă întregul 'păcătos satul acela, ci numai pe acest Marin sin loan, carele a fost începător de semeție necuviincioasă și călcător al pravilelor țării. Deci dar ca învățătură de minte și ca să-și cunoască el lungul nasului, i se va scurta, asemenea și urechile, la locul ce se chiamă Osîndă”.

Isbucniră cîteva rîsete răzlețe. Cel care oftase lîngă Răducan oftă iar și gemu cu amărăciune. Iar osînditul, care păruse de la o vreme cu gîndul aiurea, se uită împrejur, dar cu ochi mari, neliniștiți, umbriți de spaimă :

— „...„Acesta s-o chivernisești dumneata boerule al Domniei mele. Agă Manolache Pîrșcovene al politiei noastre Bucureștii. Iar mai înainte, să-l trimiți prin tot tîrgul cu pristav, să-l bată pe uliți și să i se vestească vina, așijderea și pedeapsa, ca să știe și alții, și să se înțeleptească. Toliko pîsah gospod”.

Pristavul se înecă ; i se sfîrșise glasul. Virî hîrtia în sîn și bătui iarăși din tobă. Se lăsase o tăcere mare. In mijlocul cercului pe care-l făcuse gloata, osînditul se uita mereu împrejur. Părea că se liniștește, cuprins

de o mîhnire ciudată ; se uită la oameni cu un fel de zîmbet ușor, întristat... Lui Răducan al Stanei i se păru că ochii aceia înnegurați l-au privit pe el, drept în față ; odată ; o clipă ; dar în clipa aceea Răducan nu mai știu de nimic altceva pe lume, decît de o mare durere care-i frămîntase inima ca o ghiară. întoarse spatele și plecă. Ceilalți patru îl urmară. Pe cînd se depărtau, auziră răcnete prelungi. își făcură cruce ; Răducan își scoase căciula și-și șterse fruntea de sudoare cu dosul palmei. Vorbi apoi, mai mult pentru sine :

— Eu nu m-aș fi lăsat prins... Aș fi murit cu ei de gît...

Ceilalți mergeau înainte, cu căutăturile rătăcite. Deodată moșul Călin zise :

— D'apoi noi nu ne răscolăm... Noi ne-am supus... Noi numai dreptul nostru îl cerem, și să ne dea pace boierul... Numai atîta cerem. Ce, parcă-i mare lucru ?

Părea să-i întrebe pe ceilalți, dar ei nu-i răspuseră.

Trecuse pe lîngă Bărăție, și pe lîngă pușcăria domnească ; dincolo eria gîrlă, și trimitea duhori de mii și gunoaie; dincoace ulicioarele șerpuite cu case igrasioase pline cu mărfuri și bunătăți și avuție. Peste acoperișuri se înălța turla bisericii Curtea Veche și în curînd umblau pe lîngă surpăturile înalte ale Curții Vechi, negre, pline de bălării grase, necurătenii și hoituri de javre.

Zidurile erau ciuruite de găuri căscate, negre, unele pe jumătate astupate cu scinduri, sau cu țoale pălite de ploi. Ieșeau prin crăpături fire albăstrii de fum de la cuhnii tainice. Mișunau oameni încovoiați, unii în cîrje, alții ologi, tîrîndu-se pe pămînt proptiți în brațe, copii negri de murdalic și de fum, desculți, cu picioarele vinete de frig; și femei pîntecoase, cu sîinii în brîu, sau slabe de li se vedeau oasele umerilor, ascuțite, prin cămășile pleznite și ferfenițite. Țipau, se chemau, se certau, sau se milogeau de trecători, cu glasuri jalnice. Unii cîntau în stihuri stîngace văicăreli potrivite pentru a trezi mila drumeților cu bani la teșcherea. De Călin bătrînul, de Misail și Preda și nenea Mitu și Răducian al Stanei, se legară doar vreo doi-trei copii, nepricepuți în meserie ; curînd își luară seama, văzînd că m-au de la cine cere, friinseră deodată jelania, le-ntoarseră spatele și se depărtau cu nepăsare. Cei cinci țărani merseră mai departe. De după niște garduri putrede, gata să se prăbușească, le aținu calea un bărbat zdrențăros, șchiop, cu genunchiul într-un ciot de lemn, și cu mîna dreaptă lipsă din umăr. Era spătos, cu pieptul lat; obrazul roșu cu nas turtit, și ochii mici, strălucitori, nu se potriveau cu desnădejdea cu care cerea pomană :

— Ajutați-mă, frați creștini. Sînt orfan de părinți și de mîna dreaptă ! Fie-vă milă și faceți-vă pomană cu un om sărman și neputincios...

Se opri dintr-odată, se uită împrejur — ulița era pustie în locul acela, și era ceață — și glasul i se schimbă cu desăvîrșire, strîmbătura amară a feții îi pieri și ochii îi sticliră, veseli și vicleni :

— Măi oameni buni, ce e cu voi, bre ?

Ceilalți se opriră în loc și-l cercetară cu uimire, mai ales bătrînul. Răducan zise :

— Ne ducem cu jalbă la Divan...

— Vă duceți așa, cu mîna goală ?

— Păi ce să aducem ? N-avem nimic... răspuse Răducan. Nu mas avem ce vinde... Doar pe noi să ne vindem...

Milogul sări cu neașteptată sprinteneală în mijlocul drumului și-i privi de aproape :

— Cu cine vă judecați ? Cu boierul vostru ?

— Cu el, zise Răducan.

— Și n-aveți în spinare saci cu galbeni stamboli ? ori îi purtați în sân ?

— N-avem. De unde să avem ? zise Răducan iarăși. Misail îl înghionți și mormăi întunecat :

•— Hai, măi, că pierdem vremea... Țasta vrea un ban, și tu.n-ai de un' să-i dai. Ce ne mai ții ?

— Stai, Misaille; dacă ne-ntreabă, de ce să nu-i răspundem? N-avem de ce să ne ținem mari față de el. — Ia, un om amărit și el...

Răducan vorbea cu osteneală. Șchiopul se schimbă la față. Se uită lung la el și întrebă :

— Pe tine cum te cheamă, frate-miu ?

Răducan îi spuse cum îl cheamă ; celălalt urmă :

— Mie-mi zice Stînga. Și după ce ie-i judeca, și v-o face Muruz dreptate cum știe el, dacă n-o să mai ai loc în lume și te-or goni de peste tot, ca pe-un ciine, poți să vii la mine...

Ii rîdeau ochii mici și străpungători, și o umbră de veselie îi juca pe obrazul bărbos :

•— Să te-nvăț eu meseria mea, să cîștigi o pîine...

Și ținînd în ciotul de lemn, se urcă iar pe marginea drumului. Misail bodogăni :

— Stai la taifas cu calicii ?

— Lasă, că n-a vorbit cu gînd rău, răspuse Răducan.

— Miine, neică Stînga ; de n-oiu avea încotro, la tine vin !

Milogul însă tăcea, și-l privea ca și cum ar fi vrut să-l ție minte multă vreme. Răducan al Stanei își luase ciomagul de-a umere ca pe-o cobiliță și plecase mai departe. Cei' cinci se depărtară. Afară de Răducan, erau nemulțumiți și-l certau ; iar el rîdea fără veselie, și-i întreba :

— Ce știți voi, bre ! Poate că el are dreptate...

Și atunci moș Călin boscorodea ceva despre „păgîni", căroră „nu li-i frică de Dumnezeu să vorbească așa..."

Intraseră pe ulițe lungi și înlortocbate, în care prăvăliile stăteau lipite una lîngă alta ; cu covoare atîrnate afară, sau sfeșnice și vase de argint și alamă, ibrice, sticlării, piepteni, mărgăritare mincinoase ; sau butoaie cu icre, măsline, caracatițe uscate, țiri. Mirosea a cafea, a tămîie și a scortîșoară ; dar și a catran, căci butoaiele cu păcură erau în uliță, și țărani opreau carele ca să-și ungă osiile, și cu ce mai rămînea, chiar și cișmele. Mai încolo erau lăzi cu stafide din Iconie, și migdale, și halvale, și butoaie cu miere. Dar apoi pînzeturi, bogasii, catifele, nafe și alagea, șaluri și atlazuri ce luceau în fel de fel de ape, albastre, verzi, neramzii sau galbene ca lămîia. Atîrnau spînzurate. afară în ciorchini blănuri scumpe, samurii cei scumpi de Roșia, și alții ce se eherrau Sibiriotică, după îndepărtatul Siibir ; și de acolo venea și ceaiul în cutii. Alături erau. maldăre de bucăți de aramă, de cositor ; și sfeșnice și candelă de argint, iar mai încolo pistoale și hangere și iarăși postavuri, taftale și bro-

carturi și vâl de Mosul, iar alături lighene de aramă, căni și ibrice, și tingiri, și tipsii, și tablale, și filigene, și găleți de aramă, și alamă, argintată sau nu, sau chiar de argint sade, și multe alte bogății la care cei cinci umblau uitându-se timp cu gurile căscate. Dar iată că erau în fața zidului vărui și porții păzite de paici și ciohodari și de neferi cu seleaful plin de cuțite și pistoale. Intrară aici pe sub boltă, în cuprinsul curții lui Vodă ; îi îmbrânciră niște ciohodari la o parte să treacă o butcă lustruită înhămată cu doi telegari murgi, și în care ședea un boier cu barbă lungă sură și cu un toiag de fildeș în mîna-i împodobită cu inele de rubin și smaragd ; două slugi stăteau în picioare în spatele caretei, și un Arnăut mustăcios și înarmat pe capră alături de vizitiu. Cei cinci intrară în curte, printre slujitori care umblau încoace și încolo, tinerei cu călimări în briu, boieri cu ișlice mari. Ei cinci își scoaseră căciulile și întrebă eiohodarii de pază la porțile mai de dinăuntru, unde se ținea în ziua aceea Divanul ; aflară că în spătărie. Statură la ușă, într-o îngheșuală de pîrîși și pîrîți, țărani și tîrgoveți și chiar și boieri cu ișlic mare și gogonat pe țeasta rasă ; pină acolo suflaseră abur ; dar acuma era bine și cald, măcar că mirosea a sudoare, dar mirosea și a cafea și mirodenii, și a apă de trandafir, miresme care toate împreună făceau aerul greu.

Răducan al Stanei era amețit de foame și de mîhnire veche și stă-tută. Glipeia din ochi ca un bețiv care a început să nu mai vadă bine și tot strînge pleoapele, apoi deschide ochii mari și se uită țintă și holbat ; așa făcea și Răducan al Stanei, dar degeaba, căci era amețit iar ziua întunecoasă, și sub bolțile spătăriei celei rnici, în frig, nu deslușea decît un șir de boieri, eu bărbi mari și cu ișlice de un cot și care se uitau măreț și cu asprime cumpătată la oamenii din fața lor. Acolo îl văzu și pe boierul Andronic, ce îmbrăcase un anterior fumuriu căptușit cu blană de vi-dră, și aștepta, foarte liniștit și potolit. Răducan auzea pe niște pârși răcnind ceva, mai în față, și se ridică să vadă peste capetele altora. Dar unul din judecători ridică toiagul cu o mină bătrînă, palidă, cu vine albastre și pete cafenii, și zise cu blîndețe și dulceață :

— Dator e cel ce stă la judecată să se poarte cu tot felul de evlavie și cucernicie, din ori ce treaptă sau rînduială ar fi. Iar de se va obrăz-nici, stăpînit de fumuri fiind, se va pedepsi spre înțeleptire !

Cei ce strigau amuțiră. Doar unul mai bufni :

— Hoțule ! Biserica și...

De lîngă boierul ce vorbise, altul, cu un bărboi negru și ochi răi și încruntați, scoase un glas gros și mîrîit :

— Să n-auzim aici cuvînt de ocară sau necinste, mai puțin înjură-tură, căci cu grea pedeapsă va fi pedepsit.

Atunci se făcu tăcere și iarăși vorbiră numai cîte unul. Răducan însă se uita cu coada ochiului la boierul Andronic și simțea că i se tulbură ceva în trup și-n minți ; altă împîcleală a vederii, afară de turbureala luminii ca leșia, și de mormăitul glasurilor care vorbeau frumos, cu vorbe potrivite și înșirate cu mare tocmeală, ca în strană la biserică. Era și rece ca-n biserică, și tot ca acolo mirosea a lumina și a vechi și prăfuit, dar a tămîie mai puțin. Răducan se sili să-și întoarcă ochii de la chipul boierului Andronic ; îl apucase o înăbușeală de ură ; îi era frică să nu scape vreun cuvînt și să cază sub mîhnirea și toiagul judecătorilor. De

aceea se strînse în sine și așteptă. Se gîndi la Vlada și i se otrăvi inima de durere. Se trezi numai cînd auzi glasul boierului Andronic :

— Prea cinștiților boieri judecători, oamenii ăștia umblă cu minciuni și scorneli ca să nu se vadă încălcarea de moșie ce «au săvirșit, mutînd hotarele hoștește, iar acuma se plîng că-i năpăstuiesc eu, cînd încerc a-mi recăpăta ce-i al meu.

— Nu ți-e rușine boierule? strigă Misail. Boierul cel cu barba sălbatică bătu cu toiagul în podea.

— Cît despre vitele de pripas și gloaba pentru lemnele din pădurea mea, știu prea bine că minunata pravilă <a înălțimii Sale Vodă, scrie de bou și bivol cîte o sută de bani, nicidecum cincii galbeni și nu eram eu nelegiuit să le iau gloabă pe strîmbătate, iar mai departe.i..

Răducan oftă și iarăși nu se mai uită la boierul Andronic, care vorbea senin și cumpătat, ca un om de bună credință și de temei și de cuvînt. Oftă în sine, asudînd de ciudă și de ură. Cînd boierul Andronic ceru să se facă jurămînt, îi veni să-i strige ceva dar iarăși se opri și tăcu, de frica judecătorilor.

Vorbiră și ei, adică mai întii Călin bătrînul, apoi nenea Mitu ; apoi căzură în genunchi. Răducan se uită împrejur, apoi, cu sfială, la judecători, și căzu și el în genunchi.

— Să se facă cercetare, ziseră judecătorii. — Dumnealui zapciu! să meargă acolo; și mumbașir al înălțimii Sale lui Vodă să-l însotească. Să se vadă, prigoană e ? Și a dumnealui Andronic Cozianul asupra satului, ori a satului asupra moșiei dumnealui Cozianului ? Aprodul să cheme pricina următoare.

Cei cincii trimiși se treziră în fața porților Curții domnești, și abia atunci înțeleseră.

— Nimic nu făcurăm, zise nenea Mitu. L-ai văzut pe ăla bătrînul și miosul,» care vorbea atît de frumos, cum îi ținea partea tiranului ? Se uita la el și rîdea în barbă ; se uita la noi, și se strimba de parcă mînca mere acre. Ei, fraților, degeaba a fost.

Ceilalți nici nu mai spuseră nimic. Se suiră în căruță și porniră, pe drumuri brumate, înghețate, pe sub păduri, în șiraguri de care neguțătorești și țărănești, zile și nopți de-a rîndul, multe. Odată trecu în goana mare pe lîngă ei butca, de călătorie a jupînultii Andronic, dar nici nu-l zăriră, așa de strașnic goneau caii de poștă, inhămați la dînsa.

Iar cînd trimișii satului ajunseră acasă, se opriră în marginea dealului și rămaseră muți. Opriră și caii. În locul caselor și bordeielor, erau mormane de tăciuni stinși. Ce fusese zid văruiat alb, era acuma dărâmtură de cărbune și scrum. Se vedeau niște corturi de țoale și rogojini, la un capăt al vetrei satului. Cei cincii se uitară în zare : perie vînată de pădure, cula albă cu acoperiș țuguiat de șindrila înnegrită. Acolo nu se întîmplase nimic.

Coborîră în vale. În drum, îi opriră niște oameni înarmați cu pistoale și cuștite, cu basmale vinete legate peste gură. Erau încălțați în opinci rupte, aveau iminei găuriți și sumane peticite. Peste tot locul mirosea a fum și a ars.

— Stați! strigă unul din oamenii legați cu năframe peste gură. — Cine sînteți voi ? Ce căutați aici ?

— Sîntem oameni din sat, și ne-am întors acasă de la târg, zise ne-nea Mitu cu glas înecat.

— Să știți că în satul vostru e molimă, răspunse omul legat peste față. Eu sînt polcovnicul de ciocli, și am căpătat poruncă să ard și să curățesc satul, ca nu cumva să între ciuma și în alte sate. Așa că să știți că dacă intrați în sat, pînă în patruzeci de zile nu mai ieșiți.

Ei nici nu răspunseră ci porniră mai departe. își găsiră cu greu pe-ai lor, risipiți prin corturi și bordeie prăpădite, proaspăt făcute. Răducan o îmbrățișa pe mă-sa, îl sărută pe Foltea și pe cei mai mititei.

— Ce e cu voi ? întrebă el. — Cine a murit ?

— Nimeni, păcatele mele, nimeni ! țipă maică-sa. — N-a fost nimic, fără numai holeră mincinoasă, scorneală de-a cîinelui de Panaioti ! Nu s-a prăpădit nimeni, decît un copilaș al Măriei lui Saizu, că era mic și-a fost frig și s-a bolnăvit și-a murit.

— Cum, n-a fost ciumă ? întrebă Răducan. Apoi se așeză pe un butuc și începu să ridă fără chef.

Mumbașirul domnesc era un boier tînăr, pe care-l chema Grigoriță Mișoglu, și avea obraji bucălați, roșii, și-o bărbuță castanie, și niște ochișori veseli și vioi. Cînd sosise în sat, odată cu boierul Andronic, îl întîmpinaseră cioclii. De-atunci, speriat, locuia la culă, se plictisea, bea vin fiert și se ducea la vînătoare cu stăpînul casei. Pe urmă, cînd începură nunțile, se duse cu boierul Andronic și cocoana Șerbana, pe ila prieteni, uneori cale de-o zi de drum.

Acolo, la o cumetrie, în toiul unui mare chef, veni Panaioti cu mustățile ninse, roșu de frig, și cu ochii sticlind de îngrijorare, și-l luă La o parte pe stăpînu-său :

— Măria ta, .au fugit!

— Cum? Cine-a fugit?

Panaioti dădu din cap :

— Au fugit rumîinii, cucoane. Ne-au lăsat moșia, dar fără clăcași, adică sîntem mufluzi.

Boierul îl luă de piept și-l scutură :

•— Ce, mă, ești nebun ?

— Nu sînt, cucoane, zise Panaioti, cu glas scăzut. — Au fugit toți; s-au suit în căruțe și-au fugit.

— Dar cioclii nu i-au oprit?

•— Plecaseră de alaltăieri, că se isprăvisse ale patruzeci de zile. Statul a fugit alaltăieri noapte, eu am aflat abia azi dimineață ; a fugit spre Dunăre, aud că e înghețată; înseamnă că vor să se pribegescă, li s-a urît de țară.

Boierul Andronic sări ca ars, se-ntoarse într-un călcii și se duse să-l fa de braț pe Grigoriță Mișoglu și să-l tragă într-un colț :

•— Coane Grigoriță *filtate*, prea-iubite; ascultă ce s-a întîmplat.

Și-i povesti. Cellalt făcea ochi rotunzi ca niște nasturi.

— Cum au plecat cioclii au știut că vii dumneata, *bei-tnu*, în cercetare, și că-i prinzi că-s hoți și matrapazi; drept care au fugit.

— Asta-i răzvrătire ; trebuie să ne dea ispravnicul și zapeciul poteri, să-i prindem ; Dunărea nu-i chiar acoloa, să nu-i putem ajunge, zise conul Grigoriță Mișoglu, supărat că i se stricase cheful.

— Mîine pornim după ei ! rosti dînsul. Andronic Cozianul își frîngea mîinile.

— Coane Grigoriță, să nu stăm nici un ceas ! Le pierdem urma, și se duce o moșie întregă ! Cine-o să mai muncească pămîntul ăla ? Cine-o să plătească bir și davă ?

— Nu se poate noaptea, frate, și pe frigul ăsta. Hai să bem vin dă ăsta dus cu scortîșoară și; să învîrtim un stosișor, că la cărți am noroc văd din prea multă răbdare la așternut. Hai, *filiate*: că nu-ți pierzi moșia, o ajungem noi și-o potrivim la loc în balamale; m-am lămurit eu a cui' e dreptatea.

Andronic se uită la Panaioti cu îngrijorare. Arnăutul dădu din umeri:

— Acuma, în beznă, chiar și cu ori ce marafet, n-avem cum să-i prindem. Eglendiseste-te, cucoane, după voia inimii, mîine îi vînăm.

6

Oamenii care coborau a doua zi înălțimile zbîrlite ale dealurilor dinspre Vădastra, puteau zări la picioarele lor ceva care semăna cu un șirag de furnici : un fir lung de lucruri mărunte și negre ce se mișcau încet spre cîmpie. Dacă erau călări, ajungeau din urmă cu ușurință alaiul acela ciudat, puteau zări o priveliște ostenitoare pentru suflet. Vreo sută de căruțe cu coviltire, trase de căluți amărîți, scîrțiau la pas, prin noroaie ce stropiseră roțile, scîndurile, burțile cailor. Oamenii cu cojoace sau ipingele de postav negru, și căciulă în cap, erau gălbejiți la față și înnegurați și ședeau ghemuiți cu genunchii la gură și eu biciul în mînă; uneori o femeie sau un copil scotea obrazul palid pe gura coviltirului. Roțile se înfundau în noroaie, caii trăgeau din greu, lăsînd să le spînzure botul pînă la pămînt ; căruță după căruță trecea, depărtîndu-se spre zarea de Miază-zi, înecată în neguri de iarnă, și rămîneau în urmă dealurile, cîmpurile și arăturile, alunșuri stufoase și pete de zăpadă pe pămîntul ud de burniță.

Din cînd în cînd, șiragul de căruțe intra într-un sat, întîmpinat de urletul speriat al .dinilor. Bărbați și femei îi zăriseră de departe venind și-i așteptau pe pribegi în drum. Le dădeau de ale mîncării, sau bani ; la început, fugarii nu voiau să primească. Dar oamenii le spuneau :

— Las' că vă știm noi ; voi sinteți ăi de fugirăți din Preajba ?

— De unde știți ? Cum ați aflat ? întreba Gheorghe Lupul, sau nea Mitu, sau popa. Iar sătenii răspundeau, dînd din umeri :

— Umblă vorbele...

— Cum umblă ? întrebau mînițați cei din Preajba, umblă peste cîmp ?

— Peste cîmp...

Nu se putea ști cum ; dar vestea fugii îi însoțea, și .alerga înaintea lor. La Vădastra, sătenii îi așteptau. Cîțiva bărbați cărunți le ieșiră în cale și-i opriră. Unul îi vorbi celui din capul șiragului, Gheorghe Lupul. Lupul le dădu bună-ziua și se uită la ei nestrămutat pe sub sprîncenele groase. Obrajii supti și brăzdați și înfățișarea lui cernită și aspră îi stînjeneau pe săteni. Se lăsau cînd pe un picior, cînd pe altul. În sfîrșit, cel ce vorbise întii, rosti anevoie :

— Schimbați-vă drumul, fraților.

— De ce ? încotro ? întrebă Lupul. Ceilalți săriseră din căruțe și veniseră să audă.

— Boierul vostru a fost în târg, la ispravnic, și vine cu potera să vă ajungă. Sînt pe-aproape : la Obîrșia.

— De unde știți ?

— Știm...

Fugarii se priviră. Căpetenia celor din Vădastra zise :

— Luați-o spre Vladomira, că ei încă nu v-au găsit urma. Dacă vin pe-aici, noi nu le spunem nimic. Dar dacă tot v-au simțit, vă dăm semn...

Și spuse ce fel de semn aveau să dea. Fugarii porniră mai departe, începuseră să se grăbească și să ardă cu biciul căluții slăbănogi. Din cînd în cînd, se uitau îndărăt. Numai Răducan nu se uita ; el mîna înainte, pierdut în vise nelămurite, despre pămîntul de dincolo de Dunăre, și Vlada care era poate acolo și-l aștepta. Din cînd în cînd îl durea inima ca de-o boală ; apoi îi trecea, și Răducan cădea într-un fel de amorțeală a minții. Ce încet mergeau ! Fugă era aceasta ? Ah, să fie el călare pe-un cîl adevărat, ca armăsarul cel murg al boierului, să se aștearnă vîntului ! Dar avea sub el un braț de fîn, în față gîturile ostenite ale cailor lui păroși, și coviltirul căruței lui nenea Mitu, și totul se mișca anevoie, suflînd greu, și trecînd arareori într-un trap scurt, sgîlțit.

Și deodată văzu că oamenii se întorc cu ochii spre Miazănoapte și se schimbă la față. Privi și el peste umăr. Deasupra unei pădurici care ascundea Vădastra, se înălța încet un fir de fum. Acesta era semnul. Atunci începură să fugă. Biciuiau caii, săreau din căruță și alergau pe jos, ca să fie căruța mai ușoară, și să ducă mai iute femeile și copiii. În ziua aceea, schimbară drumul de două ori. Dar trâmbele de fum se iveau în dreapta lor, apoi în stînga. Potera șerpuia, căutîndu-i în neștire, și satele dădeau semn. Răducan o auzea pe maică-sa vorbind singură — sau poate le spunea copiilor celor mai mici :

— Doamne, buni oameni sînt în țara asta, și cum i-ai amestecat și cu cîinii de poterași și cu tiranii de ciocoi... Miluiește-i Doamne pe-ai de nej țin partea, cum ne miluiesc și ei pe noi, miluiește norodul tău...

Și se închina, cu ochii la sforile de fum ce se ridicau în zare. Dar după o vreme uită să se mai bucure cînd unul din semnele de fum pierdea. Se învăța curînd să aștepte cu inima strînsă ceasuri întregi, pînă se ivea alt stîlp de fum, într-altă parte a cerului, și mai aproape.

Noaptea stăteau prin pădurici. Incepînd cu a treia zi, schimbară însă, ziua stăteau la adăpost, ascunși, și umblau noaptea. Răducan al Stanei înainta prin desîșuri, svîrlind priviri vii în dreapta și în stînga, ca acasă la Preajba cînd punea lațuri pentru dihuri sau jderi în pădurea boierului. El era cel dintîi la asemenea îndeletnicire de găsit ascunzători, tot el spuse că nu trebuie să felinare noaptea, și-i învăță să se ție strîns unul după altul.

A treia zi ajunseră în Vladomira. Oamenii rămaseră aici închiși în case. Doar cite unul stătea în uliță. O femeie țipă la el cu un fel de desoădejde:

— Plecați mai iute, că nu ne-ajunge cît ne belește de piele stăpînul nostru, ne mai băgați și voi în primejdie. Plecați ! Nu stați la vorbă cu noi, că află boierul și atîta îi trebuie... Plecați !

Stana plinse cu amărăciune, multă vreme după aceea. Răducan îi vorbea alintător :

— Lasă, măicuță, nu plinge... Sînt și ei niște oameni necăjiți și speriați...

Căruțele se înșirau una după alta, dar cei din urmă dădeau bice cailor lor osteniți, ca să nu se piardă de bulucul fugarilor. Fășii de ceață îi învăluiau dealungul drumului, din clipa cînd începură să se apropie de Dunăre. După ce ieșiră din Vladimira, se iscă însă un vînt tare, care aducea zăpadă amestecată cu ploaie și topea băltoacele înghețate ale drumului. Răducan își vedea caii cum: slăbesc tot mai mult și tot mai iute, și cum își smulg cu greu copitele din noroiul cleios al drumului. Sări din căruță și dădu o fugă pînă în capul șirului, unde era Lupul, tatăl Vladei și-al lui Misail și-al lui Preda. Mergînd anevoie prin clisa cleioasă, își scoase căciula și-și șterse fruntea de sudoare. întrebă :

— Neică Gheorghe... se topește gheața...

— Văd, răspunse celălalt, încotoșmănit în cojocul mișos din care i se vedeau numai ochii sticlind. Răducan nu mai întrebă nimic. Nu mai era nimic de întregat. Se opri și așteaptă să-l ajungă din urmă căruța lui și*maică-si. Treceau prin fața lui alții; unii îl întrebau :

— Ce-i, Răducane ?

Oameni copti, gospodari așezați, îl întrebau pe el, tinerel fără pricepere :

— Ce-i, Răducane?

Și-l priveau cu ochi mari, ca de copii. Răducan strîngea din fălci și dădea dintr-un umăr. Ce să fie ? Nimic nu era...

A doua zi după ce trecuseră prin Vladimira, și a șasea a fugii, o trîmbă de fum se arătă spre Răsărit. Cîțiva bărbați săriră din căruțe și ținură sfat. In cojoace mari, cu căciulile țuguiate în cap, stropiți cu noroi și cu bărbi de-o săptămîină, se uitau la acel unghi al cerului alburii. Nenea Mitu, gălbejit, cu ochii strălucind ca de friguri, vorbea iute, încălecîndu-și limba.

— A mai stat vîntul... Cine știe de cînd or fi aprins ei focul ! Or fi pe-aproape cîinii lui Andronic...

— Nu, răspunse gros Gheorghe Lupul. Asta nu-i numaidecît așa.

— Cum o fi, cum n-o fi, strigă Misail, trebuie să cotim.

— Da, zise tată-său. O luăm spre Vrata.

Se întoarseră la căruțe. Muierile și copiii și bătrînii ghemuiți sub coviltire, scoaseră obrazul la aerul reavăn ce aducea fulgi uzi de zăpadă, și priveau stîlpul de fum îndepărtat, dar nimeni nu spunea vreun cuvînt. Cotiră în ziua aceea spre Vrata, și mîncară ce le mai rămăsese în traiste, căci nu cutezau să se oprească, să facă foc. Spre seară trecură prin sat. Oamenii ieșiră pe la garduri. Alții statură de vorbă cu fugarii din mers, umblînd pe lîngă roți. Răducan vorbea cu un bărbat mai bătrîn ca el :

•— Neică, de trec pe la voi neferii Cozianului, sau cumva chiar dînsul, apăi voi aprindeți un foc mare și-l tot stingeți cu apă să vedem fumul de departe...

— N-aibi grijă, că știm noi... Știu douăzeci de sate... Na-ți niște făină, fătul meu, că oți fi avînd nevoie...

Și-i puse un săculeț în căruță.

— Bogdaproste, zise Răducan, iar Stana vroi să-1 apuce de git pe omul acela străin, și să-1 sărute ; numai că tot șiragul de căruțe se urni mai iute, astfel că ea nu apucă decît să-i spuie :

— Dumnezeu să te răsplătească, omule bun și milostiv.

Străinul rămăsese în loc, și se uita după ei. Apoi îl pierdură din ochi. Mulți săteni din Vrata îi miluiră astfel pe fugari, din goană, căci Prejbenii își minară mai departe caii ce gîfiau și abureau. Spre seară, căpeteniile fugarilor începură să se uite tot mai des îndărît: nu cumva iarăși se iveau semnele de fum ? Dar cerul rămînea alburiu, străbătut de umbre sure ce prevesteau ninsoare.

— O să ningă, spunea Răducan. Lupul mormăi :

— Bine-ar fi, că pînă miine toate apele au și încremenit...

Nenea Mitu se văita :

— Bucurați-vă, nebunilor și vă veseliți, că într-o fărîmă de ceas, nu se mai desparte fumul de amurg, și chiar de se fac focuri, -n-o să știm cînd ajunge tiranul, pînă nu-1 simțim că ne suflă în ceafă.

— Taci Sfîntului, cobe, îl muștră Lupul. Taci că ne-au pierdut urma. Noaptea o să vedem focurile, nu fumul.

— Parcă au ei atîta cap să le facă într-un loc înalt !

— Cît cap ai tu, or să aibă, răspunse necăjit Lupul.

Și mînară mai departe, în vreme ce se lăsa noaptea. Dar ninsoarea așteptată nu veni. Aerul începu să miroasă a pămînt ud și ia coajă de copac pătrunsă de umezeală. Zăpada se topea pe coroanele pădurilor de-a dreapta și de-a stînga. A doua zi, se rupse osia căruței unui văr al lui nenea Mitu. Răducan îi luă copiii la el, iar bărbatul, nevasta, bunica, se împărțiră între alte trei căruțe, la care înhămară cîte unul din caii celor rupte. Acestea rămaseră în drum ca niște oseminte.

La sfîrșitul celei de-a șaptea zi nu se mai arătase nici un semn de fum și fugarii trecură printr-o pădure neagră și pustie în care se ciocneau crengile și adia vîntul. Dar nu răzbiseră din ea, și se lăsase noaptea, începu dintr-odată să se schimbe isvorul vîntului, și să se mute între Răsărit și miezul nopții, apoi treptat cu totul la Miază-noapte. Vîntul acesta nou era tăios și răsunător, cîntînd ca dintr-o harfă de fier ; așa de sălbatic și de țipător, încît, abia cu greu se auziră strigăte desnădăjduite în urmă. Se opriră o parte din căruțe și porniră îndărăt prin întuneric. Nu îndrăznise nimeni să aprindă felinare. Lampașele rămăseseră stinse în coaja lor de os răzuit, străveziu. Strigătele dindărăt încetaseră o clipă. Atunci nenea Mitu răcni :

— Nebunilor, ce faceți ? Poate că sînt gonitorii noștri, și voi vă oprîți ! Eu nu voiu ca să mă înhațe !

Dădu bici cailor și porni în goană mare în întuneric ; ceilalți se înspăimîntară, se-ntoarse din drum și-1 urmară înainte, încotro se pierdea întîia jumătate a șiragului, cei care nici nu știau că se întîmplă ceva în urmă. Abia a doua zi aveau să afle ce fusese : popii îi murise vreun cal pe drum, sau i se rupsesse căruța, și rămăsese să degere cu ai săi în pădure. Acuma însă nu știau. Fugeau prin beznă, petrecuți de temenelele înalților copaci care îi însoțeau cu semne uriașe din crengile lor care fluturau și se sbăteau în vînt. Vifornița începu atunci și asemenea unor aripi de mori de vînt înghiți cele din urmă strigăte ce-i mai ajunseră, topindu-le

în şuietul şi vaietul ei descreierat. Şi caii şi oamenii se înspăimîntaseră în sufletul lor de vijelia aceea de la Miază-noapte care pieptăna pădurea cu degetele ei lungi şi îngheţate. Răducan nu mai auzea nimic de hohotul şi bubuitul valurilor de frig şi de sunet ce se urmau fără conţinere. Intr-o vreme se trase mai îndărăt, la adăpostul coviltirului şi-o auzi pe maică-sa şoptind :

— ...Şi-atunci l-a ameninţat Gerilă ; şi-a zburlit barba —• avea o barbă de ţurţuri ; şi-a încrunat din sprîncene — avea în loc de sprîncene tufe de ţurţuri ; şi s-a uitat la el cu nişte ochi albi, — de ghiaţă ; şi-a spus : Făt-Frumos, Făt-Frumos, o să-ţi trimit după tine să-ţi ia urma, clinele meu credincios, ogarul meu de fum. Şi-adevărat : de ce fugea Făt-Frumos, de-aia se întindea ogarul subţire şi lung, din zare pînă-n bolta cerului, şi-l ajungea din urmă, cîinele credincios, ogarul de fum...

Răducan mormăi peste umăr, prin iniţele cojocului :

— Lasă-i să doarmă, măicuţă dragă, şi nu-i mai speria cu basme...

Mamă-sa tăcu şi-l privi cu ochi plini de lacrimi. O şuviţă cărunţă îi ieşise de sub broboadă, şi faţa îi era slabă şi bătrînieioasă. Răducan se întoarse iar de la lumina felinarului de corn de sub coviltir, îndărăt, afară, în viforniţă; înghiţi greu; îl înneca nici el nu ştia ce. Auzi mîriind sub coviltir şi iar se uită, dar nu putu desluşi nimic. întrebă :

— Aţi luat cîinele în căruţă ?

— E al meu, rosti glasul proaspăt al lui Foltea. — E Vasile !

— Da' cum l-ai băgat înăuntru, că n-am stat ?

— L-am tras de lanţ înăuntru, zise Flotea cu mîndrie. Răducan rise scurt :

— Puteai să-l sugrumi, mă, minte de vrabie!

Apoi mină mai departe, ca să nu-şi piardă locul în şirag.

Se opriră în toiul nopţii, cînd vijelia începea să se aline. Se lăsase ger crunt. Opriră căruţele, deshămară caii, îi acoperiră şi se dădură jos. amortiţi. Sub paşii lor scrişnea ghiaţa.

— Sintem pe Dunăre, zicea Lupul. Nenea Mitu era temător :

— Simţi cum pîriie ? E slabă ghiaţa.

— N-aibi grije. Pînă mîine e de două palme...

— Păi bine-ar fi să trecem acum...

Vorbeau în întuneric, în faţa unei ciinpii albe: Dunărea. Dincolo nu se mai desluşea nimic ; iar aici, ripe înalte, ninse. La adăpostul lor se grămădiră căruţele. Nimeni nu făcu ioc ; dormiră în fin. A doua zi dimineaţă se treziră într-o linişte neţărmurită ; de jur Împrejur, totul era îngheţat şi alb. Soarele răsări într-un cer nepătat, dintr-un safir foarte palid. Bărbaţii socteau ce trebuia făcut. Primiră sfatul lui Gheorghe Lupul :

•— Fiiu-meu Preda să se ducă în josul apei, iar Răducan al Stanei în sus : sînt tineri şi au cîte un cal mai bun ; că ai noştri sînt aproape morţi. Ori în sus, ori în jos, vine Cotul Grecului; şi-apoi vorbim cu pescarii, şi ne spun ei cum şi unde să trecem...

Şi porniră în grabă pe cei doi flăcăi. Stana îl strinse însă pe fiu-său cu unghiile de umeri, şi începu să se jelească şi să tipe :

— Nu te duce, că nu te mai văd, Răducane, nu-i asculta şi nu te duce...

— Apăi asta nu se poate, măicuţă, zise Răducan încruntîndu-se; — dacă are nevoie satul să mă duc...

— Lasă, lele Stană, că și eu mi-l trimit pe iii-meu, și-o să se-ntoarcă, adaugă și Lupul. Totuși, când îl văzu încălecând și pierind peste muchea rîpei, se îngălbeni ; dar nu zise nimic. Răducan încălecă și el și porni de-a-lungul apei, la deal.

Pe nisipul încremenit de ger, ce se întindea larg între malul înalt și rîpos și apa înghețată, căruțele erau înghesuite roată lîngă roată ; caii își puneau gitul peste coama celor de lîngă ei ; oamenii rămaseră cei mai mulți în căruțe în fîn, copiii sub coviltire. Răducan și Preda aveau să se întoarcă la repezeală, și atunci nu mai era vreme de pierdut. Tăceau și se uitau întunecați la pămîntul de dincolo de Dunăre. În căruța lui Mitu, fratele Stanei, copilul cel mai mic plîngea, și se auzea șoapta întristată și mînioasă a mamei care încerca să-l liniștească. Misail al Lupului voi să sape o groapă și să facă foc, dar bătrînii îl opriră :

— Dac-am scăpat pînă acum, vrei să ne dai de gol tocmai aici ?

Misail și Lupul se supuse și le petrecu cailor pe după urechi sacii cu grăunțe. Alții făceau la fel. Trecea vremea. Unii săriră din căruțe și se urcară pe malul de lut : nu cumva se zărea Răducan. ? Nu, nu se zărea. Misail hrăni caii, apoi veni cu vadra și cu toporul la malul Dunării, sparse ghiața și scoase apă să-i adape. Taică-su Lupul se uita la el. După ce se depărta Misail, Lupul se lăsă pe vine și măsură ghiața cu palma. Mitu, fratele Stanei, și alți gospodari erau pe aproape. Mitu mormăi:

— Mai la mijloc, cum o ii ?

Celălalt se ridică și strigă :

— Misaille ! Adă săcurea.

Apoi, cu securea în mînă și cu vreo patru-cinci bărbați după el, înainta pe suprafețele acoperite de zăpadă spulberată, neatinsă de picior de om pînă atunci. Se vedeau doar urme de jivine mărunte și de ghiare de păsări. Nenea Mitu se aplecă, le cercetă și zise:

— Iepuri.

Apoi merse mai departe, după Lupul. Acesta se opri în mijlocul Dunării, la aproape o mie de pași de mal, și începu să isbească în ghiață cu securea grea.

Săreau așchii de ghiață. Deodată securea făcu un sgomot fleșcăit, și țîșni apă gălbuie. Lupul lărgi copca, și oamenii ingenunchiară unul după altul ca să măsoare grosimea cojii de ghiață. Se priveau cu îngrijorare, dar nu spuneau nimic. Și deodată unul ridică ochii, văzu ceva care-l făcu să se schimbe la față și arată în zare.

— Măi i Io-te colo !

Departe spre răsărit se ridica spre cer un fir subțire de fum. Peste o clipă răsunară strigăte dinspre căruțe : văzuseră și cei deacolo. Lupul cu nenea Mitu și ceilalți se întoarseră iute la mal. Cînd ajunseră acolo, alt fir de fum se înălțase la miază-noapte, în partea dinspre Reviga. Misail strigă :

— Ne-au căutat în Vădastra și acum ne-au luat urma de la Reviga.

— Taci, dar-ar buba-n tine, că-nspăimînți muierile, șopti tată-său cu mînie. Copiii plîngeau, speriați ; o femeie țipa. Stana, mama lui Răducan, o mîngiie pe cap :

— Lasă tu, proasto, că deseară ai să rîzi singură de frica ta de acuma.

Dar ochii Stanei erau înspăimîntați și cercetau de jur împrejur. își căută copiii și-i adună în căruță, boltea nu se sinchisea de nimic ; se alerga cu Vasile, dulăul lui cel negru cu ochii chihlimbarii. Stana îi dădu o palmă

și-l tîri de mîmecă pînă la căruță, iar pe dulău îl legă între roți iăcîndu-l mai întîi, cu multe rugăminți, să stea lia un loc ca să-l poată apuca de sfoara cu care era legat la gît. Toate astea le făcu Stana într-o grabă înfrigurată. Apoi îl apucă de cap pe Foltea, îmbufnat și cu un obraz mai roșu decît celălalt, îl sărută iute, și alergă sus pe mal unde stăteau acum de strajă cîțiva flăcăi. Acolo se uită multă vreme împrejur și hăuli prelung :

— Răducaneee ! Răducaneee !

Nu-i veni nici un răspuns. Cobori, se urcă în căruță, și apucă hăturile de frînghie. Fumurile se înălțau acum din trei locuri ale zării. Următorii ocoliseră ; acuma, dintr-o clipă într-alta puteau sosi. Copiii Stanei o văzură mișcînd fără sgomot buzele sbîrcite înainte de vreme: se ruga să-i se întoarcă feciorul cel mai mare.

În vremea aceasta Lupul și cu Mitu, fratele Stanei, împreună cu alții gospodari, statură la sfat, înfוליți în cojoace, cu bicele subsuoară. După ce se hotărîră, îl chemă pe Misail și-l uimiseră să stea de strajă sus în buza malului, de unde vedea întinsul oîmpiei. Apoi așteptară întoarcerea trimișilor. Tăceau, tușeau, scuipau gros și tropăiau în loc ca să se inviezeze și să se încălzească. Soarele era înalt și strălucitor, dar gerul nu se domolise, ci era la fel de tăios și de împietrit. Trecură astfel poate ceasuri. Caii scoteau aburi pe nări sau își puneau capul pe gîtul cailor vecini. Trăgeau și ei să se lipească unul de altul, ca să se mai încălzească. Copiii însă nu mai încercau să se joace ; stăteau îngrămădiți sub țoale, la adăpostul coviltirelor, în tîn.

Nenea Mitu se schimbasesc mult în zilele din urmă, și încă dinaintea fugii. Nu mai era așezat, domol, socotit; nici roșu în obraji. Se gălbejise, ochii îi sticleau nesănătos, glasul i se subțiasc și vorbea repezit fără înțelepciune. Și astăzi, între ceilalți zece-doisprezece fruntași ai satului, el era acel ce dădea din mîini, și vorbea mai tare decît șoapta celorlalți, și se împotrivea la ce chibzuiseră ei, sau gîndea la tel, dar și atunci o lua razna și dacă ziceau ei zece, el zicea o sută. De altminteri nu putea sta locului, umbra de colo-colo, frămîntîndu-și mîinile și pe unde trecea el, mormăind neliniștit, privirile oamenilor se făceau neastîmpărate și șoaptele mai ațîțate. Nenea Mitu se irămînta tot mai mult, de ce trecea vremea. Se duse să-și facă treburile după un tufiș, apoi se urcă și el să se uite în zarea cîmpiei. Nu se vedea nimic. Parcă trîmbele de fum se mai îngroșaseră. Nenea Mitu veni la vale și-l apucă pe Lupul de umăr :

— Măi vecine, ce așteptăm noi aici ? Hai să trecem !

— Nu se poate, frate, răspunse cellalt întunecîndu-se. — Am mai vorbit odată. Nu știm pe unde ne-ar ține ghița și pe unde nu. Dacă vin pescarii cu ceamurile trase pe ghiță, nu ne mai e frică să se rupă cu noi.

Nenea Mitu se svîrcoli în sine cîteva clipe, apoi mormăi :

— Eu mă duc singur...

Cellalt se schimbă la față și-l apucă de mîmecă :

— Vecine ! Te rupi de sat ?

— Nu mai pociu răbda ! vorbi nenea Mitu. — Dacă ne ajung din urmă ?

De sus de pe mal, Misail strigă :

— Vine Bucur!

Oamenii se urcară iute pe povîrniș, ca să-i iasă în întîmpinare. Nenea Mitu rămase pe loc. Misail strigă :

— Vine în goană miare! II gonesc din urmă !

Cei care ajunseseră sus se risipiră ca un cîrd de păsări negricioase, se prăvăliră la vale spre a-și stăpîni caii speriați de țipetele femeilor. Se iscă hărmălaie, căruțele începură să se miște, Îmbulzîndu-Șe și cioenindu-se una de alta. Misail veni și el în fugă. Bucur se ivi călare pe un cal nădușit și în gura plină de spumă, apoi veni și el la țarm, galben la față, cu ochii măriți, înhamă iute calul, așa ostenit cum era, lîngă ceilalți de la căruță.

— Ce ne facem, Doamne sfînte, Doamne dumnezeule! Ce ne facem amanții de noi, tip.au femeile. Numai Stana tăcea și-și strîngea buzele, pungă ; dar ochii îi alunecau, arzători, spre colțul de zare de unde-1 aștepta pe fiu-sau. Iar nenea Mitu, care rămăsese singurul nemișcat în frămîntarea ce-i cuprinsese pe ceilalți, stătea cu capul în pămînt, ca un om ce se gîndește adînc. Deodată își scoase căciula, căzu în genunchi, își făcu o cruce mare și apoi se lungi cu pieptul și cu pîntecele la pămînt, așa scurt și bondoc cum era ; și sărută pămîntul înghețat, îrecîndu-și de el obrazul. Se ridică și-și făcu iarăși cruce. Fața îi era mînjită de pămînt și zăpadă ce se topea ; și cumplit de schimbată de durere și desnădejde. Nenea Mitu își puse căciula în cap, apucă biciul, se urcă în căruță, le arse cailor una, țipînd ascuțit și sălbatic, cu glas spart: și căruța pomi peste Dunărea înghețată. Nevasta lui nenea Mitu răcni de spaimă ; copiii plîngeau cu hohote și îndărăt veni glasul îngrozit al Stanei, hăulind :

— Mitule, ce faci ? Alelei, Mitule, Mituleee!

Dar țipătul i se pierdu în isbuenirea de glasuri înnebunite, cînd o căruță, apoi alta, funată de caii speriați, sau cu vreun stăpîn ce-și pierduse mințile, țîșniră pe gheață după căruța lui nenea Mitu.

7

Calul n-avea putere în el pentru mai mult decît un trap sgîlțit cu capul spînzurîndu-i spre pămînt. Răducan se gîndea la mișir'liul boierului, cu picioarele subțiri și coama stufoasă, și în necazul și spaima de acum, cînd n-ar fi trebuit să-și amintească de lucruri ușuratece, îl apucă o poftă nebu-nească de-a se afla călare pe armăsarul acela adus de departe de neguțători harapi, să gonească să-i vijie vîntul în urechi... Se trezi din visul acesta, sguduit pe șira spinării, osoasă și ascuțită, a căluțului său lamărit. își înfundă căciula pe frunte și mîna calul de-alungul țarmului încremenit și pustiu. Sălciile sbîrlite aveau fire argintii de gheață, de-alungul crengilor subțiri, nemișcate în văzduhul rece și limpede. Tufe scunde erau risipite pe clina țarmului, acoperite cu căciuli de zăpadă, șiraguri de momii înghețate, pe bănci. Copitelele calului lui Răducan păcăneau uscat pe pămîntul înțepenit; de jur împrejur pînă hăt departe nu era nimic și nimeni, nici o mișcare, nici o vietate ; nici măcar sboruri de ciori ; îngrămădeala neagră de căruțe cu coviltire, cai și oameni pedestri a satului fugar, rămăsese îndărăt, ascunsă după un cot al țarmului; ținutul întreg părea îndepărtat de ori ce viață, curat, lipsit de orice urmă, de orice frămîntare omenească, după cum curat și pustiu era cerul străbătut de straturi de aburi în care se prindeau razele soarelui-răsare, astfel încît zări de flăcări deasemeni curate și reci pluteau deasupra pămîntului. Răducan mergea înainte, cu păcănitul copitelor sunîndu-i în urechi ca o toacă obositoare din ciocane de os. Nică-

ieri nu se vedea semn de așezare omenească. Unde era satul acela de pescari? Unde erau luntrile? La dreapta lui, Dunărea părea un câmp neobișnuit de neted, acoperit ca și pământul cu zăpezi spulberate, ce lăsau locuri pleșuve, unde sclipea întunecat gheața neliniștilor de străvezie. Iar dincolo, departe, se înălțau dealuri sterpe și ripe de lut. Un strat subțire de pulbere galbenă prefirată de vânt acoperea alocuri zăpada; însă cu cât privea Răducan mai departe, cu atita zăpada părea mai neprihănită, cu atit erau mai curate întinderile cu cline ușoare și străluceau de nenumărate ace de lumină.

Răducan uitase de cînd mergea așa, în tropotul scurt al calului, și-n sgomotul de os al copitelor. Soarele se înălța deasupra zării, orbitor. O umbră prelungă, albastră, aluneca pe pământul înghețat, se zărea chiar umbra aburilor pe care-i sufla calul pe nări. Răducan se uita împrejur, printre pleoapele strînse. Nimic. Tresări: o mișcare pe Dunăre; dar mișcarea se risipi în zeci de fărîme negre, fluturînd: un zbor de corbi. Răducan izbi cu călcîiele în pîntecele calului, și porni mai departe, de-alungul țăr-mului. Cîteodată calul aluneca, și sunetul de sub copite se schimba; se aflau pe ghiață. Răducan însă nu lua aminte, și'oboseala zilelor din urmă, slăbiciunea pe care i-o dăduse foamea, și drumul acesta ce părea fără rost, îl amortîră. Se gîndea în neștire: „Ne-am rătăcit. Dacă n-am ajuns nici acum la colibele acelea de pescari, înseamnă că ne-am răznit peste cîmpurr azi noapte...” Îi cuprindea o îngrijorare și o strîngere de inimă. Cine știe dacă n-ar fi fost mai bine s-o fi luat în susul apei, să caute satul de pescari? Poate că ar fi fost mai bine să se întoarcă; pierdea vremea, întîrziu cu toții, trecerea era primejdie. Deodată însă un val de căldură îl străbătu. Cum de nu văzuse? De bună seamă fumul se înălțase de cîteva clipe, și el stătea așa, amortit pe cal, cu ochii în zare, orb!

Drept înainte, departe de tot, un fir subțire de fum urca în văzduh, șerpuint ușor, sus, sus de tot, pînă se topea. Acolo erau case, acolo era un sat! Răducan strînse în mîinile crăpate cu pielea sbîrcită de frig, frînele de frînghie și își mîină calul mai departe. Nu mai vedea nimic, nici Dunărea albă, nici dealurile scunde și albe-cenușii, nici ostroavele cu sălcii negricioase, nici umbra ce i se scurta pe pământ; nu mai auzea nimic, nici tropotul calului; nici bătaia sîngelui în tîmple. Îi venea să cînte și să chiuie. Acolo erau case, acolo erau oameni, oamenii care le vor da luntri și ceamuri, siau, dacă ghiața e destul de tare, îi vor călăuzi prin locurile cele mai tari, pînă dincolo de Dunăre.

Își lovea calul cu palma, îl îboldea cu călcîiele. Se uită peste umăr: soarele la jumătatea drumului spre amiază. Satul aștepta, grămădit în căruțe, pe țăr-m. Cît timp îi va mai trebui lui Răducan pînă să ajungă îndărăt cu veste?

Gonea mai departe; deodată bucuria frămîntată și șovăitoare care-l cuprinsese, se umbri. Răducan se uită iarăși îndărăt, cu teamă, știind că nu i se păruse.

Aburii și fâșiile de ceață se risipiseră. Aerul era străveziu, ușor, și se deslușea fiecare tufiș, fiecare mărăcine răzleț, și umbra lui pe zăpadă, pînă la mari depărtări. Iar deasupra zării, spre partea dincotro venea Răducan, se înălța sus un fir de fum. Răducan se gîndi: „Au făcut ai noștri foc să fiarbă mîncare pentru copiii și pentru oameni”. Dar știa că niciunul

din fugari n-ar fi aprins focul, cu nici un preț. Chiar să fi vrut, nu l-ar fi lăsat ceilalți.

Acum se înalță altă trînbă de fum, atît de depărtată, încît abia se deslușea; fumea slab, subțire, șters, undeva înlăuntrul pămîntului. Poate acolo era Reviga, pe unde trecuseră ei în seara trecută. Poate că era alt sat. Iar dincoace, erau pescarii. Aflaseră și ei, și dădeau semn. Nu era foc din case sau bordeie. Prea era singur. Era semn. Și Răducan se apropia de un ceas, cu ochii la el.

Dar în susul apei, ce însemna fumuîl. Era și acolo un sat? Aflaseră și ei? Dădeau și ei semn? De jur împrejur, fumuri înalte se ridicau din focuri aprinse dincolo de zare. Văzduhul acela curat, zăpada sclipitoare, întinderile neprihănite, înghețate în mîndra lor singurătate, se înconjura-seră dintr-odată de fluturarea înaltă și înceată de fumuri negre: de jur împrejur era primejdie. Răducan smuci cu stînga friul și întoarse calul în loc. „Or fi mai multe putere? Vin după noi din trei părți?” își porni calul îndărăt; dobitocul era ostenit, aburea plin de sudoare. Lui Răducan i se strînse inima; credea că de mila calului, care dacă nu avea să mai poată merge, rămînînd nemișcat pe drum, urma să moară în cîteva ceasuri. Dar nu de asta i se strîngea inima.

Calea-ntoarsă i se păru că nu mai are sfîrșit. Soarele era sus cînd, cu calul gîfîind la pas, se apropie de acel cot al țărmlui îndărătul căruia îi pierduse din ochi pe ceilalți fugari.

Calul mergea tot mai încet. Se opri. Răducan vroia să-l isbească în pîntece cu călcîiele. Dar cînd simți cum se sbat coastele calului, se răzgîndi, și-i vorbi cu blîndețe:

— Hai, Șargule. Hai, binișor... Hai, băiete...

Calul mai făcu un pas. Apoi încă unul. Apoi căzu încet în genunchi. Răducan sări jos. Șargul clipea din ochii umezi întunecați, și sufla greu. întindea gîtul și botul înainte; nările îi fremătau, pline de spumă. Răducan îi mîngîie botul cu mîna lui, roșie și scorțoasă de ger. Se uită la cer. Stîlpi subțiri de fum se înălțau în patru locuri, de jur împrejurul zării. îi mai aruncă o privire calului; își smulse căciula din cap, gemu de durere și de ciudă, și porni înainte, cu gura strîmbată ca a unui copil care vrea să plîngă. După o sută de pași, se uită îndărăt. Calul se întinsese pe jos, era o grămadă neagră pe zăpadă; poate că murise. Răducan merse mai departe, mai repede. Tot mai repede.

În fața lui era cotul acela al țărmlui: o clină ușoară, un șir de tufisuri uscate, presărate cu zăpadă, un rnal înalt de pămînt, care ieșea în afară și ascundea locul ferit unde se adăpostiseră fugarii.

Înainte de-a ajunge Răducan acolo sus pe clina de-unde ar fi putut să-i vadă, ceva care semăna cu o gînganie neagră ieși din adăpost dîndărătul limbii de pămînt, și se încumetă pe întinderea orbitor de albă a Dunării înghețate, prefirate cu zăpadă. Răducan se opri. Ceea ce părea o gînganie depărtată, era o căruță. Înainta. Înainta repede. Se vedea ca un firîșor negru capătul oiștei; picioarele subțiri ale cailor; spițele roților. Totul era zugrăvit cu trăsături mărunte de cerneală neagră pe albeața zăpezilor. Caili goneau în trap mare. Omul din căruță îi ardea cu biciul fără încetare, ca înnebunit.

Încă o căruță se ivi pe zăpadă, cu caili alergînd în același treapăd turbat. Apoi două căruțe. Apoi patru, cinci, opt, zece. Într-o clipită fața albă

a pînzelor de zăpadă așternute pe ghețuri, se înnegri de căruțe și cai care se îndreptau cu repeziciune spre mijlocul Dunării și spre țărmul cellalt. Se zăreau mărunți ca niște furnici, oameni alergînd pe lîngă căruțe, și cîini, și fluturarea cozilor cailor. Una din căruțe era trasă de un singur cal. Lui Răducan i se păru că o cunoaște : era a lui. Cine o mîna oare ? Maică-sa ? Erau în căruță și copiii ? Parcă și dulăul lui Foltea alerga pe sub căruță, legat... De ce plecau fără să mai aștepte ? De ce în goana nebună a cailor ? Nu putea fi decît un singur răspuns. Îi dădeau sulurile înalte de fum plutind deasupra zării. Răducan începu să alerge la vale pe țărm, și apoi pe ghiață. Aluneca, se clătina, căzu odată, de două ori, dar se ridică într-o clipită și pornea iar în fugă încercînd să le taie calea alor lui. Cum trecu de cotul țărmului, zări venind de sus, de pe malul de lut unde începea cîmpia cîteva zeci de călăreți. Își mînau caii cu băgare de seamă la vale, prin viroagele de lut acoperite cu zăpadă și ghiață. Doi rămăseseră sus, și priveau cu mîinile streășină la ochi, ce se petrece pe zăpada care sclipea albă și albastrie în locurile umbrite, ca din mii și sute de mii de grăunțe de safir. Unul din cei doi călărea pe un murg strălucitor cu valtrap vișiniu, care juca neastîmpărat pe picioarele subțiri. Răducan îl zări cu coada ochiului pe cînd alerga cu inirna bătîndu-i în gît, gata să-l înnăbușe. Știa cine e călărețul : mai văzuse și calul, într-o zi de toamnă, rece și cu soare ; dar nu așa de rece ca asta și nici cu un soare atît de strălucitor sau cu un cer atît de limpede și curat, încremenit de ger.

Cîteva călăreți ajunseseră pe țărm și se încumetau cu băgare de seamă pe ghiață. Răducan, gonind greoiu, cu capul vîjîind, se întrebă o clipă de ce nu merg șii ei în trap mare, pe urma căruțelor. Dar totul era prea uite, prea încurcat, iar el era prea deznădăjduit ca să mai priceapă. Ce ciudat că mu se auzeau bine-sunetele ! Glasurile urmăriturilor, subțiate, șterse. Scîrțiiit de roți, lătrat de cîini, strigăte iute furate de depărtare. Unul din prigonitori se opri pe ghiață, întinse pușca. Răducan văzu un norișor alb ; mai tîrziu, răsună un pocnet scurt, caraghios de neînsemnat în nemărginirea aceea albă și albastră, scînteietoare. Călăreții se opriseră pe ghiață. Unul se despărți de ei și porni în pasul calului, după Răducan. Satul, îngrămădeală întunecoasă și mișcătoare de căruțe și cai, ajunsese către mijlocul Dunării.

Răducan alerga cu desnădejde ; lepădase giubeaua, apoi căciula, ce rămăseseră îndărăt, pete negre pe stratul subțire de zăpadă. Își auzea bătaia înspăimîntătoare a inimii, își auzea pașii răsunînd a gol prin coaja de ghiață ; și tropotul înnăbușit, cu zvon găunos, al celui ce-l urmărea.

Și deodată nu mai auzi nimic, decît un sgomot. Un singur sgomot. La fiecare pas al său. De aceea, își încetini fuga. La fiecare pas al său, începuse să-i troznească sub tălpi ghiața.

Din mijlocul mulțimii de căruțe îngrămădite, se înalță un strigăt prelung. Apoi țipete. Apoi o hărmălaie de vaiete de spaimă. Răducan se opri, împietrit. Căruțele erau mai puține ? Cele din mijloc pieriseră. Se auzise un troznet ; acum, iarăși, troznea ghiața. Mai mult decît o auzea, îi simțea tremuratul sub tălpi, și svîcnetul de fiecare dată, cînd se rupea o tablă întreagă, un sloiu ce purta o căruță cu cai sau două. Sloiul se răsturna și tot ce se afla pe el aluneca, făcînd să țîșnească în sus stropi de apă murdară. Glasurile căpătaseră acum un sunet schimonosit, ne mai

auzit. Căruța care ajunsese cea mai departe, gonea încă spre cellalt mal al Dunării. Deodată roțile dindărăt i se cufundară, apoi cele dinainte; căruța alunecă de-a'ndaratele sub ghiață. Căii se împotriveau, opintindu-se, sbătîndu-și copitele, proptindu-se cu copitele în ghiață; dar alunecau încet, încet, pînă începu să scirție și sub ei sloiul.

Peste o clipă, li se vedeau numai capetele; apoi și capetele pieriră. Oamenii se înecaseră cei dintii.

Lui Răducanu i se părea c-o aude pe maică-sa chemîndu-l, și că deosebește țipetele fraților lui mai mici. Porni înainte, căutînd cu ochii cărucioara cu un singur cal, cu cîinele negru legat dedesubt; răcnea răgușit, cu glas spart :

— Iacă-mă-s ! Vin ! Iacă-mă-s, mamă ! Mamă ! Viu, mamă ! Folteo ! Măi copii ! Vin !

Și înainta, cu ghiața pîrînd sub fiecare pas al lui. Acolo, departe, se întindeau spărturi largi de apă galbenă ce sticlea oglindind soarele înalt. O căruță rămăsese pe un sloiu, de ale cărei margini se agățaseră oameni; sloiul alunecă la vale, se ciocni de ghiața întreagă, încremenită, se răsturnă și totul alunecă în Dunăre. Răducan mai auzi cum se taie țipetele de groază ale oamenilor și urletul cîinilor legați de căruță, în clipa oînd apa le umplea gurile. Cîțiva bărbați înotau. Ajungînd la marginea gheții, încercară să se ridice. Unul izbuti, puse piciorul sus; altul se agăță de el și-l trase la fund. Altul era cu pieptul și cu pîntecul pe ghiață, și cu picioarele în apă, și rămăsese așa, nemișcat.

Răducan îl cunoscuse : era Misail al Lupului.

— Urcă-te ! Urcă-te ! răcnea Răducan; dar cellalt părea că nu mai are putere și nu mai aude nimic. Răducan vorbea singur :

— Unde sinteți ? Iacă, vin ! Unde sinteți ?

Ghiața i se sparse sub talpă. Simți apa ca un cuțit rece la gleznă. Se trase îndărăt. Vroi să ocolească locul primejdios, și o luă pe alături dar și acolo ghiața se mișca, iar el trebuia să sară îndărăt. Spărtura cea mare urnise toate sloiurile și slăbise podeaua de ghiață de pe fața Dunării. Răducan se opri, își șterse fruntea cu mîneca și rămase pe loc, privind rătăcit întinderea sticloasă a apei presărată cu sloiuri mai mici, cu bucăți de lemn, și apoi marginile gheții, cu bice, căciuli aruncate, cu omul acela amortit cu fața și cu pieptul pe gheață, și cu picioarele în apă, mort sau pe moarte. Un dine care înota se cațără pe gheață și se scutură, sbîrlit. Rămase o clipă pe loc, tremurînd. Apoi veni să-l miroasă pe Misail, înțepenit cu fața pe ghiață. îi linse urechea, apoi se așeză lîngă el, lipit, încovrigat, și păru că adoarme. Avea să înghețe și el.

Cineva îl striga pe Răducan :

— îndărăt ! Vino îndărăt !

El se supuse în neștire. Uitase că fusese urmărit de un nefer. Nici nu se uită la cellalt, care-l aștepta la cincizeci de pași, de unde nu mai îndrăznise să înainteze. II striga :

— Vino-ncoace ! Haide, mișcă-te !

Era un flăcău voinic, în surtuc îmblănit cu oaie neagră. Era galben la față, și-i tremurau mîinile pe mînerile armelor din bînu. Răcnea la Răducan cu un fel de minie șovăitoare ca să-și ascundă spaima. Răducan se supunea ca în vis. Neferul îl apucă de braț și-l smuci spre țârm.

— Haide, bre.

Răducan clipi iute din ochi și se uită împrejur ca omul care se trezește din ameteală. Sus pe ripele de lut ale malului stăteau mereu cei doi călăreți în straie bogate, pe cai de preț. Pe țarm Arnăuții erau la fel de nemișcați ca și stăpînii lor, și priveau întinderea Dunării înghețate. Spre miază-zi, sub zăpada strălucitoare, erau dealurile părăntului turcesc. Iar aici, la două sute de pași, ochiul uriaș de apă, lucrurile mărunte risipite pe ghiață, Misail înghețat cu fața pe zăpadă, cîinele care înghețase lîngă el.

Sub picioarele lui Răducan, ghiața era ca o sticlă groasă, verde-cenușie, prea puțin străvezie. Pe dedesubt se puteau doar bănuși nedeslușiți lucruri cînd întunecate, cînd albicioase, trecînd la vale, pe sub ghiață,, rotindu-se încet... Răducan începu să tremure ca de friguri : — Haide, hai,, mișcă ! spunea Arnăutul îmbrîncindu-l înainte. Răducan întrebă :

— Unde vrei să mă duci ?

Cellalt vroi să-l împingă, dar Răducan se întoarse la el cu vioiciune. Cei ce priveau de pe mal și îi vedeau ca pe două furnici, acolo pe zăpadă și ghiață, nu pricepură decît după cîteva clipe. întii crezură că se îmbrățișează. Apoi îmbrățișarea se desfăcu și unul din cei doi se lăsă moale să alunece, căzu pe vine, apoi pe-o coastă. Cellalt se aplecă asupra lui.

— L-a junghiat pe Angheîache! strigă unul din Arnăuți, și-l luă la ochi. Alții făcură la fel. Isbucniră mai multe focuri de pușcă. Răducan își descinsese dușmanul, și-și puse el brîul cu pistoale, hanger, pungă cu iarbă de pușcă. Ii scoase scurta îmblănită și-o trase pe mînci. Pe mal pocneau puștile, și gloanțe ciocăneau ghiața împrejurii, dar Răducan șterse cuțitul pe amîndouă fețele de nădragii mortului și se depărta șovăind ca un' om foarte ostenit, șii fără să se uite îndărăt. Călăreții încercară să se ia după el, dar nu cutezară, căci ghiața troznea sub copitele cailor. Iar Răducan se depărta, tot mai mic pe întinderea strălucitoare a zăpezii.

Sus pe mal, Grigoriță Mișogîu, palid, cu ișlicul în mîină, își făcea cruci mari și șoptea :

— Doamne Dumnezeule, Doamne Dumnezeule, iartă-mă Doamne, că eu de asta-s nevinovat, iartă-mă, Doamne...

Andronic Cozianul mormăi răstit:

— Ia nu te mai fandosi, coane Grigoriță... Singuri și-au făcut-o !

Dar era și el palid-vînat la față, și privirea-i era rătăcită. Deodată smuci friul și întoarse calul scurt în loc, apoi dădu pinteni și se depărta în goană. Mumbașirul domnesc le strigă Arnăuților să-l urmeze și porni și el după boierul Andronic. Ei, ne mai încumetîndu-se pe ghiață, își lăsară acolo tovarășul mort, încălecară și urcară malul, într-o mare rostogolire de bolovani de lut. Pieriră apoi peste goana cîmpiei. Soarele trecuse de amiază, și dintr-odată începu să se facă rece. Cerul se înnegura. Se stîrni un vînt tăios, care spulbera zăpada peste cîmpuri. Copca uriașă spartă în ghiață începu să prindă iar pojghiță ; un strat de zăpadă se așeză peste trupul lui Misail și peste cîinele înghețat și peste neferul ucis.

Răducan al Stanei stătea pe malul turcesc, șii vîntul îi încremenea obrazii. Se uita cu ochi pierduți la malul cellalt, la clina blinda a pămînturilor, la sălciile cu căciuli de zăpadă, la tufișurile risipite peste nisipuri. Se topiseră în văzduh trîmbele de fum. Nici nu mai aveau rost. Plecaseră și urmăritorii. își făcuseră treaba. Ii văzuse cum fug, goniți ca alungați, ca suflați de un vînt. Dar el rămăsese acolo, nemișcat, și-ar fi putut ră-

mine acolo pînă avea să se lase seara, apoi noaptea, să-i cînte la ureche vîntul, iar el să stea mereu așa, cu ochii topiți în depărtare asupra pămînturilor de unde venise, dela miază-noapte de Dunăre. Se simțea ostenit, sfîrșit. Unde să se mai ducă ? Cui să-i mai vorbească pe lume ? li era somn. Ar fi vrut să se-ntindă pe pămînt, să-l acopere zăpada, să-l amortască blînd și să-l adoarmă gerul, gerul care-l cuprindea încet, și-l făcea să simtă o durere ușoară în picioare, umeri-și mîini, apoi să nu le mai simtă deloc. Fără să-și dea seama începu să se isbească cu mîinile, și să tropăie din călcîie pe pămîntul tare ca fierul. Apoi se mai uită odată la malul cellalt, depărtat, alb, ciupit de miile de urme de pași; îl privea cu ochii îngustați, pe' sub sprîncene, cu ascuțime, ca unul care vrea să nu uite niciodată ceea ce vede. Privirea îi alunecă și zăbovi asupra lui Misail, fratele Vladei, și asupra cîinelui încovrigat lîngă Misail. Ninge peste ei, și nu mai aveau decît un singur mușuroiu alb. Ninge peste urmele de pași și de roți de pe gheață. Abia se mai vedeau. Copca uriașă era iarăși înghețată și albă. Răducan însă nu-l vedea decît pe Misail, acum movilită de zăpadă. Șopti ceva, fără să-și dea seama ce : șoptea în neștire și gema ca într-un somn chinuit, și tot așa vorbind și gemînd se întoarse și porni peste cîmp. Mergea cît putea de repede, ca să se încălzească. în curînd se depărta, călcîind anevoie prin zăpadă, și se topi în înserare și în viforniță.

ÎNSEMNĂRI DIN BOTOROAGA

ION HOREA

WS^f,m regăsit acolo pământul cu oamenii lui, cerui cu luna și stelele iui, și-am cunoscut vîntul tăios ce venea dinspre baltă. Vîntul trecea prin tre salcîmii negri, se împărțea pe ulițele și prin ogrăzile salului și aluneca departe prin valea șerpuitoare, pe apele înghețate ale Cîlniștei. În primele săptămîni, deasupra nici urmă de nor, soarele se ridica ușor, încolo, peste Dunăre, către asfințit, cobora pe cîteva trepte apărute deasupra orizontului și dispărea după un ultim spectacol dat cîmpiei, în intensitatea de lumină și în grandoarea lui obișnuită. Pămînturile Vlașcăi, ușor unduite și umbrite de îndepărtate păduri, aveau să cunoască apoi luna acelor nopți de decembrie, și, nedizolvate în apele ei, luminile stelare. La începutul lunii erau nopți de îngheț. Botorogenii stăteau la porți, jos pe pămîntul rece, adunați în cojoace, și vorbeau încet, și se uitau undeva, nedefinit. Au venit apoi zile călduroase, copiii se jucau desculți pe marginea drumului, Cîlniștea se dezghețase de tot, și Breughel bătrînul, după ce vreme de o săptămîină oferise o suită de tablouri pe Cîlniștea înghețată, și-a adunat uneltele și s-a retras undeva spre nord, către Argeș, de unde venea o suflare dezmorțită, întîrziată parcă din uliimele zile de toamnă. Tot în părțile acelea, ori către apus, înspre Călugăru, ori către răsărit, înspre Drăgănești, au putut să iasă cei care nu-și isprăviseră arăturile de toamnă. Așa am cunoscut Botoroaga și hotarele ei, și satele ei, Valea Cireșului, Tîrnavele și Tunari, cu ulițele înclinate către valea Cîlniștei. În primele zile, din grupul de oameni ce întîrzia în fața cooperativei și Sfatului nu puteam desprinde nici un profil distinct, toți se mișcau, anonimi, cu sumanele și cojoacele lungi și negre, într-o tăcere a anotimpului, care se prelungea dincolo de comună, peste pămîniuri. Satului Botoroaga așa i se spunea de la începutul începutului. I s-a spus apoi, după împrejurări politice, I. G. Duca. Valea Cireșului se chema Lahovary. Denumiri dispărute pentru totdeauna, și în trecerea de la Lahovary la poeticul Valea Cireșului simți un profund și expresiv sens al transformărilor acestor oameni și locuri. Foarte rar, cu totul întîmplător și parcă fără voie, cite un bătrîn mai spune „acolo în Lahovary”, ori „cum era la noi în I.G. Duca”, și vorbele sună străin, îndepărtat și glacial.

Aici, între Botoroaga și Tîrnavele, în 1907, au fost așezate tunurile, și lîngă gurile lor au fost adunați răsculații. Li s-a cerut să spună care sînt capii răscoalei. Și oamenii făceau ca pămîntul. Numai într-un tîrziu, unul

dintre ei, unul cunoscut de toți, a spus ceva, despre un instigator, care-ar fi fugit. Și oamenii îl cunoșteau toți, el era capul răscoalei. N-au scos niciun cuvânt și unora le venea să ridă. Apoi mulți au fost duși în Tirnavele, și acolo, laolaltă, într-o ogradă, au fost ținuți zile și nopți, îngenunchiați. Bătrîna care-mi povestea, a mai adăugat : „Atunci îuai și eu opt duble de porumb și le-am dus acasă. Oamenii au fost chinuți și batjocoriți”. Așa mi-am adus aminte de Brăfianu și de lumea regală, acolo în ținutul Vlaș'căi.

În Tirnavele, aproape de școală și cimitir, monumentul țăranilor uciși în 907. Peste drum, farmacia, mai în jos, casa de nașteri și dispensarul, mai în sus, sala căminului cultural, care e și sala cinematografului, iar de-a-lungul drumului și prin casele oamenilor, luminile electrice. Apoi, magazinul universal, bufetul, moara, și peste podul de lemn, șoseaua națională urcă înspre linia ferată, și de-aici începe satul Botoroaga. În stînga linia dreaptă a drumului de fier și podul de ciment peste apele zăgăzuite, în față moara Botoroagăi, și mai încolo, căminul cultural, sfatul, cooperativa, poșta și telefoanele, bufetul, și drumul se bifurcă înspre Călugăru și Videle. Drumul la Valea Cireșului după ce iese din Botoroaga coboară ușor pe hotar, lăsînd la dreapta grajdurile și magazia gospodăriei colective „23 August”, și urcă în satul acesta mai nou decît celelalte, alcătuit din oameni veniți oarecînd din alte părți. Sînt socotiți deosebit de întreprinzători. M-am convins de aceasta la adunarea generală a întovărășirii „7 Noiembrie” — în care discuțiile aprinse relevau într-adevăr asemenea însușiri, cum și marea dragoste pentru pămînt și pentru lucrările lui. Satul Tunari e ceva mai departe, dincolo de Tirnavele, pe drumul ce se desprinde din șoseaua ce duce la Drăgănești. De departe pare îngropat în pădurea de salcîmi, cum te-appropii însă, întilnești aceleași fațade multicolore ale caselor și oamenii, în grupuri, pe drum, vorbind încet și privind undeva, către pădurea apropiată, ori peste holdele care în aceste zile călduroase înverzesc pămîntul. Și toate aceste așezări, strînse de numele mai vechi al Botoroagăi, cuprind aproape trei mii de fumuri și aproape opt mii de suflete, cuprind un hotar întins, deocamdată încă împrăștiat și prin hotarele învecinate, pămînt gras, pămînt al griului și porumbului, și aceste așezări cuprind zece întovărășiri și o gospodărie colectivă. Profilurile pe care nu le distingeam la început, mi-au devenit apropiate și am cunoscut aici oameni de o structură deosebită, a căror suspiciune în fața unui necunoscut dispărea repede, ei înșiși mirați de felul cum vremea din urmă i-a schimbat, le-a scos în lumină acele elemente umane, perpetuate din timpuri, pe care relațiile sociale vechi le înăbușeau. Lucrurile s-au petrecut în mod revoluționar, prin înfrîngerea elementelor dușmănoase, a rutinei tradiționale, de o formă vag fanariotă și negustorească, a mentalității vechi, distribuită după gospodăria și avere, și aceste transformări continuă să se petreacă sub ochii noștri. Nu i-a fost ușor lui Mitrea Constantin, secretarul întovărășirii „7 Noiembrie” din Valea Cireșului, să sfîpînească pornirile celor doi-trei, care în timpul discuțiilor, la toate punctele s-au arătat în dezacord : și de felul cum s-a însămintat, și de re alegerea de către adunarea generală a președintelui și secretarului, și de distribuirea cufărului pămînturi, și de munca în comun, și, fără să fi spus, poate chiar delocuitoare în întovărășire. Mitrea Constantin, om de treizeci și ceva de ani, cu ochi de copil și o uimitoare putere de stăpînire și capacitate în cuprinderea tuturor oamenilor și situațiilor, reales secretar, a pus capăt acestor intervenții tulburătoare : „sînt candidat de

partid, m-ați reales, adunarea generala are încredere în mine și nu voi îngădui nimănui să strice întovărășirea noastră, să ne strice lucrul nostru în comun". Mi-am dat seama în seara aceea că noii veniți din Valea Cireșului vor stabili definitiv temeliile noi în satul lor, cu nimic mai străini de pământ și de sat, ca Botorogenii înșiși, oameni pretinși mai așezați, mai ai Vlașcăi, mă rog, cu mîndria lor. L-am cunoscut apoi pe brigadierul Voicu, la sediul gospodăriei colective, tot din Valea Cireșului. Sediul, așezat dincolo de gîrlă, într-o casă cu cerdac ale cărui coloane dau fațadei o înfățișare severă, are o odaie în care după începerea lucrului la hotar, se deschide creșa gospodăriei. Acum însă, în lunile de iarnă, stătea goală, un fel de magazie și de încăpere pustie. Brigadierul Voicu mi-a povestit multe din viața lui, și de moartea celor doi copii, și de școala de brigadier, și de târgurile din Cluj și Cîmpia Turzii unde a fost cu pepenii gospodăriei, dar mai ales a scos din servieta jerpelită un volum masiv, cartea președintelui de gospodărie agricolă colectivă, și mi-a spus prietenește în ziua aceea, cețoasă de la sfîrșitul lunii ce însemnează pentru el gospodăria colectivă, mi-a vorbit atît de greutăți cît și de perspectivele de dezvoltare ale gospodăriei, în anul viitor, la marginea drumului ce vine din Botoroaga, acolo unde se concentrează gospodăria propriu zisă cu grajduri și magazii, cu viitoare crescătorii de porci și păsări, acolo se va construi sediul, adevăratul sediu al gospodăriei. Deocamdată însă, pînă atunci, în aceste luni de iarnă, în odaia creșei, brigadierul Voicu și trei colaboratori ai săi au amenajat colțul roșu, au făcut un inventar al cărților, au reparat aparatul de radio, au pus soba la punct și, cînd am fost eu acolo ultima oară, se distribuiau rolurile în vederea pregătirii unei piese de teatru. Căminul cultural al satului e proiectat, cîteva zeci de mii de lei sînt adunați și va fi construit lîngă școala de șapte ani. Pînă atunci, sălile școlii sînt folosite și pentru ședințele întovărășiților, și pentru pregătirea echipelor de dansuri și de teatru, cu un cuvînt pentru desfășurarea întregii vieți sociale și culturale a satului. Învățătorul Neațu este și secretarul uneia dintre întovărășiri și activitatea lui obștească, drumurile pe hotar la măsurarea pămînturilor și ia urmărirea treburilor întovărășirii, este întoarsă adeseori spre două gînduri pe care le vrea realizate cît mai repede : căminul cultural și curentul electric pe care-l vor aduce de la uzina silozului.

Pe drumurile Botoroagăi, în toate patru satele, cum e vremea asta bună și drumurile sînt ca pielea, grupuri de oameni, căruțe, bicicliști și copii, copiii celor două școli de șapte ani și două de patru ani, copiii cărora ie asigură învățătura cei patruzeci și șapte de dascăli și profesori, l-am văzut și în fața profesorului Macarie Romanescu din Tîrnaveie, excepțional dirijor, fiecare cu carnetul de cîntece dinainte ; niciunu! din ei nu se supăra cînd dirijorul își ieșea din fire și le mai arunca întimplător cîte o vorbă aspră. Datorită corurilor pregătite de profesorul Romanescu, Botoroaga are un aparat de filmat, iar căminul din Tîrnaveie are un patefon, aparate de radio și un acordeon. La Căminul cultural din Tîrnaveie l-am cunoscut pe profesorul Opărică Niculae pe care-l întilneam în multe seri la cămin ia repetiții de teatru și de dans, la șezători literare și la frumosul simpozion „Eminescu" pregătit de elevii clasei a VII-a. Sînt noțiuni noi intrate în viața botorogenilor și devenite familiare : cinematograf, cămin cultural, muncă culturală, bibliotecă, radioficare, etc. Oamenii încep să-și măsoare condițiile de existență pornind de la existența luminii electrice. Un coleg ai

meu, regizor, încerca să explice copiilor la una din întîlnirile noastre, cum se lucrează un film. Vorbindu-le de o bandă lungă pe care se imprimă imaginea, copiii interveneau : pelicula ! Vorbindu-le de o pînză albă pe care se proiectează filmul, copiii dădeau lămuriri : ecranul ! Ori : aparatul de proiecție ! Ori : film de lung metraj ! Ori : peliculă îngustă ! Și s-au arătat curioși să cunoască studiourile de la Buftea. Erau copii de școală, aceste lucruri însă le cunoșteau din văzute, le cunoșteau ei și familiile lor .- boto-rogenii au două săli de cinematograf. în fiecare seară sala neîncăpătoare a Bibliotecii Căminului Cultural din satul Botoroaga cunoaște un dute-vino neobișnuit. Pe mese, colecțiile ziarelor și cîtorva reviste, tabla de șah, sus pe o policioară aparatul de radio, și lîngă rafturi, mai în colț, goaenu! și iada de coceni. Pe masa bibliotecarului, fișierul cu cele șase sute patruzeci de fișe și cititori și grămezi de cărți care se aduc și se schimbă. Copiii de școală nu întirzie prea mult pe aici, iau cărțile și pleacă. Nu sint mai înalți decît mesele, rafturile se ridică pe lîngă ei ca niște ziduri fără să-i intimideze, și dacă se șterg la nas cu mîneca stînga, în mîna dreaptă au un „Făt Frumos din lacrimă”, „Zmeoaica” ori „Gruia” lui Șt. O. Iosif, poezii de Eminescu ori „Amintiri despre Lenin”. Grupul de tineri preocupat de soarta regelui alb ori reginei negre răbufnește numai din cînd în cînd la vreo mișcare nepotrivită ori fatală, ca să încremenească iarăși aplecat asupra tablei de șah. Este un război pașnic căruia îi pune capăt doar Coporan, bibliotecarul, cînd i se pare că ora este prea înaintată. Biblioteca din Botoroaga are înregistrare șase mii de cărți. Se mai adaugă biblioteca din Tîrnaveie și bibliotecile școlilor. în această comună, cartea este un bun .la îndemîna oricui, lată de ce în seara aceea cețoasă de la sfîrșitul lui decembrie, Șolohov nu s-a simțit străin în fața sălii arhipline a școlii din Valea Cireșului, cum nu s-a simțit nici Eminescu ,Vlahuță, Macedonski, Alecsandri ori Petofi. iar „inima lui Alioșca” a ținut inimile copiilor din Tîrnaveie într-o bătaie neobișnuită și tot acolo în altă seară a apărut în frumusețea versurilor lui Beniuc lîngă „Mărul lîngă drum” și „Inima comuniștilor”, „Chivără Roșie”, după ce Vasile cel Mare a precedat destinul lui Mitru Moț în șezătoarea acelei seri cu lună din Botoroaga.

N. D. COCEA DESPRE ARTA ȘI SOCIALISM

*P*rintre visurile care au întreținut entuziasmul veșnic tânăr al lui N. D. Cocea a fost și acela că arta va înceta de a mai aparține cercului îngust de inițiați și că, devenind accesibilă celor mai largi pături populare, abia atunci își va dezvălui fadavărata noblețe. A crezut că această înălțare a artei la demnitatea și la strălucirea pe care capitalismul i le răpise, se va înfăptui numai odată cu eliberarea maselor muncitoare și cu triumful socialismului.

După propriile sale mărturisiri, însăși apropierea de idealurile socialismului l-ar fi fost inspirată într-o bună măsură de această convingere : „în fața unui bronz de Rodin,, unei pinze de da Vinci, a unei pagini din Voltaire, de Anatole France sau de Bernard Shaw, a unui imens apus de soare sau a unei simple flori de grădină, simt nevoia, mai puternică decât toată voința mea, să-mi strig admirația și s-o împărtășesc dacă s-ar putea lumii întregi. Aș vrea ca fi-te ce om, și cel din urmă, să se poată bucura de ceea ce mă bucur eu. Dacă am adoptat socialismul sau comunismul, e în bună parte și pentru asta. Numai triumful revoluției sociale va pune arta și frumusețea la îndemina tuturor". (Facla, 16 martie 1931).

Cînd are prilejul să contemple marile izbînzi ale geniului artistic, cum i se întîmplă odată la Florența, ghidul Iul Cocea se îndreaptă către timpul în care comorile acestea vor putea oferi prilej de bucurie și desfătare sufletească celor trudiți și apăsați de bezna capitalistă: „Natura poate fi descrisă. Toate sentimentele și pasiunile omenești pot fi descrise. Cum să descrii însă o Madonă de Rafael ? — Nu, nu voi încerca munca asta zadarnică. O zi — o zi, care e de ajuns să înfrumusețeze o viață întreagă, am trăit visul suprem și consolator al artei. Nu pot împărtăși dintr-însul decât frinturi de fraze și iluzia că va veni o vreme cînd pe ruinele lumei de astăzi operele mari 'ale geniului omeneș vor străluci pentru toate mințile și vor înflori și-n calea acelora cari azi nu cunosc decât drumul muncii și al mizeriei". („Spre Roma", Buc. 1911, p. 98).

În vremea cît a activat în cercul „Romînlel muncitoare" — alături de I. C. Frimu, M. Gh. Bujor — N. D. Cocea a cunoscut interesul muncitorilor pentru cultură și a căutat să-l satisfacă. Luînd inițiativa unei rubrici destinată literaturii în paginile ziarului mișcării muncitorești, Cocea făcea la inaugurare această patetică profesie de credință • „Vom aduna de pretutindeni și vom revărsa în sufletul lipsit de fericiri al muncitorului, frumusețile artei, farmecul poeziei, toate marile bucurii intelectuale, bucurii fără de care viața omenească nu s-ar deosebi întru nimic de aceea a animalelor sălbatice. — Și singura noastră mulțumire și răsplată ar fi să știm că, după munca amară a zilei, ici și colo, în

odăile umede și întunecoase, un tovarăș a uitat petrecerile zadarnice, ca să asculte o clipă ritmul unei poezii sau să întrevadă rodnicia unui gând frumos" („România muncitoare”, 14 august 1908).

În aceeași perioadă, Cocea publică în revista brăileană „Pagini libere” seria foiletoanelor intitulate „Spre arta viitoare” în care se demonstrează impasul la care a ajuns arta modernă decadentă din cauza dependenței sale de burghezia crepusculară. O nouă renaștere a spiritului creator și o adevărată afirmare a forțelor artistice, susține Cocea, va fi determinată de aflulul maselor muncitoare spre frumos. „În locul poeziei subtile, anemice, plină de sonorități, care se adresează simțurilor rafinate până la nebunie ale unei clase obosită de inactivitate; în locul unei poezii scrisă pe placul minorităților plictisite și pe înțelesul acelor care înlocuiesc excitantele farmaceutice cu ritmul unui veis : va fi poezia largă, cuprinzătoare a tuturor frământărilor omenești, poezia care va cînta durerile și bucuriile mari într-adevăr, care va întări viața în loc s-o adoarmă”... („Pagini libere”, An. 9—1908)

Dar ce! mai pregnant este exprimată concepția lui N. D. Cocea despre raporturile dintre artă și mișcarea muncitorească în articolul dedicat anume acestei teme și apărut în „Calendarul Muncii” pe anul 1909. Prin ideile juste pe care le conține dar mai ales prin prezidiunile pe care le face cu privire la o viitoare revoluție culturală, acest articol — scris acum cinci zeci de ani — anunță parcă vremurile noastre. îl reproducem aici ca un omagiu adus lui N. D. Cocea la comemorarea a 10 ani de la moartea sa și ca o recunoaștere a meritelor de precursor ce-i revin pentru gândurile sale înaripate și pentru visurile îndrăznețe, împlinite astăzi.

G. Ș.

ARTA ȘI SOCIALISMUL

*Dintr-o societate mai dreaptă și 'nai
fertilă decît a noastră, va izvorî poate o
artă mai frumoasă și mai bună.*
Anatole France (Cuvîntare asupra artei)

Dacă socialismul ar tinde să îmbunătățească numai traiul zilnic al muncitorului, împrînîndu-i orele de muncă și sporindu-i salariul, doctrina socialistă ar fi încă mare, ar merita toate jertfele cîte se fac în numele ei dar n-ar însemna un pas atît de hotărîtor în istoria propășirii și civilizației omenești. Dușmanii socialismului ne învinuiesc adesea că vrem să luăm averile din mîinile bogaților, că vrem să socializăm mijloacele de producție și schimb numai ca să înlesnim oamenilor o viață de leneși și de trîntori. Cereți mai puține ore de lucru, spun ei, cereți salarii mai mari, pentru că vreți să încurajați lenea și desfrîul muncitorilor.

Acestor critici miopi sau de rea credință nu le-au răspuns intelectualii, nu le-au răspuns teoreticienii socialismului, ci înșiși muncitorii s-au însărcinat să le răspundă. Ori unde proletarii au obținut prin unire și prin luptă un oas mai puțin de muncă, n-au pierdut ceasul acela în petreceri zadarnice, în chefuri și în circiume : ci l-au consacrat studiului și învățătorei. Pe cînd muncitorii neorganizați își cheltuiesc nenorocitele lor ceasuri de odihnă în jocuri, în beții, "ori în cel mai bun caz stînd lungiți ca animalele, fără să cugete și fără să citească ; muncitorii sindicaliști și socialiști au sălile lor în care se adună zilnic ca să asculte cuvîntări și conferințe, ca să găsească broșuri și cărți, ca să discute între dînșii asupra nevoilor lor, ca să trăiască

în sfârșit o viață mai inteligentă și mai omenească. Ei au înțeles că nu omul care trăiește mai bine decât un animal prețuiește mai mult decât animalul; ci omul care trăiește mai inteligent decât animalul. Ei au pornit lupta pentru îmbunătățirea traiului, nu ca să poată dormi mai mult și să poată mânca mai mult; ci ca să aibă și vremea și mijloacele să se cultive. Și dacă astăzi vedem pe muncitorii socialiști, după 10, 12 și adesea 14 ceasuri de muncă, sfârșiți de oboseală, cu ochii arși de nesomn, alergând la întrunirile și conferințele noastre; dacă astăzi, după iadul trudei de peste zi, ei mai au putere să rupă un ceas din somnul lor, ca să silabisească în ziare și în paginile unei cărți, relele lumii de acum și zorite lumii viitoare, ne putem închipui de ce vor fi în stare să facă acești muncitori când vor fi plătiți mai bine și vor munci pentru alții mai puțin.

Ei bine, tocmai în această parte pe care nu vor să o vadă dușmanii socialismului, tocmai în forța pe care o are socialismul ca să prefacă sufletul și inteligența proletariatului, tocmai aceasta e cheazășia cea mai sigură a izbînzii noastre viitoare și dovada că socialismul reprezintă cea mai înaltă putere civilizatoare a vremii noastre. Pe cînd toate doctrinele sociale și politice de pînă acum s-au întemeiat pe inteligența cîtorva conducători, față de cari masele populare nu erau decât niște tuirne bune doar de condus cu biciul sau cu legea; socialismul, cel dintîi, chiamă la viață politică, socială și intelectuală, păturile cele mai adînci ale mulțimilor. Lumea de astăzi silește pe milioane de oameni să trăiască în robia muncii și a neștiinței, ca să se înlesnească cîtorva intelectuali foloasele conducerii și ale puterii; lumea socialistă de mîine va pune roadele științei la îndemîna tuturor, dînd astfel puțința celui din urmă muncitor nu numai să ia parte la conducerea treburilor obștești, dar să-și îmbogățească și să-și înfrumusețeze viața lui proprie.

Și opera aceasta culturală e începută de pe acum. Nicăieri nu se citește mai mult și nu se îndeamnă mai mult la citire decât în organizațiile socialiste. Desigur, pentru că întîia nevoie a muncitorimii e ca să-și îmbunătățească traiul, întîiele cărți ce se pun în mîna muncitorului sînt cărți de știință economică. El învață înrînsel ce este salariul, ce este plus-valoarea, cum capitalismul îl despoaie de cea mai mare parte a muncii lui și prin ce mijloace el va putea să se desrobească economic. În vremea aceasta de primă înjghebare a organizației, muncitorii, pe de o parte, izbutesc să înfrîngă oerbicia patronilor și să capete oarecari îmbunătățiri materiale; iar pe de altă parte, ziarele și broșurile de propagandă le deschid gustul cititului. După cei dintîi ani de frămîntări și de lupte, poeziile, nuvelele, romanele, încep să pătrundă în rîndurile muncitorilor. Proletarul care s-a pătruns de însemnătatea conștiinței lui de clasă, începe să înțeleagă că viața fără binefacerile științei și fără frumusețea artei, nu înseamnă nimic.

O expoziție de tablouri, o statuie, un concert, îi dau mulțumiri pe cari nu le gusta altădată. Ceasurile de odihnă, hărăzite odinioară plăcerilor trupești, el le trece acum încovoiat pe paginile unei cărți. O întreagă lume, nebănuită pînă atunci, se deschide în fața lui, îi lărgește orizonturile vieții.

Pe de altă parte, literații și artiștii cari nu se adresau cu operele lor decât lumii bogate, pentru că numai în această lume erau înțeleși, își dau seama cu uimire că încep să găsească firi destoinice să-i înțeleagă și printre clasele celor obișduiți. Opera, care pînă atunci se adresase gustului rafinat, bolnav, al celor plictisiți de tot și de toate, opera care nu putea fi gustată și

înțeleasă decît de minoritățile degenerare, se adresează acum mulțimilor mari» încearcă să le intereseze prin descrierea patimilor, frămîntările problemelor, idealurilor, cari sînt comune întregii omeniri.

Și astfel arta care deschide și înalță inteligența muncitorului, e silită însăși să se prefacă, să se lărgească și să se înalțe. Nimic nu va schimba și nu va da un nou imbold artei viitoare, ca ridicarea aceasta a nivelului intelectual al milioanelor de proletari. Organizarea socialistă a lumii de mîine va pune pecetea ei pe toate operele de artă. Arhitectura va înalța clădiri imense, în cari urmașii muncitorimii de astăzi vor asculta glasul cuvîntărilor, armoniile cîntăreților, ritmul poeziei. Pictorii vor celebra pe pînzele lor victoriile proletariatului și frumusețea unei lumi în care nu va mai fi suferința sărăciei și uriciunea muncii de ocnă. Sculptorii vor împodobi grădinile și palatele organizațiilor puternice cu frumusețea corpului omenesc, neschilodit de betie, de boale și de foame. Scriitorii nu vor mai scrie pentru o castă de privilegiați, nu vor mai îndemna popoarele să se sfîșie în numele patriotismului, nu vor mai cînta măreția unui dumnezeu de răzbunare, de întuneric și de ură. Toți, artiști și meșteșugari, vor răspîndi liniile frumoase, sentimentele frumoase, gândirile frumoase, le vor răspîndi din belșug asupra oamenilor, împodobindu-le sălaşurile vieții. Precum primăvara înflorește cărările drumeților, tot astfel arta viitoare, arta primăverii socialiste, va înflori în calea oamenilor de atunci, după iarna grea a capitalismului în care noi am avut norocul să trăim.

Arta și viața vor fi nedespărțite.

O omenire mai fericită decît a noastră va pune cununa artei pe fruntea senină a vieții.

Socialismul va triumfa în bunătate și în frumusețe.

Iar noi, noi cari am luptat și am suferit, noi ostașii din avant-garda proletară, noi cari am fost împilați ca muncitori, nedreptățiți ca oameni, batjocoriți ca socialiști, noi, cei de astăzi, cari n-am cunoscut bucuria, împăcarea și fericirea decît prin visul splendid al zilelor de mîine, noi vom avea mulțumirea supremă că viețile noastre jertfite unui ideal vor constitui temelia societății viitoare și vor fi fost în aceste vremuri de exploatare și de ură singura cheazășie a progresului și a civilizației omenеști.

N. D. COCEA

PRIMRE CRITICĂ ASUPRA ETICII BURGHEZE

I. Despre încercarea de eficizare a marxismului

NICULAE   BELLU

mai modern anti-auarxism contemporan își face o virtute în a încerca să deplaseze disputa filozofică pe terenul eticei. Pentru a fi — în modul acesta — originală, ideologia burgheză și revizionistă contemporană a întârziat cu mai mult decât două milenii. A devenit de mult un fapt larg cunoscut acela că procesul de descompunere a societății sclavagiste antice s-a reflectat, în sfera ideilor, sub forma unui curent de eticizare a filozofiei. Societatea antică părăsea scena istoriei iar filozofii ei, trăgând cortina, îi declamau epilogul. Materialismul, teoria cauzalității, cercetarea aprofundată a fenomenelor naturii, încercarea de a descoperi legile ei — tot ceea ce făcuse gloria gândirii antice și consemnase perioada ei de avânt și apogeu, era treptat lăsat de o parte. În declin economic, producția societății sclavagiste nu mai constituia un stimulent, o chemare pentru cunoașterea reală, pentru cercetare. Vechile relații sociale devenite tradiționale, aparent imuabile, în care oamenii credeau, care constituiau baza întregii lor concepții despre viață, — aceste vechi relații dispăreau.

Munca era disprețuită, redusă la o ocupație de sclav, nedemnă pentru oamenii liberi. În același timp producția bazată pe munca sclavilor încetase să mai fie rentabilă pentru proprietarul de sclavi. Bogația, puterea și autoritatea lui se pulverizau. Sclavul nu mai ținea seama de pro-

prietarul de sclavi. Legea devenea nepuțincoasă ca și orînduirea ale cărei relații le reflecta. Certitudinile trecutului făceau loc lipsei de certitudine a prezentului. Zeii se dovedeau fără putere, gloria cetății și a cetățenilor ei — incapabilă să supraviețuiască. Și după ce toate acestea s-au dizolvat, după ce tot în ceea ce crezuse omul se năruise, epilogul filozofiei antice ne spune că nu i-a rămas filozofului să mai cunoască cu siguranță altă ceva decât pe sine însuși.

Decesul istoric al unei întregi concepții de viață se înscria astfel sub forma spiritualizării și aparența înobilării ei. Iar etica devenise teoria acestei neputincoase spiritualizări.

Ori ce comparație șchioapătă. Se impun totuși observației următoarele:

Pînă nu de mult filozofia burgheză oficială respingea — de pildă — marxismul în chipul cel mai categoric și total. Dar iată că lucrurile se schimbă. Orgolioasa filosofie burgheză, pînă mai ieri sigură pe sine și imperturbabilă, își leapădă grăbit masca austerității, manifestă o suspectă disponibilitate față de marxism, un ciudai interes pentru noi confruntări teoretice. Pasivul a trecut în activ. Vechiul dispreț a devenit interes. Iar de aici la pasiune, o nimica toată. Reținem astfel faptul pe care nimeni nu-l mai contestă: pasiunea cea mai modernă a filozofiei burgheze contemporane este marxismul însuși. Și încă nu un marxism oarecare ci marxismul cel mai

autentic, dacă ar fi să credem după ceea ce spune. S-ar părea că semnalul de alarmă care a trezit la timp din vechea ei nepăsare, gândirea burgheză, a fost tocmai pericolul deformării marxismului autentic, pericolul dogmatizării și deci al sterilizării lui.

Plină de o samariteană bunăvoință filozofică, evident dezinteresată și mărinimoasă, burghezia întinde astfel clasei muncitoare — și pe această cale — o mână de ajutor.

În operația de „salvare” întreprinsă treburile sînt împărțite, are loc o oarecare specializare. Revizionismului contemporan, de pildă celui iugoslav, îi revin cu predilecție problemele privind teoria statului, a luptei de clasă în perioada de trecere de la capitalism la socialism, internaționalismul proletar și problema celor două lagăre, etc. — fără ca aceasta să împiedice o colaborare corespunzătoare și în celelalte domenii. Cît privește gândirea oficială burgheză, ea arată, mai multă afinitate pentru sferile transcendente, încît și-a ales din filozofia marxistă teoria generală materialistă a istoriei, pe care și-a propus să o apere de intemperiiile practicei nemijlocite, adică să o eticizeze. Lucrări voluminoase și studii nenumărate converg spre acest țel. Apare că ultima pasiune a gândirii burgheze contemporane nu este numai marxismul, dar și etica. Nu ori ce etică ci tocmai etica marxismului.

Lucrurile sînt prezentate în ifelul acesta. Marxismul a fost confirmat de istorie. Părerile sînt împărțite cît privește gradul în care poate fi afirmat acest lucru — dar nu are însemnătate. Confirmarea — ni se spune — este însă teoretică și nu practică, și numai parțial teoretică pentru că marxismul necesită totuși corectări și revizuirii. Un loc central în sectorul supus corectării și revizuirii îl ocupă așa numita problemă a omului, a individualității, a umanismului conținut în marxism. Se pretinde că tocmai această latură însemnată a marxismului nu este suficient reliefată, apărută și înfăptuită. E locul în care marxismul — chipurile — nu se poate realiza fără sprijinul,

cel puțin teoretic dar eficace, al gândirii burgheze. Aceasta este și justificarea pe care și-o dă, ca filozofie, existențialismul lui Sartre. J. P. Sartre oscilează de la o lucrare la alta, de la o luare de poziție la cea următoare. Cu aceasta nu face totuși decît să fie un fidel interpret al oscilărilor, nesigurantei și al căutărilor în întuneric, caracteristice pentru ceea ce se numește azi burghezia occidentală moderată. — Ea a făcut din oscilație nu numai o politică, dar și o filozofie. Este singurul mod în care speră să-și regăsească vechiul echilibru pierdut, și anume prin renunțarea la ori ce echilibru. Astfel J. P. Sartre recunoaște fără rezerve aparente, în marxism, „cea mai cuprinzătoare teorie filozofică contemporană”). Sună ca un fel de regret faptul că existențialismul nu s-a putut încorpora în marxism, datorită faptului că marxismul a devenit conceptualist, disprețuiește realitatea în mișcarea ei, nu ține seama de ea. Nu trebuie să surprindă această similitudine a existențialismului cu revizionismul, din momentul în care cele mai suple curente ale filozofiei burgheze au anulat monopolul revizionismului în ce privește specializarea acestuia de a duce lupta împotriva marxismului de pe terenul marxismului, alăturându-i-se fără vechile mofturi. În sfîrșit, așa ajunge J. P. Sartre la obiectul existențialismului. „Obiectul existențialismului — prin carența marxistilor — este omul singular în cîmpul social, în clasa sa, în mijlocul obiectivelor colective și al altor oameni singurari, este individul înstrăinat, redus la starea de lucru, mistificat, așa cum l-au făcut diviziunea muncii și exploatarea, dar luptînd împotriva înstrăinării cu mijloace falsificate și, în ciuda tuturor, cîștigînd cu răbdare teren. Căci totalizarea dialectică trebuie să cuprindă actele, pasiunile, munca și nevoia în tot atîta măsură ca și categoriile economice, ea trebuie în același timp să replaseze agentul sau evenimentul în ansamblul istoric, să-l de-

*) J. P. Sartre: Probleme de metodă. Les Temps Modernes nr. 139—140 — septembrie-octombrie 1957.

finească în raport cu orientarea devenirii și să determine exact sensul prezentului ca atare" ').

Trecem peste reproșul evident: dacă ar lipsi caren) marxștilor, existențialismul n-ar avea obiect, s-ar fi încorporat în marxism, ceea ce în ultimă instanță ar îi trebuit să însemne că burghezia este dispusă, de dragul unui marxism autentic, nu numai să accepte propria sa desființare dar să militeze chiar pentru ea. Așa dar, marxismului i s-ar cuveni completări. Unde anume? În teoria omului singular în eîmpul social. Cum că marxismului i-ar lipsi o asemenea teorie, o asemenea problematică. J. P. Sartre are aerul că merge destul de departe. Recunoaște teza marxistă că omul singular în eîmpul social este mutilat de exploatare, de diviziunea muncii (fără să precizeze bine înțeles că este vorba înainte de toate și în mod ihotăritor de diviziunea capitalistă a muncii). Îi supără numai faptul că lupta împotriva acestei înstrăinări a omului se duce „cu mijloace falsificate”, ceea ce se reduce la contestarea teoriei luptei de clasă și a dictaturii proletariatului, deci a ceea ce este esențial în marxism. Pe un plan mai abstract existențialismul revendică renunțarea la materialism în știința despre societate („totalitatea dialectică”), întrucît ea ar trebui să cuprindă „în tot atita măsură” actele și pasiunile omului cît și categoriile economice. Unele față de altele nu pot fi deci puse într-un raport de la primordial — categoriile economice — la derivat — categoriile etice. Ce mai rămîne atunci din întreaga știință despre societate. Cum ar arăta materialismul istoric privat tocmai de materialismul său? J. P. Sartre nu este sensibil la o asemenea problematică „dogmatică”, „conceptualistă”. Existențialismul își infiltrează anti-materialismul său cu subtilitate, pentru că nu merge pînă acolo încît să pretindă drntr-un început subordnarea economicului de către etic. Bătălii trecute au spulberat prestigiul unei asemenea filozofii. Burghezul moderat este mai realist, prin urmare mai modest. Se mulțu-

1) J. P. Sartre: Lucr. cit.

mește cu latura formală a judecării lui Solomon: jumătate, jumătate. Un compromis. Măcar o jumătate de pas spre eticizarea marxismului, spre dematerializarea lui. Restul este implicit cuprins în teza de bază.

Să trecem la un autor care, deși catolic, va duce cu mai puțină ipocrizie pînă la capăt, același gînd comun al celei mai moderne filozofii burgheze. Cu mai puțină iuocrizie, nu însă fără ipocrizie — Pierre Bigo este, și el, un adept al marxismului, un asidu cercetător al izvoarelor celor mai autentice. El afirmă că știința marxistă este în realitate o filozofie a omului, „o metafizică a subiectului” („mai exact o metafizică a capitalismului și a valorii”) *) Autorul realizează o performanță etică rară: el laudă marxismul desființîndu-l și desființează marxismul lăudîndu-l. Astfel, pentru faptul de a fi arătat că întreaga bogăție a societății este munca materializată, un produs uman, teoria lui Marx este etichetată ca fiind subiectivă, iar Marx se alege cu laude pentru această realizare. Totodată teoria marxistă rămîne lipsită de obiectivitate științifică. Și dacă totuși economia politică a lui Marx este o știință, „este în sensul mare al termenului (?), în măsura în care ea atinge înseși legile istoriei umane și dinamismul ei esențial, *cerințele fundamentale ale subiectului într-o lume obiectivă*” (ș.a.). Este cu alte cuvinte, știință în măsura în care nu este economie politică ci o oarecare morală, în măsura în care nu urmărește, nu dezvăluie legile proprii de mișcare ale lumii obiective însăși, ci „*cerințele fundamentale ale subiectului*”, dezideratele subiective ale omului în general, adică ale omului burghez. Asta i-ar place lui P.B. să fie marxismul și la acest numitor îl reduce. „Economia politică marxistă nu este o fizică ci o metafizică”. Nu este o știință a obiectului ci a subiectului, nu a societății ci a omului. Este o etică. Marx „nu are răceala savantului modern,

*) Pierre Bigo: *Marxism și umanism. Introducere în opera economică a lui K. Marx — 1954 —* („Lucrare onorată cu premiul Lescure și cu Premiul științelor politice”).

care este indiferent față de fapte și se limitează să extragă constantele". La el, legile „nu sînt constante ci necesități”, pe care uimitoarea pătrundere filozofică a lui P. B. nu le poate concepe decît ca necesități, cerințe subiective individuale ale burghezului. „Economia politică a lui Marx este pătrunsă de umanism”, „este încărcată cu potențial filozofic” (care-i lipsește atît de mult lui P.B.); „ruptă de metafizică, pierde ori ce consistență și coerență”. Așadar „în aceeași măsură cu idealismul, el tinde spre realizarea omului și spre sfîrșitul înstrăinării lui”. Marxismul este astfel redus la etică și la coincidență cu idealismul. Pînă aici P. B., explicîndu-ni-l pe Marx în maniera sa, se consideră el însuși marxist. Dar marxismul — ni se va adăuga mai tîrziu — păcătuiește prin inconsecvență, este „ambivalent”. Ce să-l fi supărat oare pe autor ?

Metamorfozînd marxismul într-o manieră proprie, deși nu originală, P. B. răsturnase întregul plan cu capul în jos. Marx descoperise legile obiective, materiale, ale existenței sociale și, după ce le-a demonstrat, sau în cursul demonstrației, a arătat cum — ca efect al acțiunii lor obiective — are loc un fenomen, tot atît de obiectiv, nociv asupra omului, înstrăinarea sa de sine, subordonarea omului de către lucru, marfă, capital, subordonarea omului de către produsul său. Sub imperiul acțiunii legilor economice obiective, în societatea dominată de o clasă exploatoare, cu deosebire în capitalism, relațiile dintre oameni își pierd adevărata lor înfățișare și apar ca relații între lucruri. Omul încetează să mai fie el însuși, cu aptitudinile lui proprii, cu nevoile lui reale materiale și spirituale, cu sentimentele și înclinațiile lui ; omul dispăre ca om în dosul lucrului pe care l-a produs. Redusă la expresia ei cea mai sintetică, această înstrăinare a omului în lucru și dispariție a lui în spatele lucrului, apare — de pildă — pe piață, unde omul nu este considerat ca atare, cu nevoia lui de a vinde ceea ce a produs pentru a cumpăra ceea ce-i trebuie, ci este considerat prin intermediul produsului său. Dacă produsul

său se dovedește, prin cererea existentă, necesar, omul va avea ce să aducă acasă în desaga lui. Dacă nu, cu atît mai rău pentru om. Omul nu este nimic, produsul său este totul. P.B. pare a-l fi lăudat pe Marx pentru faptul de a nu se fi oprit la descoperirea și cercetarea rece „așa cum fac savanții moderni”, a constantelor, a legilor, și de a fr mers pînă la ultimele consecințe ale acțiunii lor. Ceea ce revine la a recunoaște că în societatea capitalistă, omul este supus unui proces obiectiv de dezumanizare, dar totodată că aceeași societate capitalistă produce inevitabil toate condițiile materiale necesare pentru depășirea și lichidarea acestei dezumanizări. („Economia politică a lui Marx este pătrunsă de umanism” sau alte afirmații încă mai categorice). Mai mult chiar, P.B., merge pînă la a recunoaște că „încrederea marxistă în om trebuie să se exprime fără a face apel, în nici un moment, la categoriile etice sau metafizice”. „Marx a eliminat ori ce moralism sau idealism”. „Calea lui Marx este analiza dialectică” (materialistă — ar trebui adăugat — pentru mai multă precizie).

Dar aici intervine bagheta făcătorului de minuni, P.B. — Făcătorul de minuni se prinde, ca de un pai salvator, de ideea înstrăinării, transformă predicatul în subiect, înstrăinarea ca efect în înstrăinarea drept cauză, și spune : „A interpreta realitatea economică ca un proces de înstrăinare, înseamnă a recunoaște omul ca subiectul dreptului.”

A interpreta... etc., înseamnă a recunoaște... etc. Ceea ce este egal cu a spune că a nu interpreta... etc., înseamnă a nu recunoaște... etc. Marx nu a interpretat realitatea economică ca un proces de înstrăinare, ci a dezvăluit înstrăinarea ca unul din efectele realității economice în societatea dominată de o clasă exploatoare, tot așa cum a spune că o realitate umedă îi provoacă reumaticului dureri în oase, nu înseamnă că durerile provoacă umiditatea atmosferei, nici că interpretezi atmosfera ca un proces de îndurere a reumaticului. Dar abia asta îl și supără pe P.B. „Dar

de unde a luat Marx că legile nescrise, invocate încă de Antigona împotriva lui Creon, ar fi legi impuse din afară și arbitrar voinței omenești. Legile morale sînt ineseși legile existenței. Sînt legile imanente ale echilibrului social. Marx a crezut că poate evita poziția etică, adoptînd o poziție dialectică. Dar s-a înșelat". Aici a voit să ne aducă autorul și iată-ne ajunși.

Înainte aflasem că marxismul nu este o fizică a societății ci o metafizică a ei; nu este o teorie a existenței ci una a conștiinței. Acum aflăm urmarea: Existențialismul le dorea puse, ambele, pe un plan egal. Spiritualistul P.B., întoarce oștea cu totul și pune căruța înaintea cailor. Legile morale sînt chiar legile existenței. Conștiința produce existența. Teoria existenței este o teorie morală și se înțelege prin aceasta : o teorie subiectivă, a subiectului, a omului. Două trăsături fundamentale ale marxismului îl preocupă astfel, cu insistență, pe autorul nostru. Stăruie să arate că existența nu este primordială, nu are obiectivitate, nu are legi proprii, independente de conștiința și voința omului. Filozofia nu poate fi deci o teorie a existenței ci a meta-existenței. Și doi — ceea ce decurge din primul postulat — omul, cu toate manifestările lui, nu este un proces istoric al dezvoltării societății, al auto-mișcării existenței, ci un lucru dat, o creație spontană, nu se știe de unde și de cînd. Dar mai puțin importantă este latura biologică a acestui om, cît cea spirituală, latura etică. Ni se arăta astfel că legile morale sînt nu numai legile existenței, dar totodată și imanente, n-au istorie, n-au evoluție. Ele garantează echilibrul social. Imperterbabilul echilibru social. Cît despre dezechilibru, este lucrul dracului și P.B. nu pronunță acest cuvînt de păcat. În practica zilnică bigoții precauți recurg la un subterfugiu pentru a-l indica pe diavol fără să-l numească. Ei spun : ucigă-l crucea, îl tratează deci prin contrariul său sfințit. P.B. transplantează această practică în filozofie, numind lucrul rău, diavolul societății, dezechilibrul, prin

opusul său : legile imanente ale echilibrului social, contrariul sfințit al oricărei mișcări a societății.

Primul postulat îl presupune și justifică pe al doilea, al doilea postulat îl confirmă pe primul, și totul a devenit etic, ca în cea mai frumoasă lume imaginabilă.

La aceste două victorii teoretice, se adaugă și o a treia. Lui P.B. nu-i este indiferent cum demonstrează cele de mai sus. I-ar fi fost suficient pentru asta — de pildă — textele sfinte plus enciclicile papale, sfinte și ele. Nu. Ambiția lui P.B. este să demonstreze adevărul credinței sale în plin teren inamic, cu instrumentele inamicului, dovedind prin aceasta cel puțin că propriul său teren și propriile-sale instrumente teoretice sînt prea compromise pentru a mai promite vre-o reușită.

Ce ne spune de pe acest teren și cu aceste noi instrumente, P.B.? Anume că Marx, în opoziție cu empiristul care vede numai faptele și nu are cum observa contradicția dintre ele, a văzut contradicțiile pentru că „a introdus” o polarizare în fapte, care le face incompatibile, pentru că el a sezișat peste omul real, un om mai real. Dar — se întreabă autorul — de unde a luat Marx noțiunea, dacă nu din omul însuși, aflat într-o experiență neeconomică sau meta-economică ? De unde vine forța întregii analize marxiste a capitalismului, dacă nu dintr-un act implicit de credință în primatul omului asupra lucrurilor, a spiritului asupra materiei. „Acest fetișism, această idolatrie specifică a lumii banului (dezvăluită de Marx — n.a.), ce sînt ele dacă nu materialism ? Și de ce sînt ele în mod esențial instabile, *dacă nu pentru că ele răstoarnă o erarhie de valori* și pentru că ele calcă în picioare ceea ce omul are respectabil și sacru?” Cu alte cuvinte, fără existența unei moralități imanente a omului, luată de Marx drept criteriu stabil, punct fix, pentru analizarea viciului orînduirii capitaliste, nu poate fi concepută întreaga economie politică marxistă, întregul marxism. De aici la apologia capitalismului, a unui capitalism moralizat el însuși cu aceeași iscusită mdeinare filo-

zofică, nu este decît un pas pe care P.B. îl va face în continuare, cu stil și aparentă naivitate duhovnicească. Părăsim, cu aceasta, arca lui P.B., unde pioșenia s-a întrecut cu ipocrizia, dar totul în limitele unui climat de adorare atît a marxismului, care ar trebui să accepte, și „desigur” va accepta pînă la urmă să se eticizeze, eliberîndu-se de ucigă-l crucea: materialismul și revoluționarismul său, — cît și a capitalismului care își va limita „de sigur” profiturile în folosul muncitorilor, etc. etc. Și dacă nu am rămas cu prea multe din această aventură pioasă, am reținut cel puțin prețul la zi al eticei pe piața luptei ideologice contemporane.

Să vedem cît de sumar, acum, ce ne spun cei mai activi susținători ai anti-marxismului contemporan, revizionistii declarați.

Revista „Esprit” publică o scurtă sinteză: „Situția revizionismului” (*). „Numeroși marxiști, obișnuiți să gîndească în termeni de relativism moral, să reducă morală la interesele de clan, de clasă, de partid, au descoperit brusc întreaga profunzime a problemei etice”. „Dar ce este deci acest partid, acest partid — Leviathan?... „Nu-și capătă el întreaga lui valoare din pretenția de a servi o cauză superioară, socialismul?” „Dar socialismul ce este? Poate fi redus la înlocuirea proprietății private cu proprietatea colectivă?” „Nu era el mai curînd o mișcare tinzînd să moralizeze politica și economia?” „Socialismul nu era, înainte de toate, o mișcare de inspirație umanistă?”

Revizionismul aspiră la autoritate teoretică, făcînd paradă de o pretinsă obiectivitate. El — cum s-ar spune — nu este împotriva socialismului, ci numai — cu regret — decepționat de socialism. El judecă nepărtinitor. Și dacă își îndreaptă atacurile saletocmai împotriva marxism-leninismului, aceasta n-ar constitui decît fie reacția la decepțiile suferite, fie expresia bunelor sale intenții de a-l corecta. În felul acesta pînă și platforma sa, compusă din toate vechile clișee ale propagandei anticomuniste, aran-

jate într-o altă orchestrație, apare ca Rintf una de ordin moral. Astfel pregătit pentru o dispută despre morală, revizionistul ne spune că a descoperi „întreaga profunzime a problemei etice” înseamnă a renunța la criteriul de clasă, implicit la criteriul de partid.

Ce ne rămîne, deci, pentru a constitui celălalt criteriu de profunzime al problemei etice.

Dacă nu mai avem clase, ne rămîne societatea în general, lipsită de determinările sale concrete, de toată bogăția fenomenelor ei contradictorii, o abstracție.. Dacă dispăre omul ca parte a unei clase,, ducînd practic viața clasei sale și -identifiîndu-se cu ea în problemele esențiale, ne rămîne omul în general, lipsit de determinări concrete, de înțelegerea poziției sale reale în relațiile sale cu ceilalți oameni, lipsit de sentimente proprii determinate tocmai de natura acestor relații, o abstracție — și încă o abstracție goală. Din tot ce frămîntă viața atît de multilateral complicată a societății moderne, printr-o simplă operațiune logică, speculativă, nu ne-au mai rămas ca supuse judecății teoretice decît două umbre pale, uniforme, lipsite de ori ce consistență; 1) societatea; 2) omul. Odată această operație terminată, supunem rezultatul analizei etice. Analiza ar presupune descompunerea întregului în părțile sale componente. Ce ne facem totuși cînd întregul nostru are originala însușire de a fi lipsit de părți componente? Oricît am coborî înlăuntrul lui n-am putea descoperi mai mult decît văzusem și știusem de la început, adică nimic. Aceasta înseamnă a nu gîndi în termeni de „relativism” moral. Pentru că dacă, dimpotrivă, am înlătura fantomele care ni se propun și am privi cu ochii deschiși ceea ce există ca real în spatele lor, din acel moment am cădea în cursa „relativismului” moral. Am descoperi, de pildă că societatea capitalistă este unitatea contradictorie a doui clase antagoniste a căror coexistență se manifestă sub o singură formă posibilă, anume a luptei dintre ele. Dar clasele nu există nici ele ca abstracții, ci prin oamenii

*) Esprit: Iunie 1958. Francois Fejto.

vii care le compun, prin urmare lupta dintre clase are loc practic ca o luptă între oamenii aparținând acestor clase. Tocmai pentru a-și duce această luptă a lor, oamenii se organizează în partide politice de clasă și se definesc în practică drept ceea ce sînt: burghezi, proletari, etc.

Iar morala lor, prin tot ce are ea mai persistent, reflectă tocmai această stare a lucrurilor. Criteriul de clasă este de aceea punctul nevralgic al întregii dispute. El este totodată singurul care îngăduie o apreciere obiectivă asupra manifestărilor de ansamblu ale vieții sociale, întrucît acest ansamblu însuși s-a dezvoltat pînă în prezent în condițiile antagonismelor de clasă. Toate trăsăturile morale specifice ale unei clase decurg inevitabil din poziția reală pe care o ocupă în societate clasa considerată, din tendințele și aspirațiile ei.

Revizionismul eticizant ia în deridere criteriul marxist-leninist, de clasă, în aprecierea atitudinii morale, botezîndu-l relativism. Renegîndu-l, nu face decît să revină la o veche mistică exaltată de natura unor imperative etice, predicate de secole de filozofi și biserică. Asemenea imperative, oricît de plăcut și îmbietor ar suna uneori, sînt înșelătoare și diversioniste, pentru că tind să perpetueze credința în miracole, în sensul că ar fi suficient ca omenirea să creadă în superioritatea lor, să se convingă de necesitatea unei morale mai înalte, pentru ca această morală să poată deveni reală, să pătrundă în viața de toate zilele, îndeplinirea acestui oficiu — se știe — aparține religiei („iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși” etc. etc.) Se știe totodată cît de multă dragoste pentru „aproapele tău” a produs societatea împărțită în clase antagoniste, și cu deosebire orînduirea capitalistă. Mizeria economică și morală care îi este sortită clasei muncitoare și celor mai largi mase ale oamenilor muncii în orînduirea capitalistă, este dovada supremă a realității pe care o posedă imperativul etic al dragostei pentru „aproapele tău” într-o orînduire dominată de o clasă exploatare. Aceeași soartă o are ori care alt imperativ etic uman, cîtă vreme condițiile existenței sociale rămîn neschimbate. Dacă

tindem deci într-adevăr să creăm o lume umană, a cărei înaltă moralitate să fie expresia necesară a condițiilor ei de existență, trebuie înlăturată orînduirea capitalistă care reproduce pe scară mereu lărgită condițiile mizere materiale și morale ale oamenilor muncii. Și întrucît clasa muncitoare este tocmai cea forță socială revoluționară, singura în măsură să conducă păturile cele mai largi de oameni ai muncii la lupta victorioasă spre acest țel, singurul criteriu științific în abordarea problemei morale este acela al subordonării ei luptei de clasă revoluționară a clasei muncitoare, luptă dusă în scopul lichidării orînduirii burgheze și al construirii societății comuniste. Orice altă soluție în problema morală, orice imperativ moral, orice „mișcătoare” pledoarie morală, toate acestea nu duc decît la ocolirea acestui punct nevralgic și decisiv, la devierea disputei spre direcții fără ieșire și slujește consolidării capitalismului care strivește personalitatea umană.

Iată de ce „noi făgăduim orice morală de acest fel, luată din afara noțiunii de omenesc, din afara noțiunii de clasă”... „Noi spunem că morala noastră este pe deplin subordonată intereselor luptei de clasă a proletariatului. Morala noastră izvorăște din interesele luptei de clasă a proletariatului”¹).

Dar cu aceasta abordarea problemei moralei este rezolvată nu numai din punct de vedere teoretic, ci se arată totodată că viitoarea morală cu adevărat umană apare și se dezvoltă în condițiile luptei de clasă a proletariatului, încă înainte ca noua societate să fi fost înfăptuită, se arată că morala viitoarei societăți comuniste fără clase își află geneza ei în morala de clasă a proletariatului revoluționar. Tocmai această morală, fiind aceea a clasei celei mai revoluționare și înaintate a societății moderne, cumulează în trăsăturile ei tot ce a produs omenirea mai valoros și durabil în întreaga ei dezvoltare istorică, ridicînd și îmbogățind treptat acest produs cu noi calități morale, născute în focul luptei revoluțio-

1 V. I. Lenin — „Sarcinile Uniunilor Tineretului” Op. Al. voi. 2 pag. 671—672.

nare și apoi în perioada de construire a noii societăți.

Ca variantă diversionistă a ideologiei burgheze, revizionismul este condamnat să nu înțeleagă acest proces, să caute să-l mistifice și să-l înjosească. Nu este lipsit de interes nici faptul că revizionismul care se pretinde marxism, stă astfel pe poziții mai obscurantiste decât un asemenea curent filozofic burghez contemporan, cum ar fi acela reprezentat de cunoscutul sociolog antimarxist G. Gurvitch. După G. Gurvitch, Marx și marxistii au demonstrat „caracterul paradoxal al determinismului claselor sociale ascendente, a căror aspirație vizează să ducă la precumpănirea determinismului lor asupra celui al societății globale: ele vor să ajungă la unificarea celor două determinisme, sau, în alți termeni, să dizolve pe acela' al societății globale în acela al clasei învingătoare. De aceea marxistii au putut să afirme, pe bună dreptate, că o clasă socială care luptă pentru putere reprezintă toat. forțele vii ale ansamblului societății, cuprins fiind și determinismul care o conduce pe acea'sta"

Dacă trecem cu vederea prolixitatea terminologiei, cum și faptul că în întregul ei lucrarea citată nu depășește nivelul unei încercări profesionale burgheze de a diseca și sistematiza într-o formalistică arbitrară structura societății burgheze, reținem totuși că — încercînd să se salveze uneori de platitudine, în iluzia că va scoate astfel sociologia' burgheză din nemișcare — sociologul burghez preia, în trecere, o fărîmă din adevărurile marxism-leninismului. Fenomenul este sugestiv. Unii sociologi burghezi contemporani, în măsura în care aspiră să depășească sterilitatea școlii filozofice universitare (burgheze), se îndreaptă spre studierea marxismului, evident pentru a-l combate cu mai multă autoritate. Că se aleg totodată cu cite un crîmpei de lumină e inevitabil, cum inevitabil este ca încercarea de a-l „adapta" să coincidă cu deformarea lui. Revizionismul pleacă de la știință la speculație, misticism și diver-

siune, iar rămășițele de adevăruri pe care încearcă să le preia plecînd, suferă o asemenea răsturnare conformă cu ideologia burgheză cea mai reacționară încît, la o privire atentă, revizionismul ocupă locul unei extreme obscurantiste, față de care cîțiva dintre ideologii burgheziei moderate apar — prin contrast — ca iaffîndu-se pe alocuri mai în vecinătatea științei. Fenomenul acesta s-a petrecut de altfel și în domeniul politicii: majoritatea transfugilor din partidele comuniste s-au definit pînă la urmă printr-o varietate sau alta a naționalismului, uneori chiar a fascismului.

Revizionistii contemporani au descoperit, prin urmare, într-un tîrziu, întreaga profunzime -a problemei etice. Ea se află undeva în afară de clase și peste clase. Și într-adevăr: căci ce este socialismul? „Nu era el mai curînd o mișcare tinzînd să moralizeze politica și economia?" Socialismul nu era, înainte de toate, o „mișcare de inspirație umanistă" ?

Firește că nu. Teza unui socialism tinzînd să moralizeze politica și economia, teza unui socialism etic, nu a fost niciodată o teză marxistă, pentru bunul și simplul motiv că este o absurditate, că nu are nici un atom de criteriu științific la baza ei, că se include pur și simplu în credință, în religie. Revizionistul definește bine socialismul etic: o mișcare tinzînd să moralizeze politica și economia. Potrivit revizionismului, socialismul este „mai curînd" cu totul altceva și cu totul opus revoluției socialiste, cu totul altceva și cu totul opus răsturnării burgheziei și desființării ei.

Evident, un asemenea „socialism" este „o mișcare tinzînd să moralizeze politica și economia", o mișcare neputincioasă care nu tinde ci pretinde că ar putea realiza în cadrul capitalismului, ceea ce nu se poate obține decît întii desființîndu-l și apoi construind — pe ruinele lui politice și morale — socialismul, a* cărui morală se definește a fi umană tocmai pentru că zdrobește clasele exploatare și pune treptat capăt oricărei posibilități de revenire la o orînduire bazată pe exploatare. Noua orînduire înlătură astfel antagonismul dintre clase. în locul exploa-

¹ George Gurvitch — „Vocația actuală a sociologiei", Vol. I. Sociologie diferențială, pag. 357.

tării, se naște și se dezvoltă intrajutorarea între clasa muncitoare, țărâimea muncitoare și intelectualitate. Incepînd cu o anumită treaptă înaintată a dezvoltării, lupta de clasă va fi dispărut înăuntrul socialismului. Ceea ce înseamnă că pe măsura înaintării spre comunism, politicul însuși își modifică treptat conținutul său, înainte chiar de a fi dispărut ca necesitate. Fără îndoială că ritmul acestui proces este astăzi încetinit de existența imperialismului, de caracterul agresiv al politicii pe care o duce imperialismul, și că abia etape ulterioare ale victoriei generalizate a socialismului în întreaga lume, vor crea toate condițiile pentru desăvîrșirea lui.

Cît privește economia, noua orînduire și-o subordonează, folosind în interesul oamenilor legile ei obiective.

Este singurul mod în care — pentru a folosi același limbaj — pot fi „moralizate” politica și economia.

„Clasa muncitoare va înlocui în cursul dezvoltării ei vechea societate civilă cu o asociație care va desființa clasele și antagonismul dintre ele, iar puterea politică propriu-zisă nu mai există, pentru că puterea politică este tocmai expresia oficială a antagonismului din societatea civilă. Deocamdată, antagonismul dintre proletariat și burghezie este o luptă de clasă, luptă care, în cea mai înaltă expresie a sa, este o revoluție totală. De altfel, este oare de mirare că o societate bazată pe opoziția dintre clase duce la contradicția brutală, la o luptă corp la corp, ca ultim deznodămînt?”... „Evoluțiile sociale vor înceta de a mai fi revoluții politice numai în acea ordine a lucrurilor în care nu vor mai exista nici clase și nici antagonisme de clasă”. 1) Marxismul a descoperit această lege obiectivă și a inclus recunoașterea ei consecventă la baza întregii sale concepții științifice despre societate. Din această teză fundamentală decurg toate celelalte laturi, atît ale politicii cît și ale eticii marxiste. Burghezia imperialistă face politică, cea mai agresivă și singeroasă politică — aceea a războiului

) K. Marx : Mizeria filozofiei, p. 150—151.

imperialist sub toate formele lui, iar morală imperialistă reflectă această politică. Pînă și burghezia cea mai progresistă, anti-imperialistă prin interesele ei, nu renunță cu nimic la politica propriei sale dezvoltări economice pe seama exploatării extreme a oamenilor muncii din fiecare țară în parte, deși forța reală a propriei sale poziții antiimperialiste își află izvorul tocmai în acțiunea energică și eroismul acestor oameni. Aci țelul înalt, moral al luptei antiimperialiste, este însoțit — ca de o umbră a lui — de interesul mai puțin înalt și moral, al înlăturării concurrentului imperialist pentru o nestingherită exercitare a propriei dictaturi burgheze, în vederea exploatării bogățiilor naționale, inclusiv a poporului muncitor de aceeași naționalitate. Nu rămîne astfel, nici aici, prea mult loc pentru o poziție umană consecventă. Exploatarea însăși dezumanizează toate relațiile.

Imperialismul, nici capitalismul în formă neevoluată, nu se supun nici-unei moralizări. Totodată ridică în slava cerului revizionismul, pentru meritul de a fi afirmat ca posibilă și necesară „moralizarea” politicii — nu a oricăreia, ci a celei socialiste. Altfel — se spune — prin ce s-ar ilustra în chip deosebit socialismul? Altfel nu s-ar obține, prin socialism, decît înlocuirea unei subordonări a umanului cu o altă subordonare, poate mai totală încă, și în loc de progres am obține regres, în loc de libertate — apusul ei. Pe planul teoriei, acești dialecticieni precipitați, confundă dialectica cu relativismul lor intelectual și realitatea practic materială a relațiilor dintre clasele antagoniste ale societății contemporane, cu iluziile lor oportuniste despre împăcarea contradicțiilor, respectiv cu pacea dintre clase antagoniste, din momentul cînd teoria a descoperit într-adevăr că a sosit timpul istoric în care înlăturarea antagonismelor de clasă este posibilă. Abilitatea revizionistilor se reduce de fapt la o ipocrită falsificare a adevărului dezvoltat de marxism, anume că tocmai această înlăturare a antagonismelor de clasă nu este posibilă decît pe calea ducerii lor pînă la capăt. Ei ar dori — ca un Proudhon

modern — să se elimine partea rea din contradicție și astfel toate se vor înfrumuseța. Aceasta nu mai este dialectica — spunea Marx — ci „cel mult o morală cu totul pură.”) Pentru ca politica să nu mai tuteleze domeniul etic, politica însăși trebuie să dispară ca necesitate. Dar asta presupune dispariția claselor antagoniste și a luptei de clasă și încă universalizarea acestei dispariții. Or tocmai politica, și anume politica revoluționară a clasei muncitoare este singura formă în care se manifestă, în chipul cel mai înalt, lupta pentru lichidarea acelei stări de fapt, care impune subordonarea de către politică a domeniului etic. Politica nu poate să dispară, să se „moralizeze”, decât pe calea generalizării ei extreme, pe calea cuprinderii întregii omeniri în sfera ei și a subordonării față de ea a tuturor celorlalte forme ale conștiinței sociale. Așa cum în trecut conștiința omenirii se înfățișa sub o formă religioasă, cum în viitor manifestarea ei va fi în mod dominant etică, în era noastră, era celor mai mari revoluții cunoscute în istorie, era revoluției care se generalizează cuprinzând treptat — dar într-un timp istoric 'scurt — întreaga umanitate, era trecerii societății omenești de la capitalism la socialism sau — altfel spus — din imperiul necesității în imperiul libertății (Engels), conștiința omenirii se înfățișează în mod predominant a fi o conștiință politică, apogeul ei. Și omenirea are nevoie tocmai de o asemenea conștiință clară a caracterului politic al întregii băătălii — dacă vrea ca această cea mai generalizată bătălie politică să fie totodată și ultima mare bătălie politică a omenirii. În aceste condiții revendicarea emancipării eticii de politică este evident contrarevoluționară pe planul acțiunii, iar în teorie este o absurditate, înseamnă abandonarea completă a oricărui criteriu științific în considerarea mișcării societății, negarea legității obiective, îngheșuirea mișcării istorice în strimtul orizont mic-burghez. Revendicarea emancipării eticii de politică

) K. Marx. „Mizeria filozofiei”, p. 101.

coincide cu renunțarea la orice emancipare reală a omenirii de exploatarea capitalistă, implicit la perpetuarea condițiilor care mențin domeniul etic pe un plan secundar. Campionii eticismului modern, ai eticizării sociologiei, ai eticizării luptei de clasă, ai eticizării politice, etc. se dovedesc a fi opusul a ceea ce afirmă că aspiră să realizeze ; aspirația lor nu are în vedere grăbirea procesului istoric contemporan, răsturnarea capitalismului, construirea mai grabnică a socialismului și comunismului în întreaga lume, lichidarea claselor antagoniste, a claselor în general, deci și a luptei de clasă, a politicii care este expresia ei și, pe această cale, crearea reală a cîmpului celui mai liber pentru activitatea etică a omenirii. Urmăresc dimpotrivă oprirea procesului, încetarea mișcării, perpetuarea înstrăinării de sine a omului, îngustarea acțiunii largi a maselor împotriva ordinii existente, eternizarea acestei ordini a cărei cea mai rezumativă caracterizare nu poate fi decât tocmai antiumanismul ei.

Dar, pentru a înțelege dialectica acestui proces, trebuie să nu părăsești pozițiile marxismului.

Articolul dat din „Esprit” conferă revizionismului meritul de a fi dat „un nou impuls gândirii filozofice”, în special în problema raporturilor eticii cu politica. Evident, un impuls înapoi. „Socialismul nu era, înainte de toate, o mișcare de inspirație umanistă ?” Cine, dar, și ce anume definește acest umanism ? A existat un umanism al secolelor 14—15, care s-a maturizat și a explodat de-a lungul a citorva revoluții burgheze, laice sau religioase, și căruia clasa dominantă îi contesta tocmai umanismul, mobilizînd împotriva lui, dar în numele umanismului, toată energia contrarevoluționară și antiumană a reacțiunii. Cît privește umanismul însuși, cu toată gloria lui istorică, era în realitate numai într-atît umanism, cît se ridica împotriva nerecunoașterii, măcar formale, a „drepturilor omului”, nerecunoaștere ridicată de feudalism la rangul de lege a privilegiului.

Nimeni nu va nega plusul de conștiință omenească generat de această mișcare. A propune însă omenirii contemporane revenirea la ceea ce ea nu izbutește încă destul de repede să depășească și să uite, la aceasta se reduce — după cum se vede — noul impuls dat de revizionism gândirii filozofice. „Ideia de a da numele de frăție universală, exploatării în formă cosmopolită, putea naște doar în sînul burgheziei”¹⁾. Cutezanța intelectuală a revizionismului nici nu-și propune să treacă mai departe. Revizionismul filozofic este filistin chiar și în mersul său îndărăteala. Venerabilul catolic Pierre Bigo, deși ambigiu, reprezintă totuși cu mai mult stoicism împrejurarea, penibilă desigur pentru o gândire care se pretinde cercetătoare, de a se fi întors cu tobla goală după o confruntare atât de îndelungată cu teoria marxistă. Apartenența deschisă la burghezie și biserică catolică, îi dă curajul să se mulțumească cu un minimum de ipocrizie în reglarea socotelilor sale cu marxismul. Aflăm astfel — ipină la urmă — că lui Marx i-a lipsit o filozofie transcendentului. „Cum nu am fi mereu tentați să subordonăm omul economicului, atunci cînd limităm viziunea lui la organizarea lumii sensibile? Prin chiar contradicțiile sale, marxismul demonstrează că este imposibil să afirmi, fără să te contrazici, primatul omului asupra producției, dacă nu ai o viziune transcendentă a istoriei”. „Cum să nu treacă cerințele producției și cele ale revoluției înaintea celor mai fundamentale cerințe umane, cînd s-a refuzat astfel omului, chiar de la început, veritabila sa statură?” P. Bigo susține că Marx nu ia cunoscut adevărate coordonate „ale omului. „Numai un umanism deschis asupra unei transcendențe și numai o economie politică oare se inspiră din acest umanism, vor putea aboli materialismul hanului și realiza omul”. „Măreția marxismului constă în refuzul și proiectul său: respingerea condiției de proletar și proiectul unei societăți fără clase, respin-

¹⁾ K. Marx : Cuvîntare despre problema liberului schimb. Mizeria filozofiei. Anexa II, pg. 169.

gerea dominației bogăției asupra omului și proiectul unei economii care să fie în mina omului. Slăbiciunea lui constă în negarea sa : negarea aceluși *dincolo* al omului, care fondează întreaga ordine umană. Imensul aport al lui Marx este de a fi pus problema economică în legătură cu omul. Dar eroarea lui imensă stă în faptul că nu i-a putut recunoaște acestui om adevăratele lui dimensiuni”. Și, în sfîrșit, Pierre Bigo întrevide posibilitatea unei noi ere, „grație convergenței a două torțe, cele mai mari care acționează astăzi în lume, curentul social pe plan temporal, curentul creștin pe plan spiritual”¹⁾. Predică duminicală, intrucitva originală. Predică pentru o omenire atrasă de marxism. Cel puțin o predică vizibilă. Dulcegăriile la adresa marxismului nu-i alterează natura, nici orientarea. Constanțele acestei predici sînt următoarele : marxismul trebuie completat cu o filozofie a transcendentului, un idealism care să restabilească origina omului și a umanului în sfere extrasensibile, cerești ; există o veritabilă statură a omului, niște adevărate coordonate umane, care generează întreaga ordine umană, iar izvorul lor aparține unui *dincolo* ide ilurnea cunoscută, fără de care nu mai înțelegem nimic ; toate acestea sînt imuabile, nu au o istorie, nu cunosc o evoluție, nici schimbări ; există o autonomie morală ; omul a apărut într-o stare de perfecțiune morală definitivată odată pentru de-apururi și acea stare a devenit criteriul unic de apreciere a moralității sau imoralității ; tot ce este rău se definește ca rău prin îndepărtarea de binele moral cunoscut, dat, — altfel cum am mai deosebi răul de bine ?

Or iată că revizionismul contemporan, care își afirmă cu atîta zgomot apartenența la marxism, n-a reușit, nici în problema moralei, decît să se împotmolească într-o mocirlă teologică nu prea diferită.

Revizionismul contemporan se definește, în etică, prin proclamarea autonomiei morale și, drept urmare, printr-o remetamorfizare a socialismului într-un „socialism

¹⁾ P. Bigo: Op. cit.

etic¹⁾)- Ceea ce ar însemna că socialismul este un ansamblu oarecare de valori etice, „suma valorilor sociale” (?) a căror realizare se impune ca o cerință, imperativ moral. „El coexistă în ansamblul de cerințe pe care și le propune un individ (?) sau un număr oarecare de indivizi (?), și care au în vedere relațiile dintre oameni”.²⁾ între posibilitatea realizării acestor valori și datoria morală de a lucra pentru realizarea lor, nu există nici-o legătură. Datoria, „conform ipotezei lui Kant”, trebuie împlinită în virtutea ei. „Dacă noi am fi convinși că socialismul este imposibil, datoria noastră de a lupta pentru el nu ar fi nici redusă nici slăbită; chiar dimpotrivă, abia atunci eforturile noastre ar îmbrăca acea alură de eroism grație căreia valoarea lor morală va apare în plină lumină”. „Numai acela care luptă conștient pentru o cauză pierdută, poate scăpa de bănuiala de a fi împins la luptă de motive extramorale”. „Datoria de a lupta pentru socialism nu implică nici o altă justificare decât simplul fapt că el este o datorie, că socialismul se realizează ca valoare morală a efortului individului”.³⁾

Din întreaga pădure de idei care înecă în exaltare mistică această variantă etică a revizionismului contemporan, o singură mare lumină țîșnește. Omenirea este dominată de o idee morală etern umană, criteriu absolut al oricărei aprecieri etice, al oricărei aprecieri sociale. Până și socialismul îmi esite decât suma valorilor care se impun ca un imperativ moral. Ajunge să înlături imperativul, sau să-l modifice — cu voia domnului — pentru ca socialismul

¹⁾ „Obligația morală poate fi întoarsă din drumul ei, poate degenera, poate fi relativizată, transformată în instrument al amoralității, în vehicul al răului: ea are totuși o autonomie”. „Esprit”, iunie 1958, Francois Fejto „Situația revizionismului”.

²⁾ „Nu este adevărat că filozofia istoriei determină principalele alegeri ale vieții noastre. Sensibilitatea noastră morală le determină”. *Les Temps Modernes*. Nr. 147-148, mai—iunie 1958, Leszek Kolakowski: „Responsabilitate și istorie”.

³⁾ *Les Temps Modernes*, L. K. lucr. cit.
⁴⁾ L.T.M. — ibidem

să-și piardă temeiul. Dar asta nu s-ar putea întâmpla pentru că imperativul este unic, etern, anume ideea morală.

Bernstein — apostolul revizionismului — spusese că mișcarea este totul, țelul nimic, sintetizând într-o formulă lapidară și aparent dialectică, poziția de capitulare în fața dominației capitaliste cu tot cortegiul ei de „practici oarecure” mutilează pe om. Mișcarea este totul înseamnă, în practica luptei de clasă a proletariatului, a limita totul la organizarea și educarea proletariatului, la propagandă, alegeri, activitate parlamentară, acțiuni sindicale, ajutor de șomaj etc. Țelul: revoluția, răsturnarea capitalismului, construirea socialismului și desființarea burgheziei ca clasă, nu este nimic. În 1958 teza este reluată într-o formulă mai exaltată, dar care nu face decât s-o dezvolte pe cea dintii. Proletarul, comunistul își face datoria morală față de propria sa conștiință, luptând. Prin aceasta el se ridică la moralitate, realizează în sine (în conștiința lui) socialismul sub forma moralității. Ceea ce e tot una cu „socialismul se realizează ca valoare morală”. Acest obiectiv ideal odată atins — exact ca în parabola lui Iov — proletarul și-a realizat idealul său moral, fericirea sa, iar capitalistul — rămânând ceea ce este și continuându-și îndeletnicirile — se va înălța sufletește, ca P. Bigo, la acest sublim spectacol de dezinteresată și feerică spiritualizare.

Se vede, din cele de mai sus, cât de succulent și practic productiv este postulatul autonomiei moralei față de existență, cât de universală și eficace aplicabilitate posedă. Și cât de dezinteresat până la uitare de sine se dovedește a fi capitalismul, care conservă prin apologetii săi acest străvechi idol, mulat din nou după specificul epocilor care se succed. Toate sistemele morale nu sînt decât variante ale marilor teme, adaptate la fiecare eră istorică și regim social.¹⁾

¹⁾ Roger Garaudy: *Comunismul și morală*, pag. 47—48. „Un moment volteriană și necredincioasă prin reacție împotriva aristocrației moșierești care a precedat-o, ea (burghezia n.n.) revine de bună voie la

Marea temă a moralizatorilor burghezi ai epocii noastre, inclusiv a ceea ce a fost numit socialism etic, este ideea morală — demiurgul realului, un demiurg etern.

Curentul de eticizare, care s-a impus cu o disperată vigoare — mai ales în occidentul european — după al doilea război mondial, nu reflectă astfel decât o evidentă diversiune pe eîmpul filozofiei, desfășurată de o burghezie devenită nesigură de ea însăși, în vederea repopulării și resubjugării lumii cu ideile ei dominante. Curentul de eticizare reflectă adtocirea — în epoca noastră — a unei acute crize ideologice a burgheziei occidentale, criza ideilor ei dominante. Dar „ideile dominante nu sînt altceva decât expresia ideală a relațiilor materiale dominante, cu alte cuvinte relațiile materiale dominante exprimate sub formă de idei; ele sînt deci expresia relațiilor care fac ca o anumită clasă să fie dominantă, sînt deci ideile dominării ei.”¹⁾

Dacă desprindem ideile clasei dominante de clasa dominantă, le *autonomizăm*, dacă reținem numai că într-o epocă au dominat anume idei, morale de pildă, uitînd de condițiile care le-au produs, vom ajunge ușor să ne închipuim că orînduirea sclavagistă a fost rezultatul, produsul ideii morale despre dreptul proprietarului de sclav, etc. Același lucru despre feudalism ș.a.m.d. Proprietatea capitalistă este generată de ideea morală a proprietății, concurența de ideea morală a libertății, imperiul colonial de ideea morală a egalității și fraternității tuturor oamenilor și popoarelor. Era burgheză le-a sublimizat pe toate într-o abstracție mai generală: ideea mo-

biserică pentru a mulțumi lui Dumnezeu, care acoperă cu bimecuvîntările lui afacerile ei”... Toate sistemele morale nu sînt decât variante ale acestor mari teme”... „Munca de elaborare filozofică care multiplică doctrinele, este determinată de o dublă nevoie; nevoia de a adapta potrivit cu experiența, pentru că este vorba de a reajusta mereu construcția teoretică la o realitate socială în mișcare; nevoia de coerență internă pentru a reîntocmi într-un mod pe cît de logic posibil diversele părți ale sistemului”.

¹⁾ K Marx—Fr. Engels. Ideologia germană, p 44—45.

rală sau umanismul, care — în virtutea aceleași operațiuni — au devenit subiectul realității, creatorul ei. Acest subiect a fost extins apoi pentru toate timpurile, erele, formațiunile social-economice. Astfel ideea morală nu produce numai burghezia și capitalismul, ci și socialismul. Socialismul, produs al acestui miracol umanist, și redus la limitele economice acceptabile pentru burghezie, ceea ce coincide cu a nu se atinge de burghezie, sau a se atinge cît mai puțin și în nici un caz în mod substanțial — este socialismul etic. Socialismul redus la o formulă ameliorată a capitalismului. Socialismul etic este numai o altă noțiune pentru capitalism. După cum neașteptata și aparent măgulitoare atenție, dovada de respect, lauda adusă de gânditorii burghezi contemporani marxismului, nu este decât un alt mod — adaptat și el — de a lupta împotriva lui.

Cînd filosofia burgheză, de la existențialismul subtil la revizionismul grosolan, proclamă întietatea moralei asupra celorlalte forme ale conștiinței sociale, se vede că burghezia simte nevoia să predice oamenilor o morală înfrumusețată, pentru că morala de toate zilele a societății capitaliste este respinsă cu o creșeindă ostilitate tocmai de oamenii pentru care a fost ea elaborată. Dezbaterea nu este abstract filozofică, transcendentă, ci concret senzorială. Oricîte implicații de ordin moral conține marea luptă contemporană între clasa muncitoare ca forță activă, revoluționară, înnoitoare a societății moderne și burghezia conservatoare, ea se dă înainte de toate pentru și împotriva modificării condițiilor de existență inumane, la care capitalismul condamnă încă majoritatea populației. Dar lupta îndelungată și grea pentru schimbarea revoluționară a condițiilor capitaliste de existență, a produs — ca un corolar al ei — profunde modificări în conștiința morală a unor mase largi, interesate în răsturnarea capitalismului și în înlocuirea lui

cu o nouă orînduire socială, a cărei cea mai înaltă expresie este necesitatea și capacitatea ei reală de a face din om centrul preocupărilor sale, măsura valorii sale istorice.

A existat în trecut o vreme cînd forțele productive fiind limitate, iar producția lor insuficientă pentru satisfacerea nevoilor depline ale întregii societăți, dezvoltarea era posibilă numai cînd „unii își îndeșteulau nevoile pe socoteala celorlalți, așa încît unii — minoritatea — au căpătat monopolul dezvoltării, pe cînd ceilalți — majoritatea — au fost excluși deocamdată (adică pînă la crearea de noi forțe productive revoluționare) de la orice dezvoltare din cauza luptei neincetate pentru îndeștulara nevoilor celor mai imperioase.”) Omul individual în eîmpul social (din care J.P.S. găsește în sfîrșit cuvenit să facă eroul moral al frămîntărilor filosofice burgheze) a fost rînd pe rînd sclav, iobag, proletar sau înrudit de aproape, iar pînd la lui viața era decisă în toate detaliile ei de acțiunea stihinică, sălbatecă, a împrejurărilor necunoscute, care tiranizau neputinciosul său univers moral. Pe această oale a ajuns omenirea la progresul de astăzi. Lată că totuși, ca produs al dezvoltării istorice, omenirea a atins și în ansamblu a depășit ultimul stadiu înăuntru cărui inegalitatea oamenilor și exploatarea se impuneau ca o cerință a dezvoltării. în condițiile capitalismului forțele de producție au ajuns la acea largă posibilitate reală de a crea o abundență de bunuri, încît limitele impuse în trecut au fost în mod obiectiv depășite. Ceea ce în trecut fusese o condiție a dezvoltării s-a transformat într-o frînă a ei. Omenirea a atins în sfîrșit acel punct cînd poate scutura de pe umeri robia propriei sale incapacități de a se îndeștula ; cînd — odată cu îndeștulara tuturor — societatea este în măsură să reducă pînă la limitele posibilului, hazardul jocului tragic al întîmplării, care governa implacabil

viața individuală a oamenilor. Și totuși abia în condițiile capitalismului „dominația relațiilor concrete asupra indivizilor, strivirea individualității de către întîmplare, a luat forma cea mai accentuată și cea mai generală, punînd astfel în fața indivizilor existenți o sarcină foarte precisă... de a înlocui dominația relațiilor și a întîmplării asupra indivizilor, prin dominația indivizilor asupra întîmplării și relațiilor.”)

Orînduirea capitalistă, generatoarea acestei stări, trebuie înlăturată.

Cînd conștiința morală a maselor supune deci unei aprecieri etice condițiile lor reale de existență, decilarfndu-le nedrepte, este evident că înăuntru societății capitaliste au apărut fapte și posibilități noi, care fac necesară și realizabilă o altă existență. Sub imperiul acestor posibilități noi, concepțiile morale populare, în primul rînd cele ale clasei muncitoare, se desprind treptat de sub tutela celor dominante, burgheze. Raportîndu-se la o altă existență posibilă într-o orînduire socialistă, umană, viața în condițiile exploatării capitaliste le apare oamenilor cu atît mai de nesuportat, 'mai nedemnă și dezumanizată. Ia naștere o nouă morală, revoluționară, care se constituie ca sîrburele moralei generale viitoare, comuniste. •— Și astfel lupta revoluționară de clasă, deși prin excelență politică, deși reflectă o necesitate obiectiv determinată a dezvoltării societății și se poartă pe terenul relațiilor sociale, ipe terenul condițiilor materiale de existență a societății — întrucît tocmai ele trebuiesc înlocuite, se încarcă în același timp cu legitime aspirații de ordin etic. Noul ideal moral al forțelor sociale înnoitoare reprezintă cristalizarea unor năzuințe omenești apărute în procesul dezvoltării istorice, dar conturate, precizate, ridicate pe o nouă treaptă calitativă de clasa muncitoare modernă, urmare a faptului că tocmai acestei clase îi revine misiunea istorică de a le înfăptui, ceea ce implică totodată îmbogățirea sa cu acele calități și idealuri morale în măsură să o

*) K. Marx-F. Engels: Ideologia germană p. 471.

*) K. Marx-F. Engels : Lucr. cit. p. 479.

ridice la nivelul misiunii de îndeplinit. în acest proces idealul moral se subordonează politicii revoluționare de clasă, întrucît numai prin intermediul acestei politici, dusă pînă la revoluție și victoria ei, poate deveni realitate. Eficiența moralei revoluționare stă în includerea ei ca parte a politicii revoluționare. După cum politica revoluționară este prin definiție morală, ca cea mai fidelă purtătoare a intereselor omului.

Cînd revizionismul contemporan își îndreaptă focul atacurilor sale împotriva tezei fundamentale despre caracterul de clasă și de partid al moralei, și cu deosebire, împotriva partidului acestei morale revoluționare, el se definește în modul cel mai explicit ca fiind un fidel apărător al eternității moralei neputincioase burgheze, individualistă, conservatoare, antiumană. O formulă etică pentru apologia capitalismului. O formulă etică pentru paralizarea energiei revoluționare a maselor, pentru înăbușirea pasiunii și inițiativei lor creatoare, pe care numai conducerea de către un partid revoluționar marxist-leninist o poate stimula în toată amploarea ei și o poate organiza' în vederea atingerii scopului urmărit. Revizionismul, și alte curente burgheze, fac elogiul dezvoltării stihinice, elogiul anarhiei, pentru că anarhia constituie un mediu prielnic pentru supraviețuirea capitalismului.

O orînduire al cărei ideal este eliberarea omului de orice fel de servituti revendică, dimpotrivă, o deplină claritate asupra mijloacelor necesare pentru consolidarea și dezvoltarea ei, criterii strict științifice, o organizare și o conducere corespunzătoare. De aceea roilul partidului marxist-leninist, „ca forma cea mai înaltă de organizație obștească, ca detașament înaintat, avangarda încercată a poporului" (N.S. Hrușciiov) nu diminuează odată cu înfăptuirea revoluției socialiste, ci trebuie să crească în procesul construirii socialismului și comunismului, „întreaga experiență a' luptei pentru victoria socialismului și comunismului în țara noastră și în celelalte țări socialiste confirmă justetea uneia din principalele teze ale leninismului, potrivit căreia în procesul construirii societății comuniste rolul partidului trebuie să crească, iar nu să slăbească,

așa cum afirmă revizionistii contemporani." ')

În virtutea acestui rol istoric al său de a fi forma cea mai înaltă de organizație obștească, detașamentul înaintat și conducător al mersului spre comunism, morala partidului, trăsăturile morale ale omului de partid, cristalizează realizările cele mai superioare obținute de omenirea contemporană și constituie exemplul de relații morale spre care aspiră pături mereu mai largi ale întregii omeniri.

Se înțelege de la sine că filosofii burghezi, întrucît continuă să rămînă — explicit sau nu — apologeți ai eternității lumii capitaliste, sînt incapabili să discearnă caracterul obiectiv al acestei mișcări și implacabila ei necesitate. — J. P. Sartre impută marxismului o inexistentă nepăsare pentru „acte și pasiunile omului" cînd tocmai marxism-leninismul este singura teorie științifică descoperitoare a izvoarelor acestor acte și pasiuni. Singura care dă posibilitatea concretă clasei muncitoare și aliaților ei să capete o conștiință reală asupra cauzelor care lie determină actele, pasiunile, și plecînd de aici să se organizeze, să-și ducă lupta pentru împlinirea lor. Acte și pasiuni abstracte, fără determinare de clasă, fără determinare istorică, nu există ca atare, chiar dacă ne-am referi numai la relațiile de dragoste dintre bărbat și femeie, sau dintre părinți și copii, întrucît pînă și aceste acte, pasiuni, diferă în modul lor de manifestare potrivit cu clasa căreia indivizii îi aparțin și cu epoca istorică dată. Nu spunem astfel că paralel cu diferențierea de clasă a moralei și de-a lungul acestei diferențieri istorice, nu au apărut, nu s-au maturizat apoi treptat trăsături morale general umane. Spunem în schimb că acele trăsături care se dovedesc a fi general umane sînt un produs istoric și își află purtătorul lor general, consecvent, numai în clasa revoluționară a societății date. Substanțial însă pentru debateră contemporană rămîne faptul că

') N. S. Hrușciiov. Raport prezentat la Congresul al XXI-lea extraordinar al P.C.U.S., pg. 153.

tocmai -libera manifestare a acestor trăsături morale general umane, pe care timpul nostru le-a îmbogățit și multiplicat, vine în contradicție cu existența în condițiile capitalismului și dinamizează de aceea revendicarea politică a înlăturării lui. Tocmai existența socială în condițiile capitalismului, care include exploatarea ca esența ei și de aci mizeria maselor celor mai largi, izolarea individualistă a omului în închisoarea amarnicelor preocupări cotidiene, se opune ridicării acestor mase la demnitatea unei reale și depline creații, la o activitate multilaterală, devenită istoricește posibilă și necesară datorită dezvoltării uriașe a forțelor sociale de producție, singura în stare să satisfacă cerințele materiale și spirituale ale omului modern, care cresc vertiginos.

Pentru ca „totalizarea dialectică” să cuprindă „actele, pasiunile, munca și nevoia” (J.P.S.) trebuiesc modificate deci condițiile materiale ale existenței sociale, tară de care orice totalizare nu ne dă decât acelaș rezultat milenar: exploatarea omului, inegalitatea în drepturi și posibilități, cu dezumanizarea și toate celelalte implicații etice. — Interesul pentru „omul singular în câmpul social” nu încetează de a fi pură speculație filosofică decât din clipa în care omul acesta este desingularizat iar problema lui individuală ridicată la rangul de problemă generală ; decât din clipa în care gândirea urmărește să descopere căile reale pentru ca omul (și nu produsul său) să devină principala preocupare a societății și trece la acțiunea concretă în vederea abținerii neîntârziate a acestui deziderat revoluționar.

Poate fi presupusă o asemenea împrejurare generalizată în condițiile proprietății private capitaliste, în condițiile în care motorul producției este profitul, câștigul personal, banul, avuția adunată peste avuție, puterea personală, și nu satisfacerea cerințelor materiale și spirituale mereu crescînde ale omului? Ezită să răspundă afirmativ la aceasta pînă și filosofii burghezi considerați, care preferă, în schimb să-și manifeste cunoscutul lor interes filistin pentru marxism. Cu aceasta însă, nu

se schimbă nimic. Omul rămîne tot atît de schilodit. Or, „această sarcină, impusă de relațiile actuale, coincide cu aceea de a organiza societatea pe baze comuniste.”) Libera dezvoltare multilaterală a individului este incompatibilă cu proprietatea privată asupra mijloacelor de producție, iar lichidarea acestei proprietăți revendică cu necesitate o cît mai deplină și multilaterală dezvoltare a individului. „Proprietatea privată poate fi desființată numai cu condiția unei dezvoltări omnilaterale a indivizilor, tocmai pentru că schimbul și forțele de producție existente sînt omnilaterale și nu pot fi însușite decât de indivizi care se dezvoltă omnilateral, adică de indivizi care să-și poată face din ele o manifestare liberă a vieții lor”. „...In cadrul societății comuniste — singura în care dezvoltarea liberă și originală a indivizilor nu este o vorbă goală — această dezvoltare este condiționată tocmai de legătura dintre indivizi, legătura care constă în parte din premisele economice, în parte din solidaritatea necesară pentru libera dezvoltare a tuturor și, în sfîrșit, din activitatea universală a indivizilor, bazată pe forțele productive existente”.

Există un raport între necesitatea istorică și ndvelul moral al unei societăți, între condițiile reale de viață materială și morală a fiecărui individ și nevoia socială ca fiecăruia să i se asigure cît mai larg posibilitatea optimei sale realizări. Restul este speculație. Mai mult chiar și mai rău decât atît.

Cît privește marxism-leninismul, el este singura teorie științifică a societății care a putut elabora bazele unei etici coerente și riguroase, reflectând în mod adecuat realitatea și răspunzând cerințelor ei, tocmai pentru că a descoperit, a fundamentat și a înarmat clasa muncitoare revoluționară cu instrumentul cunoașterii acestui raport între necesitatea revoluționarii lumii înapoiate a capitalismului și posibilitatea reală de a-și creia sieși și întregii omeniri condițiile unei vieți pe deplin umane.

) K. Marx-Fr. Engels: Ideologia germană p. 479.

Cronica Literara

„SĂ NU FUGI SINGUR PRIN PLOAIE” roman de Al. I. Ștefănescu

OV. S. CROHMANCEANU

Recentul roman al lui Al. I. Ștefănescu pleacă de la o schiță care deschide volumul său de „Povestiri, dialoguri și portrete”. „Omul de pe catarg”. În „Lică Postolache și cei 15 covrigari” se găsesc aproape toate datele inițiale ale actualei lucrări, adică „instituția” „nașului” și elementele ei componente: „madamana”, bucătăreasa și îngrijitoarea „internatului”, vătăful însărcinat cu ordinea „dormitorului” din pod și inspecția la „vaduri”, regulamentul de funcționare: preluarea, dimineața, a coșului de răchită și a tașcăi de piele, predarea lor seara odată cu socoteala, în fața jilțului patronal, ceremonialul respectiv, îngenunchiatul pe țol și pupatul miinii stăpînului, operarea „situației” fiecărui „negustor” în registrul ținut de cucoana Mimi, repartizarea sancțiunilor, urechiatul, răsucitul perciunilor, tunsul, frecatul cu „Vleminski” ș.a.m.d.

Romanul introduce însă în acest cadru dinamica istoriei. Povestea minorilor exploatați de domnu' Lică e situată în anii marilor răsturnări sociale din țara noastră, imediat după eliberare. „Nașul” îi recrutează pe „băieți” la țară, speculînd mizeria satelor lovite de război. Pe Marin al lui Boată, maică-sa rămasă văduvă cu patru copii în casă, nu-l mai poate hrăni. Enache „șchiopul” vine și el dintr-o regiune înfometată. În general pensionarii „dormitorului” din pod sînt victime sociale ale vremii și pe condiția lor umană disperată își bazează Lică Posto-

lache afacerea cu covrigii. Aceasta nu e dealtfel decît o completare a combinațiilor de mai mare avergură, pe care „nașul” le face, colindînd cu camionul lui Domnu* Mielu regiunile înfometate sau dosînd diferite mărfuri în depozitul din Pieptănari.

Pe de altă parte covrigarii lui Al. I. Ștefănescu circulă printr-un București cuprins de febra revoluționară. Lică vorbește mereu de „bolșevici”, sfătuindu-i pe băieți să fugă de ei, cînd îi întîlnesc, cît mai departe și cît mai repede, dacă nu vor să ajungă în Siberia. Pe stradă apar însă mereu coloane de manifestanți, care strigă „să se dea pămînt țăranilor” și cuvintele acestea îl înfioară pe Marin al lui Boată, fiindcă îi amintesc de maică-sa, văduva, și de jalea de la Burdușești. Printre băieți pătrunde la un moment dat și Fane „ziaristul”, botezat de Sile, șeful covrigarilor și omul „nașului”, „manglitorul din Grant”. Bucureștean, dezghețat, învățat de mic cu multe, el e elementul rebel, care minează în scurtă vreme autoritatea patronului și a acoliților săi.

Tabloul din schița lui Al. I. Ștefănescu intră în mișcare. Diverse conflicte opun personajele între ele, conturîndu-le un destin. Figurile capătă adîncime. Din grupul covrigarilor se detașează figurile lui Marin și Fane. Primul, țărănușul, sperios, cuminte, dispus să asculte ce i se spune, contrariat de rezultatele negative ale comportării lui corecte, tenace însă în hotărîrile luate; al doilea vioi, șmecheros, dotat cu

un ineputabil optimism. Ceilalți aduc doar notele necesare de varietate în psihologia „dormitorului”. Enache dezarmatul, Jara-vete, caiafa, Iordache șiretul ș.a.m.d. La rîndul lui, clanul domnului Lică dobîndește dimensiunea caracterologică necesară romanului. Coana Mimi, soția patronului, între funcția de casier și contabil al firmei are ambițiile ei mondene și secrete aspirații sentimentale. În pat, înainte de culcare citește pasionată „Colecția amantelor celebre”, iar pe matahala de cumnatu-său îl privește provocator cu un amestec de dispreț și ațîtare. Acesta are planurile lui cu „pațachina”, cum îi spune, visînd pe deo parte să scape de toanta de nevastă-sa, pe de altă parte să pună mîna pe „cocoșei” lui domnu' Lică.

Sile, vătaful „băieților” își definește și el mai exact instinctele de brută lașe și servilă, în conflictele care macină „instituția” „nașului”. Lică Postolache, în sfîrșit, cu verva lui de mahalagiu ajuns, cu rapacitatea-i sordidă și aerele-i de mic dictator plictisit e urmărit în tentativa sa lamentabilă de a ignora realitatea revoluționară din jur.

Romanul „Să nu fugi singur prin ploaie” e un exemplu interesant de luminare a unei realități apropiate și totuși necunoscute, prin dezvoltarea conexiunilor mai profunde între datele ei. De la covrigarul amărît de pe stradă, Al. I. Ștefănescu ajunge la întreaga tagmă, descoperind o formă barbară de exploatare în toate detaliile ei. „Podul” lui Lică Postolache aduce bine cu un lagăr de concentrare și Sile joacă aici rolul de „Kapo” cu un brio deosebit. Fanteziile crude ale „nașului”, batjocura care însoțește munca de rob, raporturile de totală dependență, tratamentul de „scoși din lege” al pensionarilor dau această imagine originală și plină de semnificație. Dar sondajul realității sociale merge mai departe. întreprinderea „nașului” e integrată într-un complex. Ea devine o față a lumii vechi, împotriva căreia se ridică valul revoluției. Autorul urmărește un proces de radicalizare a conștiințelor, scoate la iveală factorii transformatori. în infernul din lo-

cuinta baricadată ca o cetate a domnului Lică, pătrunde odată cu răzvrătirea și suflul omeniei. Băieții îl descoperă în solidaritate și am impresia că acesta e și sensul titlului cam bizar al cărții: „Să nu fugi singur prin ploaie”.

Romanul lui Al. I. Ștefănescu nu e egal. Capitolele care prezintă mișcările de stradă din București sînt destul de plate și sub nivelul celorlalte. Scena din Piața Palatului n-are nici amploarea nici dramatismul evenimentului. După arestarea lui Domnu' Lică, intriga dintre coana Mimi și Mielu e tratată cam sumar și nu cu deajuns relief psihologic. În general finalul pare prea precipitat și sub raportul catastrofei nașului și sub cel al deciziei covrigarilor de a urma exemplul lui Fane și Marin.

Romanul se ține însă prin cîteva calități incontestabile. Al. I. Ștefănescu se dovedește mai întîi un excelent observator al mediului rapace burghez de origină obscură și îmbogățit rapid prin speculă în timpul ultimului război și în anii imediat următori. Lică Postolache e un tip. Plin de „cocoșei” el are superstiția afacerilor meschine, care l-au ridicat. La covrigari nu renunță. Sistemul de exploatare al minorilor cu tot ce implică el, teroare, dăscăleală, bătaie, îi dă o anumită voluptate. în fața băieților, la socoteala de seară, instalat în jilț, se simte cineva. Se amuză chiar să-i prindă pe cei care i se pare că ar voi să-l înșele.

„Mă Iordache. mă — ia spune mă, tu știi cîți bani ai adus sau nu știi?” îl întreabă pe bănuitul de șmecherie. Si cînd acesta se apără, răspunzînd, „nu știu, na-sule”, Lică insistă căutînd să obțină o mărturie compromițătoare: „— Taci mă, că știi. Nu mi-a spus mie Sile c-ai învățat să socotești?” Autoritatea și-o menține conștient teroarea cu un soi de paternalism sever. El ține să le bage în cap covrigarilor, că i-a luat de la părinții lor de milă, rugat să-i facă oameni, să-i deprindă meseria. „Mă, la mine nu se fură, mă” — îi strigă lui Marin repezindu-i o palmă mare, grea, după ceafă și precizîndu-i cum a' ajuns el negustor. „Eu, — stabilește pedagogic — am suferit destul în viața mea.

Și-am fost vrednic și credincios, nu ca ăsta".

În discuția cu Iordache își dezvoltă principiile etice, religioase și igienice. „Pe client poți să-l înșeli, convine „nașul”. Nu-i păcat. Păcat e atunci când îți minți stăpînul”. „Mă nu minți mă, că te-aude Maica Precista și moare sor'ta de lingoare” își avertizează interlocutorul invocînd bisericos divinitatea. Și cînd prescrie o „ungere” cu Vleminski strigă indignat: „Airiie! Măăă, dar jegosi mai sînteți!... De ce nu te speli, mă? Ori vrei să-i umpli pe toți? Ce n-ai, mă? Ce n-ai! Mă-nveți tu pe mine? Ce știi tu, mă nătîntolule? La mine-i curățenie, mă.”

Nu mai puțin bine sînt observați în reacțiile lor definitorii, Mimi, sosind de la coafor la prăvălie, în blana ei de astrahan de ocazie și cerindu-i, distinsă, lui Lică să-l judece pe cumnatu-său pentrucă-i necinstește servitoarele, Mielu, dictînd nevestii potrivit virei apei în ligheanul unde și-ia introdus la muiat picioarele: „frige, timpito!... Ho, că mă stropești!... E rece! Mai... puțin... rece... așa...” Leana, umilită, îmbolnăvită de gelozie, strivită de o ură nepunctuoasă.

În al doilea rînd autorul se mișcă cu o remarcabilă siguranță și în lumea covrigarilor, schițîndu-i extrem de sugestiv existența claustrată în mijlocul orașului, cu viața căruia nu are decît un contact exterior și mărginit. Al. I. Ștefănescu realizează o adevărată monografie a acestei îndeletniciri nefericite, înfățișîndu-i reprezentanții, descriind condițiile în care ea se exercită, dormitorul din pod cu becul pus și scos de Sile numai cîteva minute la culcare și sculare, ciocnirile cu „vangheliștii”, cu „concurența”—cum spune nașul, raporturile cu autoritățile, etc. reproducîndu-i în sfîrșit argot-ul, fără exces», cu exact atîta culoare locală cît se cerea.

Covrigarul singur în ploaie, slab, pricăjit, zdrențaros e un motiv literar prin excelență duios. Al. I. Ștefănescu are meritul de a fi evitat aici rețeta și de a fi scris istorisirea rece, sobru, obiectiv, cu toată simpatia sensibilă pe care o are pentru micile

victime ale „nașului”. Cedează sentimentalismului „cărții de citire” doar de două ori. Odată cînd descrie cum ia contact Marin cu orașul: „La început Bucureștiul îți se pare ca un sat mare. Are case multe, ulițe pietruite și toată lumea doarme dimineața, cît e întuneric. Nu-nțilnești decît un moș de treabă, care umblă cu o tărăboanță mare de fier și mătură ulița, încolo aproape nimeni! De prin cele mai multe părți, nu seamănă deloc cu un sat se gîndește Marin. La sat, de pildă, nu există tramvaie. Astea sînt niște case mari pe roate, vopsite cenușiu, cu geamuri. Merg singure și fac un zgomot grozav”, etc. etc. Altădată istorisind scurta idilă sentimentală între sârmanul covrigar și cocheta școlăriță, care, vai, crudă ca orice femeie, își reneagă „iubitul” sub batjocura neiertătoare a colegelor.

Deși se bazează pe o poveste simplă, narațiunea are o desfășurare plină de dramatism. De la o prezentare a mizeriei din casa Linei a lui Boată, trecem brusc la recrutarea lui Marin de către domnu' Lică. Apoi secretele „cetății”, unde ajunge eroul se dezvăluie treptat într-o succesiune nelipsită mereu de neprevăzut, împărțirea coșurilor, repartizarea la Vaduri, prima trînteală luată de la Sile, sistemul „atingerii” fiecărui subaltern practicat de acesta, socoteala de seară, ungerea cu Vleminski, etc. Concomitent se declanșează și conflictul latent dintre „naș” și cumnatu'său. Acțiunea nu lîncezește urmărind prima tentativă de evadare neizbutită a lui Marin, întîlnirea cu Fane, moartea lui Enache, și apoi intrarea lui Domnu'Lică la „sabotaj”, urmată de rebeliunea covrigarilor.

Totul e tratat în secvențe scurte, privindu-se lucrurile ca sub obiectivul aparatului de filmat, deci cu conciziunea și atenția la cadrul vizual, pe care trebuie să le aibă scenaristul, ajutat pe ici pe colo de un investitor zgîrcit la vorbă. Se pare de altfel că romanul a avut chiar într-o primă versiune avataruri cinematografice devenind pînă la urmă ceea ce este și nu spre paguba autorului.

EXPOZIȚIA DE ARTĂ PLASTICĂ A UNIUNII SOVIETICE

A   CONSTANTIN

Expoziția deschisă în luna decembrie a anului trecut la Dalles, a dat publicului românesc prilej de cunoaștere a artei din U.R.S.S. Prezentarea diferitelor perioade de creație a citorva figuri de seamă ca *Muhina, Șadr, Tomski, Kukrînixi* sau *Efanov* — ale căror opere sînt larg răspindite la noi prin tipar — sau a altor artiști remarcabili, mai puțin cunoscuți în România, ca *Devneka, Sarian, Favorski* sau *Koncialovski*, a conturat un ansamblu de cea mai bună calitate, caracteristic pentru sculptura, pictura și grafica sovietică.

Trăsătura cea mai sezisantă a expoziției a constat în varietatea expresiei plastice. Trecerea în revistă a operelor din sălile de la Dalles, dezvăluia, cum nu se poate mai clar, faptul că realismul socialist nu este o „rețetă”, oi, cu adevărat, o metodă de creație care favorizează dezvoltarea celor mai diferite personalități artistice.

Pictorul Sarian aduce în coloristica sa exuberantă soarele sudului, redă formele și perspectiva aeriană într-o pensulație largă, fiind atras de acorduri tonale ascuțite, pe cînd Koncialovski atacă o gamă de culori mai potolite, cu treceri mai puțin incisive, într-o pastă plină și vibrantă, iar Efanov sau Osenev, fac o pictură de construcție și policromie academică.

Deși dinamismul și monumentalitatea îi caracterizează deopotrivă pe doi dintre fondatorii școlii sovietice de sculptură —

Vera Muhina și Șadr — viziunea lor e foarte diferită; Muhina dăltuește larg, în volume mari, în vreme ce Șadr se exprimă mult mai oconcentrat, modelînd cu deosebită vervă și căldură. Tot așa de diferită e viziunea Imogravurilor lui Favorski de laviurile în acuarelă neagră semnate Kukrînixi, sau echilibrul și ponderea sculptorului Tomski, de lirismul caucazianului Abdurahmanov.

Dar lumea creatorilor sovietici, atît de deosebiți prin temperament, paralelă geografică sau naționalitate, este unită sub semnul aceluiași nou umanism. Cheia de boltă a realismului socialist rămîne identificarea creatorului cu aspirațiile maselor populare. Fiecare artist este, înainte de toate, un cetățean încadrat în uriașul efort de construire a lumii noi, un luptător în marele front al eliberării omului, al păcii. Iată de ce arta acestor diferite personalități artistice este străbătută de același sentiment cald și profund: dragostea pentru tot ce trăiesc și năzuiesc oamenii.

*

Sistemul adoptat de organizatorii expoziției, de a înfățișa pe artiști în spirit monografie; ne-a oferit o privire mai largă asupra operei citorva creatori marcanți. Foarte bine reprezentat a fost unul dintre primii sculptori sovietici, Ivan Dmitrievici Ivanov, cunoscut sub numele de Șadr

(1887—1941). Originar din satul Taktisinsk, aproape de orașelul Șadrinsk, în Ural, de unde și-a luat și pseudonimul, artistul a dus pînă la revoluție o viață grea și dramatică. El a fost, rînd pe rînd, băiat de prăvălie, dulgher, cântăreț ambulant, a luat parte la revoluția din 1905 și a publicat unele desene politice în legătură cu aceasta, motiv pentru care a și fost eliminat din școala de arte și meserii din Ekaterinenburg. Cu mare greutate și foarte tîrziu a reușit Șadr să studieze teatrul și sculptura la Petersburg, căpătînd apoi și o bursă de studii în străinătate. După ce a învățat cîțiva ani în Franța și Italia, în preajma războiului mondial, el s-a întors în țară.

Victoria proletariatului rus a schimbat din rădăcini viața artistului, care a început să creeze de abea după revoluție. În afară de unele interesante proiecte sau studii de monumente, de expresiva figură în bronz a „Semănătorului” și portretul mamei artistului — realizate în 1922 — sau de relieful fumerar al lui Frice, expoziția a cuprins și lucrarea de căpetenie a creației lui Șadr: „Piatra de pavaj — arma proletariatului”. Născut din amintirile răscoalei trăite de autor în 1905, și expus în 1927, la aniversarea prunului deceniu de la revoluție, rondsosul acesta este un adevărat manifest de luptă al muncitorilor exploatați și, totodată, una din capodoperile artei sovietice. Imaginea tînarului muncitor ce smulge în focul răscoalei un bolovan din pavajul străzii, este văzută în momentul maxim al încordării. Trupul vînjos, răsucit ca un arc în spirală, cu mușchii vibrînd, pare că se va desfășura brusc, zvîrlînd piatra. Chipul frumos al acestui „Discobol” modern — cu transparente caractere autoportretistice — scapără de minie; planurile puternice ale feței cu maxilarele încleștate, exprimă supremul efort.

O altă figură de seamă a sculpturii sovietice, amplu prezentată în expoziție, a fost Vera Ignatievna Muhina (1889—1953). Născută la Riga, ea și-a petrecut copilăria la Feodosia. Din 1909, a început să învețe la Moscova cu pictorii Iuon și Dudin, cu sculptorița Sinițina și apoi cu pictorul

Meșkov. între 1912 și 1914, Muhina și-a continuat studiile în străinătate, în Italia și, mai ales, la Paris, în atelierul lui Antoine Bourdelle.

Ca și Șadr, Muhina a pășit, imediat după revoluție, pe un lung drum artistic, încununat de mari succese. Bustul lui A. A. Zamkov, creat în 1918, arată calitățile de portretist ale sculptoriței, evidente încă de la începutul carierei. Sensibila înțelegere a psihologiei omului, puterea ei de pătrundere și forța plastică, strălucesc în galeria de portrete expuse la București. Capul, în granit negru, al chirurgului S.S. Tudin, un chip tenace, dăltuit în planuri mari, portretul plin de spiritualitate al regizorului A. P. Dovjenko, în marmoră albă, sau cel în bronz al academicianului A. N. Krilov (replică a unui bust în lemn), operă de o deosebită expresivitate, redînd puterea gîndirii matematicianului, vestit constructor naval, sînt pilde grăitoare.

Vera Muhina a fost, deopotrivă, unul dintre cei mai valoroși monumentalisti sovietici. Cunoscută în lumea întregă prin marea compoziție „Muncitorul și Colhoz-nica” — grup uriaș de 24 m în oțel inoxidabil, care a încoronat pavilionul sovietic la expoziția internațională de la Paris din 1937 — sculptorița a dovedit, în general, o inepuizabilă fantezie în compoziția monumentală, în afara monumentului păcii, cel al lui Gorki și multe altele, cunoscute la noi prin reproduceri, publicul a putut vedea în expoziție o serie de machete interesante și variate ca „Icar”, o compoziție avîntată, „Sevastopol”, un grup de marinari într-o mișcare circulară în torsadă și, mai ales, compoziția alegorică „Piine”, un grup în care ritmul decorativ al volumelor este admirabil cumpănit. Suflul monumental al sculpturii Muhinei a fost bine ilustrat în expoziție și prin bronzul intitulat „Vîntul”, sau statuia de lemn „Iulia”, o figură feminină, stilizată în planuri mari.

Deasemenea cu numeroase lucrări, a apărut în expoziție și Nikolai Vasilievici Tomski, statuar și portretist reputat (n. 1900), artist din generațiile educate de regimul sovietic. Născut în satul Ramușevo, gu-

bernia Novgorod, el a lucrat ca muncitor agricol pînă în 1919, cînd s-a înrolat voluntar în Armata Roșie. La sfîrșitul războiului civil, Tomski a intrat în clasa de sculptură a profesorului Lișev din școala de arte și meserii din Leningrad. Primele sale lucrări independente datează de prin anii 1930—32.

În expoziție s-au prezentat, în afară de machetele a două dintre cele mai izbutite statui ale sculptorului — cea a lui S. M. Kirov și cea a generalului I. D. Cemiahovski — și o serie de portrete foarte bine individualizate: „Muncitor din Stalingrad”, Vațlav Sonski, Diego Rivera, sau, cu deosebire, expresivul cap al bătrînului muncitor francez Joseph Helton. Remarcabilă este și figura în marmoră a lui Lenin, cioplită cu o măsură și un echilibru ce izbutesc să exprime bine firescul și totodată măreția marelui om politic.

Evghenii Viktorovici Vucetici (n. 1908) autor, între altele, al monumentului Eroului sovietic de la Berlin, operă complexă, de mari proporții, a fost prezent în expoziție prin două portrete, dintre care „Oțelarul”, lucrare deosebit de expresivă, dînd măsura puterii de sinteză a sculptorului.

Varietatea viziunii și temelor sculpturii din expoziție a fost întregită de statuile artistului azerbaidjan Oglî Hasan Fuad Abdurahmanov (n. 1915), cum e alegoria „Eliberarea” și legendara figură „Nizami”, de portretele datorite lui Zinovii Moiseevici Vilenski (n. 1899) ca cel al lui Albert Einstein sau al acad. B. N. Venadski, sau de lucrările în lemn ale sculptorului animalier Vasili Alekseevici Vataghin (n. 1883).

*

Pictura din expoziția sovietică a adus publicului românesc mai multe aspecte noi. Alături de marile pînze ale lui Arcadi Alexandrovici Plastov (n. 1893) — „Cînd pe pămînt e pace”, „Adolescență” — de tablourile lui Nikolai Ivanovici Osenev (n. 1909) — „Primul cuvînt al puterii sovietice” și „Viitorii feroviar” —, de portretele datorite lui Vasili Prokofievici

Efanov (n. 1900) — al artistei Iablocikina și al komsomolistei Rajkova — sau de lucrările lui E. G. Satel (n. 1917) inspirate din viața komsomoliștilor, am putut vedea creațiile unor artiști mai puțin cunoscuți la noi.

Așa este Alexandru Alexandrovici Deineka (n. 1899), un maestru care pictează deosebit de expresiv, cu mare economie de mijloace. Panourile pînzelor lui Deineka ne-au arătat, cu toată varietatea subiectelor, același laconism în limbajul pictural, aceeași viziune sintetică, exhaustivă. Natura moartă cu gladiole sau dramaticul și, totodată, optimistul peisaj din vremea războiului „Suburbie a Moscovei”, monumentală compoziție din 1935 „Repauz de prînz în Donbass” sau, mai ales, cea din 1956, „Pe malul mării”, în care figurile cu relief sculptural, ale fetelor, se profilează pe atmosfera marină cu străluciri metalice a dimineții, sînt pildele unei picturi originale, de mare sugestivitate.

Vizitatorii expoziției au avut satisfacția să cunoască și cîteva din operele bătrînului și reputatului maestru armean, Martiros Serghievici Sarian. Născut în 1880 la Nahicevani, el a început să învețe în 1903 la Școala de pictură, sculptură și arhitectură, din Moscova. Întors după revoluție, în 1921, în Caucaz, Sarian a devenit unul din principalii organizatori și animatori ai vieții culturale și artistice din Armenia Sovietică. Peisajist îndrăgostit de însoritele priveliști ale sudului, poet al munților, portretist foarte sensibil, pictor scenograf, artistul a desfășurat dealungul rodnicei lui cariere, o activitate neobosită.

„Autoportretul cu paleta”, ne înfățișează foarte bine această pregnantă personalitate, cu privirea iscoditoare, cu chipul tăiat în planuri decise, ca și pictura lui. Pînzele „Construcția unei hidrocentrale în munți”, „Valea Aparatului”, „Munții” sau „Flori”, sînt tablouri a căror policromie vivace și largă pensulație răsună de fantezia și măreția orientului.

Poezia Caucazului răzbate și în viziunea caldă a pictorului azerbaidjan Oglî Husein Mihail Abdulaev (n. 1921). Talentul delicat

și expresivitatea pictorului se vădese mai ales în peisajele panoramice care dezvăluie viața nouă a țării lui, cum sînt „Pe căile cincinalurilor”, „Lumini la Mingheceaura”, sau „Pe malurile rîului Kura”.

Peisajul a fost bine reprezentat și prin pinzele lui Nikolai Mihailovici Romadin (n. 1903), cele ale lui Gheorghe Grigorovici Nisski (n. 1903) și mai ales prin tablourile lui Iacov Dorofeievici Romas (n. 1902), ca de pildă „Pe Enised, după ploaie”, „Sezon de pescuit pe Enisei”, sau „Acolo unde va fi hidro-centrala Kuibișev”, opere ce dovedesc o specială înțelegere a transparențelor atmosferice și a marilor perspective panoramice.

Semnificative pentru ansamblul picturii din expoziție au fost și lucrările lui Peotr Petrovici Koncealovski (1876—1955), trei naturi moarte și sugestivul portret al compozitorului Aram Haciaturian, ca și două expresive aspecte de atmosferă citadină, datorite lui Iuri Ivanovici Pimenov (n. 1903): „In piața centrală” și „Ploaie torențială”.

*

Secția grafică a expoziției, domeniu de netăgăduită superioritate a artei sovietice, a fost dominată de operele Kukrînixilor și cele ale lui Favorski.

Din 1926, de cînd a fost publicat primul desen realizat în colectiv de Mihai Vasilevici Kuprianov (n. 1903), Porfirii Nikitici Krîlov (n. 1902) și Nikolai Alexandrovici Sokolov (n. 1902), Kukrînixii au cucerit o faimă întinsă departe peste granițele Uniunii Sovietice. Caricaturiști, afișiști, ilustratori și pictori, ei au dat opere de un ascuțit și direct mesaj social. Ilustrațiile expuse la București pentru „Istoria unui oraș” de Saltîkov-Scedrin, în peniță, cele în acuarelă neagră pentru povestiri și nuvele de Anton Cehov sau pentru „Foma Gordeev” și „Mama” de Maxim Gorki, sînt probe de

admirabilă interpretare plastică a imaginii literare. Dar poate cea mai grăitoare din seriile expuse este cea a ilustrațiilor la „Don Quichotte”; viziunea romanului picaresc al lui Cervantes este realizată de un contemporan, într-o tehnică grafică cu frumoase valorații picturale.

Vladimir Andreevici Favorski (n. 1886) unul din cei mai mari graficieni sovietici, s-a făcut cunoscut publicului nostru prin numeroasele xilografii expuse, deosebit de cald și delicat săpate: ilustrații pentru opere de Anatole France, Tolstoi, Dante, Shakespeare, Lerrnontov sau Pușkin. Valorațiile noi și tehnica originală, obținute de artist pe placa de lemn, arată o virtuozitate ce a îngăduit exprimarea unor sentimente și idei deosebit de variate.

Gravorul este însă și un maestru al linoleumului. Admirabile prin laconismul lor sînt linogravurile din Samarkand, amintind, doar în negru și alb, de frumusețea miniaturilor persane.

Grafica a mai fost reprezentată în expoziție și prin savuroasele ilustrații pentru copii de Evghenii Mihailovici Racev, în autentic stil de basm rusesc, fără a deveni însă arhaizante, prin litografiile lui Aleksei Feodorovici Pahomov (n. 1900) din seria „Copiii sovietici”, sau cele ale lui Vladimir Alexandrovici Vetrogonski (n. 1923).

*

Miile de oameni care s-au perindat prin sălile de la Dalles în vremea expoziției sovietice, au confirmat încă odată interesul publicului românesc pentru arta din U.R.S.S. Valoarea pildei unei arte militante, reprezentată de personalități de seamă ale plasticei din patria socialismului, a făcut ca, pentru amatorii de artă, pentru tinerețea noastră și pentru artiști, Expoziția de artă sovietică de la București să însemne un eveniment din cele mai însemnate ale anului 1958—59.

ARTA ȘI CONTEMPORANEITATEA*)

Reflecții pe marginea expoziției de artă plastică a țărilor socialiste

N. JUKO V

Artist al Poporului din R.S.F.S. R.

aînt artist plastic și de aceea nu pot rămâne nepăsător față de soarta artei și căile sale de dezvoltare, față de bucuriile și amărăciunile ei.

Cînd am plecat în 1956 la Veneția pentru a lua parte la Expoziția universală și n-am întîlnit privitori în minunatul parc al Bienalei, deși era în toiul verii, m-am simțit foarte trist și mi-a fost tare rușine pentru arta pe care o iubesc, pentru profesiunea de artist plastic. Din cele peste 40 de pavilioane ale acestei expoziții, majoritatea erau pline de lucrări ale abstracționiștilor.

Actualmente, însă, ești cuprins de un simțămînt de bucurie și mindrie cînd vezi cum la Moscova oamenii stau la rînd în fața clădirii Manejului, pentru a intra la Expoziția de artă plastică a țărilor socialiste. Marele interes pe care publicul sovietic îl manifestă față de această expoziție este firesc și legitim, deoarece el poate vedea aci pinze și sculpturi care emoționează, trezesc simțăminte intense; deoarece autorii acestor lucrări — în majoritatea lor adepți ai artei realiste — se îndreaptă spre viață, gîndesc asupra problemelor puse de ea; deoarece afirmă justetea istorică a ideilor socialismului, frumusețea și măreția lumii noi.

Sînt convins că expoziția aceasta nu este un fenomen obișnuit în viața plastică mondială, că ea oferă material pentru serioase discuții asupra destinului artei, asu-

pra locului pe care aceasta îl ocupă în contemporaneitate.

*

îmi amintesc cum în perioada războiului trecut, noi, artiștii plastici, desenam pe front. Printre noi se găseau adesea soldați, publicul nostru, care aproba sau dezaproba, prin atitudinea lui, lucrarea noastră.

Și-mi mai aduc aminte de acel simțămînt de înflăcărare și nerăbdare cu care executam, pe-atunci, desenele noastre, strărluindu-ne să cucerim respectul soldaților pentru creionul ori penelul nostru. Fiecare dintre noi știa că de el depinde ca soldatul — făuritorul victoriei asupra dușmanului — să considere arta drept o activitate necesară în acele zile aspre, cînd poporul avea nevoie de pîine și de muniții.

îmi amintesc că în acele clipe zîmbetul soldatului, sau o țigară oferită de el, constituiau cel mai mare stimulent pentru munca noastră. Cred că acest simțămînt l-au încercat în aceeași măsură și actorii, scriitorii, corespondenții de război, într-un cuvînt toți acei care, prin activitatea lor creatoare, contribuiau în acele zile, la făurirea victoriei asupra dușmanului, bine meritînd dragostea trainică și respectul poporului nostru.

Sînt convins că tocmai acest prețios simțămînt de dragoste pe care ni-l poartă poporul, trebuie să fie păstrat ca lumina ochilor, că el determină destinul artei,

*) Literaturnaia gazeta, nr. 8/1959.

fiind esențial pentru educarea unei noi generații de artiști plastici talentați. În mediul nostru, și mai ales în rîndurile tineretului, artistul își prezintă ades lucrările și, la observațiile critice ale publicului, își exprimă dintr-o dată dezacordul, neîncrederea, considerînd că această critică se datorește neînțelegerii.

Oare așa trebuie să fie? Oare arta noastră se adresează doar unor oameni deosebiți, aleși, și nu întregului popor?

Sînt convins că arta va avea numai de cîștigat dacă vom învăța să avem o atitudine plină de atenție și răbdare față de critică, dacă vom manifesta o mai mare dorință de comunicare cu diferiți oameni. Fără îndoială că avem nevoie nu numai de artiști plastici inteligenți, ci și de un public inteligent, dar este greșită părerea că primii îl creează pe celălalt. Fără public arta noastră este inutilă. Publicul exercită o influență asupra creației noastre, o modelează, face ca însuși procesul de creație să fie plin de bucurie și răspundere.

Mă gindeam la toate acestea cînd am vizitat expoziția, cînd am trecut prin sălile ei uriașe, cînd am privit lucrările artiștilor plastici din cele 12 țări socialiste. Se vedea limpede care din ele erau lucrări născute din dorința de a fi mai aproape de popor, de a-i împărtăși bucuriile și spulbera tristețile, și care — puține, desigur — doar încercări formale, doar exagerări în originalitate și manieră.

Dar să vorbim mai întîi despre ceea ce este mai important: elementele remarcabile și generatoare de bucurie.

*

Secțiunea Vietnamului a constituit pentru mine în cel mai deplin înțeles al cuvîntului, o descoperire a unei lumi plastice noi. Un privitor, care stătea alături de mine, i-a mărturisit prietenului său: n-am prea mult loc acasă, după cum știi, dar zău dacă n-aș lua orice lucrare de aici pentru a o duce la mine și a o privi cu plăcere zilnic.

Lucrările artiștilor vietnamezi bucură ochiul și inima privitorului pentru că în

ele s-au contopit uimitor de puternic și de organic cele mai însemnate caractere ale unei mari arte realiste — profunzimea conținutului exprimată cu o uriașă forță poetică și specificul național, care răzbate din toate operele.

Inchipuiți-vă că vă găsiți pe pămîntul unei alte țări: cerul pare a fi același, dar cit e de deosebit; totul este altfel și aparte colorat, oamenii și peisajul sînt neobișnuiți, unici. Or tocmai aceste particularități remarcabile ale fiecărui ținut, ale fiecărui popor, determină specificul național al artei.

Lucrările pictorilor vietnamezi, și înainte de toate, admirabilele lor tablouri executate în lac, înfățișează imaginea unui pămînt îndepărtat și minunat, deși necunoscut nouă.

Cerul adînc, de un albastru strălucitor, munții cenușii cu nuanțe de azur, care tremură în mirajul arșiței, copacii care luminează parcă în aerul încins, micile figuri ale femeilor care lucrează pe ogoare — iată Vietnamul! Și chiar dacă tabloul lui Huang-Tik-Tin poartă un titlu prozaic, „*Brigada de ajutor reciproc la plantarea orezului*”, el înfățișează imaginea poetică generalizată a țării.

În picturile executate în lacuri de artiștii plastici vietnamezi uimește desenul ireproșabil, neobișnuita finețe picturală. Așa cum există o ureche muzicală absolută, mulți dintre ei posedă un gust absolut. De aceea sînt atît de admirabile pînă și cele mai modeste compoziții ale lui Nguen-Dik-Nung, ca de pildă „*Torcătoarele și țesătoarele*”. Simți că autorii tablourilor sînt întotdeauna îndrăgostiți de țara lor, de poporul lor. De aci însuflețirea, poezia lucrărilor lor — chiar cele mai modeste peisaje sînt privite ca ceva deosebit de semnificativ, ca o parte din marea panoramă a vieții; tabloul nu sîrșește odată cu cadrul, ci pare că se întinde mai departe, silind privitorul să-și inchipuie spații noi. Să luăm de pildă „*Bambusul*” lui Cian-Din-Tho, benzi subțiratic de lăstari aurii pe un fond roșu aprins. Totul e executat cu nespūsă minuție, fiecare amă-

nunt e desenat și răsdesenat, fără a constitui o copie naturalistă a vieții. Tabloul sună ca stihurile.

Lacurile vietnameze prezintă o anumită convenție, care porcede de la străvechi tradiții naționale. Imaginea este zugrăvită pe un fond roșu, auriu sau de altă culoare intensă, așa cum artiștii noștri din Paleh își execută miniaturile pe negru, în lucrările pictorilor vietnamezi fondul nu este indiferent față de imagine, fie că este roșu, parcă plin de arșița soarelui tropical („*Bambus*”), fie că este luminos, redind culoarea cerului matinal („*Golful Halong*”).

Pictorii vietnamezi ce folosesc lacurile introduc în tablourile lor elementul grafismului. În lucrările lor nu există însă duritate, ariditate, totul se construiește pe mari raporturi cromatice, corect găsite. Convenția nu duce deloc la înfrumusețare vană. Mi-am amintit fără voie de gluma cuiva, care spunea că maeștrii vietnamezi — deși lucrează cu lacuri — nu sînt de fel poleitori.

Și, ceea ce este mai important, tradițiile picturii străvechi par a nu contrazice da fel tema actuală. În maniera lor specifică, limpede conturată, pictorii ce folosesc lacurile rezolvă liber subiecte moderne.

„*Răscoala populară din Nge Tine*” (lucrare colectivă a unui grup de artiști): impetuoșitatea mișcărilor, copacii plecați sub rafalele vîntului, personajele cu caractere bine reliefate, parcă smulse dintr-o mulțime plină de minie, fondul auriu ca lumina soarelui, lumina victoriei ce se revarsă asupra orașului.

„*Marș de noapte*” de Nguen Hiem : soldații trec unul după altul pe îngusta punte suspendată de-asupra riulețului. Ritmul aspru al mișcărilor nereținute, lumina verzi-argintie a lunii care învăluie jungla ; pare că întregul Vietnam porces în războiul pentru eliberare pășește pe aceste drumuri nocturne.

Mi se pare că acțiunea unei opere realiste este cu atît mai puternică cu cît specificul național este mai clar și mai organic exprimat în ea. Deoarece specificul

național în artă este, înainte de toate, aprofundarea sufletului poporului, a modului său de trai, a culturii și tradițiilor sale. într-adevăr, acolo unde pictorii vietnamezi trec la maniera europeană — pictura în ulei — ei sînt incomparabil mai slabi decît în minunatele și neîntrecutele lor lacuri care, repet, au constituit pentru mine — și desigur pentru mulți privitori — o adevărată descoperire plastică.

*

Oamenii sovietici iau cunoscut și mai bine și au iubit și mai puternic în ultimii ani arta chineză, care s-a relevat întotdeauna prin acuitatea și actualitatea temelor și subiectelor alese. Doar simpla enumerare a titlurilor de tablouri ne vorbește de dorința fierbinte a artiștilor de a pătrunde nemijlocit prin creația lor în viață : „*Vîntul și zăpada nu sînt o piedică*”, „*Prietenia este mai adîncă decît apa*”, „*Să muncim în comun, să ne bucurăm în comun de roadele muncii*”, „*Lupta pentru minute și secunde*”. Aceste îndemnuri la acțiune, la luptă, pot fi deobicei întîlnite pe afiș. La chinezi ele au devenit nu numai un titlu, ci și conținutul compozițiilor lor policrome. Mica pînză a pictorului Li-Hu, „*Panoramă nocturnă asupra bazinului de acumulare Și-San-lin*”, în ciuda dimensiunilor sale, transmite limpede senzația de amploare și măreție a eforturilor omului în muncă. Puterea Chinei noi este limpede exprimată și în lucrarea colectivă a artiștilor plastici din studioul de sculptură, „*Despărțim munți și făurim mări*”. Ch pul tînarului gol este plin de putere. Da, acesta e într-adevăr mărețul chip simbolic al Răsăritului care se trezește. Din păcate sculptura este vopsită. Aceasta îi conferă un anume naturalism, reducîndu-i valoarea artistică.

Este caracteristic faptul că, deși continuă să lucreze în tehnica și stilul „Gohua”, maeștrii chinezi îmbogățesc pictura „Gohua” cu noi realizări îndrăznețe, care le îngăduie să rezolve cele mai însemnate probleme ale contemporaneității. Tabloul

lui Van-Şen-le „*Cele opt eroine "se aruncă în fluvii"* lasă o profundă impresie. Desenhul bărbătesc al artistului, suculent și expresiv, este încălzit de un viu simț al actualului. Tradiția și contemporaneitatea s-au contopit aci organic.

Aceasta trebuie subliniat cu deosebire, deoarece o pânză ca „*Proclamarea Republicii Populare Chineze*”, de Dun-Si-ven, reprezintă după părerea mea o mărturie a tocirii trăsăturilor naționale la unii pictori, care încearcă să imite mecanic maniera europeană. Asemenea lipsuri pot fi întâlnite și în câteva pânze ale artiștilor plastici din Mongolia și Coreea. Deși, desigur, și în aceste sectoare există numeroase lucrări interesante, care încântă prin maturitatea lor. Mi-am amintit de pildă tabloul cunoscutului pictor mongol Tevegjav Ocirin, „*Lupta taurilor*”. În sectorul coreean aş dori să remarc, printre alte opere, asemenea lucrări diametral opuse ca sculptura lui Cio-Von-Soc „*Masacrul de la mina Ragen*”, un care sint puternic redată minia și suferința poporului și, pe de altă parte, mica pânză a lui Pak-Kion-Nan, intitulată „*Fiica*”, plină de un simțămînt cald și delicat..

Principiul artei noastre sovietice — socialistă în conținut și națională în formă — se reflectă, în mod pregnant după cît mi se pare, și asupra artei tuturor țărilor reprezentate la expoziție.

Nu poți — de pildă — confunda în nici un fel lucrările sculptorilor germani F. Kremer și H. Seitz cu sculpturile bătrînului maestru polonez Xavier Dunkovski. Tradițiile școlii naționale germane — accentuarea expresiei, categoricul formei — se vădese în grupul sculptoral al lui Kremer, „*Cel care face apelul*”, „*Luptătorul*”, „*Învinsul*”, din monumentul închinat „*Victimelor fascismului de la Buchenwald*”. În ele se simte patosul unui tragism elevat, chipurile sînt de o aspră concentrație, atitudinile pline de dinamism. Și cît de poetic rezolvă H. Seitz capul sculptat al lui Mao-Tze-Dun, realizînd imaginea unui înțelept plin de putere și tinerețe sufletească.

Specificul național, humorul ceh răzbate deosebit de limpede în numeroase lucrări ale maștrilor cehoslovaci. Cînd le vizitezi sălile, observi cu satisfacție cît de puternică este reflectarea în pictură a tradițiilor prieteniei sovieto-cehoslovace, cu cîtă dragoste și aplecare este desenat de pildă soldatul rus de A. Zabranski. Priceperea de a zugrăvi oamenii muncii în plenitudinea forței fizice și a frumuseții lor spirituale este o trăsătură deosebită a picturii și sculpturii cehe. Foarte reușit, în acest sens, capul minerului executat de R. Pokarnii.

Cele mai bune opere ale artiștilor plastici maghiari, bulgari și albanezi ne bucură de asemenea, atunci cînd îmbină teme actuale cu un colorit național limpede exprimat.

Numai pe un tărîm binecuvîntat, scăldat în razele soarelui sudic, s-a putut ivi coloritul major, cu tonuri aurii, al tabloului „*An vesel*” de bulgarul S. Venev — cofele umplute ochi cu vin sclipitor, mormanele de fructe, fețele bronzate, mîinile virtuose, puternice, ale veselilor țărani mustăcioși, ușor băuți. Dar arta bulgară nu ocolește temele dramatice. Deosebit de impresionantă este „*Execuția*” de I. Petrov. Figura bărbătească a revoluționarului, mîinile strîns legate la spate; în întreaga lui atitudine nu se observă nici o umbră de slăbiciune, de șovăială. „*Portretul mamei artistului*” de N. Petrov vădește o psihologie aprofundată. Acest tablou este caracterizat prin simplitatea ce constituie una dintre cele mai de preț însușiri ale artei autentice. Tot atît de variat în ce privește temele și rezolvările este sectorul Ungariei. Întîlnim aici strălucitele ansambluri cromatice ale lui E. Domanovski pentru Expoziția agricolă de la Budapesta și pînza cu colorit atît de proaspăt a lui A. Bernat „*Atelierul artistului*” și „*Dimineața la Sztalinvarasz*” de L. Miskolcz, unde observi cu atîta claritate vioiciunea unui tînăr oraș industrial, care întîmpină o nouă zi de muncă.

Îmbinarea marilor tradiții naționale cu încercarea de a găsi noi mijloace de ex-

presie, necesare rezolvării unor teme moderne, se vădește într-un mod deosebit în pictura românească. Și, înainte de toate, în creația celui mai de seamă reprezentant al său, Corneliu Baba. De lucrările sale, însă, ne vom ocupa mai jos.

Aș vrea să subliniez acum un moment important: atunci când vorbim de tradițiile naționale în pictură, trebuie să ținem minte că avem de a face cu o noțiune extrem de largă, ce nu poate fi redusă la câteva procedee înguste, la câțiva maestri, așa cum s-a întâmplat, de pildă, în unele articole critice, în care tradiția națională a artei ruse era reprezentată de numai 2-3 nume. Dacă vorbim de pictura rusă, atunci trebuie să ne ocupăm, — cred — de întregul nostru front plastic, de la Maleavin sau Arhipov, pînă la Bialinițki Birulia. Cine va nega faptul că opera acestor maestri cu desăvîrșire opuși este tipic rusească — și după cît mi s'c pare — că deosebirile dintre ei reflectă colosala gamă a conținutului noțiunii de moștenire și tradiție în arta rusă ?

Este îmbucurător de aceea faptul că tocmai în acest înțeles al tradiției a și fost organizat sectorul sovietic, cel mai mare din expoziție. În el sînt reprezentați artiști de maniere deosebite, cu tendințe creatoare dintre cele mai diferite — Sarian și Joganson, Serov și S. Gherasimov, Deineka și Korin, uniți însă prin metoda comună a realismului socialist. Faptul este îmbucurător și însemnat. Îmbucurător pentru că arta sovietică, pornită cea dintîi pe calea realismului socialist, a acumulat bogății însemnate, care pot fi evaluate și la această expoziție.

*

Nu trebuie să extindem fă infinit, însă, nici noțiunea de artă națională. Formalismul este cu totul străin de național, deoarece în el sînt șterse ori ce trăsături ale artei populare, el fiind cosmopolit în însăși esența sa. Și cred că discuțiile ce se vor desfășura în legătură cu expoziția, discuții la care vor participa reprezentanții artei țărilor socialiste, vor fi probabil de

ajutor unor artiști rătăciți, convingîndu-i să renunțe la căile sterile în artă.

Nu putem însă hotărî ce aparține școlii naționale și ce nu, decît în mod serios și nu la nimereală.

Cred că atunci cînd am discutat despre impresionisti am comis o greșeală îndoindu-ne de valoarea artistică a unor maestri, a căror creație este într-un fel sau altul legată de acest curent. Arta unor pictori ca Manet, Degas, Renoir, Toulouse-Lautrec, Van Gogh și alții a fost clasată fără drept de apel de către unii critici în lagărul formalismului. Trebuiau să fie evidențiate atent însă părțile pozitive și negative ale acestor artiști, fapt care ar fi contribuit la elaborarea unei concepții juste despre însemnătatea moștenirii lor artistice.

Combătînd abstracționismul, ca pe un curent absurd și dăunător artei de șevalet, trebuie să vorbim de posibilitatea folosirii sale în arta decorativă și aplicată. Deoarece, atunci cînd observăm în draperii sau tapiserii elemente ale lucrurilor reale, fragmentate de cutele firești ale materialului și pierzîndu-și sensul, fenomenul este negativ. Tocmai aceasta devine formalism, deoarece imaginea obiectivă își pierde finalitatea.

Consider că procedeele abstracte pot fi perfect compatibile în domeniul desenului țesăturilor, draperiilor și într-o serie de alte domenii ale artei decorative și aplicate, dacă artistul rezolvă problema decorativă conștient, cu pricepere, pornind de la factura materialului, scoțîndu-i în relief funcția, folosind în mod creator tradițiile ornamentului «național».

Pare ciudată însă încercarea de a crea o operă de șevalet dintr-o abstracțiune, ba încă eliminînd rezolvarea cromatică.

Expoziția cuprinde din păcate asemenea exemple, în sectorul artei poloneze. Autorilor lor le-ar fi de folos să cunoască ecourile trezite de arta lor în cercurile largi ale vizitatorilor.

Iată de pildă grafica lui T. Kulisevicz. El nu poate fi clasificat în rindurile ab-

sitraționiștilor puri, dar orientarea creației sale mi se pare greșită.

Dacă am judeca după catalog, el a ales o temă socială acută, necesară, în seria de desen din viața țăranilor. Când privești însă fiecare foaie a acestei serii — și sînt convins că părerea mea o vor împărtăși mulți — nu vezi nici un țăran. Oamenii au devenit pentru artist un simplu pretext pentru jonglerii estetice.

T. Kuliseviciț posedă fără îndoială un simț rafinat al echilibrului plastic. El știe cite și ce fel de linii trebuie trase pe o anumită foaie de hirtie, și cum să fie ele îmbinate cu pete și tușe. Toate acestea țin însă doar de virtuozitate; nu încercați să găsiți caractere sau analiză psihologică — ele nu există. Dacă îndrăznești totuși să-ți reprezinti prototipurile desenelor sale, poți resimți doar necazul pe care l-ar încerca acești țărani pe care autorul i-a ales' drept obiect al artei sale.

Dacă în lucrările lui Kuliseviciț se simte o măiestrie subtilă, deși greșit orientată, la continuatorii polonezi ai modernismului în pictură nu observi nici măcar această cultură plastică elementară. Se naște de aceea un gînd neașteptat: oare această voită și desfigurată eliminare a obiectului, care distruge formele și culorile vieții reale, nu ascunde lipsa de talent și de pricepere?

Mă străduiesc să alung neîncetat acest gînd, nu vreau să cred în această posibilitate, dar dovediți-mi că E. Eibisz, care poartă titlul de cinste de profesor de pictură la Academia de arte frumoase, știe să deseneze. Nu văd aceasta în lucrările sale, în femeile, fetele, naturile sale statice, în care linia este nesigură, iar extravaganta pozei, flexiunea nefirească a mîinii, se datoresc — după părerea mea — nepriceperii de a reda natura în întreaga sa picturalitate și spontaneitate.

Dovediți-mi că un alt profesor abstracționist — A. Maricinsky — simte culoarea, că pinzele sale de un colorit murdar, lipsite de gust în asamblarea tonurilor ascund vreun sens! Cred că este cu neputință.

Privind cu tristețe asemenea lucrări expuse în sectorul polonez, vezi că în ele se destramă marile tradiții ale artei realiste poloneze, acele tradiții care trăiesc de pildă în cele mai bune sculpturi ale lui Duncovskii, însă nicidecum în uleiurile sale, reprezentînd un ciclu de imagini de coșmar din Oswieczim; trăiesc în „Nudul” simplu și elegant al lui A. Visnevskv. în lucrările citorva graficieni polonezi.

Presimt că tovarășii polonezi îmi vor obiecta: cum asta, oare putem bate pasul pe loc? Noi mergem înainte, căutăm forme noi pentru a oglindi viața actuală.

— Desigur, formele și procedeele noi trebuie căutate, însă nici decum aruncînd în același timp peste bord tot ceea ce arta a acumulat în trecut, destrămîndu-i tradițiile înțelepte.

•— Tradiții I va exclama interlocutorul meu. Pe cine-l pot satisface tablourile naive ale secolului al XIX-lea!? Pe cine-l pot satisface copiile — chiar măiestre — după lucrurile și oamenii reali, în secolul fotografiei în culori, televiziunii și ecranului lat?

Da, n-avem nevoie de copii. Și noi luptăm împotriva naturalismului, dar problema constă în ce trebuie să-i opunem. Nu cumva sucele formaliste, non-figurative, străine, neinteligibile și de aceea inutile poporului? A unifica profunzimea sintezelor, uriașa capacitate emoțională cu ritmul impetuos al vieții actuale și a întrupa toate acestea într-o formă limpede, realistă — iată calea, iată soluția problemei! Arta plastică își are domeniul ei, ce nu prezintă elemente comune cu fotografia ori cinematograful. Din păcate, nu toți maeștrii artei realiste se ridică pînă la înălțimile unei asemenea arte mari. Înseamnă asta că o asemenea artă este în general imposibilă?

Nu! Ea este posibilă. Mai mult decît atît, ea există în realitate și chiar alături, de pildă, în pavilionul românesc. Ea trăiește în lucrarea sculptorului I. Irimescu, „Bustul academicianului Oprescu”, care redă chipul monumental sintetizat al unui om puternic și înțelept, și în desenele atît

de aparte ale lui Paul Erdos și — desigur mai strălucit, mai deplin ca oriunde — în lucrările pictorului Corneliu Baba.

tată un maestru care constituie — cred — un minunat exemplu de îmbinare a celor mai bune tradiții ale artei pe care-o iubește, cu îndrăzneala căutării. Tabloul său „*Țăranii*”, una dintre cele mai bune pinze ale expoziției, nu poate fi plasat în secolul al XIX-lea, de pildă. Nicidecum! Interpreted și retopind tradiția realistă, folosind materialul profundelor sale observații asupra vieții, Baba a creat o operă de zguduitor adevăr al vieții. Aici nu poate fi nimic exclus, mutat, modificat, totul își ocupă definitiv locul. Compoziția este cu adevărat de fier.

Prin exemplul tabloului său, autorul arată limpede cum trebuie ocolit secundarul, ne semnificativul, în numele principalului, cum trebuie să fie concentrată ideea obiectului, pentru a fi redat ritmul său interior. Un grup de țărani vine spre privitor. Bărbați, femei, copii și, în miinile unei mame, un prunc. La orizont, spre stînga, ziua ce asfințește, pîlpîie abia. Vine seara. Privitorul, cum se întimplă și în viață, nu prididește să examineze în amănunt ochii fiecărui personaj ce vine, dar de îndată ce figurile devin perceptibile, în fiecare se simte un profund adevăr psihologic. Oamenii merg, după o grea zi de muncă. Picioarele desculțe, tru-

dite, pășesc greu și iute. Cămașa desfăcută lasă să se vadă pieptul unui țăran bătrîn. Un copil adormit se pleacă încrăzător către mama ce-l poartă. Nici un amănunt inutil și totuși imaginea poporului muncitor biruie și pune stăpînire pe cel care privește pînza. Cîtă profundă cunoaștere a omului, cîtă înflăcărată dragoste pentru om! Dacă este adevărat că tablourile nu sînt pictate cu vopseluri, ci cu singele inimii, atunci Baba așa a pictat.

Cred că adevărata cale a artei urmează tocmai sensul spre care merge Baba, spre care merg cei mai buni maestri ai artei germane, cehe, chineze, sovietice. Este calea pe care merg pictorii vietnamezi. Tendința de a surprinde înfățișarea mobilă și unică a epocii, pulsul ei intens, de a profunzda caracterele și evenimentele lumii actuale, poate fi realizată în arta plastică numai dacă aceasta va asimila tot ceea ce arta universală a acumulat mai de preț. Iar în căutarea de procedee noi, va rămîne democratică, accesibilă tuturor, va ține minte principala sa menire — aceea de a sluji poporul.

Cred că expoziția organizată la Manej reprezintă o trecere în revistă a forțelor realismului, constituie un bilanț al dezvoltării artelor plastice în cele 12 țări socialiste, confirmînd cu hotărîre acest adevăr.

Cronica Tîniului

'ALLO... AII GREȘIT NUMĂRUL'

ION BARNĂ

J vein credința că, în afara evidentei tendințe etice, „Allo... ați greșit numărul I” mai are o calitate remarcabilă: aceea de a amuza. Pentru că buna dispoziție este o stare de spirit categoric revoluționară, iar autorii filmului acestuia propagă risul și se dovedesc astfel utili societății. Ce fel de ris însă? „în ridiculiza/re, scrie Hertzen, există ceva revoluționar”. Dar, adăuga Scedrin, „pentru ca satira să fie satiră adevărată și să-și atingă scopul, trebuie în primul rînd să transmită cititorului acel ideal de la care pornește creatorul...”

Autorii filmului „Allo... ați greșit numărul I” militează evident, fățiș, pentru un ideal social pe care îl transmit și spectatorilor.

Filmul este realizat de pe pozițiile unor artiști care-și iubesc eroii, tineri ai vremii noastre, veseli, încrezători în viață, crescuți în mijlocul unui mediu sănătos, socialist, în filmul acesta nu vom întîlni ceea ce se cheamă personaje negative, ci numai personaje în curs de „pozitivizare”, ca să zicem așa! Nu întîmim figuri reprobabile, ci doar oameni cu trăsături reprobabile, ceea ce e cu totul altceva. Maneaș nu este un element dușmănos nici pe departe și nici măcar atât de vicios ca să apară necesară o intervenție masivă, organizată, a colectivului în mijlocul căruia trăiește. Mancaș este un băiat bun, cu multe cali-

tăți și ale cărui defecte etice vor fi eliminate de la sine, datorită desfășurării firești a lucrurilor. Atunci împotriva cui este îndreptată arma ucigătoare a satirei, a ironiei? Rousseau spunea, referindu-se la „Mizantropul”, că Moliere ne provoacă risul în legătură cu Alceste, deși acesta este personajul cinstit al piesei și că, de aceea, scriitorul se arată a fi un dușman al virtuții, demdată ce-și aruncă disprețul asupra virtuosului. Polemizînd cu el, în „Hamburgische Dramaturgie”, Lessing îl combate afirmînd că „Mizantropul nu devine demn de dispreț, ci rămîne ceea ce este, și risul... nu micșorează cu nimic aprecierea noastră despre el”. Pentru a-și concretiza această afirmație, oarecum generală, scriitorul german invocă exemplul omului distrat. „Rîdem de el, dar îl disprețuim P li apreciem calitățile, așa cum se cer apreciate; ba mai mult, fără această apreciere nici nu am putea rîde de faptul că e distrat. Să-i acordăm acest camcier distrat unui om rău, de nimic, și să vedem dacă va rămîne ridicol P Va fi respingător, scîrbos, unt; dar nu ridicul”. Exemplul se poate transfera ușor asupra lui Mancaș. Autorii filmului (scenarist: Simion Macovei, regizor: Andrei Călărășii) își satirizează eroul ținînd seama și relevîndu-i calitățile. Satira nu este făcută așa dar de pe pozițiile celui care vrea să distrugă o morală rușinoasă, ci din punctul de vedere al celui care își apreciază.

«roul, dar îl dorește mai bun, dezbrătat de anumite apucături proaste. Vizionind filmul „Allo... ați greșit numărul!” spectatorul observă cu o certă voioșie : cit de vesel, de tonic este tineretul nostru 1

„Allo... ați greșit numărul 1” povestește la modul binecunoscut al comediei muzicale, un episod din viața câtorva studenți de conservator. Fabulația este construită pe un *qui-pro-quo*, sau dacă vreți, pe o suită de *qui-pro-quo-xm..* Simple, nostime, deși nu întotdeauna originale, întâmplările acestea ^convenționale creează posibilitatea unui comic de situație, care le permite autorilor filmului să-și comunice ideile, să transmită spectatorilor ceea ce au de spus.

Caracterele sînt creionate în fugă, dar cu humor, întâmplările se succed într-un ritm alert, sînt spumoase și, abstracție făcînd de •cîteva momente cînd acțiunea scade, bătînd pasul pe loc (de pildă, secvența balului mascat), filmul nu plictisește de fel. „Allo... ați greșit numărul 1” este presărat, așa cum se cere unei atari comedii, cu gag-uri. Aceeași remarcă se poate face aici, ca și la întâmplări, privitor la ineditul lor. "Dar gag-urile sînt lipsite de vulgaritate, pricinuesc risul — • ceea ce este esențial! — și nu sînt, așa cum se întîmplă adeseori, exterioare acțiunii. întîlnim glume iscate de ^montaj : Mancaș își dă o întîlnire cu o fată, indicînd drept un semn de recunoaștere un fulgarin purtat pe braț. Cadrul se schimbă subit, plouă cu găleata, Mancaș așteaptă la locul întîlnirii cu fulgarinul pe braț și spectatorii rîd cu poftă. Totodată, s-a izbutit prin această glumă ridiculizarea personajului. Nu are sens să înșirăm aici o listă de glume, chiar și reușite, pentru că istorisirea lor nu spune prea mult. Căci, și considerăm aceasta o calitate importantă a majorității gag-urilor, ele sînt cinematografice, găsite anume cu scopul de a fi exprimate prin mijloacele filmului. Cel pomenit mai sus o •dovedește — și nu este singurul.

Filmului i se poate imputa inegalitatea •de stil, care supără uneori. Am dori să dăm un singur exemplu — și cel mai flagrant. Mancaș, erou de comedie spumoasă pînă acum, se plimbă prin Cișmigiu și este

cuprins de „zbuciumul inspirației”. Momentul, destul de lung dealtfel, este realizat într-un mod dramatic, asista siderat — • căci pînă adineaori ai rîs lipsit de griji — la un moment al cărui dramatism ți se impune și zîmbetul îți înghiață pe buze. O fugă prin alei, o încordată frămîntare în casă, fulgere, trăsnete, străfulgerări absente de lumină îl inconjoară pe Mancaș și începi să te simți prost că pînă acum ai rîs de el. Apoi furtuna se domolește și comedia își urmează cursul, grațios. Lipsa de unitate de stil este supărătoare. După cum supărătoare sînt și puerilitățile existente pe alocuri. Pentru a ne epata cu o imagine interesantă, operatorul a filmat un cadru în care cîțiva studenți care citesc ziarul sînt văzuți tam-nesam de jos, de pe podea parcă. Absurd, după cum absurdă este tentativa de a sugetra ameteala eroului nostru, pricinuită de debitul verbal exagerat al unui regizor de film. Pentru aceasta aparatul capătă o mișcare circulară, care-l ametește pe spectator, îl irită. Soluția este și naivă, dar și cu totul inexpressivă, în acest caz. Și tot la capitolul puerilități am vrea să pomenim concepția bizară despre inspirație. Momentul — • despre care am mai vorbit — păcătuiește prin primitivism : lucrurile) acelea demonice sînt ridicule, pentru că încearcă să materializeze în mod naiv clipa inspirației. Dar toate aceste pete nu umbresc calitățile filmului.

„Allo... ați greșit numărul!” are o seamă de calități nu numai intrinsece, ci și în raport cu istoria cinematografiei noastre. Ni se paie încă nu deajuns de apreciată calitatea filmului — calitate datorită evident regiei — de a ne oferi întîmplări jucate nu la modul teatral emfatic, declamatoriu, ci realist, firesc, cu multă naturalețe. Fie că e vorba de actori de profesie, cum ar fi Jurie Darie, fie că e vorba de apariții inedite, ca Ștefan Tăpălagă, jocul lor firesc este un element oarecum nou în cinematografia noastră. Interpreții nu-și mai declamă replicile ca la o serbare de sfîrșit de an școlar, nu se mai mișcă înțepenii ca elevul chemat la tablă. Personajele filmului se comportă firesc și; de aci derivă tonul

sincer realist al filmului. Faptul ni se pare demn de relevat cu insistență și nu pomenit la un capăt de cronică doar, pentru că avem impresia că este esențial. Conjugat cu o utilizare izbutită — și din plin — a străzilor bucureștene ca decor natural, realismul acesta dă o notă de autenticitate care, lipsindu-i altă dată unui film, nu-i mai permitea să solicite sentimentele spectatorilor. Nu am vrea să dăm exemple pomenite în alte rânduri, dar este limpede că spectatorul nu va „crede” în ceea ce se întâmplă pe ecran, atîta vreme cît nu i se oferă o felie autentică de viață. Altfel va rămîne surd la mesajul filmului, și „*Allo... ați greșit numărul!*” comunică un mesaj, care ajunge să convingă pe spectator tocmai prin modul în care este exprimat. Tinerii din film se mișcă asemenea unor tineri și nu — cum s-a mai întîmplat — ca membrii echipei artistice a unui azil de bătrîni, costumați în studenți. Gesturile, comportarea cotidiană, atitudinile obișnuite poartă amprenta vârstei. Vorbirea este *vorbire* și nu rostirea unui text în fața microfonului. Nimeni nu declamă, nimeni nu recită. Actorii vorbesc normal, așa cum vorbim cu toții. Faptul este, repetăm, de o importanță capitală, deoarece felul de a vorbi, de a se comporta, al actorilor noștri de film a fost pînă acum aproape mereu absurd. Este un merit categoric al lui Andrei Călărășu, regizorul filmului, al cărui net progres se cere salutat.

Dar, vorbind despre interpreți, am vrea să ne oprim asupra distribuției actrițelor. Mai cu seamă în cazul comediei muzicale alegerea judicioasă a vedetelor se impune. Ori, iertată să ne fie nepoliteta, dar vedetele feminine din „*Allo... ați greșit numărul!*” nu ni se par a fi alese în modul cel mai fericit, — și este păcat. Comedia muzicală pretinde ca totul să încînte ochiul, pretinde o anume frumusețe senină, odihnitoare. Or rolul vedetei este hotărîtor în acest sens. Și este, repetăm, păcat că cele două vedete, pe lingă faptul că seamănă prea mult între ele, nu constituie cea mai potrivită alegere cu putință.

„*Allo... ați greșit numărul!*” consemnă pe lingă progresul simțitor al regizorului și o evoluție fericită a operatorului șef. Imaginea (Andrei Feher) este nu numai curată, ci are acea strălucire oare lipsea pînă acum fotografiei lui Feher (și nu numai a lui...). Lumina frumos folosită, efecte de lumină abil construite, o valorificare remarcabilă a fețelor într-o serie de prim planuri și, în general, o notă de veselie, de optimism, de bună dispoziție, pe care o sugerează și fotografia. Mai puțin izbutite ni se par mișcările da aparat, care suferă din pricina unei nesigurante supărătoare: aparatul corectează uneori pe parcursul unor mișcări, în alte părți mișcarea este nejustificată sau ritmul ei necorespunzător și, în genere, lipsește ceea ce aici era necesar, o generozitate, am numi-o, a mișcării. Impresia predominantă rămîne însă calitatea fotografică a imaginii.

Revenind, în concluzie, la o afirmație făcută la începutul acestei cronici am dori să precizăm că lipsa satirei biciuitoare, chiar dacă nu este condamabilă, nu presupune însă neapărat superficialitatea. Să ne explicăm. „*Allo... ați greșit numărul!*” este, cum am mai spus, o comedie, fără a fi o virulentă satiră, ironia cu care sînt vizate aici unele defecte ale personajului ridiculizat nu este nicidecum pornită din răutate. Dimpotrivă. Dar filmul ar fi putut și în aceste condiții depăși suprafața problematicii. Comediile lui Alexandrov sînt o dovadă a unor atari posibilități. Spumos nu înseamnă neapărat superficial și se poate face haz și pătrunzînd mai mult în miezul lucrurilor. Superficialitatea autorilor a dus la o insuficientă înrădăcinare a eroilor în problematica reală și serioasă a vieții lor, a făcut palidă existența unei vieți organizate care, în realitate, are o greutate specifică apreciabilă în existența colectivelor studentești dela noi.

După cum superficialitatea a dus la o depășire a licențelor permise firesc în comedie și a dat naștere la o situație bizară, cînd niște studenți din anii superiori ai conservatorului își consumă capacitatea profesională prin compunerea unei melodii „Pe

unda clapelor" sau a unui vals pur și simplu.

Și încă ceva : într-o anchetă întreprinsă recent de „Informația Bucureștiului” un compozitor se întreba : dacă este vorba de comedie muzicală, atunci unde este muzica ? întrebarea nu e o simplă figură de stil, deoarece realmente există mult prea

puțină muzică, mult prea puține melodii față de cerințele genului.

Filmele pot fi apreciate în multe feluri, adesea se întâmplă ca filmele „de succes” să nu fie și cele ce primesc girul cronicarului. Iată însă că există și filme „de succes” pe care le putem saluta cu bucurie. „Allo.. ați greșit numărul!” este un astfel de film.

CREATORI ȘI OPERE

FRANCISC MUNTEANU

ION VITNER

Creator febril, dăruind tiparului volum după volum, Francisc Munteanu ne apare ca un prozator extrem de interesant prin mediile sociale și eroii pentru care vădește preferință, și în același timp foarte inegal, cu serioase deficiențe sub raportul artei românești.

Audiența prozatorului în domeniul criticii literare este impresionantă. S-a scris! despre Francisc Munteanu mai mult decât despre alți confrăți de generație sau de breaslă și aici este un semn pe care nu-l putem ocoli. Francisc Munteanu a trezit un viu interes și motivul nu poate fi ignorat. El introduce în literatură lumea muncitorească, eroi și fapte ale proletariatului industrial, fiind alături de Nagy Istvan, Ion Călugăru, Petru Dumitriu, N. Jianu, unul din puținii — din păcate încă foarte puținii — pionieri ai unei literaturi a uzinelor, marilor șantiere de construcție, a acelei lumi a muncitorilor din marile industrii, care constituie avangarda vieții noastre sociale.

Ne aflăm, cu proza lui Francisc Munteanu, în fața unei literaturi care are o tradiție recentă, cu o tipologie literară încă în formație pentru literatura noastră, prin urmare un domeniu al pionieratului în care Sahia acum un sfert de veac a împlintat fanionul exploratorului, domeniu care trebuie de-abia investigat, cercetat cu atenție, fixat în mari hărți caracterologice

prevăzute cu toate punctele de reper necesare cunoașterii aprofundate.

Literatura lumii noastre muncitorești este de apariție recentă, clasa noastră muncitoare s-a format destul de târziu (până la 1895 în România nu erau mai mult de 250 de fabrici, cu caracter de mari ateliere, mai curînd, de cît de mare industrie), și istoricii au explicat cauzele multiple ale acestei întârzieri în dezvoltarea noastră socială; iată motivele istorice, sociologice și estetice care incită interesul în jurul oricărei creații închinată marilor fapte constructive ale muncitorimii noastre. Să nu uităm că [socialismul.se](#) construiește pretutindeni în țară, cu condiția ca el să fie construit în primul rînd în domeniul industriei grele și al celei producătoare de mijloace de producție. Proza economiei politice nu poate fi ignorată de poezia investigației estetice.

Francisc Munteanu a debutat cu nuvela „Lentă” (1954), după cîteva schițe publicate în reviste, rezultate din colaborarea cu Titus Popovici. Se părea că proza a cîștigat un nou creator talentat preocupat de problematica umană în agricultura socialistă, cînd în același an apare „In orașul de pe Mureș”, cartea forfotei marilor șantiere, a începutului industriilor mijloacelor de producție în țara noastră, a enormelor dificultăți ale unei astfel de tentative și mai ales a modificărilor pe care le produce în conștiința acelor medii pe care

socialismul le cucerește, le integrează în propria lui viață și mentalitate.

Din acest moment, al unui debut atât de promițător, prozatorul s-a desfășurat pe o arie de investigație socială largă (proletariat, țărănime, burghezie și mică burghezie), și cu mijloace ale prozei variate, de la schiță la roman.

În investigația sa literară, Francisc Munteanu procedează metodic, cuprinzând analitic o realizare a socialismului și mergînd pe urmă, printr-o retrospecție istorică, la izvoarele sau începuturile fenomenului respectiv.

„În orașul de pe Mureș” (1954) participăm la construirea unei uzine producătoare de strunguri, în perioada care a urmat naționalizării marii industrii. În „Statuile nu rid niciodată” (1957), prozatorul se întoarce la epoca eliberării țării noastre de către armatele sovietice și la marile lupte dintre patronat și muncitorime, în perioada care a premers atât naționalizării industriei cît și unificării partidelor clasei muncitoare.

În „Lenta” (1954) aflăm viața și mentalitatea nouă, vie, interesantă, a țăranilor diratr-o gospodărie agricolă colectivă, cu disputa aspră dintre nou și vechi sub raport etic. Nuvela „A venit un om” (1956) ne introduce în mijlocul enormelor dificultăți pe care mentalitatea individualistă a unor pături țărănești le pune în calea construirii socialismului la țară, și avaturile prin care trece un muncitor trimis să îndrumeze țărănimea și să dea ajutor formării unei gospodării colective.

Tot dintr-o retrospecție rezultă și ultimele volume de bune schițe și nuvele: „Hotel Tristețe” (1957) și „Cerule începe la etajul 3” (1958). Detalii (fapte și eroi) risipite în „Orașul de pe Mureș”, „Statuile nu rid niciodată”, „Fericitul negustor”, etc. se organizează și devin explicite în lumina unui univers autobiografic.

Prozatorul a avut o existență agitată, diversă, cu tangențe proletare și lumpenproletare, care se revarsă pe întinsul volumelor sale. Cu toate că a călătorit mult și a trăit intens, în împrejurări și medii

felurite, creația sa de pînă acum se organizează cuminte într-un perimetru redus (Aradul, pornit de la periferie, din strada Semaforului și regiunea rurală din jurul orașului). Alături de Titus Popovici, Aradul a cucerit încă un cronicar al avaturilor și gloriei sale.

Roman al vieții arădene, îndată după eliberare, „Statuile nu rid niciodată” este un bun roman al vieții muncitorești, cu eroi comuniști autentici, meniți să rămînă în galeria literară, încă nu extrem de bogată a portretelor vii de constructori ai socialismului. Începem excursia în creația atât de variată a lui Francisc Munteanu cu acest roman, pentru că întrunește cele mai reușite pagini ale activității sale de prozator și eroul cel mai interesant pe care romancierul ni l-a dăruit pînă acum (Horvath).

Căderea frontului hitlerist și înaintarea armatelor sovietice a răsturnat valorile, rangurile, a răvășit ritmul obișnuit al vieții în orașul de provincie care este Aradul. Din localul în care se desfășoară orgiac, ofițerii hitleriști s-au îmbarcat în mașini rapide și fug, comandantul penitenciarului se sinucide, locotenentul său aruncă hainele militare pentru a i se pierde urma, comuniștii sînt eliberați și Horvath, vechi ilegalist și deținut al mai multor închisori, urcat pe pervazul unei ferestre a închisorii, proclamă entuziasmul maselor eliberate: „Trăiască Partidul Comunist din România!” Comuniștii se pot întîlni acum în vîzul lumii, cu toate că Gheorghe Trifan, ilegalist și el, anunță în șoaptă înființarea organizației de partid a fabricii de textile, în virtutea vechilor obiceiuri conspirative. Numărul acelor care luptă pentru socialism nu este mare (Farcaș, Horvath, Trifan, Gherasim, Suni). În rîndurile celor care vor veni, va intra și Albu, agent personal al baronului Wollman, proprietarul fabricii de textile, și Bărbuță, trădător al comuniștilor intrat în serviciul Siguranței, și pe care numai evenimentele dramatice care urmează eliberării îl vor descoperi și anihila.

Romanul e construit simplu pe lupta dintre Wollman și oamenii săi (Albu, Simon și dr. Molnar, valetul Walter, Bărbuță, vremelnic primul secretar al județenei de partid) și comuniști, a căror acțiune curajoasă plină de abnegație este primejduită de baron, de forțele de dreapta ale social-democraților și de trădătorii intrați în posturi de răspundere. Forțele reacționare care se opun comuniștilor, metodele lor de luptă variate, mergând de la discreditare la crimă, crează intensitatea și dramatismul conflictului. Întregul roman este străbătut de suriul autenticului, faptele narate s-au petrecut adevărat, multe din ele ne sînt cunoscute, în altfel, din experiența anilor care au trecut. „Statuile mu rid niciodată” ilustrează în mod remarcabil imensul efort și sacrificiile grele pe care militanții comuniști le-au închinat cu desăvîrșită modestie construirii socialismului. Sîntem în fața unui roman al vieții muncitorilor noștri și al comuniștilor, al psihologiei lor particulare și al profilului lor moral, domeniu încă puțin străbătut în literatura noastră actuală.

Portretul lui Horvat'n, ilegalistul și activistul de partid, se detașează net și se impune ca valoare nu numai în cadrul restrîns al romanului. După ce închizi ultima carte, -din multele tipărite de Francisc Munteanu, Fforvath te urmărește, situat alături de cei mai buni eroi de roman ai literaturii noastre actuale.

Fforvath este impresionant, ca figură literară, prin puternicul antagonism dintre sensul real al personalității sale și destinul care-l nimiceste, fără a-l infringe. „Grăsuncul” Horvath, omul corpolent și jovial, care fizicește are prea puțin din portretul fizic acreditat, de obicei, decît literatură comuniștilor, este un credincios militant al partidului, care și-a jertfit existența personală și familia, luptei ilegale. Viața și-a petrecut-o, pînă la patruzeci de ani, mai mult prin închisori. Maltratările, umilințele și suferințele morale le-a suportat fără a se fringe. Horvath care ani de zile nu s-a putut, bucura de cît de excursia pe cer a norilor și de verdeața pomilor,

văzuți fragmentar printre gratii, este posesorul unui moral de granit, în care trebuie inclusă o extremă sensibilitate pentru frumos, pentru natură, pentru poezie. La miezul nopții, prins de oboseală după o zi de muncă, nu poate adormi pînă nu-i împărtășește emoționat nevestei o informație senzațională : „Tu Florică, tu știi că Mao-Tze-Dun scrie poezii ?” În omul matur și masiv stăruie un suflet de copilandru care, în momente de mare entuziasm, salută obiectul satisfacției sale intime, ducînd ștregărește două degete la tîmplă. Horvath îmbină violența primară, oarbă, atunci cînd e dezlănțuită, cu o excelentă stăpînire de sine în momentele de mare primejdie. Comportarea lui în celula din închisoarea Cetății, unde e deținut alături de tovarășii săi prin reocuparea neașteptată a orașului de către hitleriști, conturează profilul unui om care iubește atît de mult viața încît moartea iminentă nu-l mai sperie. Cu demnitate, perfect echilibru moral și uman „grăsuncul” înfruntă sfîrșitul posibil, apropiat. Horvath este imaginea însăși a unei excelente solidități morale, generată de idealul său social. Nimic din ceea ce i se întîmpla în viață nu poate zdruncina încrederea sa în comunism, în partidul din care face parte. Romancierul a surprins aici una din frumoasele trăsături ale muncitorului revoluționar. Dacă figura lui Horvath este memorabilă, faptul se datorește eroicului său destin, încercărilor grele la care viața îl supune.

Horvath „grăsuncul”, posesorul unui optimism și al unei veselii native, este „statuia care nu ride niciodată”. Spun *este* și nu *a devenit* prin dispariție în luptă cu dușmanul, pentru că validînd sensul horățian el și-a durat în viață, cu simplitate și fără a medita la aceasta, „un monument mai durabil decît bronzul”. Simbolul prozatorului este excelent prin realismul și profundul său dramatism.

Horvath este omul situațiilor imposibile, tragice prin consecințele lor. Toate speranțele lui se spulberă pe rind, toate acțiunile sale pornite dintr-o inepuizabilă dorință de a servi mulțimea, eșuează pînă ce el însuși cade victimă a mașinațiilor baronului Wollrnan și trecînd în eternitate, devine statuie lipsită de zîmbet. Eliberat din închisoare își găsește locul în cămin ocupat de un Tati Rudi, cuminte plăpumar, pe care Florica obosită de așteptare l-a hărăzit drept părinte fiicei sale Soiica. Nu are răgazul de a elucida drama familiară, pentru că intrarea armatei fasciste în oraș îl cheamă la acțiune. Din podul Catedralei îl comandă un grup de comuniști, care deschid focul asupra hitleriștilor, primejduindu-și propria lor viață. După ce orașul este eliberat, Horvath acuzat pene drept de către presa reacționară de asasinarea primarului, trebuie să renunțe la rolul ce i se cuvinea, de drept, în conducerea politică a urbei. În plus este aspru criticat pentru acțiunea subiectiv eroică, dar hazardată și avînd caracter de aventură, din podul Catedralei. Inițiativa sa e socotită ca lipsită de răspundere, pentru că a pus în primejdie viața unui întreg activ de partid. Devenit simplu militant în fabrica de textile, el trebuie să înfrunte acțiunile baronului Wollrnan, ale social-democraților de dreapta și ale dușmanilor partidului strecurați în organe de conducere (Albu, Bărbuță). Fără să intuiască fenomenul, Horvath se află într-un nod de contradicții, aproape fără ieșire. Producția trebuie mărită și baronul e dispus să aducă mașini din străinătate. Horvath sprijină cu entuziasm hotărîrea baronului, dar în fond îl ajută de a transfera o sumă apreciabilă de bani unei bănci londoneze, fără ca mașinile așteptate să mai sosească.

A'îuneitorii fabricii de textile cer tain o cantitate de pînză, pentru ca existența să le lie mai ușoară. Horvath începe acțiunea, dar prin înțelegere cu baronul, succesul și laurii sînt culeși de Simon, liderul social-democraților de dreapta. Tainul se întoarce împotriva muncitorilor înșiși. Nu numai prin faptul că scumpește pînza, dar și pentru că

crează un puternic spirit de rivalitate între muncitorii de la fabrica de textile și cei de la locomotive sau căile ferate care nu pot avea tain, rivalitate de pe urma căreia profită dușmanii muncitorilor, prin ațîțări și dezbinare. Horvath trebuie să lămurească masa pentru a renunța la tain, lucru care pare imposibil, dar perseverent și cunoscînd spiritul de solidaritate care caracterizează masa muncitoare, el reușește să-i facă pe textiliști să renunțe la ceea ce, aparent, putea fi considerat un avantaj.

Acțiunea pentru repararea și punerea în funcțiune a ringurilor de rezervă aruncate într-o magazie, pune capăt activității și vieții lui Horvath. Este lupta pentru mărirea producției, cerută și condusă de comuniști, acțiune împiedicată de către forțele reacționare. Pare paradoxal că Wollrnan caută să împiedice realizarea unui deziderat care e menit să-i aducă beneficii. Dar, versat politiceste, baronul știe că mărirea producției, fabricarea unei cantități mai mari de mărfuri la prețuri mai convenabile, este menită să contribuie la stabilirea echilibrului economic pentru care comuniștii depun toate eforturile. Wollrnan renunță la beneficiile personale, momentan, vizînd prin marasm economic prăbușirea comuniștilor și consolidarea poziției sale amenințată de perspectiva socialismului.

Astfel, în problema ringurilor, Horvath devine inamicul principal al baronului. Horvath îi are alături de el pe toți muncitorii conștienți. Dar împotriva lui sînt forte ca Wollrnan, Simon, Bărbuță, reprezentantul partidului și șeful lui ierarhic pe linie politică. Prin intermediul lui Walter, valețul baronului, Horvath este asasinat.

Poate să pară curios, pentru legile obișnuite ale romanului, că un romancier își suprimă eroul principal, și un erou admirabil conturat, la jumătatea cărții. Cu dispariția lui Florvath, romanul de fapt ar fi trebuit să se încheie. Sfidînd canoanele obișnuite ale romanului, Francisc Munteanu oferă cărții sale un ritm palpitant abia după dispariția eroului principal. Prin moartea lui Horvath acțiunea comuniștilor nu încetează, în locul celui dispărut este ales Gherasim,

tînăr muncitor comunist, de o extremă seriozitate și cu un devotament nelimitat pentru cauza' partidului.

Pe Gherasim îl cunoaștem din primele pagini ale romanului, ca tovarăș de luptă al lui Horvath, dar profilul său nu este completat decît după ce ia locul celui asasinat. Și Gherasim este o statuie care nu ride, de a' stădată la propriu. Figură austeră, concentrată asupra muncii în fabrică și celei de partid, Gherasim oferă impresia unui ins posac. Avea : „fața încruntată, mohorîtă, ca un om necăjit”. Marta Trifan, cu care are un început de idilă îi și spune : „...ești un băiat tînăr și umbli atît de încruntat de parcă ai avea șazeci de ani... Tu în afară de fabrică și de ședințe ce faci ?”

împotriva acestui urmaș al lui Horvath se concentrează toată furia dușmanilor muncitorimii. Wollman nu mai poate repeta asasinatul. Pregătește de aceea înlăturarea lui Gherasim cu ajutorul trădătorului Bărbuță, ajuns secretarul de partid al județenei. Acesta vrea să-l trimită pe Gherasim ca instructor la țară și la refuzul așteptat al tînărului comunist, care dorea în primul rînd punerea în funcțiune a ringurilor, Bărbuță pregătește excluderea din partid a urmașului lui Horvath. Pianul este dejucat printr-o lovitură de teatru oarecum artificioasă. Bărbuță se sinucide și cauza muncitorilor triumfă.

Horvath asasinat la mijlocul narațiunii, Gherasim continuînd în mijlocul unor dificultăți strivitoare cauza lui Horva'th, oferă sentimentul forței uriașe, indestructibile, a clasei muncitoare. Cuplul Horvath-Gherasim rămîne o frumoasă imagine a acestei puteri care nu poate fi nici oprită nici distrusă.

Concentrat asupra avatarurilor eroului principal, romancierul a insistat mai puțin și foarte inegal în conturarea personajelor secundare. Gherasim rămîne memorabil nu numai pentru că este legatarul luptei lui Horvath. Profilul lui se conturează din asprimea vieții pe care a dus-o, din sobrietatea-i nativă și maturitatea timpurie (care înlocuiesc în portretul său jovialitatea lui Horvath), din spiritul disciplinat și devo-

tamentul față de partid. Gherasim este una din acele naturi generate de clasa muncitoare, caracterizate prin răspundere istorică în fața clasei sale și a patriei. Lupta pentru socialism este însăși rațiunea sa de a exista. Munca militantă, atît la el cît și la Horvath, e situată mai presus de orice. De aceea și spuneam că eroul „Statuilor nu rid niciodată” este o imagine dedublă : Horvath-Gherasim, acesta din urmă fiind o completare fericită a primului.

Frumoasă este și figura episodică a lui Trifan, muncitor în vîrstă, vechi ilegalist, care joacă un rol principal în salvarea de la un oprobriu nejust a lui Gherasim. Dintre figurile ostile socialismului, Albu și Bărbuță par mai bine realizate. Primul este un carierist versat, descoperit în slujbașul urnit al batonului, și care trădează atît interesele comuniștilor pe care-i reprezintă, în cadrul forței publice, cît și pe ale patronului său. Bărbuță a trădat partidul în ilegalitate, trădare consemnată într-un dosar descoperit de Albu. Secretarul județenei devine un instrument în mîna lui Albu și a baronului. Sinuciderea sa, în closet, este un gest șt un final simbolic.

Curioasă și lipsită de o logică interioară perfectă, necesară oricărui erou de roman, este figura baronului Wollman. Exploatator cu imense averi în străinătate, se arată inexplicabil legat de o infimă parte a bunurilor sale aflate într-o Romînie care, vizibil pentru oricine, va fi un cimitir, în plus, al capitalismului. Wollman nu apare nici măcar ca un om politic, obligat printr-un anume mandat să rămînă pe loc și să lupte. De aceea toate mașinațiile sale au o finalitate gratuită, baronul fiind un hibrid din ratare în existența familială, ambiție în jocul inegal cu forțele noii vieți sociale, șt filozofie budistă, pe care o practică diletant. Tot atît de artificios construită este și Clara, vlăstar detractat al baronului, dintr-o căsnicie asupra căreia plutesc cețurile misterele. Idila dintre Clara și Gherasim, ca' și dintre Clara și Albu, complică inutil datele romanului. Tot atît de artificial realizat este și Walter, valetul baronului, fost amant clin obligație al soției acestuia.

amestec de erudiție inexplicabilă și supunere oarbă, pînă la crimă, fată de baron. Cu Walter acțiunea romanului se complică, în sens polițist. Vom vedea că Francisc Munteanu încearcă nu odată să ofere un ritm mai viu romanelor sale, integrînd în trama lor motive de roman detectiv. În afară de faptul că aici rezidă una din marile năvăliri ale începuturilor sale românești, dar romancierul nu știe, pur și simplu, să complice polițist intriga cărților sale, fiind lipsit, cum vom arăta mai departe de fantezie epică, sau, în orice caz, avînd încă, la ora actuală, un filon de invenție epică extrem de redus. Ceea ce nu cunoaște direct, nu poate suplini cu ajutorul fanteziei. De aici și nereușita unor personaje ca Wollrnan, Clara etc.

În schimb, cunoașterea directă a vieții îi furnizează elemente ale unei arte autentice. În „Statuile nu rîd niciodată” excelente sînt paginile care consemnează agitația și forfota străzii, în zilele eliberării de sub fascism, sau decorul industrial. Dar cartea, la o reflecție atentă, trăiește mai ales prin ceea ce, de obicei, literatura ocolește, și anume aparent prozaica și monotona existență cotidiană a uzinei, cu problematica ei specifică. Necazurile muncitorilor în legătură cu rația de lapte, problema tainului de pinză, care capătă proporțiile unei drame, lupta pentru instalarea celor optzeci de ringuri, ședințele în legătură cu toate aceste probleme, care dincolo de fabrică invadează căminul sărac al textiliștilor. Din toate aceste elemente ale unei literaturi documentare (în sensul jurnalului de actualități), Francisc A'unteanu realizează, cu naturalețe, un adevărat epic al producției. Fabrica trăiește intens, prin finalitatea ei nouă, aceea de a produce mai mult, pentru mase, și de a produce mai ieftin. Acesta este de fapt nexul causal al conflictului, și eroii capătă contur în măsura în care se identifică sau nu centrului de gravitate al întregului roman. Francisc Munteanu a intuit admirabil faptul că psihologia muncitorului nu poate fi recreată într-un roman decît mai ales în legătură cu finalitatea lui socială : munca, activitatea constructivă. Psi-

hologia burghezului presupune exploatare și acumulare, și va exista în legătură cu acele fenomene care ilustrează esența existenței lui sociale (de la problematica strict economică — în sens balzacian — și pînă la dramele interne ale familiei sau erosului, pînă la mobilier și originalitate vestimentară). Psihologia muncitorului, ceea ce poate face ca un erou din mediul muncitoresc să trăiască intens în paginile prozei, este în primul rînd procesul muncii, producția, apărarea pasiunii lui constructive și mijlocului său de existență în complicatul proces al luptei de clasă și de construire a socialismului (pentru epoca noastră). Faptul nu trebuie văzut limitat, ci în proiecția lui pînă în cele mai diverse și intime manifestări ale vieții muncitorului.

Acceptarea muncii constructive ca principiu de viață, marchează profund psihologia și eticul uman, și cu aceasta am intrat în problematica romanului mult disputat de critică : „În orașul de pe Mureș”.

Roman al construcției socialismului în domeniul mijloacelor de producție, „În orașul de pe Mureș” este și un roman al construcției etice, al profundelor transformări pe care socialismul le produce în mentalitatea păturilor neproletare, mai precis a micii burghezii și a țărănimii.

Dacă motivul principal al cărții este fabrica de strunguri în construcție la Arad, în jurul căreia se dă lupta de clasă, în conștiința oamenilor această bătălie, cu înfrîngeri și victorii, se reflectă în mod diferit.

Francisc Munteanu este un prozator cu narațiune directă, lipsit de artificii. De obicei, fără o pregătire laborioasă, el pătrunde *in medias res*, oferind prin aceasta povestirii suflul autenticității. Intuești sensul narațiunii sale chiar din modul în care este construită. Primele trei capitole ale „Orașului de pe Mureș” sînt ocupate de trei oameni : Mircea Rotaru, inginerul Isaia Ardeleanu și tînărul țaran moș Gheorghe Brad. Autorul va fi preocupat îndeosebi de evoluția spre socialism a acestor trei personaje, meandrele drumului lor umplînd paginile întregului roman. În subsidiar apar Oniga și Farcaș, militanții partidului, care

au răspunderea politică a construcției, inginerul Ion Ionașcu, Anica Onofrei (fostă Mia, nepoata lui Ardeleanu), vlăstar al mării burghezii ajuns într-un centru de reeducare al prostituatelor și apoi montatoare în uzina de strunguri, Marincu, teolog și legionar (toți trei dușmani ai socialismului, scoși parcă dintr-un foarte slab roman de aventuri polițiste, cu o finalitate lipsită de claritate și introduși într-o intrigă neverosimilă, ceea ce face ca epicul cărții să sufere). Cu toate piedicile puse de Ion Ionașcu, funcționar superior de minister și agent al spionajului american, fabrica de strunguri se va ridica și primele strunguri românești vor fi realizate. Dușmanii vor fi înfrinți și cei trei inadaptabili (prin origine socială) vor fi cucerți la socialism. Intriga este naivă și complicată în mod naiv prin tot adausul de roman polițist. Dacă romancierul s-ar fi menținut la un documentar al unui mare șantier industrial, cu portretele și existența cotidiană a celor ce muncesc la construirea fabricii de strunguri, ar fi rezultat o carte excelentă, pentru că am văzut că Francisc Munteanu are o reală aplicație de a face interesant ceea ce aparent este monoton și lipsit de interes. De altfel, ceea ce rămîne bun din „Orașul de pe Mureș” este tocmai această latură a șantierului, uzinei și a transformării etice a oamenilor în contact cu o muncă grea și nobilă. Și aici romancierul, aflat la începuturile sate, a complicat inutil psihologia eroilor (mai ales a lui Mircea Rotaru) pentru a-i face mai interesanți, iar o parte a criticii literare a înghițit nada, de unde ampla și sterila dispută despre „pete” și „fără pete” (așa zisele „pete” nefiind altceva decît stîngăcii ale unui romancier debutant).

Mircea Rotaru, fiu al unui modest funcționar de gară devenit brusc posesor al unei averi, prin speculații oneroase, și fugit peste graniță cu o dansatoare de cabaret, trăiește un puternic zbucium moral. Visul lui este să fie constructor de mașini și prin chiar pasiunea lui constructivă are oroare de burghezii și de moravurile ei. Neavînd nimic comun, în sensul aspirațiilor, cu clasa din rare face parte, este respins de proletariat,

cu care dorește să se identifice. Mircea Rotaru este student la politehnică și utemist. Din cauza tatălui transfug și a unor intrigi țesute de un asistent și un profesor reacționar, tînărul student este exclus din U.T.M. și din facultate. Nemaiaavînd nimic comun cu tatăl său, căruia nici nu-i răspunde la corespondența trimisă, avînd oroare de existența meschină a mătușii la care locuiește și de pasiunea ei pentru emisiunile „Vocii Americii”, nefiind, prin urmare, întru nimic solidar cu dușmanii socialismului, ei trăiește drama de a se vedea socotit un element dubios. Într-un fel este în afara societății, neavînd nimic comun cu burghezia și nefiind primit de proletariat.

De fapt, și aici romancierul a intuit cu finețe fenomenul, Mircea Rotaru are oroare de burghezii, fără a fi lipsit el însuși de unele tare ale mentalității mic-burgheze. Pasiunea constructivă nu există, pentru el, în perspectiva unui ideal social, ci mai mult ca afirmare orgolioasă a propriei personalități: „Nu-și putea imagina fabrica decît văzută cu ochii inginerului Mircea Rotaru, îmbrăcat într-un halat alb, înconjurat de tehnicieni cărora le dădea sfaturi și care, uimiți de priceperea lui, îl ascultau tăcuți”. În virtutea orgoliului juvenil și mic-burghez caută să se impună în ochii Marei, fiică de muncitor pe care o iubește cu sinceritate, ca un original obișnuit să vorbească în paradoxuri, „parabole” lipsite de sens, care o încercă pe iubita lui, ființă plină de bun simț. Tot din dorința originalității joacă în fața Marei rolul dezabuzatului, al scepticului care nu așteaptă nimic de la viață. Mara, spirit sănătos și echilibrat, intuieste laturile antagonice ale omului la care ține și de aceea îi și spune că în el sînt doi Mircea Rotaru, dintre care unul o „plictisește grozav”.

Exclus din U.T.M. și facultate, Rotaru nu are altă cale de urmat decît să intre ca simplu lucrător la uzina de strunguri. Munca îl pasionează, dificultățile îi trezesc interesul și spiritul de inițiativă. În mijlocul colectivului muncitoresc, urmele mentalității mic-burgheze încep să dispară și tînărul dezabuzat, amator de paradoxuri,

va exclama la capătul transformării sale (prinsă oarecum schematic) într-o discuție cu o tinăra lucrătoare care cere să i se vorbească de iubire : „— Asta e bine, cine lucrează la noi și nu vorbește de strunguri, acela e încăpabil de orice alt sentiment. Știi, măi fată, ce însemnătate au strungurile noastre?” Față de Mara, își recunoaște, autocritic, vechiul orgoliu și visurile lipsite de înălțime : „Bine că mi-am stîrpit aceste vise sterile și am început să visez lucruri realizabile”. Printr-un „happy-end” dulceag, Mircea va' pleca la București să urmeze politehnica alături de Mara, studentă la filologie.

Mai unitar în desfășurarea personalității sale ciudate, este inginerul Isaia Ardeleanu. Excelent profesionist, a fost aruncat de rivalitatea inevitabilă în vechea orînduire, la marginea țării, în orașul de provincie. Aici își așteaptă resemnat ieșirea la pensie, trăind complet izolat de oameni, cu teama continuă a serviciilor de cadre care i-ar putea obiecta relații de rudenie suspecte (o soră a' fugit peste hotare, lăsîndu-și aici fiica, pe Mia, care și ea a dispărut fără urmă). Numirea sa în postul de inginer-șef al uzinei de strunguri îl înspăimîntă și îl atrage. În tinerete, el însuși bun constructor de strunguri, realizase un proiect hărăzit să dea țării primele mașini de fabricație românească, proiect care fusese înmormîntat de Malaxa, mai interesat materialicește în importul de strunguri germane. Ardeleanu e trezit din rezerva și apatia lui de entuziasmul muncitorilor, de forfota șantierului, de încrederea care i se acordă. Dar la prima piedică e descumpănit. În ziua punerii în funcțiune a primelor strunguri, în cadrul unei adunări festive, asistența constată cu stupioare că strungurile nu merg. Inginerul Ionașcu trimisese de la minister indicații și proiecte greșite. Barbu, directorul uzinei, îl acuză pe Ardeleanu de neglijență în servicii și acesta furios își dă demisia. Pentru Ardeleanu zbuciumul sufletesc abia începe, pentru că de fapt se simte atașat de uzina pe care a părăsit-o, este emoționat de stăruințele depuse de Oniga și de tinerii muncitori ai fabricii de a se întoarce și urmele

jignirii și enervării încep treptat să se șteargă. Pînă la urmă Oniga îl readuce în uzină și în momentul culminant al identificării sale cu ideea socialismului, îi trimite lui Farcaș un bilet prin care oprește plecarea în străinătate a nepoatei sale Mia, descoperită în Anica Onofrei, aparent muncitoare fruntașă, dar în fond element reacționar care caută să fugă din țară. Gestul îl rupe de o familie tipic burgheză și de un trecut care-l împovăra.

Mai puțin bogată în elemente dramatice, mai lineară și de aceea nu atît de interesantă pentru lector, este evoluția lui Gheorghe Brad, țăranul și muncitorul zilier, în care uzina trebuie să substituie prin atracția muncii colective, individualismul fostului cioban crescut în pustietatea munților. Brad se acomodează greu atmosferei marilor șantiere. Primăvara trezește în el reacții de primitiv și vrea să fugă în munți, atras de chemarea naturii. Pînă la urmă rămîne, mașinile încep să-l atragă, îl atrage și Elena Matcău, fosta iubită a prietenului său Pavel Cuc, și intră în U.T.M., începînd să fie legat de colectivitate. Brad, în momentul contopirii lui cu sensul construcției, socialiste, proclamă : „...strungurile sînt oile mele negre !...”

După cum se vede, prozatorul a creat o tipologie pe un schelet unic. Toate cele trei personaje au un punct de pornire nebulos, o perioadă de drame morale și șovăieli și un punct terminus, de împăcare cu sine și cu construcția socialistă. Mircea Rotaru, Ardeleanu și Brad par de aceea realizați prin decalc, după un model unic, cu rețușări în privința vîrstei, mediului social și profesiei. Așezați în monom, rețușările dispar și apare, ca într-o imagine radiografică, scheletul unic. De aici și sentimentul de monotonie pe care romanul îl oferă. Procedul decalcului este gata să-l uniformizeze și pe Oniga, activistul de partid care și el șovăie... în fața căsniciei.

Oniga este un fel de monah ducînd o existență laică. De altfel, cînd îl cunoaște, Brad îi spune : „Dumneata ai fi bun de popă !” Pentru Oniga, biserica și chilia sînt cuprinse în șantier și uzină. Necăsătorit,

duce o existență de privațiuni și muncă, dedicat în întregime activității de partid. Și Oniga' este o „statuie” care nu ride niciodată. Existența lui se reduce la organizarea șantierului, căruia se dăruiește cu toată ființa. De fapt toată viața nu a cunoscut altceva decât munca profesională și munca' de partid. Este o frumoasă trăsătură de caracter, acest devotament pînă la jertfa bucuriilor elementare și Oniga cucerește simpatia cititorului. Dar personajul e sărăcit de către romancier în mod curios. Utilizînd clișeele, convenționale pentru activistul de partid, Oniga e construit în bună măsură, ca un „raisonneur”. E un a'scet sfătos și înțelept, care nu ezită să repete mașinal observațiile pline de bun simț politic pe care i te face Farcaș, superiorul său politic.

Datele psihologice și etice ale personajului au fost accentuate de romancier prin misoginismul său lipsit de agresivitate. Experiența erotică i-a fost străină și la vîrsta maturității ezită să o încerce. „Prelucrat” de către Farcaș, care plin de vitalitate vede în tovarășul său o ființă incompletă, Oniga se hotărăște, învingînd timidități și șovăieli, să-și creeze un cămin alături de Maria Luncan, activistă și ea. În cadrul căsniciei el aduce însă automatismele vieții sale singuratice. La ofițerul stării civile se duce ca la o ședință, iar dialogurile intime se desfășoară cu exclusivitate în jurul muncii de partid.

Om de bun simț, Oniga își dă seama că a făcut o căsnicie ratată, nefericind un om pe care-l respectă, pe Maria, soția lui, și reflectă la soluții decisive. Dar Maria îi anunță, cu emoție, că așteaptă un copil și totul, brusc, reintră în normal.

„În orașul de pe Mureș” este un roman lipsit, de fapt, de un erou sau de eroi, în care existența socială și timpul istoric să se concentreze cu o putere ieșită din comun. Viața, în romanul lui Francisc Munteanu, se diversifică în personaje cu rol aproape egal în desfășurarea acțiunii, de aceea cartea sa pare o secțiune în existența socială a oamenilor, într-un moment istoric important, secțiune menită să

ușureze observația asupra evoluției unor caractere. Finalul, bine ales, întărește acest caracter al cărții. Oniga e trimis pe un alt șantier și reflectă simplu: „Iată, totul începe de la început”.

Activitatea sa nuvelistică, Francisc Munteanu a început-o în mod fericit cu „Lenta”, dramă a erosului proiectată pe fundalul cuceririlor socialismului la țară. Trebuie adăugat că în mediul rural prozatorul se mișcă mai greu decît în cel citadin și industrial, dar „Lenta” e o narațiune vie, captivantă, fiind în primul rînd o nuvelă psihologică, într-un cadru de sat colectivizat.

Lenta, tînără plină de vitalitate, temperament impetuos și voluntar, s-a căsătorit cu Goldiș, președintele gospodăriei colective, om în vîrsta, încă în putere, totuși cu un apreciabil surplus de ani față de soția sa. Lenta l-a luat pe Goldiș, nu atît silită de părinți, cum caută să se justifice mai tirziu, cit din vanitatea de a fi soția președintelui. De fapt între orgoliul Lentei și caracterul lui Goldiș este o afinitate secretă, pe care prozatorul o subliniază cu finețe. Goldiș, președintele gospodăriei colective, e un amestec de bun organizator și om foarte muncitor, cu un individualist rapace, de nuanța profitorului. La reforma agrară, ca președinte al comisiei, și-a luat pămîntul cel mai bun, iar ca președinte al gospodăriei colective, nu dă de loc dovadă de exemplu civic, ținîndu-și griul tăinuit în pod, pentru speculații nedemne de un colectivist. Griul devine obiectul unei pasiuni maladive, și noaptea Goldiș suie în pod, vînturînd în palme boabele ca o ploaie de aur.

În casa soțului, Lenta se simte, de îndată, o captivă. Goldiș o tratează ca parte a bunurilor sale materiale, o ține închisă în casă și, drept compensație, o încarcă mereu cu daruri costisitoare. Aici începe drama lui Goldiș. Neavînd bani îndeajuns pentru luxul vestimentar, pe care de altfel Lenta nu-l cere, Goldiș intră în avutul

gospodăriei și își însușește o sumă destinată cumpărării unor vite.

Drama Lentei se consumă în alt fel. Într-o seară, Goldiș fiind plecat, plictisită și dornică de lume, Lenta intră în sala de dans a căminului și la vederea perechilor avîntate în joc, toată vitalitatea i se răzvrătește. Dansează cu Gheorghe, tînăr colectivist, care nutrește pentru ea o dragoste nemărturisită. În aceeași noapte, amețită de joc, de pulsația vieții pe care, ca pasăre închisă în colivia aurită a lui Goldiș o dorise cu ardoare, se produce inevitabilul.

Toată povestea Lentei are o latură de subtilitate care trebuie menționată. În momentul în care pătrunde în sala căminului cultural, Lenta nu dorește altceva decît să-și alunge plictisul. În fond, Lenta e o mică doamnă Bovary, la nivelul satului ardelenesc, crescută însă în aceeași mentalitate țărănească, individualistă, care a generat-o și pe eroina lui Flaubert. Bovarismul Lentei este nu atît iubirea, cît contactul cu oamenii, cu viața, cu jocul, cu munca de la care temătorul Goldiș o abstrage cu perseverență. Față de Gheorghe Petcu, Lenta nu manifestase altădată decît dispreț pentru timiditatea și rezerva lui. „Era întotdeauna întunecat și Lenta se învățase să-i zică în sinea ei „prostul”. „Prostul” devine brusc obiectul fixației ei bovarice. Prin Gheorghe, Lenta își dezlănțuie toată vitalitatea reprimată. Iubirea ei pentru tînărul colectivist are ceva sălbatic, deznădăjduit, pentru că Gheorghe este singura punte spre viața dinafară după care rîvnește. Pierderea lui ar echivala pentru Lenta cu sfîrșitul. Faptele se precipită atît pentru Lenta cît și pentru Goldiș. Țăranii cer tot mai insistent suma de bani pe care Goldiș a subtilizat-o, și președintele pentru a ieși din impas acceptă bani de la chiaburul Antoniu, fratele lui Gheorghe, cu făgăduiala că-l va ajuta pe chiabur să intre în gospodăria colectivă.

Lenta vrea să fugă de la Goldiș și să-l urmeze pe Gheorghe, dar acesta e comunist și își dă seama că gestul său poate avea urmări politice dăunătoare intereselor

gospodăriei, prin scandalul pe care l-ar stîrni în sat. De aceea nu acceptă propunerea Lentei și cere ca lucrurile să fie amîinate pînă la despărțirea ei legală de Goldiș.

În punctul culminant al narațiunii, Lenta se află în situația cea mai dramatic posibilă. Goldiș a aflat de adulter și o bate. Lenta fuge la Gheorghe care o respinge, pentru a nu dăuna prestigiului comuniștilor și gospodăriei. Revenită la căminul părintesc trebuie să-l părăsească, pentru că părinții îi cer să se întoarcă la casa soțului, înnebunită, Lenta se hotărăște să fugă la oraș. Dar intervine, ca un *deus ex machina*, Gherdan, secretarul organizației de bază și totul se aranjează. Lenta va deveni soția lui Gheorghe; chiaburul Antoniu va fi demascat chiar de către Goldiș care, ca simplu colectivist, își va curăța păcatele. Finalul e precipitat spre artificios, dar e firesc în esența lui: în secolul XX și în cadrul construcției socialiste a satului, bovarismele și finalurile bovarice nu sînt posibile. Dorința sănătoasă a Lentei de a nu fi o pasăre în colivie, ci un ins util societății, se realizează.

Alături de comunistul Horvath, tînăra Lenta se impune ca personalitate puternică, în cadrul tipologiei pe care proza lui Francisc Munteanu ne-o oferă.

Mai puțin vie și captivantă este nuvela „A venit un om”. Mihai Bochiș, muncitor metalurgist, e trimis la țară pentru a înființa o gospodărie colectivă. Bochiș e și el o „statuie” care nu ride. Are necazuri pentru că a căzut la examenul de intrare într-o școală de partid și, în plus, Ana, soția lui, neînțelegătoare față de omul onest absorbit de muncă și învățătură, l-a părăsit, luînd cu ea copilul, pentru a se reîntoarce după un timp.

Nuvela pune accentul pe enorma dificultate a muncii la țară și pe psihologia stranie, complexă, pe care individualismul țărănesc a generat-o de-alungul deceniilor. Bochiș pătrunde într-un sat complect ostil ideii de gospodărire colectivă. Va trebui să cucerească oamenii, să dezlege mistere locale, să înțeleagă moravuri și mentalități

începe la etajul 3" 'nu ar fi exercițiul unui viitor roman al lui Francisc Munteanu, pe care l-am dori pătruns de esența profund umanistă a realismului socialist.

*

* *

Arătăm, la începutul acestei prezentări, că Francisc Munteanu este un prozator interesant dar inegal. Afirmatia a fost susținută, pe parcurs, cu argumentele calităților reale, indiscutabile, ale lucrărilor sale și cu deficiențele respective. Sub raportul acestora din urmă, o privire de ansamblu este menită unor deducții care nu pot fi ignorate, prin însuși faptul că grevează opera unui prozator fecund și profund interesat de realitățile construcției socialismului.

Vorbeam de un procedeu al decalcului, utilizat în mod vizibil la construcția personajelor din „Orașul de pe Mureș”. Procedeu diminuează însă nu numai valoarea unei cărți, ci străbate, într-un mod ciudat, activitatea de prozator a lui Francisc Munteanu. Se poate vorbi la el de o adevărată *metodă a stereotipiei*, menită să înmulțească personaje și cărți, dar din care construcția unui număr mare de eroi impresionanți, captivanți, nu poate să rezulte.

Odată ce formula „Lenta” a cucerit sufragiile criticii și ale cititorilor, prozatorul, după un timp, realizează un decalc: „Ciocirlia”. Elena Bonțîș din această nuvelă nu este decît o „Lenta”, în alt timp istoric și alt mediu (al învățătorilor de sat), cu un destin complicat prin legătura stranie, lipsită de glorie, cu un învățător legionar, și cu un soț în vîrsta, care acceptă, tacit, aventura.

Horvath, „statuia” care nu ride niciodată, este nefericit în relațiile casnice. Florica nu poate înțelege existența de jertfă personală, firească și modestă a acestui militant neobosit, și-l părăsește. Clișeul există în nuvela „A venit un om”. Cuplul Mihai Bochiș-Ana, trece prin aceleași drame și e prefigurat oarecum în teribila uscăciune a raporturilor dintre

Oniga și Maria (din romanul „în orașul de pe Mureș”).

Francisc Munteanu are, în mod paradoxal, o viziune ascetică, asupra activistului de partid. Jertfa pe care acesta o face nu este numai de natura timpului, a eforturilor și a vieții, dar și de domeniul bucuriilor elementare ale căminului.

Dacă procedeu stereotipiei va funcționa și pe viitor în opera prozatorului, cineva, din alt veac viitor, va putea trage concluzia că în secolul nostru între calitatea de comunist și fericirea casnică, a existat o totală incompatibilitate!

Există și stereotipii în domeniul situațiilor. De cale mai multe ori intriga cărții se rezolvă senzațional și fericit, în cadrul unei ședințe de partid. Vezi, în acest sens, ședința finală din „Lenta” (în care Vărzaru și Antoniu sînt demascați, iar Goldiș recuperat), ședința finală din „A venit un om” (în care Guzma și Cruțu sînt demascați iar țărani mijlocași, convinși, intră în colectivă), ședința din „Statuile nu rid niciodată” (în care Bărbuță se demască și Gherasim își dovedește onestitatea).

Prozatorul nu a ocolit nici stereotipia relațiilor familiale. În „Lenta” Gheorghe Petcu e comunist și colectivist, iar fratele său Antoniu, chiabur și afacerist. În „Statuile nu rid niciodată”, Gherasim e comunist devotat, iar Petre, fratele său, ajunge ginere al unui chiabur și chiabur el însuși.

Este frapantă stereotipia în viziunea asupra femeii. Aproape toate personajele feminine, indiferent de profesiune și mediu social, țin un „jurnal” intim (Elena Matcău — „Orașul de pe Mureș”, Henrietta Wollrnan — „Statuile nu rid niciodată”, Sisi — „Fericitul negustor”) iar în „Orașul de pe Mureș” femeile poartă, de preferință, haine trandafirii (Marta) sau rochii de mătase trandafirie (mama lui Mircea Rotaru) etc.

O deficiență cu rezultate nefericite în crearea personajelor lui Francisc Munteanu, este lipsa unei logici perfecte în construcția acestora. Logica personajelor, ca o lege a literaturii realiste, a fost dis-

cutată la noi încă la sfârșitul secolului trecut de către Gherea, în legătură cu comediile lui Caragiale. Gherea sublinia necesitatea unei concordanțe absolute între trăsăturile psihologice, particulare, ale personajelor, și acțiunea lor, pe baza datelor vieții reale. Observația respinge uniformizarea psihică, dar atrage atenția asupra legăturii logice dintre trăsături psihice divergente, complexe, în personalitatea unică a personajului. Fiecare element al psihologiei unui personaj trebuie să răspundă unei logici generale a acestuia și să fie validat de tendințele și acțiunile personajului respectiv.

În proza lui Francisc Munteanu există numeroase stridente în realizarea eroilor, din cauza abaterii de la această lege de fier a realismului și tipizării. Astfel sînt cu totul inexplicabile o serie de gesturi ale lui Horvath din „Statuile nu rîd niciodată” (pentru a lua una din cele mai reușite figuri ale creației lui Francisc Munteanu). Primul gest prin care ne este prezentat, la începutul cărții, comportă o violență total lipsită de sens. Gardianul, „un țăran bătrîn de undeva din munții Apuseni... cu o voce obosită”, prin urmare nu un dușman, îl eliberează pe Horvath din celulă, la 23 august 1944. Prima reacție a deținutului eliberat, este să aplice bătrînului un pumn, care-l doboară ca o lovitură de trăznet. Venit acasă află de existența unui Tati Rudi, locțiitorul său în îndelungata-i absență. Sofica, fetița lui, vrea să-l mîngie. Dar Horvath „o îmbrînci și Sofica se rostogoli pînă lingă canapea”. Apoi dînd cu ochii de fotografia soției: „izbi cu pumnul în sticla fotografiei și zgomotul cristalin al cioburilor îi făcu plăcere... își privi pumnul însîngerat. Sofica începu să plîngă”. În complexa trăsătură de caracter a lui Horvath, intră ca o notă individuală și violența. Dar, uneori, prozatorul uită că, om violent, Horvath este totuși un vechi comunist.

Dacă gestul violent urmat de spargerea veselei baronului Wollman are o logică, pumnul dat bătrînului gardian, bruscarea copilului, sînt în afara unei logici perfecte a personajului.

Francisc Munteanu crede, în mod greșit, că poate pune un semn de egalitate între manifestări total diferite (deși din aceeași sferă) și tot atît de greșit crede că, exagerînd în mod brutal anumite trăsături de caracter ale personajelor, le oferă un contur mai net, un surplus de interes și originalitate. „Petele”, atît de mult comentate de critică, nu erau decît asemenea abateri de la legile dure, e adevărat, dar ineluctabile ale tipizării, realismului, abateri de la logica necesară individualizării oricărui personaj. Asemenea abateri sînt menite să ducă la diminuarea mesajului social și etic, pe care orice personaj îl comportă, sau la diformarea lui lipsită de sens (vezi, astfel, în cazul Mircea Rotarii, aventura gratuită cu Virginica etc.)

Logica personajelor nu trebuie privită izolat. Ea comportă o relație logică între personaj și acțiune, intriga romanului. Francisc Munteanu uneori ignoră asemenea legături stricte și creează noduri ale intrigii cu neputință de descurcat. Astfel în „Orașul de pe Mureș” sîntem puși, în mod brusc, în fața unei legături dintre Marincu, Ionașcu și d-na Virginica, forțe ostile, ascunse, ale socialismului. Cele trei figuri episodice existau pînă atunci izolate în paginile romanului, cititorul știind doar că Marincu e frate cu Virginica, dar fără să știe nimic de o legătură cu ei, a lui Ionașcu. Complicația e de tip polițist și de factură naivă. În plus, prozatorul crează personaje *ad libitum*, uitînd că nu poate exista decît acea acțiune pe oare personajele o cer și numai acele personaje impuse de acțiune. Apar, astfel, personaje episodice cari nu au nici un sens și cad în paginile romanelor ca niște meteorii (Armrn Cremene în „Orașul de pe

Mureș", inginerul Radu Damian în „Statuile nu rid niciodată” etc).

Tot în sfera artei realiste, văzută în sens superior, intră și problema limbajului, a stilului. Trebuie spus că Francisc Munteanu ignoră o astfel de corelație și atît lexicul (mai puțin) cit mai ales morfologia și sintaxa, sînt supuse cîteodată în paginile cărților sale. unui adevărat chin.

N-am vrea ca aceste observații să in-

cheie un studiu închinat unui' prozator care rămîne interesant, cu toate asperitățile creației sale. Ne despărțim de cărțile lui Francisc Munteanu păstrînd imaginea vie a lui Horvath și Gherasim, a Lentei, a multor figuri episodice de muncitori comuniști și mai ales cu sentimentul că pasiunea reală a romancierului pentru fenomenele construcției socialismului va da roade literare excelente.

DATE BIBLIOGRAFICE

Volume apărute - „Lenfa” (1954) Edil. Tineretului ; „în orașul de pe Mureș” (1954) Editura Tineretului ; „Ciocîrlia” (1955) ESPIA ; „Scrisoarea” (1955) ESP1A ; „A venit un om” (1956) Edit. Tineretului ; „Fericitul negustor” (1957) ESPLA ; „Hotel Tristețe” (1957) ESPLA ; „Statuile nu rid niciodată” (1957) ESPLA ; „Cerul incepe la etajul 3” (1958) IEdit. Tineretului.

Referințe critice. Pentru „Leafa”: M. Gcrfifa : Rom. liberă nr. 3001 28.V.1954 ; Ov. S Crohmălniceanu „Tinerii nuvelisti”; Viața Rom. nr. 6/1954 ; și „Cronici literare” ESPLA 1957 pag. 15-37) ; H. Zamfir : „O nuvela „valoroasă”, Tinărul Scriitor nr. 7 an. III, 1954 ; Lucian Raicu : „O nuvelă despre satul de azi”. Gazeta Literară 19 VIII 1954 ; Nic. C. Sava, Scrisul bănățean nr. 10 (31) an. VII, octombrio 1956.

Pentru „În orașul de pe Mureș”: Ion Mihăileanu : „Cu sau fără pete ?” Gazeta literară 41-23-XII-1954 ; Al. Simion : „Alături de ținta” Gazeta literară 6.1.1955 ; Ian Mihăileanu „Alături de cronică” Gazeta literară 2(49) - 13.1.1955 ; Al. Mirodan : „Nici cu „pete” nici fără „pete”, Contemporanul 85.111. 1955 ; Francisc Munteanu : „Cu sau fără „pete”, Contemporanul 7.X.1955 ; G. Horodincă : Romînia liberă nr. 3206, 26.1-1955 ; L. Raicu : Scînteia Tineretului nr. 1777, 15.1.1955 ; L. Gavriiui : „Verid.cifatea personajelor”. Scrisul bănățean nr. 1(18) an VI martie 1955 ; Fl. Poiră „Istoria primului struna romînesc”, Steaua nr. 6. An VI (65) iunie 1955 ; B. Elvin : Gazeta literară 45-10.XI.1955.

Pentru „Ciocîrlia”: M. Gafița : Steagul Roșu 316-5-1V-1955 ; Aura Pană - Iașul literar nr. 7, 1955 ; S. Bratu - „Scrisoare către Francisc Munteanu”, Tinărul Scriitor nr. 8. 1955.

Pentru „Scrisoarea”: H. Zalis : Contemporanul 39-30.IX.1955 ; M. Tomus : Steaua, nr. 10, octombrie 1955, An. VI (69).

Pentru „A venit un om” : Savin Bratu : Gazeta literară 34-23. VIIIV1956 ; Lucian IRaicu, Scînteia Tineretului nr. 2263, 11.VIII.1956 ; Boris Buzilă, Romînia liberă 12-VHI-1956 H. Zalis, Steagul Roșu nr. 737, 12-8-1956 ; V. Tătaru, Steaua nr. 9, septembrie 1956, An. VII (79) ; N. Ciobanu, Tinărul Scriitor nr. 10, octombrie 1956, An. V ; Radu Popescu, Contemporanul, 40-5.X.1956.

Pentru „Hotel tristețe”: L. Raicu, Gazeta Literară 25-20-VI-1957 ; Savin Bratu, Gazeta literară 29-18-VII-1957 ; Sonia Larian, Scînteia Tineretului nr. 2582, 28-8-1957 ; Radu Popescu, Contemporanul, 31-2-VIII-1957 ; Ion Maoarie, Steagul Roșu nr. 1036, 2-VIII-1957 ; Constantin Ciopraga, Iașul Literar nr. 8 august 1957 E. Luca, Flacăra nr. 18, 3.VIII-1957, V. Moglesai, Viața Romînească nr. 6, 1957 ; N. Mărgeanu, Tribuna nr. 29, 23 VIII-1957 ; N. Tudor : Scînteia nr. 4000, 4.IX.1957 ; M. Dragu, Informația Buc. nr. 1271, 6.IX.1957. Dumitru Micu : „Noile cărți ale lui Francisc Munteanu”, Lupta de clasă nr. 12, 1957.

Pentru „Fericitul negustor”: Ana Novac : „Disecția meschinăriei” Romînia Liberă nr. 4030, 25.IX.1957 ; V. Savin : „Destinul lui Laurențiu Bărna”, Flacăra nr. 26, 28.IX, 1957 ; M. Petroveanu, Gazeta Literară 43-24.X.1957 ; V. Mîndra, Scînteia Tineretului nr. 2621 ; 12.X.1957 ; Al. Andriescu, Iașul Literar nr. 10 octombrie 1957 ; Dumitru Micu : „Noile cărți ale lui Francisc Munteanu”, Lupta de clasă nr. 12, 1957 ; S. Ulan, Munca nr. 3116, 3-XI-1957 ; Gloria Bărna, Scrisul Bănățean nr. 12, 1957.

Pentru „Statuile nu rid niciodată”: Miron Dragu, Munca nr. 3157, 22.XII.1957 ; H. Zalis, Gaz. Lit. nr. 52, 26.XII.1957 ; M. Petroveanu : Gazeta literară nr. 2, 9.1.1958 ; Paul Georgescu, Rom. Libero nr. 4117, 4.1.1958 ; Ov. S. Crohmălniceanu, Viața Rom. nr. 2, an. XI, februarie 1958 ; V. Tătaru, Steaua nr. 2, an. IX (96), februarie 1958), Al Căprariu - „Pledoarie pentru actualitate”, Tribuna nr. 6(53) an. II, 8.11.1958 Al. Andriescu : Iașul lilerar nr. 4 aprilie 1958 ; N. Ciobanu, Scrisul Bănățean nr. 4, an. IX (49), aprilie 1958 ; Radu Lupan, Steagul Roșu nr. 1257, 20.IV.1958.

Pentru „Cerul incepe la etajul 3”: ion Lungu : „Capriciile memoriei”, Tribuna, nr. 38, 20.IX.1958 ; M. Cerbu - „De la romanul „în orașul de pe Mureș”, la „Kilometrul 1314”, Scrisul bănățean nr. 9, 1958 ; Ov. S. Crohmălniceatnu, Viața Romînească nr. 11, 1958 ; T. Vîrgolici : Scînteia Tineretului nr. 2972, 30.XI.1953 ; Ion Lungu, Tribuna nr. 48, 29.XI.1958 ; Paul Georgescu, Contemporanul nr. 48, 5.XII.1958 ; S. Damian, Gazeta literară nr. 51, 18.XII.1958 ; Boris Buzilă, Romînia Liberă nr. 4414, 19.XII.1958 ; Ileana Vrancea, Lupta de clasă nr. 12, 1958 ; Dumitru Micu : „Literatură și autobiografie” : Gazeta literară nr. 3(253), 15.1.1959.

Studii do ansamblu asupra prozei lui Fr. Munteanu : Al. Oprea - „Însemnări despre proza lui Francisc Munteanu”, Viața Romînească nr. 6 an. VIII, iunie 1955 ; G. Horodincă : „Importanța generalizării ideologice și artistice” Gazeta literară nr. 30, 28, VII, 1955 ; Ioana Munteanu : „Note despre o viziune artistică originală”, Viața Romînească, nr. 10, 1956 ; Mircea Tomuș : „Însemnări despre proza lui Francisc Munteanu”, Steaua nr. 10, an. VIII (92) octombrie 1957 ; Ion Vlad „Francisc Munteanu” Steaua nr. 7, an. IX (101) iulie 1958.

CEA MAI TÎNĂRĂ GENERAȚIE DE POEȚI

GEORGETA

HORODINCA

În ultimul an s-a ridicat o generație de tineri poeți care, dacă nu s-a impus printr-un nume mai răsunător decât altele, prezintă trăsăturile unei noi promoții, dornice să aducă o contribuție proprie în arena literară. De obicei o nouă generație nu vine numai *după*, ci și *împotriva* precedentei. Ar fi însă excesiv și neadevărat, să afirmăm că foarte tinerii poeți, care au invadat în ultimul timp revistele literare și care sînt și de parte, fiecare în parte și toți împreună, de a-și fi cristalizat o personalitate distinctă, se manifestă ca o generație tentată să trăiască ceva asemănător cu cearta dintre clasici și romantici la premiera lui „Hernani”. Efervescența și entuziasmul juvenil îi îndemna, firește, să descopere lumea și arta cu propriile lor mijloace, ceea ce le conferă în peisajul literar actual un colorit specific, dar acești tineri poeți beneficiază și ei, ca ori ce creator hotărît să slujească marea cauză a socialismului, de condițiile morale și intelectuale puse la îndemînă de regimul democrat-popular. Ei vin pe un teren dinainte pregătit, într-un climat literar care se află sub zodia ideologică a marxismului și în care se află clarificate probleme fundamentale pentru artă, ca necesitatea ei de a avea un mesaj moral superior, de a oglindi realitățile revoluționare etc., și de aceea se încadrează în mod firesc și fără efort, alături de ceilalți creatori, în lupta pentru servirea celorlalte idealuri.

Că este și *împotriva*, aceasta trebuie să o înțelegem în sensul că falanga tinerei generații de poeți reprezintă în același timp și o reacție firească față de reușitele generației precedente, în sensul depășirii, al descoperirilor artistice care tind să fie bagatelizate prin repetare și incitare, prin transformarea în clișee.

Debutul și activitatea de pînă acum a acestor tineri printre care ne oprim deocamdată asupra unora dintre ei ca Darie Novăceanu, Cezar Baltag, Florența Albu, Nichita Stănescu, Modest Morariu, Petre Stoica, Constantin Ilie, Aurel Storin, Matei Căiinescu, George Radu Chirovici, — oglindesc totuși, în general, avantajele și dezavantajele punctului lor de plecare în marea și dramatica aventură care este cariera unui poet. Momentul în care acești tineri poeți au început urcușul Parnasului și-a pus amprenta asupra pleiadei lor, dîndu-i o fizionomie specifică și distingînd-o astfel de vîrstniciei sau mai puțin vîrstniciei ei înaintași. Cea mai tînără generație de poeți a sosit în literatură după ce lupta cea mare pentru orientarea tematică și ideologică a creației artistice a fost cîștigată, fiindcă dacă această luptă continuă, ea se duce astăzi împotriva recidivelor, împotriva încercărilor izolate de a reinvia și aplica în practica artistică, într-o formă sau alta, concepțiile burgheze asupra artei, deci în condițiile în care estetica marxistă a obținut o victorie decisivă. Tinerii poeți la care ne referim au avantajul de a-și fi început activitatea după ce turnul de fildeș a căzut în ruină și uitare, dar și dezavantajul de a nu cunoaște exact și din experiență greutățile și osteneala cu care s-a eliberat visătorul poet din temnița unde era propriul lui prizonier. Ei vin în mod firesc să cerceteze actualitatea, să dezbată teme politice, să răspundă prompt evenimentelor deosebite care se petrec pe plan național și internațional. Poezia acestor tineri este o poezie născută din interesul lor pentru contemporaneitate, pentru tradițiile luptei revoluționare, pentru împlinirea idealurilor socialiste. Dacă ar fi să schițăm portretul moral (și colectiv) al tînărului poet ținînd seama, firește, numai

de ceea ce a exprimat el despre sine în versuri, am obține o imagine semnificativă. Am observa că tînărul e îndrăgostit ca ori ce tînăr și e impresionat de miinile subțiri ale iubitei sau de „sprincenele ei negre” și „gura cărnoasă” dar că dragostea nu-l îndepărtează de problemele grave ale societății:

Cere-mi ochii care te-au înveșmîntat în

Cere-mi miinile care te-au chemat —
Ți le dau.

Cere-mi flautul ce ți-a suspinat bucuria —
Ți-l dau.

Nu-mi cere inima în care păstrez
imaginea acestei țări
mereu mai dreaptă și bună. Fără ea
aș trece singur și bolnav, risipit
în tristețea lebedelor.

(Petre Stoica : „Fără ea”)

Am mai observa că acest tînăr care e îndrăgostit ca toți poeții, din totdeauna, are sufletul sensibil la chemările generoase ale timpului nostru. El urăște războiul și încercările de înviere a fascismului, salută eroismul Chinei populare și vestește încercările aventuriste ale dușmanilor ei :

„...Brațul Chinei n-a ațipit pe armă
iar ochii tăi de pietre și aur suferinzi
că nu-i tocit tăiușul s-o știe și'că sfarmă
odgoanele privirii pe care le întinzi”
(Nichita Stănescu : „La o flotă de pirați”)

Urechea lui aude sunetul pickhamerului
care lovește în adincul minei :

În adincul minei
oamenii nu-și spun nici bună-dimineata,
nici bună-seara ;
aici nu-i dimineată și nu-i seară.
Timpul e minereu
în blocul de stîncă.
II desfaci cu pickhamerul
fărîmă cu fărîmă.
Cu fiecare metru săpat
extragi din munte

o tonă de pirită
și-o tonă de timp.

(Florența Albu : „În adincul minei”)

Am mai observa că fibrele lui sufletești vibrează ca niște strune de vioară la amintirea lui Vasile Roaită, la amintirea grevei din 1933 :

La răstimpuri, cu sunet de lanțuri
copacii-și lovesc crengile goale
peste caldarîme
peste canale
peste singele negru din șanțuri.
Privirea ruptă de pleoape, către ei
ca niște funigei plutește,
vineți funigei.

...Și se-aprind și cresc și se-aprind
semnele timpului roșu
venind”.

(Nichita Stănescu: „Grevă”-1933).

Asemenea observații ne îndreptățesc să prețuim însușirile omenești și artistice, concepția politică justă care orientează în general creația acestor tineri poeți. Și ar fi prin urmare, în paranteză spus, mai normal să analizăm cu mai multă atenție activitatea poetică a acestei tinere pleiade, care fără îndoială scoate la iveală și multe cusururi, dar nu numai cusururi, cum s-ar putea crede, citind frecventele articole și note în care, dacă laborioasa ei activitate nu e niciodată analizată în schimb e veșnic combătută. Totuși, nu pentru a ne contrazice pe loc trebuie să observăm și modul în care se răsfrînge dezavantajul momentului de debut. Dacă numai cu cîțiva ani în urmă simptome de proletcultism se făceau simțite în rîndul tinerilor poeți ca urmare a neînțelegerii faptului că apropierea de realitate nu înseamnă depărtare de cultură, astăzi în rîndul acestei foarte tinere generații de poeți influența livrescă e foarte puternică și de multe ori îi împiedică pe unii din reprezentanții ei să-și găsească și să-și manifesteze liber propria lor personalitate. Goana după originalitate și spiritul de frondă caracteristic juvenil îi îndeamnă

desigur să încerce a turna în forme noi limba veche și-nțeleaptă, dar reversul negativ al acestor încercări apare acolo unde începe și confuzia lor, ideea că adoptarea unor tehnici moderniste la un conținut cu adevărat nou și bine orientat din punct de vedere ideologic, ar fi compatibile cu poezia actuală. Eroarea aceasta aproape că nu mai trebuie atât demonstrată teoretic, cât urmărită în efectele ei practice care trădează persistența ei clandestină în conștiința unor tineri poeți. Influența livrescă și anume natura acestei influențe se face mai clară atunci când urmărim traduceri pe care le fac. Cu câțiva ani în urmă fiecare poet se simțea obligat să-și încerce puterile traducând din idolul generației lui, Maiacovski. Astăzi, Maiacovski se află tradus aproape în întregime, tinerii poeți simpatizează pe Bagrițki, pe tânărul Leonid Martînov, sînt fascinați de Bertolt Brecht ceea ce le face cinste. Dar din cînd în cînd apare cite o traducere care lasă să se întrevadă o slăbiciune secretă mai puțin lăudabilă. Asemenea traduceri ne îndreptățesc credința că influența livrescă de care suferă tinerii poeți nu e întotdeauna dintre cele mai bune. Modest Morariu l-a descoperit pe Valery Larbaud cu ale sale poezii atribuite lui A. O. Barnabooth, un miliardar sud-american care voiajează prin Europa și închipuie prin existența lui ideea lipsei de patrie, simțindu-se acasă numai în marile hoteluri și restaurante cosmopolite, pe puntea transatlanticelor luxoase sau în expressele internaționale, unde descoperă poezia bunei digestii. Afinitățile noastre cu eroul lui Valery Larbaud și producțiile sale artistice sînt sublime, putem zice. Pentru ce l-a tradus Modest Morariu? (și pentru ce l-a publicat „Steaua”?)

Reprezentanții celei mai tinere generații de poeți n-au luat personal parte la confiscarea moșiei prințesei Poezia și de aceea nu cunosc exact gravitatea primejdiilor care amenință această moșie naționalizată. Ei sînt, mai mult decît alții, tentați, în legitima lor căutare a unor noi posibili-

tăți de exprimare, să adopte gesturi, maniere literare care pot să le altereze prospețimea percepției artistice și să le submi-neze viziunea marxistă asupra lumii.

*

Ar fi prematură încercarea de a defini cu precizie specificul artistic al acestor tinere personalități, aflate în plină formare și căutare de sine însuși. Instabilitatea profilului lor poetic perfect explicabilă prin vîrstă („Sînt născut la opt mai/O mie nouă sute treizeci și șapte” — Darie Novăceanu) nu îndreptățește decît tentativele de a deosebi autenticitatea emoției, a înclinației artistice de poza literară pe care și-o însușesc fie pentru că sînt prea tineri, fie pentru că nu sînt destul de personali.

În dorința de a-și apropia, de a transforma în substanță lirică problemele care stîrnesc un mare interes pe plan social, tinerii poeți amintiți reușesc să spună ce au de spus mai ales în măsura în care propria lor personalitate se manifestă liber, nestingherit. Darie Novăceanu realizează în poezia „Autobiografie” o simplitate autentică, nefalsificată, care susține versurile din interior și face inutile ori ce podoabe stilistice:

V

Sînt născut la opt mai
O mie nouă sute trei zeci și șapte.
Intr-o toamnă, tata a plîns în părul meu
Și a plecat.

De-atunci n-a mai
Venit din nici o part»
Și-am rămas doar eu
Aplecat
Peste fîntîna amintirii să caut
Mîinile butucite și arse de soare.

Nu s-a mai întors în nici-un ceas.
Marna a primit o scrisoare
Și a rămas
Afară, plîngînd,
Blestemînd
Lîngă stîlpul porții
Ceasul morții, etc. etc.

Emoția crește pînă l. momentul dramatic cînd naratorul propriei biografii lovește icoana lingă care stătea „mută, alături de Isus” scrisoarea s

Atunci am lovit
Geamu-mbibat cu miros
De busuioc și de argint.
Geamul s-a spart în bucăți,
și pe podea
sfîntul a coborît în fărîme.
Nu era acolo nimenea
nici un sfînt
ci doar o măzgăleală anume
făcută de cineva de pe pămînt
încrederea în mine să dărîme.

L-am spart și apoi m-am dus în lume.

„Autobiografia” lui Darie Novăceanu este reprezentativă pentru copilăria surprinsă de război și întunecată de moarte. Poezia trăiește prin vigoarea sentimentului care cunoaște sub uscăciunea voită a expresiei zguduiri profunde. Spontaneitatea și autenticitatea emoției impresionează imediat cititorul care are revelația prospețimii, a frăgezimii imaginii. Aceeași copilărie și adolescență, dureros lovite de război le deplînge și Cezar Baltag în poezia: „In anii mei albaștri”. Spre deosebire de Darie Novăceanu, Cezar Baltag risipește darnic figurile de stil:

Aproape fără vîrsta am rătăcit de-atunci
lunară caravană plutind în ceața mată,
lăsam în lutul unor carbonizate lunci
copilăria mea carbonizată.
Agonizează încă și azi în pieptul rn.,
In zbaterea ciudată a orelor, i - , clipei
cenușa unei păsări și eu aștept mereu
zvicmrea de pe urmă a aripei...

Amintirea acelor ani care au distrus fericea și inocența copilăriei dă în sufletul poetului un peisaj halucinant:
Astfel ini se perindă un asfințit barbar
Sînt geamu-n care stîrvuri de frunze ude
curg ;

mă depărtez cu mintea și zîmbetul amar
de cirpele acestui nesănătos amurg.

Ard ultimii mesteceni și cad uciși în lut
padurile-amintirii s-au mistuit azi noapte
In cel mai vast incendiu din cîte s-au

văzut.

O, nu regret aceste sălbatice ruine,
cenușa lor funestă eu nu . plîng, ci doară
copilăriei care a fost ucisă-n mine
ii împletesc în mine coroană funerară.

Poetul părăsește însă „definitiv” momentul funebru, mormintele în care dorm iluziile, visele copilăriei și morții adevărați:

Spre sorii mei de taină definitiv mă-ntorc
Lucirea lor fierbinte o sun ca pe-o vioară
Și ca o melodie în inimă îi storc.

M-am poleit cu ruguri adînc înfipte-n

carne,

eu ard cu fiecare atingere un trup
bivolii mei de aur iau beznele în'coarne
Și sparg taftaua morții, și-o-nsîngeră,
și-o rup,

Deși „taftaua nopții” nu e un pahar care se „sparge” ci o țesătură care poate fi numai sfîșiată sau ruptă, poezia lui Cezar Baltag atestă o sensibilitate proprie și o vibrație specifică în fața dramelor pricinuite de război. Viziunea apocaliptică a acelu „nesănătos amurg” invadat de plante putrede contrastează cu vitalitatea și forța „bivolilor de aur” care iau beznele în coarne” și deschid perspectiva unui viitor deopotrivă de luminos, pentru omenire ca și pentru poet. Cezar Baltag are un suflu liric care dovedește plămîni puternici și sănătoși. Imaginile izvorăsc necentenit, cu ușurință în poezia lui și toate converg într-un univers propriu și impresionant.

O poetă cu o activitate interesantă și destul de laborioasă este Florența 4!bu care cîntă cu predilecție și „ autentică tulburare cîmpia, spațiul nesfîrșit - sub arșița verii, sub alicele ploii, sub ceru! dramatic al furtunilor. Cîmpia e „a ei”:
Cîmpie a mea
căreia nici zarea, nici marea,
nu se-ncumetă să-ți pună hotare!

Cîmpia apare însă în poeziile Florenței Albu ca un cadru mult îndrăgit în care oamenii trăiesc anonime drame, cunoscute numai de mult sensibilă poetă. Ea se întreabă dacă mama ei, după o viață întreagă de muncă, a văzut vreodată munții care străjuiesc această cîmpie. În copilărie tatăl poetei îi hărăzise un stîjnen de pămînt din imensa cîmpie, drept zestre:

Tata-mi da zestre pămînt:
îmi măsura un stîjnen de zare,
un stîjnen de cer, o felie de soare
și-ntr-o răzătoare și alte răzătoare
îmi atîrna cîtiva stîjneni de pămînt
cu lanț, de picioare,
să mă tirăsc asiemeni lui
și străbunilor — străbunilor mei,

Tata-mi da zestre pămînt
pentru un stîjnen de fericire.

Cu bucurie poeta cîntă sfîrșitul acestei strimte fericiri măsurate cu stîjnenul, înfrățirea pămînturilor, respirația largă a cîmpiei de pe obrazul căreia dispărea rețeaua haturilor:

În noaptea asta,
pentru ultima dată
are să-și joace duhul pămîntului
flăcările albastre
peste ogoarele-nguste.

Și în poezia ei a devenit „paste! obișnuit” așteptarea tractoarelor sub ploaia de primăvară, care cade pe pămîntul înfrățit:

Tractoarele așteptau
să se-nfăptuiască minunea obișnuită
a contopirii pămîntului
cu apele cerului
și oamenii stăteau în ploaie
cu frunțile late,
ridicate spre tîmplele cerului.

Poezia lui Petre Stoica, după eșecul volumului de „Poeme”, a început să capete accente sincere și proaspete pe măsură ce tînărul poet s-a eliberat de o anume manieră pe care o cultiva cu perseverență și care consta într-un soi de simplitate

contrafăcută. În ultimul timp Petre Stoica s-a dovedit cu adevărat sensibil la frumusețile vieții, s-a apropiat de freamătul actualității și a găsit o tonalitate proprie, aptă să exprime conținutul noilor lui poeme. După exercițiile lipsite de o reală substanță lirică din volumul amintit sîntem bucuroși să descoperim la Petre Stoica o indignare care devine vers în „Voi, păduri”, fulminantă acuzație a fascismului:

Voi, păduri care nu aveți o inimă, o inimă
care
să aibă imaginea milei, a urii, a discului
lunii,
nici degete nu aveți voi, păduri, degete
mici și albe
sau degete puternice, pline de pămînt sau
ulei albastru,
voi, păduri, o, voi ați văzut, ați plîns, ați
ascultat,
ați trecut crengile peste răsufierea ce ușor
se stinge
pentru că voi, păduri, în acea clipă de
mare durere,
v-ați cutremurat, primind însușiri omenești!

Petre Stoica a părăsit imaginile gracile dar lipsite de miez pentru a turna în efigii de bronz chipul muncitorului din uzină:

Are douăzeci de ani. Mereu
stă plecat înaintea cuptorului
cu fața încordată
asiemeni marilor comandanți de oaste
în ajunul bătăliei decisive.

Poezia lui a căpătat o forță nouă, lăuntrică, o autenticitate a simțirii chiar atunci cînd între el și eroii pe care-i cîntă se naște o prea marcată deosebire, un soi de precizare: eu și voi:

Și tu ești poet —
la fel acestuia care plantează grădini
și tu din cărămidă și var și nisip
ziua și noaptea sub reflectoarele stelelor
plantezi case. Și tu ești poet. Privesc
în jos:
din miinile tale a țîșnit orașul
siderurgiștilor,

cum din inima poetului
o carte plantată cu vise despre oameni.

Eliberat de prea marea influență iivrescă și de constrângerea autoimpusă de a imprima versurilor sale o anumită ținută, o anumită eleganță forțată care răspundea unui snobism literar, Petru Stoica a găsit resurse proprii pentru a spune efectiv ceea ce are de spus.

Dintre tinerii poeți care au făcut să țîșnească în poezia lor o simțire spontană, personală și nealterată de convenția poezilor literare, de ideea preconcepută de a se conforma unei maniere îndrăgite, ar putea cita pe Ion Gheorghe, pe Iile Constantin, pe Aurel Storin. Ion Gheorghe de altfel cu o activitate mai bogată și mai remarcabilă, păstrează și în poezie figura lui de copil încrunțat și recalitrant pe care o are în realitate. Pe lângă el au trecut fără să-l atingă furiile moderniste ale colegilor săi. Ion Gheorghe nu se rușinează să fie mai tradițional, să scrie romane în versuri ca Pușchin și să cinte, cu un soi de sentimentalism aspru, pămîntul, plugul, boii:

Era gras pămîntul nostru și greoi
și-i lucea întinsă-ntunecata piele.
Că în valuri unsuroase și cu ploi
veneau zinele recoltei să se spele.

El cunoaște drama pămîntului ca un soi de Ion al lui Rebreanu, a simțit cum a intrat în propria lui biografie această dureroasă sietă de pămînt și de aceea eintecul lui are izul amar al unui trecut plin de misterioase și înăbușite patimi dar și gustul bun al prezentului j

Nu știți voi cum pot să se iubească
între ele țarinile fără număr.
Boala omenească și dumnezeiască
le adună umăr lingă umăr.

Se încolăcesc rizînd în plîns
gură-n gură pînă ce se-nghit.
Cerul crapă-atuncea peste ele strîns
și se varsă-n zări fără sfîrșit.

Cercetînd creația celei mai tinere generații de poeți sîntem cu atît mai mîhnîți de perseverarea unora dintre ei în formule abstracte care pe cît sună de straniu pe atît sînt de lipsite de viață, somptuoase chihlimbare în care fluturele e mort. Grigore Hagiu de pildă persistă într-o adolescență întîrziată, înverșunîndu-se să găsească teribilisme imagistice cu încăpățînarea tinerilor care sînt pesimiști fiindcă l-au citit pe Eminescu. Poezia lui are bizare fantasme, oameni „investmîtați în alb” care trec prin inima poetului „fără odihnă, fără sfîrșit”. Ideile cele mai simple și mai emoționante la origine sînt traduse într-un stil pretențios, greoi și contorsionat ca în poezia închinată lui Vasile Roaită. „Măsura datoriei tale”:

De mult singele urcă prin degetele strînse
tipăt lucid și dens se desfășoară,
sărutul lui cu rădăcini de ritm în oameni
să fluture prelung, însîngerat să doară.

Pe același drum, din păcate, se simte atras și George Radu Chirovici, mai de mult autorul unor poezii care dovedeau o personalitate energetică și hotărîtă să fie ceea ce este. În revista „Steaua” a apărut o poezie, „A venit un copil care eram eu însumi” bizară și sperăm, nereprezentativă pentru aspirațiile lui George Radu Chirovici. Metaforele acestei poezii sînt absconse și absurde r

Iată,
a venit o zi desfășurată în fire subțiri
și mai era acolo și un zid
pe care s-a urcat un păun albastru
și eu l-am auzit strigînd
și i-am spus trupului meu:
mai așteaptă încă puțin !

După ce autorul „s-a șters din propria lui memorie” apare „un om cu fața albastră” care „trage o perdea peste săptămînile acelea” cînd poetul i-a spus trupului său să aștepte. Cu acestea am ajuns foarte aproape de Urmuz cu deosebirea că în timp ce Urmuz se amuza să fie absurd,

Chirovici este fără să vrea. Sintem nevoiți să constatăm că în goana lor după originalitate și noutate tinerii poeți reiau vechea formulă a poeziei ermetice, care cu cât e mai ermetică, cu atât e mai convențională și mai ușor de făcut. Curiozitățile, paradoxul, absurditățile sînt mult mai ușor de obținut decît un vers pătruns de o vibrație adevărată și simplu ca „Departate sînt de tine și singur lîngă foc...” Odată obținută rețeta acestui gen de poezii, confecționarea lor nu mai este o problemă. Greu este să găsești cuvîntul ce exprimă adevărul nu să așezi unele lîngă altele cuvinte care n-au niciun sens să se afle împreună,

adică să îplinești o acțiune mecanică, mai mult sau mai puțin dificilă, care se poate descompune în operații din ce în ce mai simple,

*

Cea mai tinărară generație de poeți se situează în prelungirea eforturilor creatoare ale scriitorilor noștri contemporani care orientează în mod sigur literatura noastră pe drumul realismului socialist. Excesele juvenile și rătăcirile care de aici decurg, dacă e bine să fie reprobate cu toată fermitatea, nu trebuie să devină un pretext pentru ignorarea în germene a acestor fragede personalități artistice.

.PE STRUNELE MILENIILOR'

literatura maghiară din patria noastră, reprezentată de scriitori notorii ca Majtenyi Erik, Siito András, Hajdu Gyozo, Kovacs Gyorgy și alții, s-a îmbogățit la finele anului 1958 cu o nouă lucrare: Antologia liricii universale. În întregimea ei, se anunță a fi o operă monumentală. Până acum este gata numai primul volum de peste trei sute de pagini, tipărit de Editura pentru Literatură și Artă din Tîrgu-Mureș, în condiții grafice excelente. La opera aceasta s-a lucrat cincizeci de ani. Autorul, Franyo Zoltán, este de multă vreme cunoscut, atât la noi, cât și peste graniți, ca un mare slujitor al poeziei. Poet, și dintre cei mai de seamă, lasă propria liră la o parte, spre a face auzită pe a altora. Numai din literatura noastră a tălmăcit mult, de la frații Văcărești, până la pleiada cea mai tinăra: Ion Brad, Tiberiu Utan, Al. Andrițoiu, N. Labiș, Toma George Maiorescu, ș.a.m.d. Temperament aprins, neobosit, om de cultură bine informat, Franyo Zoltán era cel mai indicat să alcătuiască o asemenea lucrare cum este antologia „Evezredek hurjain” („Pe strunele mileniilor”).

Tălmăcitorul folosește nu numai limba sa maternă, ci transpune cu aceeași îndeminare în graiul lui Goethe, colaborînd în paginile revistei „Neue Literatur” de la noi, și în atîtea altele din capitala Republicii Democrate Germane. La Viena, în anii primului război mondial ca membru al „Romîniei June”, făcea cunoscută poezia romînească. Nu trebuie să omitem faptul că Franyo Zoltán, cu un rar simț în a descoperi talente noi, transpunea în limba maghiară din creația debutanților pe atunci Mihai Beniuc, Cicerone Theodorescu, Maria Banuș, Eugen Jebeleanu, Mișu Dragomir, ș.a.

„Pe strunele mileniilor” este un florilegiu din lirica tuturor popoarelor. Literatura maghiară cunoaște și alte culegeri din lirica străină. În cuvîntul introductiv al proaspetei antologii, Andre Károly amintește trinitatea Koesztolányi Dezso, Babits Mihály și Toth Árpád, mari poeți, autorii cîte unui volum de tălmăciri. Ei însă căutau să mărească prin ele numai propria experiență poetică sau îmbogățirea liricii maghiare cu un nou fel de exprimare, precum ne spune poetul timișorean Andre Karoly.

Antologia lui Franyo Zoltán (proiectată în trei masive volume, dintre care ultimul va fi închinat exclusiv poeziei romînești), diferă de cele de pînă acuma pomenite în prefață. Pe lîngă întindere, esite o lucrare concepută științific, împărțită pe secole, țînînd seama de evoluția liriceii aceluiași neam. Mai cuprinde și creații anonime, din popor, cum sînt vechile cîntece de dragoste, muncă sau vitejie. Găsim aici un mare număr de poezii mai cu seamă din lirica greacă și chineză. Incepînd de la cîntecele de luptă ale lui Kallinos, și alegînd bucăți reprezentative din Sappho și Alcaios, Sofocles,

Platon, Bion, Moschoo, ș.a., autorul se oprește la Mesomedes (secolul 2 al erei noastre). In ce privește China, poezii ne sînt prezentați după epocile de domnie a hanilor și împăraților, mulți dintre ei satirizați în admirabila poezie „Zăpadă” a lui Mao Tze-Dun, pentru motivul de a fi fost certați cu lirica.

In fruntea capitolului, — floare din prag de seară — întîlnim „A legregibb nepdal” („Cel mai vechi cîntec popular”), pe care să ne fie îngăduit a-l reda pe rominaște:

*„Cînd soarele răsare la muncă pornesc,
Cînd soarele apune la odihnă mă-ntorc.
Beau din apa flatinii săpată de En,
Scurm pămîntul din el trăiesc.*

*împăratul trebuie să fie mare domn,
Pentru mine însă ce-a făcut ?”*

Li Tai Pe ocupă paisprezece pagini, pe cînd lui Tu Fu i se rezervă numai trei, deși criticii chinezi îl prețuiesc mai mult decît pe primul. Cit despre poezia contemporană, ilustrată de Mao Tze-Dun și Go-Mo-Jo, șirul e întrerupt la Sao Jan-Sian, care cîntă poporul și viața din Pekin. (1951).

Cu deosebire interesantă este, prin exotismul și mulțimea de nume nu prea familiare europenilor, partea destinată arabilor. Nu mai puțin pline de inedit ne apar capitolele închinete liricii hinduse, persane, (părinte al ei fiind Rudaki, poet foarte prodigios) sau cele japoneze (pînă la Joko Otori, poetă a vremurilor de acum).

Din poezia vechiului Egipt, sînt alese cîntece de muncă și dragoste (cam de pe la 2700 înaintea erei noastre). Latinii fiind mai cunoscuți, ei se află în număr restrîns (Catul, Horațiu, Tibul, Propertiu și Ovidiu).

Prin labirintul acesta de creații, nume, date, curente și epoci, ne-ar fi greu să străbatem, dacă nu ne-ar veni în ajutor bogăția de note și un tabel alfabetic, cuprinzînd poezii antologiei, toate acestea redactate și cu o egală grijă de autor.

Petre Pascu

DE CE PLÎNGEA LUNA...

In numărul 3 (253) din 15 ianuarie 1959 al „Gazetei literare” o caricatură amuzantă o înfățișa pe Lună, citind „Gazeta literară”... Numai că de pe obrazii astrului — a cărui frunte era brăzdată de cute adînci, curgeau lacrimi mari, iar ochii săi aruncau fulgere de mînie...

Oare de ce plîngea Luna? Numai din cauză că pe ea n-o mai cîntă poezii așa cum reiese din explicația caricaturii amintite? Curios cum sînt din fire, și dornic să aflu și altele, m-am suit într-o rachetă și... iată-mă ajuns cu bine în lună. Am salutat-o cum se cuvine și m-am grăbit să-i iau un interviu. Cochetă, ca orice femeie, Luna s-a grăbit să-și șteargă o lacrimă pe furiș — și, amabilă, mi-a zîmbit. Dar n-a apucat să ascundă bine urmele plînsului, că am și asaltat-o cu întrebările.

— Cineva, de pe pămînt, îi spun, v-a surprins plîngînd în timp ce citeați „Căteta literară”.

... „A' / f' u ... P" nsă. Indiscreția nu prea-mi place, dar dacă tot te-ai deplasat P.na aici și, dacă nu mai am ce ascunde - hai să-ți spun! Ba, nu, mai întâi citește ... < * » « » mo, nu era destulă ,umină, fie că Luna e g S... de nerăbdătoare ..-mi împărtășească impresiile ei, cert e că mi-a zmulș gaze! d^ mina și mi-a spus. - I, ascultă I Apoi a început să citească :

„Și azi racheta prin nălțimi
își poartă ciripitul...”

cUe2rti . s r t ^ i v i n d u _ m a s e r t a : ~ A U Z I I P I N A T I I A M C A P * » W ' «

„Racheta cosmică și toți
ce sîntem azi pe lume,
și cei ce vor veni, nepoți
vor ști de acel nume”...

— S-ar părea că pămîntenii dumitale, zise ea, privind-mă, în loc să se exprime poetic, se exprima doar eliptic în unele poezii... N-apucai să-i răspund, că Luna grăbită cum era sa-m. spună ce-avea pe suflet, luă un lornion și mă privi cu atenție. Apoi îmi mărturisii dezolată :

— Ciudat! Nu le văd !
— Ce să vezi ?
— „Punctele albastrii”

Nu-nțelegeam ce vrea să spună.

Luna luă Gazeta și citi: „Muncitorii cu fețe-ncrustate de puncte-albastrii” Nu scrie aici așa ?

— Așa scrie, constatai eu, recitind un vers de Letiția Papu.

— Și-apoi, ce e asta, continuă ea, arătîndu-mi un desen ce reprezenta un copil culcat, iar de-asupra lui un cerc nebuloș, ceva nedefinit, ca un virtej care nu vroia să fie virtej, sau așa ceva. Am ridicat din umeri nehotărît. Citisem povestirea lui Nivelea dar mărturisesc că nu reușeam să fac legătura între text și desenul acela ciudat.

Mă înclinai! în fața Lunii și voiam să-i mulțumesc pentru interviu dar ea ma opri.

— Stai puțin. Ia ascultă încă o strofă ;

„O, Machidoane, că n-ai trăit
Să-auzi eîntecul ei cum pătrunde
Din Casiopeia în Lună
Din Anadyomene în soare
Și din Soare, oriunde”.

- Observi, urmă Luna, că pomenește aici și de mine, dar nu despre asta e vorba acu ea, aranjîndu-și o buclă rebelă. Explică-mi dumneata, cine-i Machidon așa și ce legătura are el cu mine, cu Casiopeia și cu Anadyomene?

- O fi Alexandru Machidon, cel Mare, împăratul... îndrăznii eu timid...

- Dar poate să fie și vreo rudă de-a dumnealui, poetul. Din felul cum se exprimă reiese și una și alta... Și-atunci, eu, cititor, ce fac? aleg pe -cine-mi convine > **Luna** se pregătea să-mi mai citească ceva...

Nu știu ce avea de gînd să-mi mai arate sau să mă mai întrebe. Am lăsat-o cu necazul și cu iplînsul ei și-am coborît repede pe pămînt... Prea îmi făcuse capul calendar, mai ales că citatele respective le puteam găsi și singur în „Gazetă” fără să fie nevoie să mă mai deplasez pînă în Lună.

Acteon

UN POEM ANTIDINASTIC PUȚIN CUNOSCUȚ

Într-o vreme cînd nu se aștepta să fie o personalitate de prim rang în literatura dintre cele două războaie, Carol Ardeleanu s-a impus ca un prozator preocupat de condiția de viață a clasei muncitoare. Romanele sale „Viermii pămîntului”, „Diplomatul, tăbăcarul și actrița” sau reportajul „Pescarii”, deși nu lipsite de serioase slăbiciuni, descriu eroismul anonim, suferințele celor ce trudesc în galerii și fabrici. În cele mai bune pagini ale cărților sale scriitorul are meritul de a ne fi zugrăvit viața celor oprimați, în condițiile realității aspre și grele din societatea capitalistă. A făcut-o chiar cînd nu-i erau întotdeauna clare lucrurile, cu bună credință, interes și dragoste.

Este și azi puțin cunoscut faptul că autorul „Viermilor pămîntului”, care are la activul său peste zece volume de proză a debutat ca poet și încă poet antidinastic.

Pompiliu Constantinescu, Eugen Lovinescu și alții nici nu par să îi cunoscut prima ipostază artistică sub care s-a înfățișat Carol Ardeleanu, cu atît mai puțin tendința ei decis democratică și republicană. În tot cazul nu am găsit nicăieri vreo mențiune despre contribuția anti-monarhică a scriitorului, cu toate că referindu-se la începuturile sale, el nu s-a sfiit, mult mai tirziu, (vezi interviul cules de I. Valerian în „Viața literară” an. II., nr. 39, pag. 1—2) să se considere singur „un crainic al împilaților” și să înfîiereze cu o impresionantă cutezanță „regalitatea acaparatoare”, expresie ce viza pînă la evidență dinastia de Hohenzollern.

Astfel cea dintîi poezie tipărită saib semnătura lui Carol Ardeleanu apare în „Viața literară și artistică” nr. 1, an. I, la 7 ianuarie 1907, în preajma războaielor țărănești. Intitulată „Frăție” poezia este un manifest protestatar. Concepută în spiritul tradițiilor anti-dinastice ale literaturii noastre și anticipînd poemul „1907” („Minciuna stă cu regele la masă”) de Alexandru Vlahuță, „Frăție” atestă de timpuriu convingeri progresiste, pe care prin întreaga sa evoluție (vezi și articolul-confesiune din „Revista literară” an. III, nr. 21 din 6 iulie 1947) Carol Ardeleanu le-a confirmat.

Dăm mai jos un fragment din poezia menționată :

*Să rupem veriga de aur din lanțul de-aramă al firii
Sau aur rămîie și-atuncea arma s-o dăm pusllrii;
Lipsească popoarelor regii, și rege să fie poporul
Că veche e forma și huma, cum vechi ne e plînsul și dorul
Din secolî în secolî, necazul pe fruntea-ncrețită ne lasă
Ponosul, și sila de viață cu lipsa de pline ne-apasă
Și stavilă ne este durerea; din greu în mai greu ne e viața.
În aur se scaldă-mpăratul, — sudoarea pe frunte-mi îngheață.
De-acum sîntem liberi... privirea să cate în sus în spre soare;
Lipsească popoarelor regii /...*

Carol Ardeleanu a publicat la „Viata literară și artistică” vreme de câțiva ani d.n., „...ului 1907 pînă în 1910, pe cînd direcția revistei o împrășteau Cosbuc și” liane Chendi. Sa mchemen menționînd un fapt sigur: colaborarea scriitorului' la rev. stele semanătorisite n-au făcut din el un semănătorist. Se simțea organic legat de .deaIunie proletariatului, după cum mărturisea el însuși în articolul tipărit, ultimul de altfel inamte de moarte, de „Revista literară” la 6 iulie 1947: „...m-am simțit întotdeauna alături, de lumea chinuită și exploatată, fără apărare, a celor umili”.

H. Zalis

GRATIA ȘI VULGARITATEA CRITICII „DE SALON”

ritica „de salon”, cu grimase estetice și vădite înclinații obiectiviste, judecă din afară operele literaturii noi și n-are nimic comun cu spiritul militant al criticii marxiste. O cronică semnată de G. Grigurcu la volumul lui Al. Andrițoiu „Porțile de aur” (*Steaua* nr. 10), impresionează neplăcut nu numai prin ciudățenia unor criterii, dar în genere printr-un aer mofturos și un „inefabil” voit și afectat. Cu această cronică pătrundem într-un univers grațios în care poezii, dacă au firește „temperamentul” corespunzător, pot — nu-i așa — să-și aleagă drept' obiect liric temele revoluției. Unora le convine aceste teme, altora nu. Lui Andrițoiu întîmplător îi convin — pare a spune, și dealtfel spune destul de explicit G. Grigurecu. Totul se explică la Al. Andrițoiu prin „temperamentul său de luptător”. Ca o trăsătură a acestui temperament e amintită „aderența evidentă la idealurile clasei muncitoare”. în rînd cu aceste trăsături mai mult sau mai puțin temperamentale se desprinde, cum zice cronicarul „o trăsătură în plus : poetul e obiectiv, la modul folcloric, se transpune convenabil în epic...” Dacă e obiectiv și dacă mai ales se transpune „convenabil în epic”, alegerea temei n-are de ce întîmpina obiecții...

Vă interesează probabil imaginea Rusiei prerevoluționare într-un poem în care ni se relevă — cu frumoasele, distinsele cuvinte ;aie cronicarului — „articulațiile principale, resorturile cauzale” ale evenimentului. Iată părerea lui Grigurcu : „In „Mișcarea”, Rusia prerevoluționară e înfățișată cu farmecul ei iluzoriu și pasager, cu o alterare grațioasă a proporțiilor...” Că imaginea epocii prerevoluționare era totuși mai complexă și cuprindea aspecte mai însemnate, cum dealtfel se și desprinde din volumul „Porțile de aur” faptul acesta nu pare să-l jeneze pe critic din cale afară. Emoția sa față de „alterarea grațioasă a proporțiilor” în Rusia prerevoluționară e nemărginită și-l împiedică să facă alte considerații.

Veți fi avînd poate curiozitatea foarte omenească de a ști cîte ceva despre imaginea revoluției însăși. Imaginea luptei revoluționare e „contrasă”, (cum zice în alt loc cronicarul) într-o formulare cît se poate de discretă : din „confruntarea artificiei cu viața”. Ce-l impresionează mai mult pe cronicar în imaginea revoluției e „climatul inefabil al popasului după bătălie”. Cam atît desprinde el din imaginea revoluției: „alterarea grațioasă a proporțiilor”, „confruntarea artificiei cu viața”, „climatul inefabil al popasului”. Dacă nu ne-ar fi teamă că jignim auzul fin și gustul ales al cronicarului, ne-am încumeta să-i atragem atenția că revoluția socialistă înseamnă mai mult, ori ce s-ar zice, ceva în plus peste „inefabilul” și „grația” la care dînsul reacționează cu sensibilitate și rafinament.

Obişnuita sa grație îl .abandonează însă subit cînd e silit să constate că AI. Andrițoiu are pe lingă altele „psihologia argatului din „Flautul descîntat” arghezian; de aceea se miră el cu atîta „atenție avidă” și atîta naivitate „în fața magazinului cu giuvaere ale claselor exploatare”. îndată concede ou bunăvoință că „Andrițoiu depășește însă nivelul percepției omului ținut în întuneric de regimul de exploatare, stabilind asociații citadine și livrești dintre cele mai variate” (textual!). Iu marea lui bunătate, Grigurcu acordă așadar poetului meritul de a fi depășit „nivelul percepției omului ținut în întuneric”. E adevărat că bunătatea sa are unele temeieri, spre exemplu faptul că Andrițoiu stabilește „asociații citadine” (nu-i puțin lucru) și încă „dintre cele mai variate” (Auzi, domnule !). Poate că cronicarul Cn discuție nu are „psihologia argatului” și — cine știe — poate chiar a depășit nivelul „omului ținut în întuneric”. Cîteva asociații „citadine” și „livrești” (e .amintit Delacroix, e folosit ici colo cîte un neologism) sînt un indiciu că o asemenea presupunere n-ar fi întru totul nefondată. Cert e că fondul cronicii sale e o împletire de aluzii meschine și de vulgaritate, caracteristice dealtfel criticii de salon, cu tot aerul său dichisit, discret și civilizat.

L . R .

POEZIILE LUI DIMOS RENDIS

-a vorbit din păcate puțin despre contribuția deosebit de prețioasă a lui Dimos Rendis, la dezvoltarea poeziei noastre noi.

Lirica lui Dimos Rendis e densă, grea de emoția tradițiilor revoluționare, iar tema solidarității internaționale a muncitorilor e unul din principalele sale motive poetice. De neuitat este poezia sa intitulată „Revoluție”, apărută cu vreo două luni în urmă în „Gazeta Literară”.

Ideia „abstractă” potrivii căreia revoluția a însemnat pentru capitaliști moarte, iar pentru masele muncitoare viață — e văzută de poet în această imagine tulburătoare, plină de rezonanța sentimentelor și senzațiilor fundamentale ale omului în legătură cu moartea și viața :

1

In ziua aceea nimeni n-a dormit
așa cum nu se doarme
în casa unde zace un mort, —
dricarii vorbesc pe șoptite
potrivind giulgiul cu mîini murdare
vecinii închid încet ferestrele
iar cei din casă
umblă ca fantomele,
cu fețe palide și trase
pînă cînd se aude
ciocanul care bate cuiele sicriului
cînd nimic nu mai e de făcut...

In ziua aceea
nimeni n-a dormit
în casele bogate din întreaga lume.

II.

In ziua aceea nimeni n-a dormit
aşa cum nu se doarme
în casa unde se aşteaptă o naştere -
moaşa se spală pe mâini vorbind tare
vecinii aduc pe buzele lor surâzătoare
un stat cald
iar viitorul tată
pipăie stofa buzunarului drept
unde zornăie uşor primul cadou : sunătoarea
pînă cînd se aude
primul ţipăt al noului născut.
In ziua aceea
nimeni n-a dormit
în cartierele muncitoreşti din întreaga lume.

hnt, L *Lucaefarul * închinata muncitorilor din ţările capitaliste dez-*
Men Ze r 7 ° . . . t \ i- * 'u ° ^ ^ dar de mare
ntensitate şti puritate, apehnd ca o pictură infantilă la sentimentele cele mai profunde
*şi adevărate ale omului: pro\unae

Noaptea
este faţa unui negru,
întoarsă spre soare-răsare.

De acolo
se va ivi o faţă
albă-albă,
bună şi surizătoare
şi o mină întinsă...

Şi va fi
ziuă...

nihilat* îfV ? ^ "f" wnu/ "< P . . . . . « încadrează de altfel In acelaşi ciclu,
publicată în „Contemporanul” nr. 45158.

B. D.

UN STIL DE LUCRU

...a trebui sa se ia în consideraţie, „ alcătuirea unui tablou caracteristic pentru
noutatea peisajului cultural prezenţa scriitorului preocupat nu numai
Ide redactarea operei sale fundamentale, dar angajat cu pasiune cetăţenească.
...politica şi intelectuală într-o vastă şi fremătătoare contemporaneitate dominat
de şuiul unei prezenţe foarte active în realitatea imediată, curios să-i înregistreze
pulsul, domic sa-i consemneze aspectul izbitor sau abia perceptibil, schimbările spontane
ori conştiente; un tip de scriitor rareori întîlnit în trecut, mobil, neobosit, acaparat de

prezent și prin aceasta legat mai mult ca oricând de sensul artei durabile și adevărate, disprețuind izolarea de lume și capabil astfel să înlăture spaimile sterilității, stăpînind un rezervor nesecat de impresii vitale, idei, culori și forme contemporane. Scriitorul, angajat într-un asemenea climat sănătos, climat de acțiune și luptă, favorabil creației, clietuieste mult, dar primește și mal mult. Nici o grijă, nu risipește nimic. În trăirea clinei prezente, în raportul cu actualitatea, cu realitatea dinamică, scapără promisiunea operei durabile, și de multe ori promisiunea e simultană rezultatului artistic; acesta se desprinde aproape de la sine din contactul scriitorului de talent cu viața, din mărturia care dublează imediat și spontan observația făcută „pe viu”, înainte chiar ca formele aceste schimbări să fi devenit comune, temperate, limpezi și inteligibile pentru toată lumea; cum spuneam, e un bun stil de lucru, eliberat de grimasa „inspirației” care se lasă așteptată, de vechi capricii și prejudecăți scriitoricești, un stil de lucru care disciplinează, fertilizează creația, adună material, pune ordine și construiește, fără încetare.

Un exemplu : Eugen Barbu Ilustrează excelent În ultima vreme acest, numit poate pretențios, „stil de lucru”, această prezență mereu susținută în actualitate. Am urmărit cu mare interes fragmentele de roman (închinat insurecției de la 23 august); angajat într-o asemenea construcție, scriitorul găsește totuși răgazul de a desfășura o întinsă activitate publicistică; pare-se că acest lucru nu-l „incomodează” de la „creație”, am zice chiar: dimpotrivă. Număr de număr, i-am înregistrat semnătura în paginile publicațiilor literare, dacă nu de două sau trei ori, cel puțin odată pe săptămînă; comentarii de strictă actualitate cu caracter polemic, scrise convingător, pline de vervă și de idei, în stare să dezvăluie tot ridicolul propagandei antipatriotice desfășurate de transfugi analfabeți, epave cu pretenții culturale; articole cu caracter cetățenesc, semnificative pentru poziția scriitorului român contemporan față de evenimentele zilei; vie activitate de reporter, dovedind o bună cunoaștere ia, realității socialiste, [străbătută de patosul muncii constructive, capabilă să înregistreze apariția unei noi mentalități, să descopere demnitate, sobrietate și poezia luptei de flecare zl. Eugen Barbu manifestă o binevenită atracție pentru universul specific muncitoresc, în observarea căruia denotă pasiune și competență. Poet al orașului socialist, ne-a dat foarte recent o pagină de notații concise, nervoase asupra capitalei noastre în plin avînt constructiv (Bucureștiul <• noaptea, Gazeta Literară 311959). Ne comunică aici ritmul neîntreput al existenței marelui oraș socialist, trece prin gîndirea și sensibilitatea sa toate modalitățile active ale acestei existențe. Din rîndurile sale laconice, preocupate parcă numai de consemnarea exactă a faptelor, a aspectelor noi în feluritele compartimente ale vieții socialiste (uzina, maternitatea, combinatul poligrafic, etc.) treptat se desprinde poezia metropolei noastre; fiecare ceas al nopții e trăit cu intensitatea sufletească a îndrăgostitului, fiecare ceas poartă propria sa marcă lirică. Am observat, în raport cu cartea sa de reportaje „Pe-un picior de ptaiu”, o atenție sporită față de universul uman, o preocupare mai profundă pentru schimbările de structură etică și sufletească determinate de transformarea socialistă a țării. În schimb, o salutară Indiferență față de elementul decorativ (din acest punct de vedere monografia amintită păcătuia încă, insistînd uneori pe decorativ și livresc).

Trebuie așa dar să încadrăm prezența continuă a scriitorului, tendința sa continuă de a se documenta, de a se interesa de fenomenul cotidian și de a redacta imediat pentru tipar rezultatele cîștigate, într-un veritabil „stil de lucru”, demn de a fi propagat și recomandat ; mod de activitate care păstrează viu și înprospătează elanul creator, oferă nenumărate sugestii și documente pentru opera literară, pentru roman, pentru poezie. Reportajul „Bucureștiul noaptea” constituie un frumos preludiu, o rapidă luare de contact în vederea marelui roman al metropolei socialiste.

L. R.

O SCHIȚĂ IZBUTITA

chita „în zori” a Vinarului prozator Ion Lăncrănjan, publicată de revista „Luceafărul” (în numărul 111959) ar putea purta ca subtitlu: cuvînt despre demnitatea omului simplu. E o lucrare literară bună, care merită atenție.

Printr-un artificiu ingenios, autorul încenează un dialog grav, între conștiința veche, de mult învinsă și îngropată a lui Șofron și conștiința lui de azi. Noile condiții de viață și muncă ale țărânimii noastre au determinat schimbări structurale în relațiile dintre oamenii muncii de la țară, ceea ce a dus la transformări profunde în însăși conștiința lor, imprimîndu-le o nouă concepție de viață. Șofron, care a fost slugă la grof, a trăit în trecut umilit, batjocorit, răbdînd neputincios chiar și cele mai grosolane jigniri. Viața în gospodăria colectivă l-a schimbat. E alt om. Și-a dobîndit demnitatea lui de om. Sentimentul demnității e și motivul central al schiței.

Vișînd că s-a întors groful în sat, Șofron își retrăiește umilințele. Ipostaza în care-l situează autorul e ireală, dar emoțiile personajului sînt vii și puternice; importantă aici e reacția din conștiință. Șofron nu mai este dispus să rabde batjocura și-l ucide pe grof. Gestul e virtual, dar semnificația lui profund reală. Oamenii muncii din țara noastră, care și-au cucerit libertatea și demnitatea de om, de neconceput fără libertate, nici în vis nu mai îndură împilarea.

Motivul acesta, demnitatea de om, reapare de mai multe ori în schiță, legată de momente diferite, de munca liberă, de fericirea personală, de noile relații între oameni. E ca un leit-motiv într-o bucată de muzică. îi dă o semnificație, care este, în cazul acestei schițe, profund etică.

în schiță, mișcarea psihologică este condusă cu pricepere. Toate se întîmpla în vis, revin o serie de elemente din viața trecută. în vis însă Șofron nu le mai retrăiește prin vechea conștiință; reacțiile sale sînt determinate de noua sa conștiință. Aici e cîștigul lucrării și mesajul ei, și totodată reușita artistică a autorului.

Stilul schiței e sobru, am putea zice, sec, dar nu lipsit de o undă subtilă de poezie și dovedește că Ion Lăncrănjan, care publică destul de rar, se apropie de maturitatea sa artistică.

Remus Luca

ROADELE IGNORANTEI

proape de Arcul de Triumf, ascunsă între pornii cu dantelărie de prornoroacă, se desfășoară construcția în arc a casei de creație purtînd numele sculptorului Ion Georgescu, al cărui bust de bronz, semnat de Corneliu Medrea, se înalță în centrul incintei. De puțină vreme, partea centrală a clădirii, a cărei nudităte albă dădea impresia supărătoare a unui calcan, a fost îmbrăcată cu o haină multicoloră, șapte panouri în frescă dispuse în anfiadă acoperind întreaga suprafață a zidului. Văzută de ia fereastra troleibuzului, această proaspătă decorație, în care ne bucurăm să salutăm un mesager al picturii monumentale exterioare, se oferă trecătorului cu o bogăție de culori scînteietoare ce se imbină plăcut, constituind un echilibru cromatic destul de stabil. Incintat de prima impresie, am coborît la stația următoare, dorînd să fac cunoștință apropiată cu pictura în cauză. Și, nu fără regret, a trebuit să constat că prima impresie nu este urmată de altele asemănătoare. Păcat.

De talentul și bunele intenții ale realizatorilor nu mă îndoiam. Ion Bițan și Paul Gherasim sînt pictori înzestrați și de altfel, unele elemente ale decorației în discuție justifică și aici uzuala expresie „are calități”.

Și are, sigur, unele calități această pictură.

Dincolo de echilibrul compoziției cromatice (nu lipsit de unele stridente care sparg pe alocuri armonia ansamblului) sînt de remarcat rezolvările ingenioase ale unor panouri, de asemeni concepția decorativă cu evitarea efectelor de înșelare a ochiului, concepție care „sparge zidul”. Nu lipsesc nici dovezile de seriozitate, vizibile mai ales în rigoarea studiilor de raccourci și în tratarea grijulie a suprafețelor.

Și totuși.. Cu toate aceste calități, cărora trebuie să le adăugăm o alta, deosebit de prețioasă, și anume tematica de o foarte actuală inspirație, pictura exterioră a casei de creație nr. 2, lasă privitorului impresia de nerealizare, de nepolriveală. Mărunțile, pot fi găsite mai multe cauze, dar pînă la urmă toate se reduc la una : ignorarea — cu sau fără voie — a legilor picturii, murale, ignorare pe care artiștii au plătit-o cu un greu sacrificiu, cel al succesului.

Mandolinele nu pot înlocui alăturile, și nici dactilii amfibrachll, sînt adevăruri pe care le cunosc prea bine muzicienii și poeții. O îndelungată carență a picturii murale i-a făcut pe unii pictori să uite că între pictura de șevalet și cea dinții sînt diferențe mari, fiecare avînd legi proprii de creație.

împodobind un monument de arhitectură pictura, murală este solicitată să se înscrie în compoziția lui generală, să-i respecte, deci, stilul, rolul el fiind să întregască plastic construcția și să-l sporească semnificația socială. În același timp, fiind parte componentă a unei construcții, pictura murală este îndatorată să aibă, plastic vorbind, consistența acesteia, să fie stabilă și viguroasă, să păstreze sau să sporească, în nici un caz să micșoreze, impresia de soliditate dată de edificiu. Efectele de înșelare a ochiului, atît de frecvente în perioada barocului, abuzul de perspectivă, nu fac decît să zdruncine această impresie de stabilitate, picturile pîlînd că pulverizează zidurile dincolo de care •ie întînd peisaje vaste, munți, lacuri, cu sau fără lebede, parcuri cu vegetație luxuriantă. Fiind o artă decorativă, pictura murală de bună epocă s-a păstrat în limitele decorativului, subordonîndu-se stilului și programului monumentului pe care era chemată să-l împodobească.

În acest sens, mozaicurile ravnate sau frescele lui Michel Angelo din Capella Sixtină sînt printre cele mai ilustre exemple.

Nevoia de robustețe — evidentă în imagistica monumentală — a făcut curentă prezența în pictura murală a unor tipuri de oameni viguroși și dinamici, termenul de monumental devenind cu timpul un termen de apreciere critică avînd accepția de viguros, de mareț, sfera lui cuprinzînd atributele fizice, dar mai ales pe cele morale, monumentalitatea fiind în primul rînd o dimensiune a conținutului.

Monumentalitate, stabilitate, deci sobrietate, o deplină stăpînire a mijloacelor pentru exprimarea unui conținut în deplin acord cu destinația, cu programul edificiului decorat, întrunirea acestor elemente — se pare — nu-i prea ușoară.

Vorbînd despre decorația casei de creație de la Șosea, aminteam despre un oarecare echilibru cromatic. El există, dar excesiva sfîrîmare a petelor de culoare, anumite stridente care „sar de pe zid”, vizibile mai ales cînd privitorul se apropie, descoperă procedee proprii picturii de șevalet, ridicate la scara picturii monumentale, unde „nu mai țîn”. Liniile care conturează figurile sînt frînîe, cu schimbări neprevăzute de direcție, care anulează Impresia de stabilitate reclamată de ori ce pictură murală, meschinizînd în același timp expresiile. Generozității de conture, proprii picturii murale, l-a fost preferată construcția cu linii jucăușe, care anulează sobrietatea. Nu mai subliniem faptul că unele panouri, ca acel pe care este reprezentată revizia unei locomotive, nu conțin

compoziții ci fragmente de compoziție (deci fără logica de construcție a acestora), nu insistăm nici asupra simplificărilor stingace, la locul lor în smalțul unui urciș de Oboga, dar nu într-o pictură murală în care se cere o deplină stăpânire a formelor. Nu zăbovim mai mult nici asupra reprezentării necaracteristice a unei teme (în panoul din extrema dreaptă difuzarea cărții în mase, ca aspect al campaniei de culturalizare, se reduce la un stand de cărți în piața Ateneului, cititorii — trei la număr — fiind recrutați din lumea unui pitoresc ne semnificativ). Ni se par însă necesare câteva observații asupra concepției de ansamblu.

Autorii decorației, care sînt și autorii proiectului, s-au mulțumit să acopere cu frescă cele șapte panouri despărțite prin mici pilaștri, fără să se îngrijească de armonizarea deplină a decorației cu întreaga suprafață a zidului. Din această pricină — neexistînd o legătură logică între decorație și suport — pictura pare neterminată, provizorie, dă impresia de abțibild. Fiind vorba despre un perete orb, fără o structură arhitectonică pretențioasă, artiștii aveau o destul de mare libertate de mișcare, de compunere cît mai armonioasă a cîmpilor, fără păstrarea monotoniei înșirării de panouri destul de rău proportionate. Rezolvate — cînd au fost rezolvate — de la panou la panou, cele șapte compoziții nu se însumează într-un ansamblu, tendințele fiind mai de grabă centrifuge. La această disociere a ansamblului contribuie și schimbările de manieră, ultimele două compoziții, cromatic cele mai bune, beneficiînd de altă tratare decît primele. Deficitul prin excelență ni se pare modul de redare a figurii umane. Constructori sau agricultori, petroliști sau cercetători, oamenii — în fond eroii principali ai decorației — nu depășesc orizontul gestului pe care îl fac în procesul muncii, din care artiștii au subliniat numai unele instantanee, nu și semnificația lui generală în contextul lumii noi. Simbolica muncii eliberate, măreția ei, dispare în jocul petelor colorate care urmăresc mai mult scînteierea unui joc de artificii decît punerea în valoare a conținutului uman pe care tematica dată îl presupune.

Lipsa de monumentalitate afectează în acest caz nu numai raportul dintre decorație și suport, dar și conținutul lucrării, redusă numai la aparențe.

Există, fără îndoială, anume legi ale creației în pictura murală a căror ignorare se plătește cu prețul insuccesului. În fața unor viitoare lucrări de importanță decorațiilor monumentale ale Casei Științei, ale caselor de cultură raionale etc. e bine ca pictorii să-și amintească de ele.

Vasile Drăguț

PRINȚESA ȘI ESTETICA

evista „La table ronde” publică mărturiile a aproape opt zeci de scriitori, în special occidentali, dintre cei mai reprezentativi. Erskine Caldwell, Charles Morgan, Ungaretti, Jules Romains, Codeau, Duhamel, Andre Maurois răspund la întrebarea: „pentru ce scriu”.

Cea mai penibilă voce — căci sînt și dintre acestea — este fără îndoială a celeia care, dintr-o eroare a naturii, era cît pe aci să fie compatrioata noastră: principesa Bibescu. Din fericire familia sa, grăbindu-se să repare accidentul, a crescut-o pe principesă, de mică, în Franța. Ori, după cum a descoperit ulterior principesa: „Patria este copilăria”, deci ea este franțuzoaică, așa după cum tot după părerea domniei-sale, și Europa ca să existe trebuie să fie... tot franceză.

Alte dezvăluiri senzaționale pentru literatură, pe care le face prințesa, într-o frază destul de șovăielnică, ar fi că... o incintă actul fizic al scrisului, că ea, personal, a

începui să scrie înainte de a ști să citească, desenînd zile întregi litere; că făcea asta în scopul de a comunica într-un fel cu un frate mort pe cînd ea avea șase ani, frate care trebuia să primească „o moștenire”, o tradiție, o etică și o estetică (?) a familiei și, pe care, de nevoie... a trebuit să le preia prințesa.

Prințesa mai zice că ea a continuat în toată opera sa dialogul cu mortul, dialog început cînd încă nu știa să scrie — lucru pe care la urma urmelor, putem să-l respectăm ca fenomen. Dar ce rost o fi avînd — cînd vorbești de literatură — să insiști tot timpul asupra apartenenței tale aristocratice, asupra nu știu căror condiții, aducînd de departe cu ionul emisiunilor de la „Europa liberă” ? Prințesa afirmă că ar scrie ca să pună jaloane, ca să lase semne pe drumul pe care o cheamă fratele ei, într-o pădure unde ea va omori nu știu ce fiară ca să elibereze copii (?). Penibil și ridicol. Tot atît de penibil și de ridicol ca și naiva credință a prințesei că originea ei socială ar avea vreo legătură cu etica sau cu estetica și că... toate acestea la un loc ar avea ceva comun cu arta.

A. C.

O PREFAȚĂ SUPERFICIALĂ

Citadela”, roman recent tradus prin îngrijirea ESPLEI a mai fost, pe vremuri obiectul unei versiuni rominești. Traducerea lui Julian Giurgea, a stilcîit, de-a valma, într-un jargon ciudat, scriitorii americani și englezi, catolici și atei, imperialiști și militanți progresiști. Cronin, romancier în opera căruia s-au ciocnit ades tendințe contradictorii a fost din plin comercializat de vechile edituri burghize de la noi.

„Citadela” marchează un moment interesant în creația lui Cronin și e bine că ESPLA, a însoțit volumul cu o prefață. Numai că această prefață nu însufletește personalitatea romancierului, nu conturează profilul operei sale, și nu deslușește importanța unui roman ca „Citadela” în configurația literaturii britanice iantebelice.

Din cele zece pagini introductive, semnate de către Ioan Aurel Preda, două oferă date biografice amănunțite asupra scriitorului. Ni se spune cînd s-a născut exact, ce școli a urmat și unde anume, în ce an a făcut armata și în ce localități a profesat medicina. Biografia unui scriitor interesează în funcție de opera sa. Odată, e drept, prefațatorul amintește că timpul petrecut de către medicul Cronin pe lingă minele de cărbuni a folosit ulterior scriitorului. E prea puțin pentru a înviora localitățile și datele îngrămădite; e mult prea insuficient pentru conturarea unei personalități scriitoricești. Am fi preferat să aflăm în schimbul anului cînd s-a căsătorit romancierul cine sînt cei ce i-au înriurit formația scriitoricească (există o binecunoscută tradiție a realismului englez) și care erau particularitățile momentului economic, politic și literar cînd Cronin s-a hotărît să se dedice scrisului (a început să scrie în anul 1931 cînd criza economică pornită de pe malul celălalt al Atlanticului se făcea simțită în Anglia, cînd tendințe psihologizante amenințau tradiționala linie epică a romanului englez și diverse forme de misticism luau locul pozitivismului). În continuarea „vioaielor” rînduri biografice, prefațatorul ne previne că opera lui Cronin este „vastă”, „variată” și „foarte inegală”, promițîndu-ne că va „stărui” asupra caracteristicilor ei. Dacă nu socotim definatorii generalități ca: „romanele scriitorului englez alcătuiesc o bogată galerie a unor destine individuale proiectate uneori pe fondul marilor probleme sociale ale vremii, altelei urmărîte în cadrul mai îngust al unor întâmplări cu caracter personal” (se poate spune același

lucru despre aproape ori ce scriitor burghez, contemporan sau nu) sau afirmații exagerate precum: „opera lui Cronin, are în cea mai mare parte un caracter autobiografic” (în ce constă caracterul autobiografic al romanelor „Castelul Pălărierului” sau „Trei Dragoste” sau „Cheile împărăției”?) trebuie să constatăm că promisiunea făcută de Ioan Aure! Preda rămâne neîmplinită.

Din scurtele note rezumative, privitoare la câteva dintre romanele scriitorului, caracteristicile creației lui Cronin rămân mai mult decât vagi. Din asemenea rezumate, se pot, eventual, reține titluri de cărți și nume de personaje, dar nu se poate înțelege cât de „vastă”, „variata” și „inegală” e opera unui romancier.

Dacă Ioan Aurel Preda ar fi încercat să înlănțuiască viața și opera scriitorului, să le situeze într-un cadru social-istoric ar fi reușit probabil să ne lămurească cum de a scris Cronin — într-un interval destul de scurt — „Gran Canada” și „Sub stele”, „Citadela” și „Doamna cu garoafe”. Ar fi aflat atunci că în ultimii 25 de ani personalități burgheze, mai puternice decât Cronin, au oscilat în căutarea unui adevăr pe care nu știau și nu voiau chiar să-l vadă eochetînd adesea cu misticismul sau cu morbiditatea. „Citadela” a fost scrisă în anul 1937, cînd în Spania se dădeau lupte aprige pentru libertate și pe străzile Berlinului se ardeau operele fundamentale ale literaturii universale. Nici un intelectual lucid nu putea rămîne nepăsător. (E semnificativ că aproximativ în aceeași vreme, un romancier cu orientarea lui Huxley schițează plin de amărăciune și sarcasm portretul unui fascist britanic în „Contrapunct”) Cu voie sau fără voie orice intelectual cinstit trebuia să-și pună întrebări. Și Cronin, în ciuda rătăcirilor sale a crezut în scrisul său. Andrew Mason, eroul „Citadelei”, nu-i un om politic. Dar vrea să gîndească, să trăiască, să ajute. Cu numai cîțiva ani înainte problematica lui s-ar fi rezolvat printr-o dragoste sau cine știe ce altă satisfacție individuală. În 1937 își întoarce fața spre oameni. E drept, nu știe cum să o facă. Ar fi fost datoria lui Ioan Aurel Preda să supună analizei această slăbiciune a eroului și implicit a romancierului, în loc să se înecă în tot felul de date ne semnificative privind viața lui Cronin ori subiectul „Citadelei”.

R- I.

BRECHT LA STUDIOUL NAȚIONALULUI

e scena Teatrului Național din capitala țării, primul spectacol Brecht ar fi trebuit să fie un mare eveniment artistic. Și n-a fost. Așteptările erau întru totul îndreptățite.

Despre scriitorul care a inaugurat o formulă scenică originală, revoluționară, se știe în general destul de puțin la noi. Recentul, volum de teatru apărut în traducere românească apropiere într-o măsură cititorul de valorile teatrului brechtian. Dar un studiu despre rezolvările regizorale, despre tehnica propriu-zisă a montării pieselor lui Brecht, despre jocul, actorilor de la „Berliner Ensemble”, lipsește. Foarte puțini oameni de teatru de la noi au văzut spectacolele acestei Companii și mai puțini încă au avut norocul să vorbească personal cu inițiatorul „teatrului” epic sau cu artista Helene Weigel, continuatoarea operei lui.

Teoretic, toată lumea e de acord că teatrul epic reprezintă un stadiu superior în evoluția artei spectacolului, că în această nouă orientare imaginea scenică tinde în primul rînd să suscite potențialul de gîndire al spectatorului, că prin „efectul de

distanțare" se produce o anumită obiectivare a faptului dramatic, față de către omul din stal poate și trebuie să ia atitudine. Toată lumea știe cu oarecare aproximație, că ținta teatrului brechtian este să smulgă spectatorul din magia scenei, să-i redea acestuia prerogativele esențiale, demne de „omul erei științifice”, să-l facă să participe activ la dialectica dramei. Și bineînțeles, toată lumea deduce că actorul — și numai el — este cel chemat să rezolve scenic noile probleme ale acestui stil de teatru..

Intoleranța lui Brecht față de mistificarea emoțională a situațiilor dramatice face ca stabilirea contactului dintre scenă și sală să se producă nu în prim plan, prin datele temperamentale ale actorului, ci prin capacitatea lui de pătrundere în realele mobiluri ale dramei, prin înțelegerea critică a fenomenelor vieții sociale în general. Actorul acesta va trebui deci nu să reprezinte ci să *arate*, să demonstreze, să denunțe, personajele interpretate, va trebui nu să captiveze publicul, ci să-l impresioneze, să-l influențeze prin emoții prevăzute, gândite, scontate. Pentru că, a-l împiedica pe spectator să se identifice cu eroii, a refuza să-l legeni în iluzia scenei, nu înseamnă a-l lipsi de emoția artistică; înseamnă, dimpotrivă, să-i provoci o emoție care să-l incite permanent la reflecție. Toate aceste detalii asupra teatrului epic le cunoaște mai bine sau mai puțin bine, sau de loc, publicul obișnuit al teatrelor. Cert este însă că omul care vine să vadă un spectacol Brecht, din auzite, din știute, vine pregătit să vadă altceva decât i-a fost oferit pînă acum., așteaptă să reacționeze după alte criterii de apreciere și nu atât noutatea textului i se va părea hotărâtoare, cit, mai cu seamă, maniera scenică în care îi vor fi prezentate faptele dramatice.

Încă de la începutul stagiunii trecute, repertoriul Naționalului includea în programul său „un Brecht”. Inițial, urma să se pună în scenă „Mutter Courage”. S-a renunțat ulterior în favoarea „Omului cell bun din Siciuan”. După cum se știe, nici cea de-a doua pisă n-a văzut lumina rampei. Abia în actuala stagiune, regizorul Miron Niculescu, împreună cu o echipă de tineri actori a abordat repertoriul brechtian cu alte două piese: „Teroarea și mizeriile celui de al III-lea Reich” și „Puștile Teresei Carrar”.

Spectacolul de pe scena Studioului urma să constituie deci un eveniment. N-a fost decît o experiență utilă, un prilej de confruntare a unei tehnici de teatru despre care s-a vorbit numai în abstract, a unor noi principii de orientare scenică, pe care, în ciuda rețetelor novatoare, le-am descoperit în parte cunoscute, apropiate practicii, noastre teatrale. Brecht n-a produs surpriza așteptată și aceasta în primul rînd pentru că textele alese spre reprezentare n-au ilustrat cu precădere specificul brechtian. Cele două piese sînt o excepție de la stilul consacrat al dramaturgului. Teroarea și mizeriile celui de-al III-lea Reich sînt prezente cu o acuitate zdrobitoare în fiecare din cele douăzeci și patru de scene cîte compun piesa, iar povestea Teresei Carrar este decupată cu precizie din marea dramă a poporului spaniol cîmpit de fascism.. Evitînd parabola, care i se pare dramaturgului mijlocul cel mai fericit pentru a da realismului o maximă extensie, Brecht intră de fapt cu cele două piese în eîmpul dramatic al impresionării directe, al tangențelor cu actualitatea imediată. Deci dintr-odată, diferențele de formulă își pierd limitele lor tranșante. Dar îl simțim pe Brecht integrat concepției noastre teatrale nu atât prin, formulă, cît prin credințele sale cu privire la, esența și rosturile teatrului, în general.

A crea prin dramaturgie o oglindă a luptei timpului nostru, a reține pe prim plan semnificația socială a faptului dramatic, a tinde prin teatru la transformarea maselor,, la sporirea demnității umane, toate acestea sînt nu numai teze de căpătâi în sistemul novator al lui Brecht, dar le recunoaștem ca ale noastre, pentru că întreaga literatură dramatică realist-socialistă e pusă în slujba acestor adevăruri. Pe de altă parte, separații totale nu sînt posibile nici între stilurile interpretative.. Se vorbește

despre efectul V, (efectul de distanțare) ca despre o nouă minune a tehnicii, când, de fapt, procedeul și-a găsit la noi fericite ilustrări. Să ne gândim dacă nu tocmai perfecta obiectivare a actorului față de rol, libertatea câștigată față de personaj spre a-l prezenta scenic din unghiul ceței mai înaintate conștiințe critice, dacă nu perceperea detașată, „efectul de distanțare”, l-au ținut la zid fără drept de aped pe Pobedonosiov din „Baia” lui Maiakovski, în magistrala interpretare a lui Jules Cazaban. Să ne gândim dacă admirabila înțelegere a lui Hlasfacov de către Radu Beligan este altceva decât ascendentul actorului față de rol, diferența de nivel de pe care sînt denunțate cu candoare, dar și cu cinism, viciile eroului gogolian. Să ne gândim la atitudinea critică a lui Clody Berthola față de rolul sfintei Ioana, să ni-l amintim pe Ionașcu Gion în rolul viceguvernatorului Danforth din „Vrăjitoarele din Salem” sau pe Fory Btterle în rolul lui Filip al IHea din „Don Carlos”. Toți acești mari actori, și încă mulți alții, știu prin concentrare și efort de voință să-și modeleze personalitatea, să lumineze cu forța lor lăuntrică latura vulnerabilă a personajului interpretat, știu să incite protestul acolo unde dozajul de emoție mai puțin gândit ar stîrni compasiunea, știu în ultimă instanță să-și contrazică personajul, acolo unde nevoile dramei o cer. Avem actori de mare disciplină interioară, care știu, așa cum cere Brecht, să joace reținut, cu sobrietate, guvernați de gîndirea critică asupra rolului și asupra propriului lor proces de creație. Avem actori pentru care „efectul de distanțare” nu e un secret și nici o noutate.

încercarea de-a apropia unele realizări ale teatrului nostru de tehnica brechtiană nu urmărește să știrbească acestuia din urmă din aureola noutății, ci mai curând, tînde să demonstreze că, răsfrînte la o altă treaptă de înțelegere, unele premize ale teatrului realist socialist își găsesc o excepțională formulare în tezele lui Brecht. Și acum răspunsul la întrebarea, de ce spectacolul de la Studio n-a surprins prin noutate, pare să devină mai clar. Spectatorul nostru a fost și pînă acum deprins să participe lucid la evoluția dramei. Nu se poate vorbi acum, la noi, după ce pe scenele românești s-au jucat marile drame ale revoluției și teatru inspirat din adevărurile socialiste!, despre pasivitatea unui public pierdut în emoția scenei. Brecht reclamă un teatru a cărui valoare scenică să se impună grație gîndirii și nu contra ei și, în consecință, dispoziția intelectuală a publicului față de spectacolul Brecht a fost cea așteptată; același public n-a considerat inovație artistică, nici remarcabila interpretare actoricească gravă, cerebrală, consumată sub imperativul revoltei față de realitatea înfățișată. Și Emamoil Petruț și Mihai Fotino și Ariana Olteanu și Elisabeta Preda și aproape toți interpreții tinerei generații a Naționalului au prezentat „Teroarea și mizeriile celui de-al III-lea Reich” cu conștiința responsabilității istorice față de caracterul odios al unor documente reale. Și totuși undeva în spectacol trebuia să se producă revelația spiritului brechtian, a valorii unice, conținute, existente în economia textului. Nu vom reproșa regiei că n-a realizat un spectacol Brecht sută în sută ca tehnică regizorală, dar îi vom reproșa faptul că, de nicăieri n-a răzbit cu putere scînteia genială a dramaturgului, că de nicăieri nu s-a simțit că pe scenă vorbește unul din cei mai mari oameni de teatru ai epocii. Pentru că primei părți a spectacolului i s-au răpit aspectele critice cele mai acute și pentru că cea de-a doua parte a fost înecatată din pricina falsei interpretări a eroinei principale în apa tulbure a obsesiei egoiste și-a instinctelor dezlănțuite.

Din universul închis al mizeriei și degradării umane, pe care Brecht îl demonstrează sub lumina reflectoarelor cu precizie și cu ironie acerbă, se aglomerează, se suprapun și se întrepătrund în fața spectatorilor adevăruri grave, cutremurătoare; într-un asalt comandat, se aliniază la rampă conștiințe falsificate, idealuri mincinoase,

revolte paralizate de teroare și neputință. Regia a făcut opțiune pentru scenele scurte, de mare concentrare, în care gestul acuzator se detașează mai curînd prin forța sugestiei decît prin valoarea argumentării și logica implacabilă a analizei psihologice. Dar măreția gândirii brechtiene mi se pare că a fost în felul acesta frustrată. Mizindu-se numai pe mijloacele de expresie, pe puritatea sintetică a imaginii, demonstrația a fost împinsă exclusiv pe planul inteligenței reci, al calculului mental. Instantanee sumare, obiectivări severe ale ordinea sociale fasciste, ca „Brutarii”, „A smîrcului oaste”, „Trădarea”, sau „Lada” ar fi căpătat altă substanță în context, dacă alături de ele ar fi apărut explicate, disecate cu aceeași stringență, fațetele procesului de dezintegrare morală a omului care trăiește sub această ordine socială; dacă s-ar fi avut în vedere și psihologia umană terifiată, subminată în cele mai intime resorturi ale sale; dacă s-ar fi dat glas alături de cele cîteva sumare instantanee, suspiciunii nimicitoare, reciproce, care învrăjbește membrii aceleiași familii („Denunțatorul”), sau dragostei otrăvite de pericolul delațiunii („Crucea de cretă”), sau eroismului deznădăjduit în fața absurdului („Nevasta evreică”), dacă alături de condamnarea faptului social, s-ar fi făcut auzită distinct pledoaria lui Brecht pentru salvarea demnității umane.

Cuvîntul aprig al marelui gînditor progresist se face și mai puțin auzit în punerea în scenă a „Puștilor Teresei Carrar”. Nu numai rigorile brechtiene nu au fost respectate în interpretare, dar nici măcar tradiția sobrietății realiste a teatrului nostru.

Aderarea conștientă la adevărurile fundamentale ale epocii se obține adesea cu prețul jertfelor decisive. E semnificativă drama Teresei Carrar, spaniola care nu se înregimentează în lupta contra falangiștilor decît după ce propriul său copil a fost omorât de către aceștia. E specific omenescă încăpățînarea, surdă la comandamentele istoriei, cu care din instinct matern Teresa Carrar încearcă să apere viața celor doi copii ai săi, și e zguduitor prin simplitate actul ei de adeziune, din final. Bătălia pentru câștigarea acestui personaj se dă pe față; mijloacele folosite sînt dure, modalitățile de convingere puține, concentrate, dense. Rolul cere o sinteză desăvârșită între gîndire și cuvîntul rostit, o tehnică sublimată care să ordoneze cu economie materialul de viață implicat. E clar pentru oricine că în interpretarea Teresei Carrar nu-și găsesc loc dezlănțuirile patetice, izbucnirile instinctuale, dilatarea pînă la paroxism a durerii materne, că în această piesă mai mult decît în altele, trebuie stabilit acel îndelung căutat ton care să exprime cu pregnanță nivelul de gîndire al dramaturgului.

Mai e nevoie să subliniem cîtă descumpănire artistică au produs strigătele de deznădejde aproape iraționale ale Elizei Petrăchescu, leoaică rănită ce-și apără puii, într-o dramă care înainte de toate cere consimțămîntul la rațiune, la discreție, la sobrietate? Mai e nevoie să fie amintit, prin comparație, efectul produs într-o scenă similară, de urletul mut al Helenei Weigel, care-i transformă total fizionomia împietrită de durere? Fără îndoială că nu se pot da aici rețete obligatorii, dar pentru că tot veni vorba de Brecht și pentru că regia tot a ținut seama de unele indicații ale maestrului, exemplul clasic al artistei germane ar fi putut servi fără pericol ca un bun îndreptar.

Spectacolul Brecht ar fi putut fi un eveniment teatral, o mare experiență de artă și n-a fost. Și n-a fost, după cum se vede, nu pentru că tehnica brechtiană este o barieră peste care nu se poate trece, ci pentru că, în primul rînd Brecht dramaturgul, Brecht gînditorul, nu a fost servit.

L. G.

CARNET MUZICAL

Printre primele lucrări românești în primă audiție cu care s-a deschis stagiunea simfonică în anul 1959, se remarcă în primul rând „Variațiunile simfonice” de Mircea Basarab, executată în concertele Filarmoniceii „George Enescu” din 4 și 5 ianuarie, dirijor George Georgescu.

Mircea Basarab s-a afirmat încă mai de mult ca unul din dirijorii cei mai capabili ai tinerii generații, totuși, în calitate de creator propriu-zis, compozițiile sale nu depășeau cadrul unor exerciții mai mult sau mai puțin strălucite. „Variațiunile simfonice” ne dezvăluie însă o adevărată vocație componistică, însușiri tehnice de primul ordin și un fin spirit de discernământ. Brodate pe motive populare românești, cele șapte variațiuni scot în relief și folosesc din plin virtualitățile folclorului într-un limbaj contemporan nu lipsit de îndrăzneală, de o vitalitate cuceritoare, uneori însă nu întru totul accesibilă. Experiența dirijorală a lui Mircea Basarab face simțită și desfășurarea excesivă a variațiilor. Profitând de această experiență, Mircea Basarab își ia bunul „pretutindeni unde-l găsește”, și lucrarea poartă pecetea unor influențe variate. Ironia lui Prokofiev se împletește astfel cu tonul casant al lui Malipiero și tînărul compozitor nu ignoră nici experiențele originale ale unui Mihail Jora sau Silvestri. Viguros elaborată și urmărind o ascendență ritmică, susținută, lucrarea scade înspre final, realizînd o culminație pur exterioară.

• In ansamblul lui, oratoriul „Horia” de Alfred Mendelssohn este o lucrare în care compozitorul vădește o experiență și o măestrie de necontestat. Există o unitate a planului muzical și dramatic (versuri de Vlaicu Birna) culminînd într-un final apoteotic, de o netăgăduită ținută artistică (precedat de un marș funebru, cu un sfișietor bocet iără cuvinte). Din păcate însă, reversul acelei unități strînse de care am amintit — episoadele succesive care ilustrează narațiunea — suferă de oarecare monotonie, printr-o lipsă de dinamism și printr-o insuficientă selectare a contrastelor.

• Un poem de Strauss în execuția lui George Georgescu va constitui întotdeauna un eveniment muzical. „O viață de erou” se pretează de minune manierei precum și actualei dispoziții muzicale a dirijorului. Nu mai este necesar să subliniem vigoarea și „brio-ul” cu care George Georgescu interpretează lucrarea. încă de-acum douăzeci de ani, interpretările lui George Georgescu s-au impus printr-o clasă internațională. Este o interpretare realistă în opoziție cu „mulația” muzicală direct naturalistă pe care o propune programul tradițional al lucrării.

Înceind ciclul poemelor lui Strauss, executat pentru prima dată la Franklurt-pe-Main în 1899, la pupitru cu compozitorul dirijînd direct din manuscris, compoziția este în general considerată ca o bucată autobiografică cu Richard Strauss însuși ca „erou”. Cele șase părți ale lucrării au fiecare cite un program definit. Spre deosebire de cei care conferă lucrării un caracter strict autobiografic (ecouri ale unei asemenea înțelegeri le-am regăsit și în cronicile din „Contemporanul” și „Informația”), compozitorul și-a rezumat intențiile cînd, confruntînd „Heldenleben” cu „Don Quijotte”, a declarat că „O viață de erou” reprezintă nu o „singură figură poetică sau istorică, ci mai de grabă un ideal, o meditație generală și amplă asupra eroismului — care nu se supune criteriului comun, standardului cotidian al valorii, cu recompensele sale materiale și exterioare, că propune acel eroism care descrie bătălia intimă a vieții eroului aspirînd prin efort și renunțare la elevația sufletului” (după Sigmund Spaeth; Richard Strauss: „Contemporary Giants”, pg. 361).

Muzica lui Strauss încearcă să prezinte o fenomenologie a „spiritului” eroic însă nu în ipostaza sa marțială. Este perspectiva eroului *glorios* însă *neînțeleș*; o replică la „Eroica”, însă fără marele suflu și capacitatea de generalizare a simfoniei beethoveniene (lucrarea cuprinde chiar în secțiunea „Antagoniștii eroului” o caracterizare a criticilor muzicali, al căror „croncănit” pur negativist este sugerat prin intermediul instrumentelor de suflat). Contradictorie în esența ei, opera poate fi considerată totuși ca o prezentare muzicală a destinului artistului în societatea burgheză, în imagini unitare. O secțiune (a cincea) este chiar intitulată „Opera eroului în slujba păcii”, un fel de apoteoză faustiană a activității, care contrastează în mod nefericit cu resemnarea și renunțarea finală.

Limbajul muzical cu totul nou al lui Strauss, excepționala plasticitate muzicală au fost bine redade în concertul lui George Georgescu, și nu în mod „naturalist”; scoțind în evidență nu latura picturală, descriptivă, ci ideea generală, subtextul formidabil al poemului.

• Nu același lucru se poate spune despre modul în care „Simfonia Alpilor” a aceluiași Strauss a fost cântată în concertul de joi 15 ianuarie, al orchestrei simfonice Radio, unde Mihai Brediceanu, laborios și ineficient, a scos în evidență latura exterioară și grandilocventă a simfoniei, realizând tumultul pestriț pentru care orchestrația bogată (cu alăturile în forte) a lui Strauss constituie o permanentă tendință. De la primele acorduri, dirijorul pare a nu avea intuiția exactă a stilului lui Strauss, „îndulcindu-l” și romantizând peste măsură. El ne-a prezentat o interpretare confuză, ne-a prezentat un Berlioz nefiuisat drept un Strauss, în mod vizibil, dirijorul transfigurat „privește” numai în interiorul său, nu urmărește ansamblul orchestral; și suflătorii care joacă un rol primordial la Strauss, o iau razna. Ca urmare a unei execuții atât de neingrijite, nu e de mirare că auditorul nu a mai intuit programul, nu a văzut nici munții, nici pădurea, nici furtuna ci un fel de tumult găunos, mareind pe ceas terminarea concertului. În paranteză fie spus, concertele proaste fac o foarte bună propagandă antimuzicală, mai ales pentru spectatorul obligat să se canonească în sală, vădit dezavantajat în raport cu cititorul de literatură care, când dă de o carte plictisitoare o închide pur și simplu sau cu ascultătorul de la radio care întoarce butonul.

• Pornind de la tema lui Strauss și tinzând în mod vizibil să-i dea replica în deceniul al treilea, Alfons Castaldi a făcut din simfonia sa „Eroul fără glorie” un poem al antigloriei, al eroului „ratat”. Această simfonie, care timp de treizeci și unu de ani nu s-a cântat, merita o reabilitare (Concertul Filarmonicii, 11 ianuarie, dirijor: Mircea Basarab).

Printre audițiile românești din ianuarie trebuie menționată și lucrarea lui Laurențiu Profeta „Zile de vacanță”, meritorie, într-un limbaj muzical contemporan și foarte antrenantă.

Interpretarea pe care o oferă Maria Fotino „Concertului Imperial” îngrijită, onorabilă, însă susceptibilă de perfecționări.

În concluzie, primele cincisprezece zile din sezonul muzical al anului 1959 s-a dovedit bogat și promițător.

floria Bratu

ALEXANDRU BALACI: „STUDII ITALIENE”

in grupul literaturilor neolatine, cu o tradiție care atinge un I mileniu, rivalizând cu ori care — altă literatură europeană — literatură italiană a fost foarte puțin cercetată în țara noastră, deși relațiile culturale și limba foarte apropiată de cea română ar fi putut ușura munca cercetătorilor. S-a întâmplat însă tocmai invers, preferințele de studiu căzând asupra altor literaturi. Heliade Rădulescu romanist foarte pasionat, încercase pe la jumătatea secolului trecut să inițieze un curent **italienist**, dar s-a consumat în artificiu lexical, și din toată truda lui n-au rămas decât încercări de traduceri și schemele unui dialect comun italo-român. Intre 1830 și 1850 curentul francez era mult mai puternic, iar după 1865 junimiștii vor îndrepta atenția spre literatura germană. Referințele comentatorilor la cultura italiană vor fi mai mult sentimentale („frățietatea” „paralelismul limbii...”) decât realiste, bazate pe fapte similare din cele două culturi. Cert este că literatura „fraților de la Pad” nu se cunoștea sau se cunoștea foarte puțin și unilateral.

După 1900, studiile riguroase asupra Evului mediu italian și-ndeosebi asupra creației dantești, făcute de Ovid Densușianu, laolaltă cu cele ale profesorului N. Iorga, care a studiat literatura italiană în cadrul unei lucrări vaste despre litera-

tura țărilor romanice >), au adus oarecari date în această direcție. Ele au fost sporite de alți cercetători, printre care numele italianului Ramiro Ortiz și al prof. Vasile Pirvan, inițiatorul unei școli românești în Italia trebuie pomenite aici. Cu toate că nu s-a ocupat în mod special de cultura italiană decât într-o lucrare de documentație („Alcuni missionari catolici italieni nella Moldavia dei secoli XVII e XVIII” (1925 completată în 1930), G. Călinescu este singurul nostru istoric literar care a studiat metodic literatura italiană impunând respectul față de marea ei tradiție realistă. Începutul l-a făcut Ion Budai-UEleanu care compunea „la 1800 o „jucărea” eroi-comică, „Țiganiada” în genul epopeic, foarte aproape de Ariosto, Jasso și Puiet; urmează mai multe traduceri culminând cu cea a „Divinei Comedii” făcută de George Coșbuc, cu comentatorul doct al lui Ramiro Ortiz.

Traducerile și studiile care s-au făcut nu acoperă însă lipsa unei cercetări organizate despre această bogată literatură. Volumul recent al lui Alex. Balaci, „Studii italiene” vine să completeze această lacuna, aducând informații prețioase despre unii scriitori italieni. Volumul are un caracter antologic, însumând studii despre Dante și ceilalți trecentiști, apoi despre

*) „Istoria literaturilor romanice în dezvoltarea și legăturile lor”, 3 voi. 1920.

umoriștii Giovanni Pontano, Folengo și Matteo Bandello, continuând cu Campanula, Pascoli, Carducci, până la romanțierii contemporani: Francesco Jovine, Silvio Micheli și Vasco Pratolini.

Multe dintre aceste studii au apărut ca prefețe la diverse volume (Dante, Boccaccio...), altele, cum sînt cele referitoare la Pascoli și Carducci sînt reluări, pe alt plan metodologic, ale unor lucrări mai vechi ale autorului. Comparația variantelor exemplifică evoluția pozitivă a cercetătorului, nu numai în privința concepției metodologice, dar și-n perfecționarea unui limbaj critic. Astfel, în lucrarea monografică „Giosue Carducci”, apărută în 1947, entuziasmul față de subiect acoperea de multe ori observația critică, tonul alunecînd nesigur orîntre fraze grațioase. Reluînd subiectul, autorul părăsește în bună parte limbajul ostentativ liric și tumultul entuziast al frazei, făcînd studiu de observație riguroasă, într-un limbaj adecvat cercetării marxiste. „Giosue Carducci”, în primă variantă, suferea de aceeași dilatație a frazei și de lipsa unui fundament științific în cercetarea liricii carducciene, atît de vaste și pline de contradicții. În volumul de față, lucrarea despre Carducci îndreaptă multe asemenea deficiențe; pășind din domeniul impresiei fruste și-alglosei elegante (care împiedecau organizarea, ideilor într-un sistem de cercetare) — în domeniul metodologiei marxiste, autorul studiază mai atent opera lui Carducci în raport cu configurația social-politică a Risorgimentului și a epocii următoare. Există însă și aici unele lucruri nu îndeajuns de precizate; bunăoară, care este sensul neo-clasicismului lui Carducci? Care este sensul tradiției și al întoarcerii la spiritul antic? Autorul face istoricul problemei, fără să insiste asupra substanței ideologice a fenomenului.

În epoca revoluției mazziniene, o revenire la spiritul antichității ar fi fost o acțiune don-quițotescă și Giosue Carducci era prea cult și prea patriot pentru a se aventura. Anti-romantismul său (sau neo-clasicismul) pleacă de la altă concepție și

anume cea a istorismului. Poetul era un romantic echilibrat, cu oroare de anarhismul dizgrațios al exaltațiilor care n-aveau o concepție realistă asupra vieții, și, mai ales, disprețuiau virtutea tradiției clasice. Ca și Manzoni, Carducci va deveni un anti-romantic, din dragoste pentru spiritul nou, pe care îl dorea bazat pe o concepție rațională, în sensul tradiției, promovînd toate virtuțile culturii clasice. Punctul său de vedere se întilnește cu cel al lui Hugo din ultimele lucrări, unde concepția istorică dă romantismului o determinare precisă în evoluția culturii. Patria trebuia însă unită și Carducci vrea să renască spiritul eroic al antichității, chiar și cel al Evului Mediu. Odele sale nu vor avea alt fundament; din ideea istorismului derivă cea a perspectivei și totdeauna Carducci, chiar și-n poemele agîtatorice, ca iacobinul „Ca ira”, va da o perspectivă motivului (o desfășurare epică a subiectului în lumina istoriei). În fond, Carducci, crescut la școala clasicismului, imita pe seninul Goethe, compunînd după un concept al „omului universal” —, spiritul omului cu sentimentul istoriei și al tradiției. Greșeala constă în aceea că ideea de antichitate este extinsă asupra oricărui vers, ajungîndu-se la un academism conceptual, stîngheritor pentru exprimarea poetică. „Odele barbare”, menite să constituie o dată în istoria liricii universale, sînt străbătute de o meditație viguroasă, optimistă, prin enunțarea idealurilor antichității, văzute în lumina gîndirii Risorgimentului. Există multe motive romantice în Lirica lui Carducci: bunăoară, demonismul din „L'Inno a Satana” („Imnul lui Satan”), identificat ca. motiv poetic în toată literatura romantică a timpului. La Carducci tema este profund socială, enunțînd ideea luptei împotriva autorității, pentru libertatea de gîndire și, ca un reflex goethean, legată de problema cunoașterii naturii. Sensul este materialist și aduce în lirică ceea ce se cheamă în mod obișnuit păgînism oarduccian: un nou elenism (o vigurozitate etruscă — după cum îl caracterizează odată G. Călinescu), în consens

cu ideea istorismului și a spiritului eroic. Referirea la antichitate are la bază sentimente patriotice, anti-clericale și Carducci nu este deloc parnasian când citează zeitățile păgâne și faptele eroice ale trecutului. În concluzie, Carducci este un romantic, care luptă să promoveze clasicismul, neadmițând principiul nouității formale și-n general, o literatură subiectivistă; romantismul său este moderat, și acest lucru concordă cu poziția lui ideologică în cadrul Risorgimentului: republican constituțional (aripa conservatoare a revoluției burghezo-democratice italiene).

Există serioase limite ideologice (și poetice) în creația lui Giosue Carducci, pe care din păcate, autorul scapă din vedere să le semaleze.

Alt subiect care comportă discuții este cel referitor la lirica lui Giovanni Pascoli. Studiul lui Alexandru Batacl, pornit într-un stil pe care l-am putea numi simpatetic, (atașament extrem față de subiect), oferă o imagine reală a creației pascoliene.

Preocupat de a face portretul spiritual și moral al poetului, de-a ajunge la o idee sintetică asupra, eglizei pascoliene, autorul studiului face o analiză generală a mișcării ideologice din epocă, căutând și explicând interferența motivelor și specificul reflectării lor în creația lui Pascoli. Ceea ce ni se explică mai puțin este poziția socialistului Pascoli. Există în această privință câteva documente edificatoare. Antonio Gramsci studiază problema în cartea sa „II Risorgimento” (Ed. 1955, pag. 203, și urm.), extrăgând câteva citate din scrisorile lui Pascoli din jurul anului 1900 (deci perioada maturității poetice depline).

„Eu mă simt socialist — scrie poetul —, în mod profund socialist, dar socialist al umanității, nu al unei clase. Și cu socialismul meu, prin care îmbrățișez toate popoarele, simt că nu contrastez cu dezideratul și aspirația expansiunii coloniale”.

Pascoli era un umanitarist care înțelegea socialismul ca o religie a iubirii, reducând aspirațiile revoluției la problemele demnității naționale și a îmbunătățirii stării materiale a proletariatului, fără să în-

țeleagă dialectica luptei de clasă. Concluzind, Gramsci preciza: „El este creatorul conceptului de națiune proletară și a ailor concepte dezvoltate mai apoi de E. Corradini și de alți. naționaliști de origine sindicalistă : acest concept era foarte antic”... „Este interesant, continuă Gramsci, acest diferend în spiritul pascolian ; vrea să fie poet epic și rapsod popular, în timp ce temperamentul său era mai curînd „intimist”. De aici încă un diferend artistic care se manifestă în truda (sforzo), în vorbăria (afanamento), în retorica, în slăbiciunea (expresia lui Gramsci este mult mai severă: brutezza) multor cotș.puneri, în o falsă ingenuitate care devine” cu adevărat puerilă”.

Și-ntradevăr, Pascoli este un „intimist”, nu-n sensul redușiei la problemele perimetrului casnic sau al dragostei, ci-un „intimist” panteist, care exaltă peisajul cîmpiei și lucrurile mărunte, trăind „spaima cosmică” (după expresia lui Alex. Bălaici) sau „poesia della perplexită” (cum preciza odată, cu o formulă sintetică, prof. Francesco Flora, exeget al creației pascoliene). Viziunea sa este panteistă, fără să fie mistică așa cum îl clasifică, în mod fals, un istoric literar ca Alfredo Galeșii („Storia letteraria italiana” vol. X „ii Novecento”; se vorbește de un „temperament mistic” al lui Pascoli). Meritul esențial al cercetătorului marxist este acela de-a fi obiectiv în această problemă: „în actul georgic al contemplației el poate cînta viețile umile, temele mici ale naturii, iar în fața cerurilor înstelate se poate ridica spre Cosmos, același poet al cîmpiei terestre înfiorîndu-se în fața vastelor realități ale naturii” (Alex. Balaci voi. cit-pag. 264).

Pascoli este un realist cu viziune cosmică care trăiește intens bucuria roadelor și a armoniei naturii, chitînd configurația astrală și pacea lucrurilor mici, înfiorîndu-se de orizonturile siderale. Fără să fie mistic ca Francesco dAssisi sau Francis lammes, Giovanni Pascoli. aduce în georgicele sale ingenuitatea copilului care descoperă bucuriile vieții cîmpeneștl. însuși

•poetul teoretizează în acest sens în cunoscuta concepție a poetului-copil („ii fanciullino”) care descoperă și dă nume, ca un nou Aclam, tuturor lucrurilor.

Celelalte studii în deosebi cele despre Dante, Boccaccio și Tommaso Campanella se remarcă prin observația critică viguroasă și informația bogată pe care autorul o aduce în sprijinul exegezei. În legătură cu „Divina Comedie” problema care se pune în fața comentatorului marxist nu era aceea de a aduce date noi, pentru că, realmente, puține date s-ar mai putea aduce după atâtea secole de exegeză dantescă (dantologia a devenit ea însăși o profesiune), ci de-a interpreta în spiritul metodologiei științifice creația acestui ultim reprezentant al Evului mediu și primul om al Renașterii, cum l-a definit Engels pe Dante. Alexandru Balaci, beneficiarul unei metode științifice de studiu, caută să dea, cum singur mărturisește, o „interpretare modernă” „Divinei-Comedii”, ceea ce trebuie să înțelegem : de pe pozițiile marxism-leninismului. Meritul mare al cercetătorului este acela că explică de ce creațiile Irecenștilor sau cele ale scriitorilor din timpul Renașterii, sînt opere ale actualității, cu alte cuvinte pentru ce cititorul modern găsește în umanismul de acum cîteva secole satisfacția marelui arte și răspuns la problemele personalității sale. În studiul: „Modernitatea poeziei lui Francesco Petrarca”, istoricul literar precizează : „Petrarca este deasemenea un poet patriot, partizan avîntat al independenței naționale, al libertății și al unității Italiei... poezia sa, în sensul modern al cuvîntului, este, din mai multe puncte de vedere o poezie politică, cetățenească”. Tot în consensul social, anti-sofistic, anti-clerical, renescentist — sînt cercetate operele lui Giovanni Pontano, realist viguros și cîntăreț latinist al iubirii păgîne (descătușate de ascetismul medieval), sau cele ale lui Teofilio Folengo, autorul lui „Baladus”, epopee comică și realistă, scrisă într-o vîoaie „maccaronica” (limbă latină vulgarizată, un dialect bizar), și, mai departe „Epistolele” lui Pieiro Arelino —

„flagelul principilor, divinul Pietro Arertino”, cum îl numea Ariosto, imagine vie a secolului al XVI-lea, „portretul grăitor al acestei lumi depravate” — cum H caracteriza De Sanctis („Storia della lit. it. vol. II, pag. 101) ; din Tommaso Campanella, dominicanul revoluționar, îl interesează mai ales creația lirică, rod a 27 de ani de penitență. „Campanella — spune Alex. Balaci — a făcut într-adevăr să răsunе vastele glasuri sonore ale unor mari clopote de alarmă în sufletele și mințile oamenilor secolului său. El este un erou care niciodată nu a fost învins ci s-a ridicat totdeauna dîrz, viguros, purtînd lumii înflăcăratură, noul său mesaj de umanism, de luptă revoluționară și de artă”, (op. cit. pag. 215)

Este inexplicabil de ce analizele operelor unor romancieri contemporani ca Francesco Jovine, Silvio Micheli și Vasco Pratolini nu ating profunzimea exegezelor din clasici.

*

Așa cum observa și Radu Enescu („Tribuna” 11 Oct. 1958), în cartea lui Alexandru Balaci aflăm unele inadvertențe stilistice : întrebuintarea abuzivă a verbului „a ascende” (pentru „a urca”) sau „a precipita” într-un sens foarte impropriu — „el (arhanghelul Miha.il) este acum precipitat din firmamentul cerului în care religia nu mai există”... „absența religiei iprecipită acum toți îngerii cerurilor” (p. 307).

În general însă stilul este alert și neologismele de felul i „dolcestilnoviștilor”. „desanctisiană” (De Sanctis), „napolitani-zat” („a napolitaniza”, Napole), „secentismului” (trad. it. „secentismo”), nu supără cînd nu sînt prea des folosite. În concluzie, „Studiile italiene” ale lui Alexandru Balaci sînt utile culturii noastre și constituie, din punct de vedere metodologic, un exemplu de interpretare marxist-leninistă în studiul literaturii. Ele certifică, de altfel, un istoric literar talentat, care adăogă rigori științifice pasiunea unui entuziast cunoscător al poeziei.

Eugen Simion

NAGY ISTVAN: „DINCOLO DE BARIERĂ”*)

„Dincolo de barieră” nu este cea mai recentă carte pe care Nagy Istvan a încredințat-o tiparului și nici cea mai împlinită, sub raport artistic și ideologic, dintre scrierile lui. A apărut acum 18 ani în împrejurări dificile și a avut de înfruntat pe lângă severitatea cenzurii prigoana anti-comunistă a poliției, horthyste. Scriitorul dorea să se adreseze chiar și în aceste condiții vitrege maselor proletare care alcătuiau publicul său cititor. Este un merit însemnat al romanului de a fi izbutii să atingă acest țel. Din punctul de vedere al obiectivului propus, „Dincolo de barieră” este un document literar ce inspiră Interes.

Autorul mărturisește în prefața noii ediții convingerea de la care a plecat și care conferă vechiului text o semnificație proaspătă: „Firește, cu totul altfel aș fi scris astăzi romanul acesta, pentru că aș fi putut scrie fără îndoială un roman mai copt, mai format din punct de vedere Ideologic și, prin metoda- realismului socialist, mai adâncit. Este adevărat că, de asemenea, l-aș fi putut, reface înainte de a-l fi reeditat. Dar n-am făcut-o. În afară de omiterea citorva rînduri, de modificarea altora nu am schimbat nimic. Nu pentru că am vrut să se simtă din el nivelul pe care-l putuse atinge, acum cincisprezece ani, autorul Iul. Dar am vrut totodată să fie o mărturie a felului cum a. învins el greutățile care se ridicau acum cincisprezece ani în calea literaturii progresiste, cum a fost depășit autorul în lupta aceasta.”

Lupta la care se referă autorul era fără îndoială complicată și grea. Esențial — după cum spune Nagy Istvan — era „să mențin trează speranța, în ciuda terorii fasciste, în inimile muncitorimii periferiilor, privată de activitatea legală a partidului și a sindicatelor revoluționare, ba chiar și

de ultimele rămășițe ale aparentei sr/te libertăți și ale drepturilor ei. Voiam să-t fac cunoscut că deși drepturile politice ne sînt călcate în picioare, cei mai buni fii ai clasei muncitoare trăiesc, luptă și cred în triumful cauzei lor, ba mai mult, deși cu încetul, tabăra lor crește și se întărește- neconținut...”

Pînă la un punct. „Dincolo de barieră” este un memorial al vieții suburbane, așa cum se constituie ea, aparent banală și inofensivă, din întâmplări anodine, birfeli, intrigi, certuri și mizerie. Totul pare a fi condamnat în viața de mahala la promiscuitate și mediocritate. Sărăcia este cea care provoacă certurile permanente din sinul familiilor și dușmănia dintre gospodine. Mizeria obligă oamenii la prlvițiuni neîntrerupte (mănîncă prost, se rad rar, umblă îmbrăcați zdrențăros) și tot ea alimentează frămîntarea lor dureroasă, aspirația către o condiție de existență mai omenească. Lumea periferiei citadine, evocată de romancier, este cea în care frizerul Koblos își debitează palavrele, impregnate de otrava spiritului mic-burghez, dar și cea în care femeii necăjite cum e Furka, mamă a nouă copii, n-au ce minca, ori ca Bedone, fiică de țaran măritată cu un muncitor de la oraș, mereu încovoiată de trudă dar încă departe de visul tinereții ei: să agonisească niște bani și să se întoarcă la țară unde cu tot ce a economisit să-și încropească o gospodărie cu grădiniță și o vită în ogradă. Alături de figurile lui Koblos, Furka sau Bedone mai trăiește și văduva Giczane, poreclită Szobor lulia, „vrăjitoarea”, zugravul Kovacs loska și tînăra comunistă Takacs Maria.

Totul pare să se petreacă. în paginile cărții la fel ca în lucrările pe aceeași temă ale Iul. G. M. Zamfirescu, Carol Ardeleanu.

*) E. S. P. L. A., 1958.

1. Peltz. Totuși la Nagy Istvan lumea periferiilor nu apare cantonată într-o suferință fără ieșire, copleșită de amărăciunea propriei condiții, ca o societate închisă, în genul acelor universuri lumpen-proletare din care se recrutează alcoolicii incurabili, clienții tripourilor și bordelurilor, criminalii, scandalagii și pensionarii azilurilor de noapte. Aici, în mahalaua despre care scrie cu o apropiată cunoaștere a mediului. Nagy Istvan, lucrurile se prezintă altfel.

În primul rînd autorul subliniază faptul că cea mai mare parte a locuitorilor periferiei pe care o descrie sînt muncitori, deci oameni cu o mentalitate proletară sau semi-proletară, mult mai puțin tributari instinctelor și velleităților mic-burgheze și mai sensibili la chemările solidarității de clasă. Cîte-odată, ca în cazul văduvei Giczane, se lasă robiți de superstiții și prejudecăți stupide, nevestele guralive îi întărită la vrăjmășii mărunte și ridicole, dar treptat se ridică din noianul lor de griji și nevoi și pricep că drumul pe care trebuie mers nu este cel al ciondănelilor necurmate, menite să macine fără rost existențele, ci al ajutorării reciproce, al sprijinului pe care unul și-l poate da celuilalt.

Iată dar cum într-un roman care nu este nici pe departe expresia unei maturități politice, scriitorul aduce dintr-odată elemente cu totul noi datorită cărora perspectiva lucrării se amplifică sensibil. Mahalaua nu mai apare ca o realitate statică, îmbîcsită de superstiții și incapabilă să dea o rezolvare problemelor sociale ce-o agită. În viața chinuită de lipsuri a femeilor, intră de-odată ca un vînt de primăvară, tînără muncitoare Takacs Mari, de-abia ieșită din închisoare. Comunistă Takacs Mari îi împacă pe oameni cu văduva Giczane. Aceasta le pune casa la dispoziție pentru organizarea unui cămin de zi al copiilor din cartier. Dintr-odată, o astfel de inițiativă luminează mahalaua. Nu este vorba de o simplă și modestă faptă

generoasă. Căminul unește familiile, intervenția Măriei Takacs canalizează energia femeilor muncitoare, dezvoltă în oameni spiritul protestatar, le dezvăluie farmecul activității obștești. Iar cînd autoritățile burgheze lichidează căminul și poliția o molestează pe văduva Giczane, samavolnicia oficialităților îi găsește solidari, datorită străduințelor tinerei comuniste.

Universul uman al cărții apare cu toiu străin de imaginea cu care ne-au obișnuit romanele naturaliste despre traiul și comportamentul populației periferiilor orașului. Nagy Istvan a zugrăvit o galerie de eroi treziți din ignoranță, setoși de lumină. Femeile din „Dincolo de barieră” sînt energice, încrezătoare în viitor. După închiderea căminului, își propun cu toate să continue lupta, iar decizia lor reflectă cu tărie etica proletară, sentimentul comuniunii materiale și spirituale cu colectivitatea.

Închegarea solidarității de clasă ar fi apărut și mai netă, mai clară, dacă autorul ar fi dat un loc mai larg apariției — atît de importante pentru mesajul romanului — Măriei Takacs. Am fi dorit, pentru explicitarea artistică a procesului de limpezire morală a eroilor, o motivare mai puțin pitorească decît, de pildă, aceea a înrolării zugravului Kovacs în brigăzile internaționale ce pleacă să lupte în Spania. Știm că e un iubitor al libertății dar hotărîrea lui pare mai de grabă legată de călătoriile imaginare pe care visa să le facă prin țări depărtate și exotice.

Cenzura burgheză l-a împiedicat pe prozator să rostească, limpede o serie de adevăruri. Totuși ea nu l-a putut opri să sădească în inimile eroilor săi — și prin ei și în cititori — încrederea în ziua de mîine, optimismul revoluționar.

Versiunea romînească a romanului „Dincolo de barieră”, sugestivă și fluentă i se datorește lui Ion Urcan.

H. Zalis

TH. CONSTANTIN: „FIUL LUI MONTE CRISTO" *)

I u existat și există încă prejude-
I căii înrădăcinate împotriva ro-
manului de aventuri. Confundat
I cu o maculatură ineptă, de orien-
tare dubioasă, așa cum deseori și era ro-
manul polițist din trecut, el apare încă
unora ca o lectură de calitate inferioară,
degradantă. O asemenea opinie potrivită
cu maculatura care se tipărește în țările
capitaliste, devine falsă când e vorba de
condamnarea întregului gen și dă dovadă
de lipsă de lărgime de vederi și discernă-
mint în problemele culturale. Nu genul,
care corespunde înclinării firești, în spe-
cial a tineretului către o literatură punând
vizibil la loc de preț, inițiativa, curajul,
voința, ci ceea ce se publică în cadrul ace-
stui gen trebuie analizat și poate fi bun sau
prost cum se întâmplă cu ori ce alt sector
beletristic.

Nu reluăm aici o discuție care a mai
format, în numeroase rînduri obiectul unor
dispute în critica literară. Mai ales că în
foița încăpăținării inamicilor literaturii de
aventuri — de cele mai multe ori sîrșiți în
argumente dar tari în resentimente — cel
mai bun răspuns este apariția unei cărți
bune. De aceea sîntem bucuroși cînd un
scriitor de talent se-ndreaptă deschis, fără
sfială către genul literaturii de aventuri.
Romanul lui Th. Constantin „Fiul lui Monte
Cristo”, reprezintă de la început un stimu-
lent al imaginației, al elanului tinereții te-
merare și atrase de neprevăzut. Șirul de
evenimente care încheagă o acțiune palpi-
tantă se succed într-un ritm deosebit de viu,
ascendent pînă la revolvarea finală. Roma-
nul nu lîncezește, niciodată, te ține încordat,
te face să-l citești pe nerăsuflate. Destinele
eroilor se leagă și se dezleagă născînd de
fiecare dată noi enigme care trezesc inte-
resul și curiozitatea. Deși, după părerea
noastră, excesive pentru un singur roman
(se găsesc în el crime și acțiuni de spionaj,
bătrîni ciudați și femei diabolice, comori în-
gropate printre ruine și caste amoruri neîm-

plinite) episoadele și personajele nu sînt
construite după o rețetă, nu ajung anoste
sau ridicole. Fără să se depărteze de speci-
cul genului, autorul se preocupă să creeze
eroi mai complecși, mai bogați din punct de
vedere caracterologic. De pildă Rocamble,
starostele vînzătorilor de ziare ne frapează
prin amestecul de maleabilitate și voință
fermă, comportare francă și ipocrizie. Pînă
la sfîrșit însă aceste trăsături sînt explica-
bile pentru evoluția personajului, pregătesc
momentul cînd el devine un ziarist cinic și
vîndut.

’Scriitorul și-a ales cu abilitate cadrul ac-
țiunii. El nu face import de localități exo-
tice sau de detectivi anglo-saxoni. Dar lu-
mea portului dunărean a cărei diversitate a
rămas întipărită în Europolis-ul lui Ileana
Bart, oferă cu populația ei cosmopolită, cu
vapoarele care vin și pleacă decorul propice
pentru desfășurarea unor tainice întîmplări.
Se simte în episoadele romanului reflectarea
veridică a existenței micului port, cu împle-
tirea dintre monotonia orașelului de provin-
cie și mirajul porții deschise către lumea
largă. Prin produsele umane ale acestei îm-
pletiri, dublul aspect contradictoriu se relie-
fează cu claritate. E impresionantă figura
lui nene Iancu, funcționarul umil care își ur-
mărește cu tristețe o lentă decădere. Tatăl
lui Ducu nu s-a resemnat ca nene Iancu să
moară cu încetul, să ducă o viață lipsită de
orizont. El reprezintă ipostaza micilor bur-
ghezi, care se hrănesc încă cu iluzia îmbogă-
țirii peste noapte pe care le-o inculcă
societatea capitalistă. Întîi în marinărie,
apoi în diferite meserii el s-a arătat mereu
vrednic și talentat dar de fiecare dată mica
sa înjghebare particulară a căzut pradă
concurtenței nemiloase și l-a readus la sără-
cie. O singură speranță îi rămîne : găsirea
unei comori; obosit, îi e însă parcă rușine
și lui să se mai bizuie pe minuni care mai
mult ca sigur nu se vor ivi niciodată. Tipul
realizat de Th. Constantin în persoana ta-
tălui lui Ducu este cît se poate de veridic.
Cu același simț, de observație sînt zugră •

*\ Ed. Tineretului, 1958.

viți și locuitorii cartierelor de lux, îmbogățitii și escrocii. Această societate, a burgheziei de dată recentă, lipsită de scrupule și lacomă de câștig, dar în același timp dornică să acopere cu o reputație ireproșabilă apucăturile tihărești prin care s-a îmbogățit își definește contururile precise în paginile cărții.

Localizarea acțiunii îl face pe cititor să se simtă în largul său, să recunoască locurile și eroii. O scenă reprezentativă este de pildă cea în care Șuncănică, vânzătorul de ziare, găsește o metodă sigură de a-și desface marfa; el asociază evenimentelor politice sau senzaționale din acea epocă figura populară a Coanei Manda, astfel:

„Curierul!... 'Spiciala!... Senzaționala dispariție a coanei Manda. Spiciala. Răpirea coanei. Manda!... Spiciala! Ediția spiciala !”

În fiecare zi, Șuncănică găsea alte vești senzaționale în legătură cu aventuroasa Coană Manda: coana Manda în audiență la Mussollini; coana Manda la vânătoare 'de tigri în India; coana Manda cu balonul în stratosferă; coana Manda la Potul Sud; coana Manda face să plouă la comandă; coana Manda mal tare ca Sherlock Holmes și așa mal departe”, (p. 53).

Descrierea este plină de haz ca și alte caracterizări de personaje pitorești ale provinciei sau cartierelor mărginașe, de pildă Aurica, roaba Iul Dumnezeu. Nu numai în spațiu dar și în timp fixarea acțiunii narate, conturarea unui anumit gen de tipuri este fericită. Recrutarea elementelor fasciste sau fascizante din societatea interlopă, cruzimea și perfidia bandelor de spioni nu sînt invenții ci tragice adevăruri. Asasinatul din cimitir — cimitirul era unul din locurile predilecte ale legionarilor — a unul deținător de secrete politice nu e deloc străin de obișnuitele metode ale kitle-riștllor. Poate că în cursul romanului, datorită virstei fragede a eroului principal care povestește la persoana întâia, ar fi fost necesară o imagine mal lămurită a vieții politice.

Spre deosebire de idilismul de care suferea majoritatea romanelor de aventuri de odinioară în care detectivul se căsă-

torea cu bogata moștenitoare, cavalerul cu prințesa răpită și directorul trustului cu dactilografa, „Fiul lui Monte Cristo” pune accentul pe alte concluzii. Duce, personajul principal, întâlnește numeroase cazii de a parveni .El le respinge și condamnă pe profitorii care ca Rocambole se servesc de ori ce mijloace ca să se cațere pe scara Ierariei sociale. Duce urmărește succesul prin muncă proprie, prin cinste, prin voință și curaj, este credincios sentimentelor curate. Acest mesaj etic răzbate din paginile cărții prin intermediul aventuroaselor episoade. Mergînd pe calea promovării romanului de aventuri, după „La Miezul nopții va cădea o stea” și „Fiul lui Monte Cristo” Th. Constantin dă dovadă de serioase aptitudini. Scriitorul ar trebui însă să încerce să elimine tendința de a solicita uneori cu ori ce preț un senzațional de reclamă comercială cum se vede din titlul cărții, și din titlurile capitolelor. O mal mare sobrietate l-ar duce și la eliminarea unor lungimi inutile care constituie un balast pentru compoziția romanului. În legătură cu logica acțiunii se impune și o mai susținută atenție asupra amănuntelor revelatoare care acumulîndu-se ne dezvăluie misterul. De pildă, faptul că asasinul lasă pretutindeni unde se află un trandafir roșu ca sîngele nu are nici o semnificație și nu constituie nici un indiciu valabil. De asemenea este nefiresc ca un personaj ca Gorila să dispară fără ca să i se regăsească măcar cadavrul. Astfel finalul nu rezolvă toate firele acțiunii ceea ce contrazice un comandament al genului abordat.

Deși mult parodiată, banalitatea stilistică a genului este din păcate deseori reluată și în acest roman, mai ales în capitolele idilei sentimentale, deși platitudinea stilistică nu ni se pare că ar constitui o neapărată condiție a romanului de aventură.

Sîntem Siguri că strădîndu-se să răspundă cerințelor unul sector de literatură foarte gustată de publicul larg, și ocolită uneori pe nedrept, „Fiul lui Monte Cristo” va obține un meritat succes.

Sanda Radian

VASILE CĂBULEA: „CĂUTĂTORII DE AUR”*)

Un reportaj amplu despre Țara Moșilor, despre transformările surmise pe care le-a cunoscut în ultimul deceniu una din cetele mai înapoiate regiuni ale țării, poate interesa în cel mai înalt grad. Eroii de altădată ai lui Minai Beniuc și ai lui Geo Bogza s-au deșteptat astăzi la o viață nouă. Sînt altele gîndurile „femeii care mîncă un măr” în trenul cel mic și care se cheamă mocănița. Alta e „calea moșului”, cînd „dintr-un codru iese tuna Mare cît o mămăligă”. Misiunea pe care și-a asumat-o Vasile Căbulea, în asemenea împrejurări și cu asemenea tradiție, este în același timp anevoioasă și ispășitoare. Ispășitoare cu atît mai mult cu cît autorul, după cum singur mărturisește, s-a născut în aceste locuri: „Tot ce scriu în această carte am văzut cu ochii și am simțit cu inima! Oamenii pe care i-am luat drept eroi sînt prietenii mei sau ai tatălui meu. Am fost la ei acasă, am stat la masă cu ei, m-am bucurat și am suferit alături de ei. În locurile neasemuit de pitorești pe care le descriu, am copilărit”...

Volumul — care se desfășoară monografic — numără nu puține pagini izbutite. Povestea mizeriei din alte vremuri a minerului Pavel Butuci, obligat să devină hoț de mină, pentru a nu muri de foame, se desfășoară sobru, convingător. Sînt pline de nerv scenele în care e descrisă coborîrea în mină a hoșilor în căutare de aur, fuga prin galerii de teama jandarmilor. Emoționează și căutările aceluiaș Pavel Butuci pe la diferiți speculanți de aur, pentru vînzarea celor cîteva grame de metal prețios, agonisite cu trudă, sau relatarea peregrinărilor micului Ilie, plecat să vîndă fluier pentru a cîștiga o piine. Se citesc cu interes deosebit portretele celor care zidesc noua lume. Căbulea arată

ce a adus socialismul în viața locuitorilor țării de piatră. Se vorbește despre Ilie cel cu fluierle de demult, care a ajuns tractorist, „a fost trimis la Turda, la o școală de un an întreg, o școală anume pentru meseria lui”, de Ilie pe care ciubărarii l-au ales apoi președinte al Sfatului Popular. Sau despre moș Drăghina din Fericet care pentru „o măsură de bucate” îi învăța carte de ani și ani pe copiii moșilor din împrejurimi, povestindu-le cum se pricepea din cele văzute în drumurile lui de „ciubărar vestit și foarte umblat în lume” și care în anii noștri a fost decorat de guvern, ba a primit și „o pensie bunișoară”, ca răsplată pentru strădaniile lui. Cîteva pagini frumoase surprind atmosfera de viață pașnică și îndestulată a unei mari colectivități moșești. („Tîrg de fete”)

Din păcate, despre evenimente contemporane cu noi se scriu și multe fraze generale, neconvingătoare, iar încercările de a contura chipuri de constructori ai Țării Moșilor de azi, nu reușesc întotdeauna. Un conflict interesant — minerii nu vor să renunțe la vechea lor mină, în care se pare că nu mai există aur și lucrează voluntar la descoperirea noilor filoane — e expedit prea în grabă. Se întîlnesc de asemeni numeroase descrieri de natură nu deosebit de inspirate care întrerup acțiunea. Cheile Bicazului sînt: „încîntătoare și pitorești alcătuirii, ale naturii”, „cheile Turzii îmbie prin farmecul lor atît de plin în frumuseți”, iar autorul intră în împărțirea acestui edificiu al naturii, ca într-o grădină fermecată. Sensurile povestirilor — altminteri relevate cu îndemînare în context — sînt eomentate, argumentate și explicate prea îndelung: „Povestea continuă și-i cu atît mai interesantă cu cît din ea poți să vezi un lucru vechi care moare, lăsînd locul altuia, nou, în vertiginoasă

dezvoltare..." In schimb, de cite ori povestește, fără comentarii lăturalnice, Căbulea scrie alert. Iată de pildă dialogul plin de naturalețe dintre micul Iile și un moi pe care îl întâlnește în locuri depărtate de casă:

..— D.a'di-unde ești, bade?
— De unde ești tu, mă ?
— Eu ? Din Valea Dogarilor.
— De-a cui, mă ?
— A lui Patru Codru !
— De-a Codrilor ești, mă ?
— Ie!
— Și cum ai ajuns pe-aici ?
— M-a trimis tata !
— Să pribegești ?
— Ie!

— Rău să fii pribeag !"

Lui Căbulea îi rămâne, pe lângă mulțumirea paginilor bune, aceea că — așa cum se prezintă azi — „Culegătorii de aur" e o carte utilă. Chiar în părțile ei mai puțin realizate, datele pe care le consemnează sînt atît de convingătoare, încît comentariile grandilocvente nu le răpesc din Interes. E un avantaj real al scriitorului care se inspiră din actualitate: chiar atunci cînd reușita artistică e numai parțială, cititorul e recunoscător pentru ceea ce i s-a adus nou în legătură cu o realitate contemporană cu el și care îl preocupă în cea mai mare măsură.

Florin Mugur

— Din țară —

„CONTEMPORANUL” nr. 51, 52/1958; 1, 2/1959

Articole despre poezie

îmbucurător interesul arătat în ultima vreme operelor contemporane de criticii și istoricii literari de prestigiu, aparținând generației mai vechi. În Luceafărul, academiicianul Perpessicius publică număr de număr seria „Mențiunilor critice” îndreptînd o privire plină de simpatie asupra literaturii noastre noi. Acum de curînd, G. Călinescu a început să publice în Contemporanul o suită de articole în legătură cu poezia contemporană. Cu toate că subliniază „dificultatea” de a discuta asupra sensului și valorilor scrisului contemporan (dificultate care-l îndemna să afirme anul trecut — în Viața Romînească nr. 4 — că despre „tinerii” se cuvine să scrie tot „tinerii”) se încumetă să se pronunțe asupra unor valori în curs de cristalizare. Curaj care e dealtfel firesc criticului animat înainte de toate de pasiune pentru opera contemporanilor săi, cu atît mai mult într-o vreme cînd contemporanii manifestă la rîndul lor „curajul” de a schimba peisajul literaturii. Climatul luptei păstrează intactă tinerețea vechilor combatanți. „Lupta îmi place — scrie G. Călinescu. — Părul meu are nevoie de bătaia vîntului”. Din •suita de articole publicată în Contemporanul desprindem preocuparea 1) de a demonstra înflorirea poeziei în condițiile socialismului, de a destrăma astfel afirmațiile calomnioase ale dușmanilor literaturii noi; 2) de a stabili „valorile” și universul specific lirismului contemporan ; 3) de a atrage atenția asupra unor improprietăți și note false pentru a recomanda astfel fiecărui autor analizat formula cea mai potrivită, drumul de urmat de aici încolo. Am remarcat nota de satisfacție, de

îneîntare chiar, deduse din citat și analiza la text, care străbat reacția criticului în contact cu valorile scrisului contemporan. Despre Victor Tulbure : „Poetul e generator de emoții sublimе și voi cita Tezaur în care se cîntă bogățiile patriei” sau : „Am recitat cu uimită plăcere, în cercul meu de prieteni, răsfoind cartea la întîmplare, versuri din Porțile de aur de Al. Andrițoiu, care, citit fugitiv prin reviste mi s-a părut cam locvace. Apoi am reluat lectura și pot să afirm că Al. Andrițoiu este un veritabil poet” ; sau „Mihu Dragomir este indiscutabil un remarcabil poet.. Are în suflet un violoncel și minuește cu fermitate arcușul” etc.

Deasemenea G. Călinescu se arată preocupat (deși mai puțin stăruitor, din păcate) de stabilirea profilului etic și ideologic al scriitorilor discutați. „Toate poeziile lui Victor Tulbure, aproape fără excepție, sînt ale unui combatant, uneori chiar în tranșee, ca ostaș...” Articolele acad. G. Călinescu se înscriu în opera de sistematizare, de analiză și de sinteză, întreprinsă de critica noastră în vederea alcătuirii așteptatei istorii a literaturii noi. Am dori firește ca acad. Călinescu să manifeste mereu această preocupare, întrucît cum îi place să afirme lui însuși, „în clipă stă eternul”.

La masa rofundă

Sînt mai totdeauna binevenite colocviile organizate de Contemporanul pe diverse teme culturale și publice. (Amintim în acest sens și discuția în jurul problemelor arhitecturii.)

Discuția inițiată de redacția *Contemporanului* în jurul rachetei sovietice (la care iau cuvântul, în jurul „mesei rotunde a Contemporanului” acad. Horia Hulubei, acad. Gh. Demetrescu, Prof. univ. A. Avramescu, Prof. univ. Călin Popovici, Prof. dr. Emil Repciuc, Prof. ing. Paul Ioanid și Conș, univ. Imre Toth) concentrează câteva importante probleme pe care le ridică grandiosul eveniment în fața oamenilor de știință, a intelectualilor de cele mai diverse categorii dar și, în general, în fața oricărui contemporan, locuitor al planetei noastre. Dacă în chestiunea obținerii vitezelor cosmice, a ghidării rachetei, etc., publicul nostru cititor a mai avut și alte prilejuri de documentare, în ce privește capitolul astronauticii, discuția aduce date cu totul inedite în presa noastră. Extragem câteva dintre acestea, pline de sugestii pentru literați. „Pînă nu demult, — spune Prof. E. Repciuc, — nu știam mai nimic despre felul cum ființa vie ar putea suporta călătoria cosmică. Se încetățenise ideea — era și în cărțile de biologie — că viețuitoarele n-ar putea să parvină prin spațiul cosmic pe Pămînt, deci însămințarea vieții de pe alte planete pe Pămînt, străbătînd spațiul cosmic, ar fi imposibilă. Acum abia, în timpul din urmă, s-au făcut cercetări cu Laika și cu alți ciini lansați la înălțimi mai mici, totuși destul de mari pentru a vedea clar efectele a doi din factorii cei mai de temut în asemenea călătorii: efectele accelerației și ale radiațiilor ionizante. Alături de aceste primejdii mai mari este încă una care nu trebuie subapreciată: primul călător va fi izolat, va fi un astronaut singular și factorul de izolare trebuie și el avut în vedere și analizat din punctul de vedere al efectelor asupra organismului, în primul rînd al efectului psihologic.”

Mai departe Prof. E. Repciuc arată că datele obținute pînă acum și care au fost analizate de un colectiv de fiziologi sovietici de frunte duc la concluzia că factorul de care trebuie ținut seamă în primul rînd și care este cel mai de temut, accelerația, n-are

efecte atît de importante încît să împiedice zborul în cosmos. Funcțiunile principale pot fi bine păstrate în timpul zborurilor cosmice. De aceasta se leagă pregătirea astronautilor care se face de mult timp în URSS și în alte state. Astfel s-au făcut antrenamente la sol, în cabine ermetice închise, în care se reproduceau condițiile zborului realizîndu-se temperaturile și presiunile corespunzătoare, înzestrarea cu aer respirabil, etc., adică pe Pămînt erau reproduse exact toate condițiile de pe astronava în zbor. Prof. E. Repciuc mai arată că odată cu aceste probleme se ridică și problema scopului biologic al sateliților și al rachetelor și că acum, de pildă, se poate pune cu seriozitate problema răs-pîndirii genului uman în vecinătatea Pămîntului, colonizarea pe astre vecine. Ipoteza în urma căreia imponderabilitatea ar putea cauza tulburări în circulația sîngelui s-a dovedit neîntemeiată. Dealtfel — adaugă Prof. Ioanid — în cazul în care imponderabilitatea ar fi nocivă s-ar putea crea greutatea artificială printr-o mișcare de rotație a rachetei. Se creează astfel o forță centrifugă care echivalează gravitația.

În încheierea discuției se arată că această epocală realizare a Uniunii Sovietice a devenit un bun al întregii omeniri. „Poată omenirea — spune acad. H. Hulubei — trebuie să participe la această acțiune care este o sarcină a globului și a întregului sistem planetar”.

La o altă discuție inițiată de Contemporanul, la care sînt invitați artiști ai Teatrului Municipal, dramaturgi și critici se discută despre felul în care contribuie teatrul la răspîndirea culturii în mase, despre teatru și actualitate, despre problema repertoriului. Discuția debutează timid. Mai tirziu însă se înviorează, se ating chiar probleme acute. „Unii dramaturgi — e de părere Lazăr Vrabie, Director adjunct al Teatrului Municipal — merg uneori pe teren (Mihail Davidoglu a stat multă vreme la Constanța, Lucia Demetrius a fost și ea în anumite regiuni) însă

aduc de acolo teme foarte vag actuale. Este nevoie ca dramaturgii să devină nu contemplatori ci participanți, adică Activiști ai vieții de azi".

Se discută mult despre necesitatea de a se scrie pe se de calitate, într-un act și despre rolul teatrelor în stimularea aceluși fel de producții.

Combătînd vehement prejudecata unor actori cu privire la „presupusa nereușită artistică într-o piesă de actualitate”, Clody Bertola ne mărturisește : „Eu aștept un rol în care eroina să trăiască cu putere și multă dăruire de sine, trecînd prin toată gama suflătoare, într-o piesă inspirată din imediata actualitate...”

B. D.

„ÎAȘUL LITERAR” nr. 9-10/1958

Numerele numere ale *Îașului literar* vădesc în special, în proză, o serioasă preocupare pentru temele de actualitate.

Nuvela lui George Sidorovici „Singurătate” cuprinde deznodămîntul frământărilor țărânului mijlocăș Simion în fața realităților moi ale satului. Simion împinsese pasiunea lui pentru pămînt pînă la a-și muta casa în cîmp, mijloc de a-și feri țarina de comasarea obișnuită cu ocazia înființării gospodăriei agricole colective.

Orbirea lui îl face să-și pună în pericol, căsnicia. Nevasta, de care îi lega o dragoste puternică, își ia copilul și îl părăsește mutîndu-se înapoi, în sat. Simion însă se încăpățînează să trăiască retras ca un pustnic alături de tatăl său care se credea un fel de prooroc. Rațiunea și sentimentele sănătoase triumfă însă asupra eroului și pînă la urmă acesta se întoarce printre oameni. Nuvela are merite certe : un ton simplu și firesc — care e de obicei destul de greu de păstrat în monologul lung — și o economie sobră în mijloace și construcție.

„Uritu” eroul schiței cu același nume de fon Jstrati e un personaj pitoresc, un tînăr țaran care se trezește la viața socială ale cărei transformări și le precizează singur cu humor. - „Va să zică te-ai însurat pînă la urmă bre Uritu ?” „Ei, mai întii, mie să nu-mi spui Uritu, că mă minii ; aici toată lumea îmi spune Huludeț” — sau ; „___Noroc tovarășe Huludeț ! i-am strigat vesel. — Poți să-mi zici iar Uritu fără grijă ! Vorbi el stins. Am iar un necaz și-am venit la primul secretar să alegă în ce parte-i dreptatea”.

Dreptatea e de bună seamă de partea simpaticei personaje al lui Ion Jstrati.

Lipsit de interes, banal și pretențios e reportajul lui C. Ștefanache „Oamenii minelor din Moldova”. Textul debutează cu un motto poetic : „Podoaba din inelarul dragei tale, minerul a scos-o din adîncuri ; și cuțitul plugului și tacîmul de pe masă etc.” Autorul continuă astfel evocînd munca minerilor de odinioară : „Galeriile se surpau strivind oamenii, gazele otrăvitoare își întindeau ghiarele de caracatiță, iar minerul în opinci și țări înarmat doar cu ciocanul și ranga se încovoia neputincios”. Sau : „P. pereții negri sînt litere mari, albe, fosforescente : „Fiecare tonă de cărbune în plus înseamnă bună stare, pace”. „Făceam cunoștință pentru prima dată cu minele Moldovei” ne înștiințează C. Ștefanache la un moment dat, cunoștință pe care, din păcate, n-o face și cetitorul acestui reportaj.

Mai citim în traducerea lui N. Guma schița „Iașenka” de Irosnicova, în care este înfățișată prima dezamăgire în dragoste a unei strungărițe și grija colectivului pentru viața sentimentală a tinerilor.

Lirica este reprezentată de George Lesnea, Vlaicu Birna, Florin Mihai Petrescu, Corneliu Sturza. Cîteva poezii frumoase traduse din chinezește și cîteva din rusește încheie sectoral de poezie, care ar putea fi mai bogat și mai bun.

În general, cu excepțiile semnalate numărul acesta e cuprinzător orientat către actualitate, partea de critică meritînd să constituie obiectul unei cercetări speciale.

Ștefan Prav

ele aproape 200 de pagini ale acestui număr dublu al revistei „Teatrul” se remarcă atât prin actualitatea problemelor discutate, cât și prin străduința redacției de a le prezenta în forme noi, atrăgătoare. Cu prilejul Marelui Revoluții Socialiste revista publică articole despre unele probleme ale dramaturgiei sovietice ca și un grupaj de mărturii ale citorva dramaturgi și oameni de teatru de la noi, intitulată „Revoluția și creația noastră”. Lucia Demetrius, Mihail Davidoglu și Nicolae Tăutu, ca și tânărul regizor Horea Popescu, absolvent al unui Institut de teatru din URSS semnează acest grupaj, dovedind încăodată cât datorează scriitorii și oamenii noștri de teatru dramaturgiei și școlii teatrale sovietice. Articolele lui Horia Deleanu „Citind o nouă piesă despre Lenin”, prezintă cititorilor piesa „A treia eroică” a lui Pogodin și analizează modul cum apare figura lui Lenin în dramaturgia sovietică. Într-un articol dedicat dramaturgiei sovietice „Inspiratori de dramă” Emil Mândrie discută câteva piese de teatru care zugrăvesc eroismul comsomoliștilor și adresează dramaturgilor noștri invitația de a se ocupa mal în de-aproape de viața eroică a tinerilor comuniști de la noi, constructori ai socialismului.

„Caracter popular și expresie artistică” se intitulează articolul cu caracter teoretic scris într-un stil aproape vibrant, semnat de Fl. Tornea. Autorul, cu prilejul deschiderii stagiunii 1958—1959 și a reluării unor piese originale pe scenele noastre, ia în discuție unele personaje cunoscute și îndrăgite de spectatori, relevând faptul că trăinicia acestor prezențe dramatice (Anton Nastai, Mihai Buznea, A. Vadu, din piesele „Minearii”, „Anii negri” și „Vadul Nou”, etc.) se datorește caracterului profund popular al lucrărilor respective.

Festivalul teatrelor dramatice, care s-a desfășurat în capitală în luna octombrie, a constituit pentru oamenii de teatru ca și pentru cronicarii noștri dramatici un eveni-

ment important, dînd prilejul unui bilanț rodnic și plin de învățăminte. El a însemnat o trecere în revistă a forțelor mișcării noastre teatrale, a realizărilor și tendințelor înnoitoare manifestate pe diverse planuri: regie, interpretare, scenografie, etc. În numărul acesta din revista „Teatrul”, evenimentul s-a bucurat, după cum era și firesc de o dezbatere amplă și la obiect. Astfel articolul lui: S. Alterescu „Unitate de concepții, varietate în mijloacele de expresie” — se ocupă, de manifestările creatoare ale unor regizori, participanți la Festival, vestejind totodată, tendințele teribiliste ale altora. În aceeași ordine de idei, Valentin Silvestru se ocupă de interpretare („Coordonate ale interpretării realist-socialiste”) iar Milmea Gheorghiu despre arta scenografică, relevînd realele succese în această direcție.

Articolele sus menționate analizînd în amănunțime diferitele manifestări prilejuite de festivalul teatrelor dramatice se mențin însă cam prea mult la nivelul unor prezentări cu pronunțat caracter de bilanț, — ceea ce nu e rău — dar încearcă prea puțin — ceea ce nu e bine — sintetizarea, generalizarea fenomenelor constatate.

„Cronica” din nr. 10—11, este dedicată spectacolelor-premieră, luînd în discuție piesele originale: „Răzeșii lui Bogdan” de Ernest Maftei, „Anii negri” de Aurel Baranga și „Ultimul mesaj” de L. Fulga, „Ultimul tren” de E. Mirea, S. Kovacs, etc. Cronicile, în general bine orientate se ocupă... uneori și de discutarea textului dramatic. Așa este de pildă cronica lui A. Băleanu la spectacolul „Ultimul mesaj” de L. Fulga. Autorul arată că L. Fulga a lucrat aproape din nou textul piesei sale, dînd o nouă variantă, ale cărei merite evidente sînt pe deplin subliniate. Nu la fel se întîmplă însă în alte cronici, de pildă aceea referitoare la „Ultimul tren”, cu atât mai mult, cu cât e vorba de o piesă nouă, de un text nou. Autorii se mărginesc la o sumară prezentare a citorva personaje și la formularea unor rezerve indulgente referitoare la personajul

Barabas „E ciudat că autorii au ales un personaj stigmatizat de viciu pentru transmiterea fondului de aur al piesei”, etc. amintesc ei în treacăt, insistând însă asupra interpretării, regiei, scenografiei spectacolelor respective; undeva, în corpul articolului M. Al. și E. N. în loc să reia discutarea, lămurirea personajului, caracterizat mai sus ca o ciudățenie, se mulțumesc să se mire din nou... și să nu se ocupe de chestiunea aceasta: „la drept vorbind singurul din piesă (e vorba de Barabas n.n.) care poartă (și nu e locul aici să ne întrebăm de el) mesajul piesei”, etc. De ce nu e locul?

Și în alte cazuri, de pildă cronică la spectacolul „Recolta de aur” de A. Baranga, analiza textului este neglijată, după părerea noastră în mod nemotivat, cu atât mai mult cu cât autorul Gh. Mihail, încearcă o polemică cu D. Micu, care într-un număr anterior al revistei „Teatrul” formulase rezerve critice cu privire la prima variantă a piesei.

Gh. Mihail încearcă să doboare rezervele critice ale lui D. Micu, nu arătând cum s-a îmbogățit ulterior textul dramatic (așa după cum însuși mărturisește) ci aducând ca argument... interpretarea magistrală a unor actori, ceea ce, trebuie să recunoaștem este tot una cu a amesteca lucruri deosebite.

O bună parte din corpul revistei este consacrat prezentării, într-o formă variată și

izbită a succesului răsunător pe care l-a reperat colectivul teatrului Național în turneul întreprins în URSS. Decupajele din presa sovietică, însemnările unor oameni de teatru sovietici (actorul Toporkov și regizorul Șaps) ca și cele ale unor membri ai colectivului Naționalului nostru (regizorul Sică Alexandrescu, Radu Beligan — interpretul lui Hlestacov — Calboreanu (interpretul lui Mihai Buznea din „Anii negri”), sau însemnările pline de haz ale lui I. Fintesteanu despre „starea de spirit” a încercaților noștri actori în vremea turneului prin Uniunea Sovietică („Ceea ce nu au văzut spectatorii”) sînt tot atîtea mărturii ale succesului bine-meritat de care s-au bucurat actorii primei noastre scene în patria socialismului.

Salutăm inaugurarea rubricii „teatrul de amatori” care-și propune să se ocupe și să îndrume mișcarea teatrală de amatori din țara noastră.

La rubrica „Discuții” citim polemica amicală a lui D. Solomon cu interviul acordat de Al. Mirodan „Contemporanului” și un articol al lui L. Sebastian despre defectualele informații, furnizate în revista „Tribuna”, de A. Ghinea, asupra vieții teatrale din URSS.

La rubrica de „cărți-reviste” o îmbogățire substanțială e mai mult decît necesară.

A. G.

— De peste hotare —

„IZVESTIA ACADEMII NAUK SS " — septembrie—octombrie 1958 (Seria literatură și limbă)

lipi etichete cu denumiri de medicamente pe șipuri cu otrăvă este una din cele mai perfide metode ale revizionismului. în estetică și literatură, ca în ori ce alte domenii. De aceea lupta împotriva revizionismului în estetică trebuie să fie mai hotărîtă, mai complexă și mai iscusită decît lupta curentă împotriva concepțiilor decadente burgheze în artă. Este în esență concluzia la care a

ajuns ședința plenară ținută anul trecut la sectorul pentru limbă și literatură al Academiei de Științe a U.R.S.S., ședință consacrată în deosebi discutării raportului d-rului în filologie I. E. Elsberg intitulat „Despre teoriile reacționare moderne și revizionismul în știința literară”.

Analele de literatură (Izvestia Academii Nauk SSSR, seria „literaturi i iazika”) ale Academiei sovietice publică în Nr. 5 (sep-

tembrerie-octombrie 1958) o dare de seamă asupra ședinței și prima parte a raportului consacrată criticii concepțiilor existențialiste în estetică.

„Existențialismul — scrie autorul sovietic — a fost criticat de nenumărate ori, critica mărginindu-se însă, în majoritatea cazurilor la demonstrarea evidentei sale inconsistente teoretice. Problema primejdiei ideologice pe care o prezintă acest curent, a rămas însă — de aceea — în umbră”.

Considerându-l pe Kirkegaard drept întemeietor al existențialismului modern, I. E. Elsberg arată că misticismul filozofului danez exprima pesimismul și groaza intelectualității burgheze din epoca lui 1848. „Dezagregarea conștiinței burgheze, falimentul ideologiei burgheze în epoca revoluțiilor proletare și victoriei socialismului — toate acestea au dus la renașterea — într-o variantă sau alta — a învățăturii iraționaliste, plină de disperare a lui Kirkegaard...”

Spaima, pusă de existențialiști la temelia activității umane, transformă viața într-o simplă anticameră a morții. Individul, izolat de țara, poporul, clasa din care face parte, ia contact cu realitatea numai pe cale intuitivă. Retragera artistului existențialist în negurile subconștientului, reducerea la introspecție a metodei sale de a judeca lumea prin artă, îl distrage de la problemele acute ale vieții sociale, eliminându-le pe acestea din urmă din sfera preocupărilor sale creatoare.

În acest fel estetica burgheză evită *ab initio* probleme nedorite ca lupta de clasă, transformarea societății etc.

Autorul face apoi o succintă expunere critică a principalelor idei estetice puse în circulație de „leaderul” existențialismului modern, Martin Heidegger, întemeindu-se îndeosebi pe articolul acestuia, „Origina operei artistice” (*Ursprung des Kunstwerks*), editat într-o culegere, la Frankfurt pe Main în 1952.

După Heidegger atît viața cît și arta sînt în afara sferei cunoașterii. Fiind o aproximație primordială a adevărului — știința nu este nici măcar atît — arta ca și existența constituie ceva enigmatic și primar. Din această cauză, după Heidegger, sînt echivalente, sinonime ale adevărului. Kirkegaard nega uti-

litatea artei, considerînd-o o piedică în trăirea subiectivă a clipei amendate de neant. Heidegger — după cum arată autorul sovietic — justifică arta dîndu-i un sens istoric, în zelul său însă de a face elogiul artei, Heidegger sare peste cal : în concepția sa, arta nu numai că are un caracter esențial istoric dar — mai mult decît atît — fundamentează istoria.

Jucînd în concepția existențialistă un rol atît de deosebit arta, această „revelație mistică a adevărului”, este o revelație rară, accesibilă doar aleșilor, solitarilor.

„Nu este întimplător — observă Elsberg — că atunci cînd i s-a înmînat premiul Nobel, Camus a declarat că se adresează milioanelor de singuratici și nu poporului”.

Izolînd artistul, înrobîndu-i spiritul spaimii și neliniștii, lăsînd drept unică portiță de salvare revelația mistică a unui adevăr incongnoscibil sub raport rațional, Camus — discipol credincios al lui Heidegger — nu neagă rolul artei în cunoaștere. Dimpotrivă, el consideră că numai prin artă se poate ajunge la ceva asemănător cunoașterii ca atare. „Dacă lumea ar fi limpede, arta n-ar mai exista”.

Imposibilitatea cunoașterii raționale este desigur un postulat al existențialismului. El insinuează însă că arta poate să tindă asimptotic către adevăr, fără a-l descoperi vreodată. Iată impasul în care ajunge inevitabil existențialismul, simplă încercare de a universaliza neputința concepțiilor filozofice burgheze moderne.

Care este însă primejdia pe care ideile lui Camus o ascund ? „El încearcă să-i convingă pe cei șovăielnici, pe cei care n-au purces pe căile activității sociale progresiste că trebuie să fie singuri și politicește pasivi, și că toate eforturile înmănușerii forțelor sociale sînt dinainte sortite eșecului. În acest mod Camus servește reacțiunea”.

Confuzia, acrobația intelectualistă, vanitatea gîndirii existențialiste sînt însă contracarate „de literatura și știința progresistă, care se dezvoltă sub semnul realismului și materialismului, fiind pătrunse de o profundă credință în popor, în activitatea sa istorică”, conchide I. E. Elsberg.

L. Dim.

În scutul fizician german Carl Friedrich von Weizsäcker expune un punct de vedere interesant asupra relațiilor între empirism și apriorism în știință. Adept al opiniei după care nu delimitarea sferelor de competență între filozofie și științele naturii interesează în momentul de față, ci relația organică dintre ele, Weizsäcker aseamănă această relație cu cea dintre organele corpului (prefigurate prin științele particulare) și circulația singelui (reprezentată de filozofie.) Gîndirea în cerc pe care o reprezintă filozofarea în raport cu științele naturii are însă nevoie de o depășire (Analogia leninistă cu Spirala procesului de cunoaștere ni se pare mai sugestivă) Problemele filozofice care izvorăsc din însăși dezvoltarea fizicii moderne conduc, după Weizsäcker, la o criză a fundamentelor, care cere o revizuire fundamentală a conceptelor, metodelor și modului de punere a acestor probleme. Un exemplu de cerc, deși nu vicios, — în care se învîrt științele, este furnizat de antropologie. Omul ca parte a naturii nu poate fi înțeles decît cu ajutorul conceptelor elaborate de științele naturale. Invers, reflexiunea asupra științelor naturii nu se poate lipsi de o critică a conceptelor din punct de vedere al istoriei societății umane. Confruntarea acestor două semi-cercuri gnoseologice și depășirea lor sintetică, ar însemna, în concepția autorului, adevărata filozofie. Și e incontestabil că perspectiva aceasta, izvorîtă din considerarea interrelațiilor dintre logica obiectivă și cea subiectivă conține puternice elemente de dialectică rațională, materialistă. Ea constituie un exemplu de modul în care Știința constrînge pe savant să adopte spontan materialismul și dialectica. În articolul citat, acestea apar fără prea multe suprapunerii idealiste și de aceea prezentarea lor aproape pas cu pas prezintă un interes cert.

Instinct și experiență sînt cele două categorii care permit autorului la început să schițeze o critică judicioasă a empirismului. Instinctul este opus experienței. Găina care din instinct se apără de ploaie, — stropită cu un

furtun se va zgribuli sub un tufiș chiar dacă la 1 m. de ea e soare și uscat. Și oricît vom repeta experiența, găina nu va învăța din ea. A învăța din experiență ar reprezenta negarea sau depășirea instinctului. P. de altă parte, maimuța „cunoaște” spațiul tridimensional fiindcă acționează cu o extraordinară precizie calculînd distanțele la sărit și apucat. Este posibil ca de aci pe cale fdogenetică să provina ideia „înnăscută” a spațiului tridimensional la om. Cu toată continuitatea între — fi animal, nu se justifică însă în nici un caz reducerea empirică a întregului comportament uman la rezolvarea problemelor de care sînt capabile animalele și automatele. Mașinile electronice mai puțin încă decît animalele învață din experiență. Empirismul, bazat pe reducerea formelor superioare la cele inferioare este empiric fals, scrie autorul, — și cu deplină dreptate.

Apriorismul, p. de altă parte, reprezintă o aberație cel puțin egală cu cea a empirismului. Pe exemplul extrem de concludent al noțiunii de spațiu, analizată în perspectivă istorică, Weizsäcker va combate această tendință aprioristă centrală în filozofia neopozitivistă, legată mai ales de matematică și fizică,

Anticilor le era, bine înțeles, necunoscută noțiunea kantiană apriorică de spațiu. „Există numai plinul și vidul ; tot restul e pură părere”, declarau atomiștii, „Kenon” — vidul e necesar pentru mișcarea atomilor. Atomul, p. n. opoziție, este un analog al ființei parmendiene, imuabil, netrecător, indivizibil, unul.

În timp ce vidul nu are existență veritabilă atomii sînt singura existență veritabilă. Vidul poate fi numit doar în mod paradoxal existență (el este în fond „Nimic”) și de aceea Anstotel a respins atomismul. El nu recunoștea de altfel spațiul ca atare, ci doar locul „topos”, care este de fapt locul unui lucru anumit, determinat, suprafața care îi învâluie corpul, sau care îl desparte de alte corpuri. Geometria euclidiană însăși, apreciază Weizsäcker, este nu știința spațiului în

sine ci știința relațiilor spațiale între corpuri, o știință a corpurilor, asupra fețelor, curbilor și punctelor. Noțiunea spațiului propriu zis este o invenție mult mai târzie. Abia descoperirea pompei de vid dă un impuls practic, material, conturării acestei noțiuni. Pe de altă parte, demonstrarea înfinității luminilor de către Bruno și Cusanus făcea referirea mișcării la un sistem natural, fix de coordonate, — Pământul —, neveridică. Mișcarea începe să fie concepută ca deplasare în raport cu spațiul. Aceste motive de ordin practic-istoric au făcut posibilă introducerea conceptului newtonian al spațiului absolut față de care lucrurile se mișcă într-un timp absolut.

Concepției lui Newton despre spațiu i se opunea cea a lui Leibnitz tot așa după cum la antipodul părerii lui Aristotel că mai curând pot fi concepute corpurile fără spațiu decât spațiul fără corpuri, se plasează concepția lui Kant. în „Critica Rațiunii Pure” el spune că mai curând ne putem imagina că nu există lucruri, decât că nu există spațiul în care să se afle lucrurile.

Totuși Newton a avut din punct de vedere istoric, adică temporar, dreptate. întrebarea se pune : confirmă sau nu geometriile neeuclidiene conceptul spațiului kantian, înțeles ca o formă a sensibilității, de bază anterioară oricărei experiențe ? Gauss, unul din fondatorii geometriei euclidiene a căutat în zadar prin măsurarea unui triunghi concret acel făcut de pădurea din Thuringia cu Hoher Hage din Göttingen și cu Brocken în Harz, dovada că suma unghiurilor lui n -ar fi egală cu 180° . Dar chiar dacă ar fi găsit o altă sumă, încă nu s-ar fi putut demonstra altceva decât poate că razele de lumină nu sînt rectilinii ci curbe.

Weizsäcker consideră că rezolvarea problemei a-priorității geometriei euclidiene nu se găsește însă pe această cale și nici pe cea a unor argumentări superficiale, ci considerînd știința geometrică în întreaga ei adîncime și complexitate, și deci ca : 1) disciplină pur matematică 2) ca o disciplină fizică și 3) ca o disciplină care descrie intuiția noastră despre spațiu.

Din primul punct de vedere tratarea axiomatică, pur matematică a axiomei geome-

triei permite definirea oricăror spații, nu numai a celui tridimensional ; dar ea lasă deschisă întrebarea : la ce structuri reale ale existenței se referă aceste axiome ?

Geometria ca disciplină fizică pe de altă parte dă o interpretare materială acestor axiome : astfel liniile drepte vor reprezenta raze de lumină, în timp ce sferile vor reprezenta de pildă atomi sau planete. Dar în cadrul acestei interpretări sînt posibile transformări prin care lumea noastră să nu mai semene deloc cu cea pe care o vedem, transformări ca de pildă aceea prin care Pământul nostru ar deveni o sferă goală pe dinăuntru, în timp ce statura reală a unui om pe această sferă ar deveni, în mod absurd, înfinită. De ce însă, dintr-o multitudine de construcții isomorfe (adică ale căror elemente structurale își corespund), științele naturii preferă pe una, celeilalte ? Care este criteriul conform căruia condamnăm teoria sferei goale și acceptăm construcțiile fizice curente ?

Această întrebare suscită dificultăți gno-seologice. Empiric vorbind, și asemenea lumi ca cea a sferei goale sînt posibile. Or matematica studiază chiar acest domeniu înfinit al posibilului. Weizsäcker propune pentru ieșirea din impasul contradicției între posibil și real să se cerceteze semantica teoriilor matematice și fizice. El crede că în domeniul analizei lingvistice s-ar putea găsi una din rădăcinile soluției pentru dilemele apriorismului modern. Dar oricîtă importanță ar avea analiza cuvintelor în determinarea sensului precis în care o teorie se referă la lucruri, în nici un caz ea nu poate produce vreo evidență asupra modului exact în care lucrurile se referă la lucruri. Ori, problema structurii teoriilor fizice ține tocmai de aceasta.

Justificarea punctului următor al disertației lui Weizsäcker e așa dar cît se poate de serioasă : impasul apriorismului referirea la sensul conceptelor induce de la sine necesitatea elucidării raportului între ontologie și logică. Mecanica cvantică a aruncat o lumină nouă asupra relațiilor dintre ontologie și logică, axiomatizînd constrîngerea de a gîndi corect. Dar este oare logica

numai știința gândirii corecte? De la Aristotel încă, logica avea o semnificație ontică ferm stabilită într-atît încît principiul contradicției la el este formulat ca imposibilitatea apartenenței la unul și același lucru a unor calități contrare. Logica este știință a gândirii numai în măsura în care este știință a gândirii adecvate existenței. Concluzia aristotelică este însușită de autor și coincide în mod surprinzător de exact cu concepția materialist-dialectică asupra logicei. Weizsäcker critică dubiile multor oameni de știință cu privire la justificarea ipotezelor ontologice și izgonirea ontologiei din filozofie. El nu crede că o definiție pur formală a logicii este suficientă pentru științele naturii. Relațiile de incertitudine extrapolate (în chip nejustificat, corectăm noi) asupra întregii lumi fizice, reprezintă din punct de vedere logic o înmuiere a principiului terțiului exclus și punerea valabilității, iui ontice sub semnul întrebării. Dar aceasta nu însemnează, în concepția autorului, o înfrîngere a ontologiei, a dreptului de a judeca asupra structurii relațiilor materiale, ci doar necesitatea fundării ontologiei pe o logică modificată, în care principiile terțiului exclus și al contradicției de pildă, să capete

o nouă formă. Logica operativă (termen cu care Weizsäcker desemnează logica) sacrifică degeaba ontologia în favoarea empiriei unui grad sporit de certitudine. Logica trebuie mai curînd să se despică în trei înțelesuri fundamentale, asemănătoare celor în care a fost divizată și analizată geometria : o ramură întoarsă asupra lucrurilor, ontologice, una asupra gândirii — logica propriu zisă — și una asupra metodelor de cunoaștere a lucrurilor — gnoseologia.

Dacă însă considerațiunile asupra înmuierii principiului terțiului în legătură cu mecanica cvantică nu sînt noi, concluzia surprinzătoare a autorului întuind — la 40 de ani distanță, e drept, — identitatea dialecticeii, logicei și teoriei cunoașterii formulată de Lenin este unul din motivele puternice de a saluta acest articol. Cu atît mai mult cu cit, la acest rezultat s-a ajuns prin intermediul istoriei filozofiei și a științei, conceptului particular de spațiu — ceea ce dovedește în mod suplimentar și cu prisosință adevărul previziunii leniniste : veritabila teorie a cunoașterii trece prin istoria gândirii omenești, în sensul cel mai larg și mai diferențiat.

I. Mărculescu

„CAHIERS DU SUD” nr. 348/1958

In florilegiu reprezentativ din Icreația poetică argheziană publică revista marseilleză „Cahiers du Sud”. În total, douăzeci și cinci de poezii, traduse de Luc-Andre Marcel: „Testament”, „Cîntec din fluiet”, „Bărăganul”, „Morgenstimmung”, „Maica Scintila”, „Cîntec de adormit Mitura”, „Mîhnîrl”, „Lingoare”, „Inscripție pe o casă de țară”, „Agate negre”, „De-a v-ați ascuns...”, „Vodă-Țepeș”, „Cuvînt înainte (1907)”, „Ion Ion”, „Har”, „Cina”, „La popice”, „Cîntec mut”, „Stane căpitane”, „Tinea”, „Rada”, „Vînt de toamnă”, „Poate că este ceasul”, „Umbra”, „Ex libris”. Precedată de

o scurtă notă bio-bibliografică, de studiul „Tudor Arghezi-poete roumain” semnat, de Claude Sernet și de medalionul „Un artisan du verbe” de Petru Dumitriu, culegerea afirmă dincolo de orizontul Bărăganului și Olteniei, poezia noastră contemporană în forma individualizată a timbrului poetic arghezian și în corespondențele limbii lui Villon și Baudelaire. Arghezi a fost tradus pentru prima oară în limba franceză și publicat de aceeași revistă, în numărul din noiembrie 1943. De data aceasta însă, consemnăm prezența poetului în paginile revistei din sud, în rindurile manifestărilor ce comunică străinătății valorile universale ale culturii noastre socialiste, cum și ale

moștenirii noastre literare. Acest fapt este de altfel subliniat și de Claude Sernet în succintul său studiu, după o analiză ce relevă înțelegere și cunoaștere a fenomenului poetic arghezian.și a locului său în ansamblul literaturii noastre : „...călător, cetățean, tată de familie, jurnalist și spadasin al condeiului... multă vreme ignorat de critica oficială, multă vreme nerecunoscut de surdomuții poeziei, considerat astăzi cu afecțiune ca un patriarh al literaturii romine, al literaturii unei țări care, știind în sfârșit, să-și prețuiască cum se cuvine valorile sale de ieri, pregătește cu încredere calea celor de mâine”.

Traduse de un poet sensibil la înțelesurile intime ale poeziei, titlurile alese de Luc-Andre Marcel, dau o Imagine destul de cuprinzătoare a universului poetic al celui legat cu înverșunare timp de o jumătate de secol de „realitatea românească, realitate pe care a reflectat-o atât de cuprinzător, fie Uric-afectiv, fie stigmatizând-o cu fierul roșu al unei violente critici sociale”, al celui prezent „dans tout ce qui voit enfin, l'assaille et l'entraîne, Tapltole et le terrifie, l'exalte et le revolte, qu nalt de la boue et aspire à la purete, qui est condamne à la desagregation et à la mort, et craint et se debat et dependant continue et vient triompher”.

Fără îndoială, în fața unor traduceri din scrisul Iul Arghez, noi avem de spus măi multe, pentru că înțelegem mal mult, simțim acele sensuri și frumuseți ale limbii greu ori imposibil de transpus Ui altă limbă. Limba literară argheziană, cu toate Implicațiile și asociațiile în concret și abstract, cu acea uimitoare putere de plasticizare, de sensibilizare a celor mal abstracte idei, ne oferă și nouă, prin caracterul ei atât de personal, nebănuite surprize. Această situație, raportată în general la valorile proeminente ale literelor noastre și la. locul lor în circuitul valorilor universale, a constituit motivele unor cunoscute discuții. Rapsodiile Iul Enescu, stîrnesc admirație în oricare parte a pămîntului, pe cînd geniul lui Eminescu rămîne încă puțin cunoscut și e greu de închipuit cum ar putea fi comunicate altor neamuri inepuizabilele izvoare de sunete și culori ale peisajului sadovenian. In fața

limbii franceze, stabilită în tiparele ei de circulație mondială, limba romină pune în adevăr acele lacăte ce nu pot fi deschise de nici o cheie străină, și care ascund în echilibrul și armonia latino-slavă frumusețile inepuizabile și ecurile nesfîrșite ale gîndirii și sufletului nostru. Fapt pentru care studiul lui Claude Sernet are drept motto fraza din Arghezi, care, tîlmăcită, comunică cititorului francez secretul poetului romin : „Tont homme qui Ut apprend à regret que le cadenas des langues ne pent etre ouvert avec des clefs etrangeres”.

Poate că n-ar fi lipsit totuși de interes să alăturăm cîteva din versurile traduse, formei originale, ca să regăsim, cu reale satisfacții, în forme noi, frumuseți cunoscute, și Să vedem cum limbajul firesc, familiar, cu o topică mai simplă, cu un vocabular mal apropiat de sensurile Iul reale a dat posibilitate traducătorului să găsească mai la îndemînă forme corespuizătoare. Din „Cîntec de fluier” :

Inima mi-e drumul cu ploile,
Mi-e drumul cu praful și oile,
Drumul sterp dintre copaci,
Mi-e via strîmbă pe haraci,
Mi-e satul cu dinii, mi-e bătătura.
Cenușa din brazde și arătura.
Mi-e cireada care paște pămînt,
Mi-e cîrdul de ciori din vint,
Mi-e bivolul sculat din noroi
Cu capul greoi
Și care se uită în golul mare.

Cîntecul nu e bun,
Cuvintul e oftat,
Brațul tîrăgănat,
Moleșită aripa.
Mă bate vremea, mă bate ziua, mă bate
clipa.

în transpunere franțuzească :
Mon oeuvre, c'est un chemin sous la pluie,
-le chemin poussiéreux des chevres,
le chemin aride et ses files d'arbres,
la vigne tordue aux durs echalas ;
c'est mon village avec le chiens, la cour,
la cendre du sillon, le labour.
C'est le troupeau paissant la terre nue,
c'est dans le vent la volée des corneilles,

Les buffies lourds sortant des mares
et fixant l'espace desert.

Amere est ma chanson,
soupir est ma parole.
Molie l'aile et le bras pesant.
Me bat le temps,
me bat le jour,
me bat l'instant.

Din „Morgenstimmung” :

Tu ți-ai strecurat eîntecul în mine
Intr-o dup'amiază, cînd
Fereastra sufletului zăvorîtă bine
Se deschisesem vînt,
Fără să știu că te aud cîntînd.

De ce-ai cîntat ? De ce te-am auzit ?
Tu te-ai duminat cu mine vaporos —
Nedespărît — în bolti.
Eu veneam de sus, tu veneai de jos
Tu soseai din vieți, eu veneam din morți.

In traducere :

Ton chant, tu l'as glisse en moi
un apres-midi, quand,
verouillee, la fenStre de l'ârne
setait soudain ouverte au vent.
Je ne m'aiarmaj pas que **c'kak** ton chantant

Pourquoi as-tu chante ? Pourquoi t'ai-je
k, , , entendue ?
tu tes evade'e avec moi, vaporeuse,
— à jamais-unis — par les voutes.
Je venai de la-haut, tu venals de la-bas
Tu venais de la vie ; je venais de la mort.

Dm „De-a v-ați ascuns...”.

E-un joc viclean de bătrîni,
Cu copii, ca voi, cu fetite 'ca tine
Joc de slugi și joc de stăpîni,

Joc de păsări, de flori, de cîni,
Și fiecare îl joacă bine.

Toți vor învia, toți se vor întoarce
Intro zi. acasă, la copii,
La nevasta, care plînge și toarce,
La văcuțe, la mioarce,
Ca oamenii gospodari și vii.

Și, voi ați crescut mari,
V-ați căpătuit,
V-ați făcut cărturari,
Mama face ciorapi și pieptari,
Și tata nu a mai venit...

In franțuzește :

Cest un jeu sournois de vieillard,
avec des garçons, comme vous
et des fillettes comme toi.
Jeu de valets et jeu de maîtres,
jeu d'oiseaux, de fleurs et de chiens
et tout le monde le joue bien.

Un jour, nous reviendrons, ressuscites,
à la maison, vers les enfants,
vers celle qui pleure en filant,
vers les vaehes et les brebis,
comme gens. de parole, et vivants l

Mais vous voila grands
et bien etablis
et tres bien instruits.
La mere tricote des bas
et des brassieres.____
Et pere ne reviendra pas.

Salutăm străduința și însușirile tălmăci-
torului, gestul amical al revistei franceze
cum și articolul lui Claude Sernet, pentru
care poezia lui Anghezi exprimă „stăruitoa-
rea aspirație spre puritate”...

I. H.

„LES TEMPS MODERNES" nr. 153-154/1958 contmua să spună „Nu" gaullismului

Șe știe că rezultatul referendumu-
lui și alegerile succesive care au
legalizat lovitura de stat din
mai au provocat în presa fran-
ceză nu puține demonstrații de lașitate. S-ar
spune că un vînt aducător de penitențe și

de autobiciuiri bîntuie printre colaboratorii
unor publicații ca „**VEsprit**” și „**La Nation
socialiste**”, care după o vigoasă campanie
antigaullhstă în preajma referendum-ului,
și-au slăbit progresiv rezistența ajungînd pînă
m cele din urmă la o pactizare mai mult sau

mai puțin mascată cu gaullismul. În fața unor asemenea manifestări penibile, aver-tismentele revistei conduse de Jean Paul Sartre, precum și chemările la unitate, care răsună în paginile ei, reprezintă un eveniment semnificativ, chiar dacă explicațiile și analiza pe care o face revista evenimentelor din ultimul an, stîrnește obiecții.

Numărul 153—154 începe cu un editorial semnat de secretarul general al revistei, Marcel Peju, intitulat semnificativ „Iluzionistul”. Articolul, deși seamănă mai de grabă cu un pamflet hugolian decît cu o analiză științifică, nu exprimă însă mai puțin o atitudine fermă și o încercare de a privi cu luciditate sarcinile viitoare ale luptei împotriva pericolului fascist. Pentru Marcel Peju este limpede că la 28 septembrie, *„opt zeci la sută din francezi au abdicat de la drepturile lor politice în favoarea generalului de Gaulle”*. Peju descrie în mod amănunțit „mecanismul infernal”, trucajele care au permis *„o excrocherie poate fără asemănare în întreaga istorie a democrațiilor parlamentare : f cu trei milioane șase sute de mii de voturi, UNR-ul (Partidul lui Soustelle) pune mîna pe 188 de locuri în parlament; cu 280 de mii de voturi în plus, partidul comunist nu obține decît zece”*. Reducînd la adevăratele sale proporții amploarea și semnificația rezultatelor obținute de de Gaulle, Peju arată că de la război încoace există în Franța cam 3 milioane de voturi disponibile pentru toate aventurile anti-republicane. Cîștigul de teren ai UNR-eului, care este superior rezultatelor pujadismului în 1956, rămîne totuși inferior valului neo-gaullist din 1958. *„Organizație hibridă, improvizată, fără doctrină și fără program, formație pur electorală necorespunzătoare nici unei mișcări populare, UNR-ul nu datorește succesul său decît numelui generalului de Gaulle... Campania electorală cea mai goală, cea mai lipsită de idei și de pasiune, care s-ar putea imagina, a dus la o reinnoire radicală a personalului politic. De aici caracterul specific, pe care-l va lua, de a traduce pe de-o parte un refuz, o rezistență pentru „acțiunile politice tradiționale”, refuz care — în mod paradoxal — nu duce decît la triumful dreptei.”*

Peju analizează ceea ce denumește prăbușirea politică a stîngii necomuniste. însă cauza principală a succesului lui de Gaulle rezidă, după Peju, în faptul că generalul de la Colombey-les Deux-Eglises a înțeles perfect și-a reușit să speculeze cu maximum de succes pasivitatea momentană a masei alegătorilor francezi.

Perspectivile pe care le deschide venirea la putere a lui de Gaulle sînt văzute în editorialul din *„Les Temps Modernes”* în culorile cele mai sumbre : renașterea celui mai anacronic naționalism. A-ți pune speranța în bunăvoința unor personalități nu înseamnă a da dovadă de realism, ci a accepta aceea dialectică a „demisiilor” succesive care a adus UNR-ul la putere. Rolul istoric al generalului de Gaulle nu este nefast numai din rațiuni întîmplătoare : *„el este nefast fiindcă însăși natura puterii, pe care o exercită îi interzice aprioric de a găsi pentru cea mai mică problemă soluții cu adevărat satisfăcătoare”*. Ridicîndu-se împotriva teoriei că venirea gaullismului ar însemna „răul mai mic” în comparație cu catastrofele care puteau să amenințe cea de-a patra republică, Marcel Peju se declară ferm împotriva *„abilităților tactice ale teoriei răului mai mic”, împotriva consolărilor „mizerabile” ale despotismului luminat. „Trezirea va fi brutală, însă va veni ziua cînd tartarinadele de la 13 mai nu vor provoca decît un imens hohot de ris”*.

Articolul lui Serge Mallet are ținuta unui studiu, încercînd deopotrivă să stabilească „răspunderile” și să descopere „noile perspective”. De la început trebuie spus că teoria fundamentală a autorului articolului, după care gaullismul reprezintă un „neo-capitalism”, nu poate stîrni decît rezerve. Ideea aceluiași autor, exprimată și în cîteva lucrări anterioare din *„Les Temps Modernes”*, idee după care gaullismul reprezintă un efort al marilor industriași de a înviora industria franceză, de a da avînt productivității, de a face din industria franceză o industrie mai competitivă, nu reprezintă de fapt decît o parafrazăre a tezelor oficiale ale gaullismului și nu se sprijină nici măcar pe evoluția evenimentelor de la ve-

nirea la putere a guvernului lui de Gaulle. Căci condiția sine-qua-non a unei asemenea reinviore, ar fi însemnat în primul rând degrevarea economiei franceze de sarcinile războiului din Algeria. Dar întregul program al lui de Gaulle, precum și primele măsuri ale noului guvern Debre, departe de a duce la o ameliorare a situației din Algeria (ameliorare care corespunde dorinței masei și care reprezintă una din principalele speranțe sau, mai degrabă, iluzii ale multora din cei care au votat „da”), a dus dimpotrivă la o intensificare a ostilităților, la noi sarcini pe spinarea contribuabilului francez. Nici devalorizarea francului, care lovește în plin masele muncitorilor și funcționarilor din Franța, nici răsunătoarea campanie în favoarea „stringerii curelei” (măsuri luate într-adevăr în favoarea marelui capital) nu pot duce însă la un avânt al industriei franceze, la vindecarea vechilor tare de care suferă economia franceză, atâta timp cât ea va rămâne subordonată intereselor marelui capital german, prin intermediul pieții comune, atâta timp cât regimul actual din Franța nu va renunța la războiul colonial și atâta timp cât toate aceste „reinnoiri” și „reinviore” se vor face atentind la nivelul de trai al muncitorului francez și lăsind neatins adevărații paraziți ai economiei franceze, aflați tocmai în rîndurile celor care l-au adus pe de Gaulle la putere.

Anacronismul economiei franceze nu este numai un anacronism de metodă, ci un anacronism de sistem.

Alături de această obiecție principală, de fond, pe marginea explicației social-economice pe care o dă Serge Mallet gaullismului, trebuie semnalat și faptul că autorul articolului din „*Les Temps Modernes*” consideră în mod eronat gaullismul ca un fenomen unitar. A privi adunătura pestriță a celor „3 milioane de disponibili” ca expresia unei noi etape a capitalismului în Franța este cel puțin deplasat. Gaullismul e de fapt un termen vag care, luat ca atare, nu spune nimic și cu atât mai puțin exprimă o realitate politică socială conturată. De fapt, așa cum au arătat și reprezentanții partidului comunist francez, pentru de Gaulle au votat și foarte

mulți oameni cinștiți, care s-au lăsat înșelați de demagogia și sloganurile anti-parlamentare ale partizanilor lui de Gaulle. Milioane de oameni cinștiți au vrut într-adevăr o schimbare și au vrut să obțină această schimbare prin toate mijloacele posibile. Cu o intuiție într-adevăr remarcabilă, de Gaulle a mizat pe această dorință de schimbare și a speculat-o. În această privință, Serge Mallet are dreptate; dorința de schimbare a „ordinii”, aceasta a fost ideea fundamentală a partizanilor lui „da” — autorul articolului are aici dreptate chiar în raport cu Marcel Peju, care subestimează în mod vizibil această dorință de schimbare, considerind, de pildă, că actualul antiparlamentarism din Franța a devenit încă de mult parte integrantă din tradiția „spiritului galic”, constituind o formă de frondă ce n-ar trebui luată în serios. De fapt, dorința de schimbare a fost reală, ea nu reprezintă o indispoziție trecătoare a alegătorului, ci, dimpotrivă, o năzuință din ce în ce mai puternică a poporului francez, care s-a săturat într-adevăr pînă în gît de „democrația” burgheză. Numai că gaullismul, departe de a lichida tarele acestei „democrații”, le multiplică, aducîndu-le pînă în pragul fascismului. De aceea teza lui Serge Mallet nu se susține.

În rest, însă, articolul conține o serie întregă de idei interesante: demonstrația că noua mașinărie anti-parlamentară va duce la o formulă birocratică de conducere, că gaullismul, departe de a suda fisurile și contradicțiile din cadrul burgheziei franceze, le va ascuți din ce în ce mai mult și, mai ales, ideea că pe baza ascuțirii luptei de clasă este necesară mai mult ca oricînd o regroupare și o unitate de acțiune a forțelor de stînga. Aceasta este, de fapt, o convingere fundamentală — extrem de prețioasă — a ambilor autori ai articolelor din „*Les Temps Modernes*” și refuzul lor de a capitula în fața trucurilor și paleativelor nu poate fi decît salutată. Cu atât mai regretabile sînt „întepăturile” și săgețile piezișe la adresa conducerii P.C.F., la care unii croniciari ai revistei nu renunță nici măcar în aceste împrejurări dificile pentru Franța.

Horia Bratu

George Gh. Semenescu, — Ciuj. — Ținem întotdeauna seamă de părerile cititorilor noștri și ca atare îți mulțumim pentru frumoasele cuvinte pe care ni le adresezi. Materialul trimis, din păcate, e nepublicabil. Nu te grăbi, completează-ți mai întâi lectura de care ai multă nevoie. Pe urmă, vom mai vedea...

Popa Stancu Dragomir — Qodlea. — Intenția de a cînta lupta pentru libertate a popoarelor arabe e lăudabilă. Ceea ce lipsește însă e meșteșugul. Nu-1 veți dobîndi decît printr-un efort susținut — citind și studiind poezia. Faptul că un redactor de la săptămînalul „Magazin” v-a sfătuit să ne trimiteți nouă, sau altei reviste, lucrarea, denotă superficialitatea și lipsa de răspundere a respectivului redactor. Adevărul trebuie spus pe față : versurile sînt încă stingace.

Antonia Maican — Tulcea. — întrevădem pe alocuri prezența talentului. Am reținut deocamdată „Trăiesc în timpul meu”. Pentru o mai deplină lămurire, așteptăm altele.

Ion Alexandru Gimbașanu — Cislău. — Există și pasaje frumoase în „Spre Pace” dar prozaismul abundă. Mai încercați.

C. Moțățăianu — Craiova. — „Oda pămîntului” e o promisiune. Mai trimite.

Victor Belciug — Calafat. — în patru pagini bătute la mașină, te sfrăduiești să ne relatezi cu exactitate scurgerea anotimpurilor. Observației d-tale nu-i scapă nimica : iarna e frig și ninge ; vara în schimb, e cald ; primăvara cresc mugurii în pom iar toamna — firește — cad frunzele. Foarte adevărat, dar ce e nou în asta ?

I. Burcă — Orașul Stalin. — în „Monumentul” d-ta transpui în proză curată ceea ce atît de frumos a tălmăcit din Pușkin, Al. Philippide. Dacă ești animat de dorința înălțării unei statui proprii de ce faci uz de bronzuri care nu-ti aparțin ?

în altă poezie d-ta răsădești „un măr la o margine de drum” și te mihnești că nimeni nu-i gustă fructele, că nimeni nu se odihnește la umbra lui. De-atîta nepăsare, zici d-ta, mărul se ofilește. Ar fi mai bine să-ți însușești nu versurile ci sfaturile lui Mihai Beniuc.

Altă dată te plimbi pe cîmp și te rogi de o fată „cu brațe de aramă și gleznele de cerb” să se-aplece cît mai mult peste spice, să-i vezi „boiul unduind”. Fata se execută iar mărturisirea d-tale e impresionantă :

„Tot atunci, zării sub iie
Răsufări de vînt șiret
Și mi-am zis cu stîngăcie :
Ce păcat că nu-s poet !”

Marin Ion Dumbravă, învățător, ... com. Joița, regiunea București. — Evocarea unor fapte din trecut, dacă e făcută cu intenții literare, încadrându-se 'astfel în genul memorialistic, nu se poate rezuma la simpla înșirare a unor evenimente, ci trebuie să reconstituie atmosfera socială a vremii, să caracterizeze multilateral persoanele care iau parte la acțiune. Schița „Avântul”, trimisă redacției noastre, în care povestiți încercarea unor elevi de școală normală, ide a scoate o revistă literară, păcătuiește tocmai prin zugrăvirea seacă, fără comentariu inedit, a situațiilor și a personajelor evocate. Prietenii dumneavoastră din tinerețe, există numai ca nume proprii, individualizați sumar. Zaiț e bun pictor, „grăind în cuvântuț moicuț al moldovenilor” — Voichițoiu-Damian reprezintă „clocotul Oltului” etc., Momentele, de avânt sau de mare intensitate sînt redade prin exclamații: „Trăim clipe de înălțare. Clipe de ne-

uitat” sau „Ce șanțuri între sprîncene. Ce sudori; Sudorile creației. Ce figuri de titani !!! Ce, -nopti albe !!!” etc. etc. .

Ioan **Chem** — **Sibiu.** — Vom publica în numărul viitor din schița „Chiciura” fragmentul în care se zugrăvește lupta echipei de electricieni cu viscolul, pe vîrfui unui munte, pentru -a salva de la dezastru linia electrică. .Descrierea stihiei dezlănțuite, cu mijloace adecvate și sugestive, precum și efortul oamenilor, care trec prin 'momente de grea încercare, dar nu disprează, încurajându-se și djutindu-se reciproc, cu multă înțelegere și umanitate, fără bravadă, reprezintă fragmentul cel mai bun al povestirii. Partea de la început, în care e vorba de tot soiul de lucruri mărunte, fără semnificație pentru viața, sufleteasca a acelor -oameni, e sub valoarea, fragmentului amintit, ca de altfel și sfârșitul povestirii, în care intensitatea dramatică scade brusc.

V. T.